

*Там,
дзе Уша
серабрыцца*

Маладзечаншчына літаратурная

*Там,
дзе Уша
серабрыцца*

Маладзечаншчына літаратурная

Паэзія, проза, публіцыстыка, пераклад

Маладзечна
«Типография «Победа»
2015

УДК [821.161.3+821.161.1(476)]-822
ББК 84 (4Бел)
Т17

Укладанне і прадмова
Міхася Казлоўскага

На вокладцы фотаэцюд *Генадзя Селядца «Лета»*

*Выданне выйшла дзякуючы фінансавай падтрымцы
Маладзечанскага райвыканкама,
а таксама дапамозе супрацоўнікаў Маладзечанскай
цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Максіма Багдановіча*

Там, дзе Уша серабрыцца : Маладзечаншчына
Т17 літаратурная : паэзія, проза, публіцыстыка, пераклад / укладанне і прадмова Міхася Казлоўскага. — Маладзечна : Типографія «Победа», 2015. — 272 с.
ISBN 978-985-6967-28-6.

У кнігу «Там, дзе Уша серабрыцца» увайшлі паэтычныя, празаічныя і публіцыстычныя творы пісьменнікаў, дзейнасць і жыццё якіх непасрэдна звязаны з маладзечанскім краем.

Адрасуецца ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай роднай зямлі.

УДК [821.161.3+821.161.1(476)]-822
ББК 84 (4Бел)

ISBN 978-985-6967-28-6

© Казлоўскі М. М., укладанне, прадмова, 2015
© Афармленне. ААТ «Типографія «Победа», 2015

Мы — нашчадкі твае, Купала!

Калісьці Уладзімір Маякоўскі сказаў, што ў Беларусі, а ад сябе хочацца дадаць, як і скрозь на зямлі, ёсць пісьменнікі добрыя і розныя. Тое даўняе выказванне знакамітага паэта вельмі добра дапасоўваецца і да літаратурнага жыцця сучаснай Маладзечаншчыны. Цэлае сузор'е "добрых і розных" творцаў жыве сёння ў Маладзечне і бліжэйшых ад яго населеных пунктах. Плённа працуе літаратурнае аб'яднанне "Агмень", рэгулярна знаёміць з новымі творчымі здабыткамі легендарная "Купалінка", якая ўжо не першае дзесяцігоддзе з'яўляецца на старонках "Маладзечанскай газеты". Час ад часу цікавымі аўтарскімі адкрыццямі цешыць нас часопіс "Куфэрак Віленшчыны", які ўжо амаль пятнаццаць гадоў старанна апрацоўвае гістарычна-краязнаўчы палетак роднага краю. Ды і з'яўленне розных мясцовых літаратурных зборнікаў і альманахаў нельга таксама спісваць з творчага рахунку, бо і там, як пісаў паэт, "бруіцца слоўца свежае і непайторнае".

Не забываюцца пра маладзечанскі край, святую маладзечанскую зямлю і тыя, хто па розных прычынах вымушаны быў пакінуць яе і перабрацца жыць у іншыя гарады і мястэчкі Беларусі. І хоць яны там даўно прыраслі жыццёвымі каранямі, але не забываюцца пра мясціны, дзе былі зробленыя першыя крокі. Таму і не выклікае здзіўлення, калі ў іх творах можна сустрэць добра знаёмыя постаці маладзечанскіх жыхароў, адметныя слоўныя канструкцыі, інтанацыі, сам дух і пах роднай маладзечанскай зямлі. Усё гэта разам і складае тое паняцце, той падмурак, які можна хоць і ўмоўна назваць літаратурай сучаснай Маладзечаншчыны.

Але адкуль яно з'яўляецца, адкуль узнікае, якімі нябачнымі сіламі мацуецца тая літаратурная традыцыя, тое пачуццё любові да бацькоўскай зямлі. Няўжо на пустым голым месцы? Не, і тысячы разоў — не! З даўніх часоў жылі на Маладзечаншчыне цікавыя паэты і празаікі, таленавітыя публіцысты. Тут, прыкладам, спеў талент Ядвігіна Ш, спрабаваў свае паэтычныя сілы Міхась Чарот, тут нараджаліся непайторныя ў сваёй аўтарскай сама-

бытнасці раманы і аповесці аднаго з лепшых празаікаў мінулага стагоддзя Аркадзя Чарнышэвіча. Маладзечанскі край нарадзіў і геній вялікага Купалы. Таму ўся тая пазітыўная энергетыка, той велізарны творчы патэнцыял, назапашаны славытымі папярэднікамі, не знікае, не прападае ў небыцці, а нябачнымі ніткамі звязвае нас з мінулым і перадаеца іх таленавітым наступнікам.

Таму, напэўна, так цешыць нас высокая культура пісьма і эстэтыка радка такіх сучасных паэтаў, як Таццяны Атрошанкі, Аксаны Ярашонак, Настассі Нарэйкі, Аляксандра Лазоўскага, Людкі Сільновай, Янкі Крупко. Таму так радуемся мы, землякі іх і ўдзячныя чытачы творчым поспехам Лідзіі Гардынец і Тамары Бярэзінай, Валерыя Хіхіча і Аркадзя Жураўлёва, Аляксандра Хазяніна і Кастуся Цыбульскага, Вячаслава Дашкевіча і Галіны Асіповіч.

Заўважаць чалавечыя недахопы і хібы, а разам з тым любіць навакольны свет вучыць нас таленавітая проза Янкі Галубовіча і Марата Баскіна, высокадухоўная паэзія Таццяны Сапач і Лявона Цімохіна, Таццяны Тамашэвіч і Алы Клемянок. Пільней узірацца ў сучаснае, з павагай ставіцца да мінулага заклікае нас, іх чытачоў, публіцыстыка і крытыка Ірыны Шатыронак і Тамары Бунта, Ціхана Чарнякевіча і Сяргея Лескеця. Добры ўзор прарастання твораў замежных аўтараў на беларускай глебе паказвае нам Міхась Чыкалаў.

Цікава выступаюць на старонках рэспубліканскага і мясцовага друку і такія вядомыя ў нашым рэгіёне аўтары, як Таіса Трафімава, Генадзь Пішэннік, Валеры Маркелаў, Алена Ліхадзіеўская, Генрых Кутас, і многія іншыя.

У свой час Генадзь Каханоўскі, праглядаючы чарговы нумар часопіса "Маладосць", з відавочным гонарам прамовіў: "Глядзі, нашы ідуць у літаратуру". Тыя словы з гадамі сталі прарочымі. І таму цяпер, услед за ім, хочацца паўтарыць: "Нашы ідуць у літаратуру. Ідуць годна, заслужана. Дык давайце пажадаем ім творчай удачы на той нялёгкай, цяжкай дарозе, імя якой — Літаратура".

Міхась Казлоўскі

Галіна Асіновіч (18.02.1950),
паэтка, мемуарыст

Нарадзілася ў в.Ключава Маладзечанскага раёна. Скончыла Маркаўскую сярэднюю школу і фінфак БДУ. Працавала настаўніцай у вясковых і гарадскіх школах Маладзечаншчыны, загадчыкам аддзела культуры Маладзечанскага гарвыканкама. З 1985 года — на Далёкай Поўначы, загадчык аддзела культуры горада Новы Урангой Цюменскай вобласці (Расія). У 2000 г. вярнулася на радзіму. Жыве ў Маладзечне.

У мясцовым і рэспубліканскім друку выступае з сярэдзіны 60-х гадоў мінулага стагоддзя. Аўтар кнігі паэзіі "Голас далёкай маладосці" (Мн., 2012).

Радасць

Дарога далёкая, добры настрой,
І сіняе неба над галавой,
І песня вясёлая песціць душу,
Якую заўсёды з сабою нашу.

Галінка, абмытая чыстай расой, —
І тысячы сонцаў крочаць са мной,
І тысячы зайчыкаў скачуць ў вачах,
І радасці звязак ляжыць на плячах.

Я сонцу ўсміхнуся, і сэрцу здаецца,
Што сонца падміргвае, сонца смяецца
Здаецца, ад шчасця вось-вось задыхнуся,
Я промні хапаю і шчыра смяюся.

Адшумела пялёсткамі кветак,
Ўдаль спяшаешся свежай раллёй.
Расхрыстаўшыся, бабіна лета
Праплыло над прыціхлай зямлёй.

Вось бяжыш, развяваеш касынкай,
Клін птушыны з сабою завеш,
То у веснічках станеш рабінкай,
Твар гарэзлівы чырвань залье.

А начамі сціскае скроні
Лёгкі прызімак, клоніць да сну.
І сціраюць уранні промні
Тваю першую сівізну.

У кветкавым паху,
Ў прыціхлай хацінцы
Схавана надоўга,
Навекі дзяцінства.

Ну, навошта, маці,
Мне фіранкі ў хаце,
Калі сонца просіцца
Да мяне ў пакой?

Што тыя карункі?
Глянё, свае малюнкі
Як мароз рассыпаў
Шчодраю рукой.

А надыдзе вечар,
Дык хадой хлапечай
Пройдзецца за вокнамі
Месяц, нібы франт,

І сыпнуцца зоркі
З стрэх у панадворкі
І заззяюць вочы
У здзіўлёных хат.

Дык, навошта, маці,
Мне фіранкі ў хаце,
Калі ў іх і кроплі
Той красы няма?

Снежнаю галінкай
Цягнецца рабінка,
І белаваłasая
Песціцца зіма.

Жоўтая, золатам злітая восень,
Сумная і нецярплівая просінь,
Птушкі, маўклівыя на развітанні,
Вочы твае затуманены ўранні.

Дзе тыя песні, усходы барвовыя,
Лета смуглявае, вусны чырвоныя?
Зноў з успамінамі дрэвы стаяць.
...Дзесьці блукае восень мая!

Купалле

Я кветку шукала.
— Ці тую сарвала? —
У маці спытала.
Купалле... Купала...
А маці сказала:
— Ты ночку не спала,
Ты долю шукала.
Купалле... Купала...
Ты слёзы хавала,
Пакуль не спытала.
...Зарана сарвала.
Купалле... Купала...

Роднай вёсцы

І зноў я спяшаюся ў вёску,
Дзе быццам сто год не была
Паслухаць рачулки плёскаць,
Да роднага сесці стала.

Дзе я ўсё такая ж дзяўчынка
І той жа вясновы ранак,
І маці ўсё так жа: "Галінка!"
Пакліча, ўзышоўшы на ганак.

Дзе зноў я бягу самай шчаснай
У квецені белай садоў,
З плячэй, як бялявую пасму,
Адкінуўшы вузел гадоў.

Дзе кожная ў полі травінка
Мне роснай кіўне галавой,
Дзе я назаўсёды галінка
Пяшчотнасці, вёска, тваёй.

Голас далёкай маладосці

*Прысвячаю сыну Алегу,
каб ведаў свае карані,
і не забываў край, дзе нарадзіўся.*

"Яны былі разумнейшымі,
вартымі пераймання сябрамі,
людзьмі з непахісным аўтарытэтам
і зайздроснай абаяльнасцю
змагароў і пакутнікаў".

Я.Брыль "Птушкі і гнёзды"

Сцяжынкі родныя дзяцінства

Успаміны... Яны прыходзяць нечакана, спантанна напаўняюць увесь пакой, стукаюць, здаецца, у дзверы, заглядваюць у вокны. Адкуль такая настойлівасць, запатрабаванне сустрэчы з даўно мінулым падзеямі, з людзьмі, якія мелі дачыненне да твайго жыцця? Магчыма, гэта іх крыўда на тое што ў свой час мы былі не дастаткова ўважлівымі да тых, хто быў побач з намі, не адчувалі, як неспакойна біліся іх сэрцы побач з нашымі. А калі верыць таму, што ў жыцці

нічога не бывае выпадковым, то гэта значыць, што яны нешта важнае, сведчылі ў нашым жыцці і, магчыма, маглі зрабіць або зрабілі яго іншым. Але мы, на жаль, праходзілі, як караблі-прывіды, побач з гэтымі людзьмі ў пошуках нечага незвычайнага, а простыя жыццёвыя з'явы здаваліся нам малазначнымі, непрыкметнымі. А, магчыма, гэта наша жыццёвая нявопытнасць адносіла нас ад глыбіннай асэнсаванасці жыцця, як водны паток адносіць трэску ад берагу.

І дзякуй Богу, што ён даруе чалавеку старасць, калі можна нешта пераасэнсаванне ў сваім жыцці, падвесці горкі вынік і пашкадаваць, што ўжо нічога нельга перайначыць.

Ціхая снежаньская раніца, яшчэ далёка да світання. На гарадскоў аўтобуснай станцыі людзей мала, як і пасажыраў аўтобуса, які накіроўваецца на Ленкаўшчыну. Аўтобус цёплы, утульны. Я займаю месца, з якога добра відаць дарога ўперадзе, можна назіраць і за тым, як збоку мільгаюць за акном дрэвы, сустрэчныя машыны, блішчаць за горадам далёкія агенчыкі вясковых хат, дзе пачынаюць прачынацца людзі.

На душы адчуванне ціхай радасці, бо я еду ў свае родныя мясціны, па добра знаёмай дарозе, якая вывела мяне "ў людзі". Я буду ехаць праз Лебедзева, дзе ў далёкай маладосці працавала настаўніцай у сярэдняй школе, потым праз Маркава, дзе скончыла дзесяцігодку, а потым і Ключкава, дзе на гары, каля самога лесу, стаіць адзінока бацькоўскі дом. Ён відаць з усіх дарог, на якіх набліжаешся да вёскі, прыхаваны ў зеляніне саду летам і ў палоне снегу зімой. Сэрца шчыміць: чакае! Але сёння я буду ехаць міма роднай вёскі (прабач, родная хата!) у суседнюю да сваёй даўняй сяброўкі Антаніны, якая жыве ў Ленкаўшчыне. Сяброўства наша з тых часоў, як вучыліся ў Маркаўскай школе, жылі ў школьным інтэрнаце. Сталі дарослымі, з'явіліся сем'і, жыццёвыя няўзгоды. Сустрэчы былі больш выпадковымі. І вось, калі нашы дзеці сталі дарослымі, а мы, набыўшы многа хвароб і перажыўшы складаныя аперацыі, стаўшы людзьмі пенсійнага ўзросту, зноў сталі шукаць сустрэч. Нас збліжала новае ўсведамленне жыцця і свайго фізічнага стану. Шчырыя размовы, добра-зачлівасць, аптымізм у адносінах абуджалі нашы сілы да жыцця. Пакінуўшы Мінск, адмовіўшыся ад дактароў і іх хімічнай тэрапіі, Антаніна ў жыццёвых праявах вясковага

жыцця знаходзіла сабе лекі ад цяжкай хваробы. Чысціня і парадак у хаце, без адзінай травінкі агарод і кветкі ўсюды — на прызбе, каля сцэжак, на склепе, каля вуліцы займалі яе час ад рання і да вечара.

Вось і цяпер я ехала да Антаніны з добрым настроем, у чаканні цёплай сустрэчы і доўгіх размоў аб усім на свеце.

Толькі перш мне хочацца нагадаць адну вясёлую і разам з тым сумную гісторыю нашых узаемаадносін з Антанінай. У 2000 г. я вярнулася з далёкай Поўначы на пастаяннае пражыванне ў Маладзечна і стала зноў наведваць сястру ў суседняй вёсцы Высокае. Дарога праз Ленкаўшчыну міма бацькоўскай хаты Антаніны з правага боку і хаты Сергіевічаў Юльна Іосіфавіча і Агаты Канстанцінаўны — злева. Я спынялася каля адной і другой хаты, але замкі на дзвярах сведчылі аб тым, што тут ніхто не жыве. Сергіевічы былі пахаваны на могілках недалёка ад вёскі. Канановічы, бацькі Антаніны, таксама ўжо памерлі, а сама Антаніна з мужам жыла то ў Ключкаве, дзе ў іх была хата, то ў Ленкаўшчыне ў бацькоўскай хаце. З ёй мы не бачыліся ўжо добрых 20 гадоў. А пабачыцца вельмі хацелася, і я ніколі не мінала яе хаты ў надзеі застаць дома. Потым суседзі казалі, што Антаніна цяжка захварэла, знаходзіцца ў Мінску ў бальніцы. І вось чарговы раз я стукаю ў дзверы, на якіх ужо не вісіць замок. Чую: «Заходзьце!» — Пераступаю парог, бачу Антаніну ў квяцістым халаце, абыйкавы позірк, сівыя, коратка пастрыжаныя валасы. Я гатова кінуцца ў абдымкі, але чую: "А хто вы?". У голасе ніякай цікавасці да мяне. "Галя", — адказваю сцішана я. "А як ваша прозвішча?" — дабівае яна мяне сваім пытаннем. У роспачы я адказваю "Асіповіч". І тут вочы Антаніны пачынаюць акругляцца, у іх з'яўляецца цікаўнасць, затым усмешка, і яна кідаецца да мяне ў абдымкі. Просіць прабачэння за няветліваю сустрэчу, спасылаетца на стан здароўя, на "хімію" пасля аперацыі. І вось мы ўжо сядзім за сталом і весела смяёмся над тым, што з намі здарылася.

Ленкаўшчына... Нейкім дзіўным чынам яна размясцілася на скрыжаванні Маладзечанскага, Валожынскага і Сморгонскага раёнаў Мінскай і Гродзенскай абласцей. Можа і ў гэтым ёсць якая загадка?

Пачынала світаць. Дзякуючы выпаўшаму за ноч снегу, абрысы дамоў пачалі вырысоўвацца на фоне блеклага неба.

Насустрач аўтобусу беглі агенчыкі ў вокнах яшчэ не пакінутых хат.

І вось я стукаюся ў дзверы...

Вёску Ленкаўшчыну я ведаю з таго часу, як стала наведвацца да сваёй роднай сястры Рэні, якая выйшла замуж у суседнюю вёску Высокае. Дарога якраз ляжала праз Ленкаўшчыну, і, рухаючыся то пешшу, то на ровары з 10-гадовага ўзросту я з цікаўнасцю заглядвала ў двары і вокны вяскоўцаў. Усім давала "добры дзень", і многія мяне ўжо ведалі і ўсміхаліся ўслед. А больш за ўсё мяне цікавіў на ўзвышшы ў пачатку вёскі зарослы белай акацыяй чырвоны цагляны падмурак разбуранага маёнтка пана Струтынскага. У пасляваенныя часы там была пачатковая, а потым 7-гадовая школа, якую скончылі мае старэйшыя брат і сястра. У 1956 годзе гэту школу перавялі ў Ключкава, спачатку класы размясцілі ў вясковых хатах гаспадароў Ермаковіча Янкі, Вяля Віктара, Вяля Уладзіміра. У тым жа годзе ў 6-гадовым узросце я паступіла ў першы клас гэтай школы. Дык вось дарога ад Ключкава да Ленкаўшчыны ў 2 кіламетры памятаецца мне і сёння. У адрозненні ад збітых, з'езджаных дарог, якіх было многа наўкола, гэта была шырокая роўная дарога, месцамі ляжаў яшчэ брук, і гэта надавала дарозе нейкую святочнасць, урачыстасць. Дарога вяла ў "панскі двор", так называлася месца разбуранага маёнтка. Але, мабыць, самым прываблівым у гэтым няхітрым пейзажы (злева лес, невялікае азярцо, справа высокі ўзмежак, які раздзяляў ключкаўскія і ленкаўскія палі, і яго называлі з павагай "Граніца") было тое, што ўздоўж дарогі раслі дубы, разгалістыя ўжо даўно немаладыя, шмат пабачыўшыя на сваім вяку. Сцішана і насцярожана сустракалі і праводзілі яны шматлікіх спадарожнікаў, нікаму не раскрываючы свае таямніцы. Разбураны маёнтак і гэтая заўсёды хвалюючая сваёй звыкласцю і незвычайнасцю ўражанняў дарога ўжо пазней для мяне ядналіся ў нешта адзінае, захаплялі сваёй таямнічасцю, спляталіся з купалаўскімі вобразамі з паэм "Курган", "Бандароўна". Нешта шчымела ў душы, прасілася на волю, але выйсця яшчэ не мела.

Такім чынам, дарогу ў Ленкаўшчыну я ведаю з маленства і да сённяшняга часу. Цяпер наўкола дагледжаныя калгасныя палі, якія ганарыста хваляцца сваім багатым ураджа-

ем. А ў мяне прад вачыма палі майго дзяцінства, нарэзаныя зялёнымі стужкамі межаў і ўзмежкаў, якія так упрыгожвалі вясной свежаўзараныя і восенню прыбраныя прасторы зямлі. На іх красавалі пунцовыя рабінкі, перасміхаліся маладыя бярозкі, сумавалі вербы. Межы мелі свае назвы: "паўлінчына", "фэлькава", "пупішына" і г. д. Я любіла пазіраць за ўсім гэтым з высокіх узгоркаў, дзе прыходзілася працаваць разам з маці: жаць жыта, капаць бульбу, рваць лён. У часы кароткага адпачынку цешылі вочы гэтыя дзівосныя краявіды неба, зямлі, працы людзей.

Недалёка ад вёскі знаходзіцца невялікі вясковы могільнік, на якім пахаваны Юльян Іосіфавіч і Агата Канстанцінаўна Сергіевічы. Здалёк ён уяўляе сабой купку зялёных густа нарослых дрэў сярод узараных палёў, праз якія пралягла нешырокая дарога. Хаваюць тут толькі вяскоўцаў, якія засталіся жыць у вёсцы, пагэтаму могільнік зарос хмызняком, дрэвамі і адшуканую патрэбную магілу бывае часам няпроста.

Яшчэ пры сумесным жыцці зрабіў Юльян Іосіфавіч помнік на дваіх, бо вельмі непакоіўся аб тым, калі памрэ першым, каб Агатцы было менш клопатаў, а самае галоўнае, каб побач ляжаць у зямлі. Памятаю, як праз год пасля пахавання мы з Агатай Канстанцінаўнай наведвалі магілу Юлічка (па другому яна яго не называла), там стаялі два помнікі, і толькі на адным з іх не было даты смерці. Стоячы на каленях і чытаючы малітву, яна то прасіла Юлічка хутчэй забраць яе да сябе, то абяцала яму доўга не затрымлівацца на гэтым свеце. Праўда, пражыла яна ў сваёй хатцы, а потым у пляменніка ў Беразінску яшчэ больш за 15 гадоў.

Успамінаюцца часы майго дзяцінства, канец 50-х і пачатак 60-х гадоў ужо мінулага стагоддзя. Мне, вясковай дзяўчыцы, часта прыходзілася пасвіць кароў (адпаска) па 2, а то і па 4 дні запар. З самага рання кароў пасвілі ў лесе, які называўся Дзедаўскім, потым выганялі іх на ўзлесце каля Топкавічаў, дзе каровы пад сонцам адпачывалі. Тое самае рабілі, прыгрэўшыся на сонцы, і мы, пастухі. Мясціны былі вельмі прыгожымі, асабліва восенню, калі палі, лясы, ўзмежкі адзяваліся ў святочнае залацістае адзенне, і ўсё наваколле здавалася незвычайна казачным і ўрачыстым пад высокім сінім небам. А якіх толькі назваў гэтым мясцінам напрыдумвалі людзі: збіраць грыбы ў Ламах, пасвіць кароў

пад Пстрычыхай, пад Тонкавічамі, хадзіць у маліну ў Высмалы, з'ехаць без здарэнняў на кані або ровары з Летуноў, пасвіць авечак пад Трасамі і г. д. І дарослыя, і дзеці беспамылкова ведалі гэтыя назвы і ніколі іх не блыталі.

Дзе горкі лёс бярэ пачатак

У баку ад вёскі Юраўшчына на ўзлеску стаялі некалькі хат. Жылі там людзі каталіцкага веравызнання, і жыццё іх у значнай меры адрознівалася ад нашага вясковага. А, значыць, і вельмі цікавіла нас. Пасучы кароў, збіраючы грыбы, мы шукалі прычыну, каб зайсці да іх на панадворак, а то і ў хату. І лепшай прычыны не было, як папрасіць вады. Людзі былі добрачысловымі, падавалі ваду, было і так, што перападала нават цукерка або аладка. На двары ў іх заўсёды быў парадак, адзенне ў жанчын было больш падобным на святочнае чым на абыдзенае, і размаўлялі яны неяк дзіўна, усміхаючыся і часта ўжываючы незразумелыя нам польскія словы. Усё гэта нас, дзяцей, захапляла, бо ў тых часы мы нічога цікавага ў сваім жыцці асабліва не бачылі. Вярнуўшыся, задаволеныя, да кароў, мы доўга смяяліся над словамі "мамуся", "татуся", з якімі звярталіся да сваіх бацькоў іх дзеці.

У свой час да 1957 году ў гэтых мясцінах вакол Чорнага мора, так называлася невялікае вадасховішча за цёмны колер вады, жылі сем'і Харытонавых, Тонкавічаў, Гісічаў, Сергіевічаў. Там жыла і сям'я Юльяна Іосіфавіча Сергіевіча: бацька і маці, браты Пракоп, Якуб і Васіль, сёстры Ганна і Дарына.

У гэтую вялікую сям'ю і прыйшла Агата Канстанцінаўна, выйшаўшы замуж за Юліка. Была яна з беднай сялянскай сям'і, непісьменная, але працавітая і прывабная сваімі добрачысловымі адносінамі да людзей дзяўчына з вёскі Мысіншчына. Ведалі яны адзін аднаго з самай маладосці, і іх сяброўства даўно перайшло ў каханне. І вось яны разам, шчаслівыя і маладыя, жывуць на хутары, займаюцца гаспадаркай. Юлік, акрамя гаспадаркі, актыўна займаецца культурна-асветніцкай дзейнасцю сярод моладзі: ладзіць у вёсках вечарыны, выступае, як паэт, рыхтуе спектаклі, малюе да іх дэкарацыі, складае песні, прыпеўкі на беларускай мове.

Але пачынаецца Другая сусветная вайна, і Юліка прызваюць у армію. У хуткім часе ён трапляе ў палон, потым лагер у Нямеччыне. Надыйшлі гады чакання і адзіноты для Агаты і гады здзекаў і барацьбы за волю для Юліка. Гады палону сталі для вясковага хлопца-рамантыка своесаблівай школай жыцця. Побач з такімі людзьмі, як Янка Брыль, гартаваліся яго новыя якасці не толькі грамадзяніна сваёй Бацькаўшчыны, але і якасці барацьбіта за волю і шчасце свайго народа. Ён ужо цвёрда ведаў, што любіць і што трэба ненавідзець, як і за што змагацца. Вярнуўшыся з палону Юльян Іосіфавіч ідзе працаваць настаўнікам у школу вёскі Лашаны, што недалёка ад Рымцеляў. Яшчэ не скончылася вайна Юльян Іосіфавіч вучыць дзяцей мужнасці і справядлівасці, выходзіць з іх пачуцці патрыятызму, любові да свайго краю, мовы, культуры. Неаднойчы ўлады рабілі яму заўвагі і папярэджанні наконт прынцыпаў навучання і выхавання дзяцей.

Арыштавалі Юльяна Іосіфавіча ў школе на вачах у вучняў. Ненадзейным для грамадства палічыла яго ўлада і нават небяспечным. А такіх людзей чакалі Сібір і сталінскі лагер. Там на гады апынуўся Юльян Іосіфавіч. Горкі вопыт выжывання ў нямецкім палоне набыты ім у часы не толькі чалавечага ганьбавання, адзіноты і адчаю, але і вопыт мужання, станаўлення як асобы, спазнаўшай сутнасць суровых жыццёвых акалічнасцей, дапамог яму выстаяць, захаваць чалавечае аблічча, не страціць любові да роднай Бацькаўшчыны, людзей і ў лагеры, і пасля вяртання дамоў.

Нялёгка жылося Агаце Канстанцінаўне ў вялікай радні і ў такой адзіноце. "Працаваць у сям'і прыходзілася шмат і цяжка, бо абаронца быў далёка, — расказвае мне яна на маленькай куханьцы, дзе мы з ёй рыхтуем абед. — Гаспадарка вялікая, зямлі мелі многа, і цяжкую работу часта перакладвалі на мае плечы". І я шчыра веру гэтаму апавяданню, гледзячы на яе спрацаваныя рукі і пакручаныя артрытам пальцы. Потым ёй пашчасціла аддзяліцца ад дзевяроў, збудаваць маленькую хатку з свірана, які ёй уступілі з агульнай гаспадаркі, і зажыць самастойна хоць і небагата. А ў 1956 годзе зазбіралася ў Караганду, дзе жыў на пасяленні Юльян Іосіфавіч. Цяпер, абдумваючы гісторыю іх нялёгкага і прыгожага жыцця, мне прыпамінаецца падзея з майго далёкага дзя-

цінства, калі ў хату да нас прыйшла Агата Канстанцінаўна. З сабой у дарогу да мужа яна рашыла купіць тканую по-сцілку. Маці ў той час ткала многа, была на выданні мая сястра, ды і час такі, што кросны амаль не выносілі з хаты.

Мяне, 6-гадовую дзяўчынку, вельмі ўразіла прыгожая, статная жанчына, якая нейкім чынам завітала да нас. Яна ветліва прывіталася, потым падыйшла да маці, і яны абняліся, як добрыя знаёмыя. Прыселі каля стала, пачалася размова. Мне хацелася як мага лепш разгледзець гэту жанчыну. Па сваім адзенні, уменні суцішана размаўляць і слухаць, яна нагадвала мне настаўніцу. У той час настаўнікі мясцовай школы кватаравалі ў нас, і я ўжо добра ведала, чым адрозніваюцца яны ад звычайных вясковых людзей. На жанчыне была чорная ў беля крапінкі сукенка, аздобленая бялуткім каўнерыкам. Ён так прыгожа адцяняў яе твар, цёмныя вочы і гладка зачэсаныя чорныя валасы. Мне здалася тады, што няма нічога прыгажэй за такое ўбранне. Потым яны доўга разглядалі посцілкі. Размова паміж імі не сціхала. Але пра што яны гаварылі, я асабліва не ўслухоўвалася. Агата Канстанцінаўна выбрала сабе посцілку. Потым маці пачаставала гасцю, загарнула ў паперу кавалак сала і адмовілася ўзяць грошы за посцілку. На гэтым яны шчыра развіталіся.

Толькі праз многа год, калі я ўпершыню прыйшла ў хату Сергіевічаў, я распазнала ў Агаце Канстанцінаўне тую чароўную жанчыну з майго маленства.

Пачуццё і адносін чысціня

Да 1966 года я амаль нічога не ведала пра гэту сям'ю. Праўда, калі вучылася ў школе, чула ад дзяўчат з Ленкаўшчыны, што жыве ў іх вёсцы паэт, які быў нават у турме. У словах іх адчувалася нейкая насцярожлівасць і таемнасць. У нашай сям'і ніколі не было гутаркі пра Сергіевічаў. Толькі пасля знаёмства з Юльянам Іосіфавічам я даведалася ад маці, што ў маладосці яны добра сябравалі, ладзілі вечарыны, спектаклі. Мая маці мела 4 класы адукацыі польскай школы, актыўна ўдзельнічала ў тэатральных спектаклях, якія ставіў Юльян Іосіфавіч на вясковай сцэне. Захаваўся фотаздымак таго часу, на якім у шляхецкім уборы Юлік і мая маці сярод прыбранай вясковай моладзі.

Да сям'і Сергіевічаў на працягу ўсяго часу людзі адносіліся паважліва-насяржана. Ніхто не мог сказаць пра іх кепскага слова, бо ў адносінах да ўсіх Сергіевічы былі шчырымі і прыветлівымі, добрымі дарадцамі ў складаных жыццёвых праявах. А вось словы "турма" і "палон" насяржвалі людзей, незразумела ім было, за што ўсё гэта адбылося з іх аднавяскоўцам: ён жа не краў і нікога не забіў.

Дык вось, панскі двор да 1956 году быў ўскраінай вёскі, хат там амаль не было. Але прыйшоў час, калі ўлады пачалі "зганяць" людзей з хутароў у вёскі, узмацяць калгасы. І тады, побач з асноўнай вуліцай у нізіне, на ўскраіне на ўзгорках пачалі будавацца хаты. Вырасталі вуліцы, завулкі, з'явілася вялікая сажалка. З часам панскі двор быў увесь забудаваны. Пайшла ў патрэбу і чырвоная цэгла панскага маёнтку.

Вярнуўшыся разам з Караганды ў 1957 годзе, на адной з вуліц пабудавалі сваю хату Юльян Іосіфавіч і Агата Канстанцінаўна. Хата была невялічкай у адзін пакойчык, прыхожая была адначасова і кухняй, маленькія сенцы. Адкрытая сонцу, на ўзгорку, яна весела паглядала вокнамі на вясковую вуліцу, у поле, на суседні двор. У хаце было ўтульна, цёпла, чысценька. Засяляліся Сергіевічы ў хату вясной. Трэба было засяваць агарод, але ніякага насення ў іх не было. Дапамагалі ім суседзі — Васіль і Ганна Канановічы — бацькі маёй сяброўкі Антаніны. Яны таксама пераехалі з хутара, але ўжо трохі абжыліся на новым месцы. Добрымі сябрамі і суседзямі яны засталіся на ўсё жыццё.

А распачаць жыццё на новым мейсцы было цяжка. Дзе ўзяць насенне бульбы, не гавораць ўжо пра астатняе. І вось, каб дапамагчы Сергіевічам, вясковыя жанчыны, садзячы бульбу на калгасным полі, зносілі яе патроху ў кашах у ельнік. Рызыкаўна, але выйсця другога няма.

За гасцінна накрытым сталом мы размаўляем з Антанінай аб жыцці, здароўі, дзецях. Пастукаўшы ў дзверы, зайшла Людміла Васільеўна Русакевіч, пляменніца Юльяна Іосіфавіча, якую запрасіла Антаніна па маёй просьбе. У вёсцы яе называюць Лёдзжай, ёй ужо больш за 70 год, прывабная, падобная на свайго дзядзьку, шчырая і адкрытая жанчына. Мяне яна ведае больш чым я яе, бо яна нікуды не выязджала з вёскі і добра ведае пра нешматлікіх жыхароў бліжэйшых вёсак і іх дзяцей. Вядома, што наша гутарка пераклучылася на Сергіевічаў. Лёдзя прынесла невялічкі здымак тых даўніх

часоў, калі яе бацькі былі яшчэ маладымі. Ёсць на тым здымачку і Юльян Іосіфавіч з Агатай Канстанцінаўнай, таксама яшчэ маладыя і ўжо пчаслівыя, бо гэта быў 1959 год, і яны былі ўжо разам у Ленкаўшчыне.

Многа цікавага расказала Людміла Васільеўна пра вялікую сям'ю Сергіевічаў. Было іх чатыры браты і дзве сястры: Пракоп (1900 г.н.), Васіль (1902 г.н.), Якуб (1907 г.н.), Юлік (1910 г.н.), Ганна (1922 г.н.). Старэйшая за ўсіх сястра Дарына загінула ад рук немцаў у час вайны. На хутары, дзе яны жылі, аднойчы ў лазні мыліся партызаны. Знайшоўся нехта, хто падказаў немцам, і яны з'явіліся на двары. Партызанам удалося ўцячы ў лес. А вось жыхароў хутара немцы паставілі пад аўтаматамі ў рад і запалілі хату. Дарына не стрымалася і кінулася да хаты. Услед прагучалі стрэлы. Згарэла і хата, прыйшлося будавацца па-новаму.

Браты Юльяна Іосіфавіча былі працавітымі і таксама таленавітымі людзьмі. І талент гэты быў самабытны, бо вучыцца ўсім не было за што. Юлік, скончыўшы чатыры класы польскай школы, пісаў вершы, складаў песні, прыпеўкі, маляваў карціны, дываны, арганізоўваў з вясковай моладдзю спектаклі. Старэйшы Васіль быў вядомы на ўсю акругу столяр, мог змайстраваць не толькі мэблю, вокны і дзверы, але і цудоўныя цацкі для дзяцей. Якуб сам зрабіў гармонік, навучыўся на ім іграць, навучыў гэтаму майстэрству і свайго сына Хведара. Нават я памятаю, як нам, вучаніцам Ленкаўскай васьмігодкі, хацелася наладзіць канцэрт, але не было каму падыграць нашы прыдуманія танцы і песні. Вось мы і хадзілі дэлегацыяй да Хведара прасіць, каб ён нам дапамог, і не чулі ніколі ад яго адказу. Памяркоўнымі, уважлівымі былі браты ў сям'і і ў адносінах з аднавяскоўцамі. Праўда, крыўдзіліся трохі на Якуба, які быў больш жорсткім і гняўлівым. Дарэчы, і Агата Канстанцінаўна была ў крыўдзе на яго пры сумесным жыцці на хутары. А вось самая малодшая ў сям'і Ганна ў час Вялікай Айчыннай вайны пайшла ў партызаны. Была яна не ў мясцовых партызанскіх атрадах, а падалася далей у Налібоцкую пушчу. Ніхто з вяскоўцаў не сказаў ёй дрэннага слова, хоць і напакутваліся яны за час вайны ад партызанаў. Пасля вайны Ганна вярнулася ў вёску, сыйшоўшы з цягніка на далёкай станцыі Залессе. Была яна ў ваеннай форме і з маленькім вузельчыкам у руках. З таго часу яе называлі ў вёсцы партызанкай, а па прозвішчу яна Заянкоўская.

Абжыўшыся трохі ў Ленкаўшчыне, Юльян Іосіфавіч і Агата Канстанцінаўна сталі запрашаць да сябе вяскоўцаў у госці. Былі яны не толькі гасціннымі гаспадарамі, але, мабыць, хацелі яшчэ і неяк аддзячыць усім за дапамогу на новым месцы жыцця. Юльян Іосіфавіч быў вясёлым расказчыкам розных гісторый, складаў на хадзе вершы, прыпеўкі, да таго ж яшчэ і добра спяваў. Паўсядзённым з'явы жацця знаходзілі месца ў яго творчасці.

На той час калгас асушваў пад сенажаці балоты за ракой Вуша, што за Маладзечнам. Ездзілі туды калгаснікі за 30 кіламетраў спачатку на конях, потым на машынах, жылі па тыдню, пагэтану і гісторый было багата. Ды і з'явай гэта было значнай у жыцці вясковых людзей, асабліва моладзі. Антаніна прыпомніла радкі з песні на гэту тэму, якую склаў Юльян Іосіфавіч. Здаецца, яны даволі вясёлыя:

Дайце боты гумовыя, новыя,
Каля хаты я іх не нашу.
Заставайцеся дома здаровыя,
Адпраўляюць мяне на Вушу.
Будзем весела ехаць машынаю,
Углядацца ўперад, у даль.
Дружным хорам з хлапцамі, мужчынамі
Будзем пець пра вішнёвую шаль.

Знаходзіліся ў вёсцы і такія людзі, якія "ускідвалі на вочы" Юліку, што ён, такі прыгожы і ўдалы, узяў сабе ў жонкі непрыгожую Агатку.

Можа і крыўдзіўся Юльян Іосіфавіч на гэтыя словы, але, усміхаючыся, адказваў такім "праўдалюбцам": "Трэба ж некаму і непрыгожых браць замуж". Пасмейваўся, а сам добра ведаў цану незвычайнай прыгажосці сваёй Агаткі. Ведаў пра тое, як яна, недаядаючы сама, збірала кожны кавалачак мяса, сушыла бульбу, цыбулю, часнок, збірала ўсё, што магла і адпраўляла пасылчакі у далёкую і невядомую ёй Караганду, калі яе Юлічак быў там на пасяленні. Ведаў і пра тое, як доўгія гады чакала яго Агатка з пакутных дарог: то з палону, то з турмы. А як яна непісьменная, без грошай, не ведаючы свету, дабіралася да яго ў Караганду ў тым далёкім 1956 годзе? Да Масквы яе давезлі знаёмыя людзі, там нейкім чынам пасадзілі ў таварны цягнік, бо грошай на білет у пасажырскім вагоне не было. Так і ехала, хаваючыся: то ў ваго-

не, то зверху на ім. Вось гэту прыгажосць умеў цаніць Юлік у сваёй Агатцы. А яна, саромеючыся сваёй непісьменнасці, з любоўю і адданасцю глядзела на свайго каханага і не хавала ад людзей свайго жаночага шчасця. І так было ўсё жыццё...

Маё знаёмства з Юльянам Іосіфавічам адбылося 9 мая 1965 г. у час святкавання дня Перамогі. Каля помніку савецкаму салдату ў нашай вёсцы Ключкава адбыўся ўрачысты мітынг. Потым у клубе быў канцэрт, прысвечаны гэтай падзеі. Перад аднавяскоўцамі я прачытала свой верш "Памятник". На той час я ўжо заканчвала 10 клас Маркаўскай сярэдняй школы. Пасля канцэрту да мяне падыйшоў незнаёмы чалавек, прывітаўся, назваў сябе Юльянам Іосіфавічам. Прыветлівыя, крыху ўсмешлівыя вочы глядзелі на мяне ў нейкім прыхаваным здзіўленні. Гаварыў ён ціха, паважна, на прыгожай беларускай мове, якую нават у вёсцы нельга было пачуць ні тады, ні цяпер. Перш спытаўся, чыя я. Пачуўшы адказ, ён як бы нечаму нават узрадаваўся і папрасіў адысціся ў бок ад натоўпу. З цікавасцю пачаў распытваць, дзе вучыся, пахваліў мяне за выступленне, спытаў, ці напісала я яшчэ што-небудзь. Тактоўна, і той жа час неяк пакутліва, пашкадаваў, што я пішу вершы на рускай мове. "Ведаеш, дзяўчынка, — сказаў ён, — нам цяжка ўзмацніць магутную рускую літаратуру, не ведаючы і не шануючы сваёй, беларускай. Але, калі захочаш пісаць далей вершы, у цябе будзе час гэта ўсвядоміць. А пакуль што я запрашаю да сябе ў госці цябе і тваю маці. Там і пагаворым". Я вельмі засаромелася і яго слоў, і таго, што на нас звярталі ўвагу людзі, а потым яшчэ дапытваліся ў мяне: "А што ён казаў?"

Па дарозе дамоў, а ісці мне аж на край вёскі, я разважала над тым, што адбылося. У вачах стаяў сярэдняга росту светлавалосы чалавек сталага ўзросту з прыемнай усмешкай на твары. Мяне не пакідаў погляд яго блакітных вачэй, спагадлівы і цёплы. Быццам ён хацеў сказаць нешта такое, што можа абараніць мяне ад жыццёвых нягод, і ў той час сумняваўся: бо і сам быў маладым. Калі, развітаўшыся, Юльян Іосіфавіч адыйшоў, я адзначыла ў яго постаці, хадзе, адзенні чалавека інтэлігентнага, як бы "не тутэйшага", не падобнага на тых людзей, якія жылі побач. Дома я расказала аб усім маці, на што яна адказала, што гэта вельмі добры і разумны чалавек, і параіла абавязкова яго наведаць. А я рашыла, што

пайду да яго толькі тады, калі напішу вершы на беларускай мове, бо іначай, здавалася мне, размовы ў нас не адбудзецца. З маці мы не раз вярталіся да гэтай тэмы. Яна расказвала, што гэта чалавек з яе далёкай маладосці. Працаваў настаўнікам у школе, вёў асветніцкую работу сярод моладзі, быў маладым, прыгожым, інтэлігентным і размаўляў заўсёды на беларускай мове. Паказала мне даўні фотаздымак, на якім сярод групы вясковай моладзі былі мая маці і Юльян Іосіфавіч. Расказвала і аб тым, як моладзь ладзіла тэатральныя спектаклі, і амаль да свайго 80-гадовага ўзросту, паставіўшы рукі ў бокі і прыняўшы належны тэатральны выгляд выконвала ролю балбатлівай суседкі, якая за бясконцымі размовамі ніяк не магла дайсці з вадой дамоў ад студні. Присутных гэта заўсёды весяліла. А вось пра тое, што Юльян Іосіфавіч быў узняволенні, я даведалася не ад маці.

Толькі ў канцы лета, калі я ўжо скончыла школу і, не паступіўшы на вучобу ў педагагічнае вучылішча, спрабавала ўладкавацца на працу ў горад Маладзечна, маці рашуча сказала мне: "Пайшлі". Куды, я ўжо ведала, бо не адзін раз яна пытала ў мяне, ці збіраюся я наведаць Юльяна Іосіфавіча. А я нават уявіць сабе не магла, як я прыйду ў іх хату, што скажу. Маці сказала, што мы пойдзем у Высокае да сястры Рэні, а на зваротным шляху зойдзем у госці. Набраўшы пачастункаў, мы пайшлі. Хаты ў Ленкаўшчыне былі пабудаваны блізка каля дарогі, ці можа гэта дарогі так пашыраліся, што сталі праходзіць пад вокнамі. Сядзячы каля акна за шыццём ці размовамі, людзі пільна сачылі за ўсім, што адбывалася на вуліцы. І як толькі мы параўняліся з хатай Сергіевічаў, гаспадар ужо стаяў каля брамкі. Ветліва павітаўся і спытаў, куды гэта мы ідзем. Маці нічога не заставалася рабіць, як сказаць, што ідзем мы праведаць іх. Юльян Іосіфавіч, радасна ўсміхнуўшыся, гасцінна расчыніў брамку і запрасіў нас да сябе. Міма пунцовых вяргіняў і іскрыстых настурцый мы прайшлі да хаты і падняліся на невысокі ганчак. На ўваходзе ў хату нас сустрэла гаспадыня, Агата Канстанцінаўна, Агатка, як назвала яе маці, і яны кінуліся ў абдымкі. Потым, паказаўшы на мяне, маці сказала, што я яе дачка. Іскрысты погляд, цёплая ўсмішка, гладка зачэсаныя валасы і белы каўнерык! (гэта ён 10 год назад так паланіў мяне сваёй прыгажосцю), нагадалі мне жанчыну, якая пры-

ходзіла да нас. Гэта ўзрадавала мяне. Мы працягнулі насустрач рукі і абняліся.

Далей нас запрасілі ў пакойчык, маленькі, чысценькі, утульны. Размовы вяліся аб надвор'і, гаспадарцы, аб знаёмых людзях. Потым жанчыны пайшлі на кухню, там забразгалі талеркі, нажы.

Калі мы засталіся ў пакоі адны, я неяк адразу сумелася пад поглядам уважлівых блакітных вачэй. Каб не маўчаць далей, я працягнула Юльяну Іосіфавічу лісткі са сваімі вершамі і затаілася ў куточку канапы. Я і тады ведала, якімі былі квольмі мае першыя вершы, але Юльян Іосіфавіч пахваліў мяне за шчырасць верша "Людзі мае харопшыя", адзначыў нейкія ўдалыя радкі ў другіх вершах і папрасіў пакінуць іх у сябе. А тут і гаспадыня падаспела са сваімі пачастункамі, і размова набыла другі кірунак.

З таго часу я была частай гасцей у гэтым гасцінным доме, асабліва летам. Як і раней, мне падабалася дарога ў Ленкаўшчыну, хоць не было ўжо векавых дубоў і панскага бруку, затое ў галаве было многа думак і спадзяванняў на далейшае жыццё, і думкі гэтыя былі чыстыя і ўзнёслыя, як само неба над галавой. Часам мы сядзелі ўтраіх на прыступках ганачку, размаўлялі, дзяліліся навінамі ад мінулай сустрэчы. Пад вокнамі хаты цвілі кветкі, там жа спелі трускаўкі, якімі мы тут жа частаваліся, на двары хадзілі куры. З усей гаспадаркі ў Сергіевічаў былі агарод, куры ды кабанчык. Карову яны не трымалі, бо не мелі здароўя назапасіць на зіму сена. Малако прыносілі суседзі, часам, пляменнікі, якія жылі ў вёсцы. Юльян Іосіфавіч, як і ўсе вяскоўцы, павінен быў хадзіць на працу ў калгас. Па стану здароўя ён не мог быць у перадавіках, а вось мінімум працадзён ад яго патрабавалі ўлады. Часта заходзіў да іх пляменнік Сергіевіч Іван, які працаваў тут брыгадзірам і, выпіўшы чарку, наказваў на працу.

У тыя дні, калі Юльян Іосіфавіч не хадзіў на працу ў калгас, займаўся хатняй гаспадаркай. Усё ў яго было ў парадку: двор, платы, агароджы, невялікі хлёў, склеп, — на ўсім быў след гаспадарлівасці і руплівасці. Кожнай вясной фарбавалі вокны і дзверы сваёй хаты, уваходную брамку. Усё гэта надавала святочнасць і гасціннасць будынку, на ўсім, чым займаўся Юльян Іосіфавіч — адбітак мастацкага таленту. Вось у пакоі над ложкам вісіць дыван: у вячэрнім

паўзмроку лясное возера, дзе плаваюць лебедзі. У прыхожай на ўсю сцяну мастацкае палатно ў раме, на ім жытнёвае поле і Янка з касой, ды Алёна з сярпом. А якім быў каліграфічным почарк! Якія экслібрысы ён ствараў! Як беражліва трымаў ён ў руках кнігу, як асцярожна пералістваў старонкі часопісаў, з якой любоўю чытаў вершы сваіх любімых паэтаў! Усё было незвычайным у гэтым чалавеку. Бывала, прыйшоўшы нечакана да іх (тэлефонаў тады не было), я заставала яго за сталом з кнігай у руках. Збянтэжаны, ён падымаўся мне насустрач у ватніку на плячах, у такіх жа ватніх штанах, адзеты па сялянску, але ў паглядзе, у постаці было столькі інтэлігентнасці і абаяльнасці, што збянтэжанай была я, а не ён.

Аднойчы Антаніна ўспомніла расказ бацькі аб прыездзе Я.Брыля ў Ленкаўшчыну. У бяседзе за сталом, куды заўсёды запрашаліся суседзі, пайшла размова пра палон. Янка Брыль прыпомніў, як таварышы па палону часам рабілі заўвагі Юльяну Іосіфавічу на празмернае старанне ў працы на нямецкіх гаспадароў, на што Сергіевіч з пачуццём вінаватасці і годнасці адказваў: "Мяне так бацька навучыў рабіць".

Юнацтва светлага прыступкі

Юльян Іосіфавіч ніколі не называў сябе паэтам. Часцей расказваў пра іншых, узяўшы ў рукі літаратурны часопіс. Ад яго я даведалася пра Ларысу Геніюш, з якой аб'яднаў яго лёс на чужыне, чытаў яе лісты, шкадаваў, што ў яе дрэннае здароўе, перачытваў вершы. Слухала я і пра Янку Брыля, з якім яны разам былі ў палоне ў Нямеччыне, пра тое, як быў напісаны раман "Птушкі і гнёзды", хто з'яўляецца прататыпамі яго асноўных герояў. Узорам грамадзянскасці для Юльяна Іосіфавіча быў Пятро Бітэль, складанае жыццё якога прымаў блізка да сэрца. Былі ў Сергіевічаў сваякі і ў далёкай Аўстраліі, адкуль яны атрымлівалі пісьмы, а часам і пасылкі.

Ад Юльяна Іосіфавіча пачула я ўпершыню пра Міколу Ермаловіча і Генадзя Каханоўскага, якія ў далейшым сталі для мяне добрымі дарадцамі ў стаўленні да жыцця, людзей, паэзіі. Складана было на той час мне, 16-гадовай вясковай дзяўчыне, знайсці самастойна сваё месца ў жыцці. А вельмі

хацелася вучыцца, хацелася ажыццявіць мару дзяцінства — стаць настаўніцай. Бацькі, занятыя вясковымі справамі, ні вучобай, ні працаўладкаваннем маім не займаліся, і я зразумела, што трэба старацца самай. Памятаю, як з неадольнай настойлівасцю я шукала сабе прыватную кватэру ў горадзе. Брала вуліцу "на лясных" і заходзіла з хаты ў хату. І так не адзін дзень. Усё ж знайшлася добрая душа Галіна Іванаўна, у якой былі свае дзве дачкі амаль майго ўзросту, выслухала мяне, пашкадавала і ўзяла на кватэру. З такой жа настойлівасцю я ўладкавалася і на працу на швейную фабрыку № 1, хоць і была яшчэ няпаўналетняй.

І вось аднойчы, прачытаўшы аб'яву ў газеце "Святло камунізму" і набраўшыся смеласці, я пераступіла парог рэдакцыі, каб прысутнічаць на пасяджэнні літааб'яднання "Купалінка". Там пазнаёмілася з паэтамі Маладзечаншчыны. Старэйшымі ў "Купалінцы" былі Уладзімір Зянько, Яўген Кашкан, Марат Баскін, Вячаслаў Шнуркевіч, Янка Галубовіч. Часам наведваўся на пасяджэнне Вячаслаў Ляшковіч, сакратар райкама партыі. Пазней я ўжо ведала, хто такія Генадзь Кахановіч і Мікола Ермаловіч. Па іх адносінах да мяне я адчула добрую руку і цёплае слова Юльяна Іосіфавіча. Жыццё маё набыло новы змястоўны сэнс. А колькі было радасці, калі ў газеце з'явіліся мае першыя вершы! "Купалінка" была добрай школай па мастацкаму выхаванню і ўзрошчванню маладых паэтаў. Мы вучыліся абмяркоўваць вершы, разумець паэтычнае слова, вобразна думаць, любіць беларускую мову. Мы часта выступалі ў школах горада і раёна, на прадпрыемствах, у інтэрнатах. Памятаю, як ездзілі нават у Вільню на свята літаратуры. Вядома, што галоўная заслуга ў гэтым была Міколы Іванавіча Ермаловіча. Ён патрабаваў ад аўтараў гістарычнай праўдзівасці, мастацкай выразнасці, чысціні беларускай мовы. Думкі свае выказваў да сведчанна і пераканаўча. Хударлявы твар, доўгія прамыя валасы, акуляры з тоўстымі шкельцамі, за якімі не было відаць выразу вачэй, надавалі яму выгляд чалавека ўпартага і безкампраміснага. Я заўсёды гублялася перад ім, разумеючы сваю неадукаванасць, жыццёвую няўпэўненасць. Сустрэкаючы на вуліцы, калі ён ішоў апусціўшы галаву, і, не звяртаючы ўвагі на людзей, размахваў рукамі і размаўляў сам з сабой, я не асмельвалася нават павітацца з ім.

Толькі паступіўшы ва ўніверсітэт на філалагічны факультэт, я пасмела ўзняць на яго вочы. Цяпер нам было аб чым пагаварыць. Ён добра ведаў выкладчыкаў філфака. Дзякуючы Міколу Іванавічу ўжо на першым курсе я пазнаёмілася з Нілам Гілевічам, ён выкладаў у нас курс народнай творчасці. Разам са мной вучыліся Галіна Каржанеўская, Леанід Якубовіч, я была знаёма з Таццянай Дзмітрэўвай, Алесем Разанавым, Вольгай Іпатавай. Генадзя Аляксандравіча Каханоўскага памятаю маладым і няўрымслівым. Прыемнае і нешта няўлоўнае было ў яго абліччы. Смяшлівы, поўны даверу позірк, такая ж шчырая ўсменшка. Гаварыў хутка і многа. Здавалася, ён заўсёды некуды спяшаўся. Ён цікавіўся творчасцю маладых паэтаў Маладзечаншчыны, абмяркоўваў іх творы, выказваў слухныя заўвагі, але ў канцы размовы па ім было відаць, што яго ўжо чакаюць новыя справы, сустрэчы, падзеі. Яго добра ведалі ў настаўніцкім асяроддзі горада і раёна, ён часта бываў у школах, пытаўся пра патрэбных яму людзей, цікавіўся школьнымі музеямі, гістарычнымі звесткамі. Размаўляў толькі на беларускай мове. Жыццярадасны і няўрымслівы ў вачах некаторых людзей ён выглядаў дзіваком.

І Генадзь Каханоўскі, і Мікола Ермаловіч былі частымі і жаданымі гасцямі ў Сергіевічаў.

Хацелася б мне тут расказаць яшчэ пра адну значную падзею з майго жыцця. У 1967 годзе я паступіла ў Беларускі дзяржаўны Універсітэт імя У.І. Леніна на філалагічны факультэт завочнага аддзялення (не хадзіла бала на дняўное). З фабрыкі я звольнілася яшчэ да паступлення на вучобу. Дык вось, Мікола Іванавіч Ермаловіч павёў мяне па восені да загадчыка райана Козела Мікалая Іванавіча ўладкоўваць на працу. Ужо добра давяраючы свайму настаўніку, хоць і вельмі хваляючыся, я пайшла ў аддзел адукацыі. Не ведаю, як і пра што гаварылі ў кабінёце два цёзкі. Потым паклікалі мяне, пасадзілі за стол, далі ліст паперы і ручку. Загадчык райана загадаў пісаць і прадывктаваў надта доўгі і вельмі складаназалежны сказ з паэмы Я.Коласа "Новая зямля". Я павінна была даць характарыстыку сказу, разабраць яго па членах сказа і г. д. Я хвалявалася вельмі, але з заданнем справілася. Потым яшчэ адказвала на іншыя пытанні. Загадчык аб'явіў, што накіроўвае мяне працаваць у Самальскую васьмі-

годку настаўніцай беларускай мовы і літаратуры. Так здзейснілася мая мара, і я, дзякуючы гэтым добрым людзям, стала настаўніцай. Вядома, што гэтай навіной я паспяхалася падзяліцца з Юльянам Іосіфавічам. Мне здалася, што адносіцца да мяне з таго часу ён стаў як да дарослай. Практыкі і належных ведаў у настаўніцкай працы ў мяне яшчэ не было, але была шчырая любоў да дзяцей і жаданне быць ім патрэбнай. А вобраз Лабановіча з трылогіі Я. Коласа "На ростанях" быў самым галоўным прыкладам служэння справе асветы (даруйце за пафас, але гэта так). За 10 год мне давялося працаваць настаўніцай Граніцкай пачатковай школы, выкладчыцай мовы і літаратуры Лебедзеўскай сярэдняй і Ленкаўскай васьмігадовай школы, намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце Выверскай сярэдняй школы.

З 1978 г. я працавала на адміністрацыйнай пасадзе Маладзечанскага гарвыканкама, а з 1985 г. на той жа пасадзе загадчыка гарадскога аддзела культуры на далёкай Поўначы. У апошнія 10 год я зноў вярнулася на настаўніцкую працу.

Усё жыццё мне шчасціла на сустрэчу з добрымі людзьмі, дзе б і кім я ні працавала. І за ўсё гэта я шчыра дзякую Богу і маім добрым настаўнікам, якія на пачатку жыццёвага шляху, дапамаглі мне выбраць правільныя арыентыры ў жыцці, навучылі любіць і паважаць людзей працы, цаніць і берагчы роднае слова і нашу Бацькаўшчыну.

Гасціннасць дому Сергіевічаў мяне часам здзіўляла і ўражвала, а было што і весяліла. Мая маці часта хадзіла каля іх хаты да дачкі ў Высокае. Заўсёды занятая справамі, яна падбегам спыталася з узгорку, на якім стаяла хата, спадзеючыся, што яе не заўважылі. Але, калі вярталася назад, Юлік ужо выглядаў яе каля брамкі і настойліва запрашаў зайсці ў хату. Аднойчы я чула паміж імі такую гаворку: "Чаму, як ішла ў апошні раз, не зайшла да нас?" — пытаецца Юлік. "Вельмі ж спыталася, часу не было", — вінавата адказвае маці. "Другі раз я выйду аж на дарогу і злаўлю", — не здаецца гаспадар. "А я ўцяку" — бароніцца маці. "А я палку возьму", — заліваецца смехам Юлік.

Мае наведванні Юльяна Іосіфавіча таксама не абышліся без вясковых дасведчанняў. Пайшлі размовы, што я, мабыць, дачка яго, бо і вершы пішу, і знешняе падабенства пачалі

знаходзіць у нас. Гэтая навіна неяк збянтэжыла мяне, і я доўгі час не ведала, як сябе паводзіць пры сустрэчы з Сергіевічамі, і нейкі час нават перастала наведваць іх. Бацьку свайго, добрага і клапатлівага чалавека, я вельмі любіла, а ў маці саромелася аб гэтым запытацца. Магчыма, што і Юльян Іосіфавіч заўважыў некаторыя змены ў маіх адносінах да яго. Аднойчы ён сказаў, што ведае аб вясковых размовах, і што ганарыўся б, калі б гэта было так, але, на жаль, у пару майго нараджэння быў далёка ад родных мясцін. Прайшлі дзесяцігоддзі, але калі я і цяпер ужо ў сталым узросце бываю ў Ленкаўшчыне, людзі маладзейшага ўзросту пытаюцца ў мяне: "А можа ты і праўда дачка Юліка?" І самі смяюцца з свайго запытання.

Непакоіла Юльяна Іосіфавіча жыццё многіх вяскоўцаў: іх бездухоўнасць, абыхавасць, зласлівасць, п'янства і брыдкаслоўе. З жалем гаварыў ён пра свайго пляменніка брыгадзіра Івана і яго жонку настаўніцу Веру Васільеўну, якіх, з яго слоў, хвалюе толькі матэрыяльны дабрабыт, ды і ў чарку часта сталі заглядваць.

Была яшчэ адна пляменніца Соня, майго ўзросту, дачка Ганны-партызанкі, якая часта наведвалася да свайго дзядзькі. Жылі яны з маці ў Юраўшчыне. Ганна на гэты час ужо любіла выпіць, потым да гэтага занятку далучылася і Соня. І воць адбылося здарэнне, якое папсавала адносіны Юльяна Іосіфавіча са сваёй раднёй. На той час у яго было ўжо нямала маіх вершаў, якія друкаваліся ў газетах "Святло камунізму", "Мінская праўда". Аднойчы Юльян Іосіфавіч паказаў мне рукапісны зборнік маіх вершаў з адзнакай "Першая кніга паэта". Незвычайна прыгожым почаркам былі выпісаны вершы. Упачатку кніжкі змясціў мой фотаздымак, які папрасіў мяне прынесці, не кажучы для чаго. Была і прадмова з характарыстыкай мастацкіх вартасцяў маіх вершаў і выказваннем надзеі на маю літаратурную будучыню. Акрамя таго, кніжка была аздоблена прыгожымі малюнкамі. Сапраўдны літаратурны зборнік! Для мяне гэта было прыемнай нечаканасцю. Радавалася са мной і Агата Канстанцінаўна, бо на яе вачах ствараўся гэты цуд, і нават прачытала напамяць радкі з майго верша пра зімовы вечар. Я падыйшла да іх і пацалавала, бо не ведала, як справіцца са сваімі пачуццямі. Мне здаваліся яны самымі блізкімі і роднымі людзьмі. Ды і яны, расчуліўшыся, сталі хаваць свае вочы.

Кніжку мне Юльян Іосіфавіч не аддаў, сказаў, што захавае яе для кразнаўчага музею. Атрымалася так, што свой зборнік я трымала ў руках адзін толькі раз. Падзяліўся Юльян Іосіфавіч навіной з суседзямі, паказаў, у прыклад Соні, пасля чаго кніжка знікла. Соня нейкім чынам выкрала яе, знесла дамоў. І як потым дзядзька ні прасіў вярнуць яе ў любым стане, нічога не атрымалася. Відаць, ужо тады лёс вызначыў, што не быць мне паэткай.

Я любіла гэтых добрых, шчырых людзей. Ішла да іх заўсёды з добрым настроем, несла з сабой пачастункі і, абавязкова, новыя вершы. Я адчувала на сабе іх бацькоўскі клопат ў тым, як яны мяне сустракалі, як цікавіліся маім жыццём, як Юльян Іосіфавіч праводзіў мяне на ўскрай вёскі. Я добра ведала, што мяне тут заўсёды чакаюць, "у душы схаваўшы нецярпення боль". Дзяцей сваіх, на жаль, у іх не было. Але Агата Канстанцінаўна часта нахвальвала свайго пляменніка з Беразінскага Сяргея, які працаваў у калгасе механізатараў. Напэўна, ён і сапраўды быў такім чалавекам, якім характарызавала яго Агата Канстанцінаўна, бо свой век, ужо без Юлічка, яна дажывала ў пляменніка. І вось, калі мы з ёй рыхтавалі абед на кухні, Агата Канстанцінаўна расказвала пра яго і шэптам казалася, што вельмі хацела б нас пазнаёміць "Але Юлічак і слухаць не хоча і злуецца пры гэтым, кажа, што куды ён прыйшоў да яе", — з сумам заканчвала яна гутарку. Мяне ж весяліла гэта размова, бо я была маладая і ні аб чым сур'ёзным яшчэ не думала.

Ні аб чым гэтым я не думала да 22 год, пакуль маці аднойчы з нейкім адчаем сказала, што мае аднагодкі, хоць і невучоныя, даўно замуж выйшлі, а я ... Пакрыўдзілі тады мяне матчыны словы і прымусілі аглянуцца наўкол. У мяне была любімая настаўніцкая праца, дзеці, якім я аддавала многа вольнага часу, вучоба ва ўніверсітэце, многа чытала, нешта пісала, мела многа сяброў. Жыццё мне здавалася цікавым і змястоўным. Былі і прапановы выйсці замуж. І вось на 22 годзе жыцця я зусім выпадкова пазнаёмілася з Валерыям Асіповічам. Нашы вёскі знаходзіліся на адлегласці ўсяго ў 2 кіламетры, але за лесам, і мы не ведалі раней адзін аднаго. І сустрэліся ў гэтым самым лесе: ён па дарозе да сваякоў з Вуглянаў у Ленкаўшчыну, а я — на аўтобус у Маладзечна. Вясной сустрэліся, а ў жніўні ўжо пажаніліся. Дык вось

Юльян Іосіфавіч і Агата Канстанцінаўна прынялі нейкім чынам свой удзел у сватанні мяне за Асіповіча. Маці Валерыя Алена Міхайлаўна (у вёсцы яе клікалі Гэлькай), вельмі занепакоілася, калі сын абвясціў аб жаданні жаніцца. Дык і было чаго. На той час сям'я Асіповічаў блізка сябравала з сям'ёй Палонскіх, якія жылі ў Беніцы. Палонскі быў старшынёй мясцовага калгаса. У старшыні была дачка, якая заканчвала сярэдняю школу. Бацькі мелі намер пажаніць дзяцей, забяспечыць ім добрую будучыню. А тут — я. У дзень, калі Валерый ішоў да маіх бацькоў прасіць маёй рукі, Алена Міхайлаўна не стрывала і пайшла ў нашу вёску да сваёй радні, каб распытацца пра мяне. У гэты час Юльян Іосіфавіч з Агатай Канстанцінаўнай накіроўваліся ў Беніцу па нейкіх сваіх справах. На дарозе яны і сустрэліся. Алена Міхайлаўна сказала, па якой неадкладнай справе яна спяшаецца ў нашу вёску. Вось тут Сергіевічы і далі волю сваім пачуццям, нахвальваючы мяне. У дадатак Агата Канстанцінаўна сказала яшчэ і тое, што вельмі хацела, каб яе пляменнік і я пажаніліся. Гэтыя словы адразу насцярожылі маці Валерыя. "А чаму ж не ажаніўся пляменнік?" — спытала яна. Тут ужо, дакорліва глянуўшы на жонку, стаў тлумачыць Юльян Іосіфавіч. Нічога дрэннага не пачула Алена Міхайлаўна пра мяне і ад сваёй радні. Але і сам Палонскі, і маці пачалі адгаворваць Валерыя ад жаніцтвы, бо, відаць па ўсім, вельмі хацелася сем'ям парадніцца. Праўда, даведалася я аб гэтым значна пазней. На зваротным шляху Сергіевічы зайшлі да нас і расказалі аб сустрэчы з Аленай Міхайлаўнай.

У жніўні адбылося вяселле. Ганаровымі гасцямі былі Юльян Іосіфавіч і Агата Канстанцінаўна. Многа добрых слоў сказалі яны нам у сваім вершаваным віншаванні. Але, на жаль, ніякія словы не ўратавалі наша сумеснае з Асіповічам жыццё. Праўда, нейкі час мы з задавальненнем прыходзілі ў Ленкаўшчыну ўдваіх, а калі нарадзіўся сыночак, то і ўтраіх. Нас лічылі добрай прыгожай парай, але жыццё не складалася.

Апошняя сустрэча

У 1974 годзе пачалася падпіска на Беларускаю Савецкую Энцыклапедыю ў 12 тамах. Выданне яе пачалося рэдакцый-

най калегіі Акадэміі навук БССР у 1969 годзе і скончылася ў 1975 г. Галоўны рэдактар — Народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка. Пачуўшы аб гэтым выданні Юльян Іосіфавіч папрасіў мяне падпісацца на яго імя. Падпіску прымала Маладзечанская кнігарня. Я ў той час ужо жыла (праўда на кватэры) у горадзе Маладзечна, працавала намеснікам дырэктара па выхаваўчай рабоце ў Выверскай сярэдняй школе і мела магчымасць часцей наведвацца ў кніжныя лаўкі. Я атрымлівала кожны том энцыклапедыі і прыносіла дамоў Юльяну Іосіфавічу. Не магло не ўразіць мяне тое, з якой цікавасцю і любоўю браў ён у рукі кожны том выдання: доўга аглядаў вокладку, разгладжваў рукамі першыя кніжныя лісты, па-дзіцячаму ўсміхаўся, нават узважваў на руцэ і задаволена клаў на стол. Я магла толькі здагадацца, колькі шчаслівых гадзін правёў Юльян Іосіфавіч за вывучэннем, знаёмствам, чытаннем гэтага выдання. І не мог ён не выказаць свае адносіны на гэту з'яву ў культурным жыцці роднай Беларусі. У сёмым томе Энцыклапедыі, сваім незвычайна прыгожым почаркам ён напісаў верш, прысвечаны Пятрусю Броўку "Беларуская савецкая энцыклапедыя" ад 16 чэрвеня 1974 г.

"Ці можа вышэй што ўзняцца
Між кніжных падзей
Як гэта шматтомная праца
Нястомных людзей...
Хто возьме яе, пагартае,
Адчуе ў руках
Культуры радзімага Краю
Шырокі размах.
Хоць я і не ёсць якім знатным,
Аднак нешта варт
Таму што стараннем прыўзнятым
Здабыў гэты скарб.
Змяшчаецца тут усё гэта,
Чым я ганарусь
Навука, культура, прасвета
Твая, Беларусь.
А з часам, мяне як не будзе,
Схаваюць гады.
Я веру — цудоўныя людзі
Заглянуць сюды.
І вечнасці нашай аснова
Услужыць для тых,
Каму беларускае слова —
Святое з святых.

Чым быў для Юльяна Іосіфавіча ў апошнія яго гады жыцця гэты калектыўны твор "Нястомных людзей" сведчаць радкі гэтага самаго верша:

Калі я дзе-небудзь бываю,
Штось вабіць дамоў
Дзе Энцыклапедыю маю
Дванаццаць тамоў.

Як яшчэ мог выказаць сваю любоў да роднага краю гэты незвычайна прыгожы, сціплы чалавек! Словы, думкі, дзеянні — ўсё табе, Радзіма. Ты толькі памятай свайго сына.

А я дзякую лёсу за тое, што Юльян Іосіфавіч з Агатай Канстанцінаўнай сустрэліся на маім жыццёвым шляху і ў мае тады маладыя гады сваім нялёгкім жыццём, ціхім словам паказаў, як можна і як павінна служыць свайму народу і Бацькаўшчыне ва ўсе часы, не чакаючы за гэта нікай падзякі.

Павінна я распавядаць і пра тое, што аднойчы, калі ў Юльяна Іосіфавіча назбіралася ўжо больш паловы тамоў Энцыклапедыі, ён дастаў з палічкі першы том і адгарнуўшы першую старонку, даў мне прачытаць. Там было напісана: "Кніга гэта і ўсе наступныя тамы Энцыклапедыі пасля мяне пераходзяць ва ўласнасць Галіны Уладзіміраўны Асіповіч." Вёска Ленкаўшчына Юльян Сергіевіч 18 студзеня 1974 г. Тэкст быў упрыгожаны экслібрысам "З кніг Галіны Асіповіч" і маляўнічымі падсцяжкамі: пад сярпом жытнёвыя каласы і васількі.

Я была ўсхвалявана, узрушана, не знаходзіла слоў, каб выказаць свае адносіны да падзеі. Але тады я зразумела, чаму Юльян Іосіфавіч, калі я прыносіла тамы Энцыклапедыі, імкнуўся абавязкова і неадкладна са мной за іх разлічыцца і ніколі не згаджаўся з тым, што я не хацела браць грошы.

Энцыклапедыю я атрымала з рук Агаты Канстанцінаўны пры наведанні яе ўжо пасля смерці Юльяна Іосіфавіча. У глыбокай самоце мы пераліствалі з ёй лісты Энцыклапедыі, дзе, здавалася, яшчэ блукалі думкі дарагога нам Юльяна Іосіфавіча.

Восенню 1976 года, незадоўга да смерці, я наведала Юльяна Іосіфавіча ў бальніцы ў пас. Беразінскае. Неяк за сваімі ўласнымі клопатамі, звязанымі з нашым з Асіповічам сямей-

ным разладам вясной гэтага году, я ўпусціла момант, калі Юльян Іосіфавіч стаў зусім дрэнна сябе адчуваць. Гады зняволення, цяжкая праца, складаныя ўмовы жыцця — усё гэта прывяло да працяглай і цяжкай хваробы. Ён часта звяртаўся да дактароў, і ўсё неяк абыходзілася. А тут... Я прыйшла ў бальніцу асенняй сумнай парой. Такія ж сумныя бясколерныя калідоры бальніцы. У палаце Юльян Іосіфавіч знаходзіўся адзін. Ён быў вельмі ўзрушаны маім прыходам, што і мне надало хвалявання. Ён ляжаў у ложку, а ўгледзеўшы мяне, хуценька падхапіўся, ускінуў здзіўлена і разам з тым збянтэжана свае вочы. На маё прывітанне адказаў з вінаватай усмешкай і са шкадаваннем, што я прыйшла сюды да яго, калі ён такі нямоглы. У мяне забалела сэрца ад таго, што ён, знаходзячыся ў такім цяжкім становішчы, лічыць сябе віноватым перад намі, здаровымі, за тое, што прымушае нас непакоіцца.

"Вы прыйшлі да мяне, хоць не вельмі хацеў я таго, каб нікчэмны мой выгляд наводзіў на сум, на тугу," — піша ён у развітальным вершы "Маім наведвальнікам у бальніцы" 1976 г.

Потым Юльян Іосіфавіч крыху супакоіўся, стаў разважаць, як ідзе лячэнне, не прамінуў сказаць, якія добрыя, уважлівыя тут дактары. Распытаў і пра мае сямейныя справы, шчыра паспачуваў, выказаў надзею на лепшае. Хоць і пакідала я Юльяна Іосіфавіча ў вялікім засмучэнні, але ніяк не думала, што бачу яго жывым у апошні раз. Чаму? Чаму такі прыгожы, такі ўтульны для ўсіх чалавек павінен сыйсці раней часу ў магілу? Праз некалькі дзён мы яго ўжо хавалі. Быў пахмурны восеньскі дзень. Але калі вынеслі з хаты труну і накіраваліся да могілкаў, з-за хмар развітальна выглянула сонца, а потым сыпануў сонечны дожджык. Сонца свяціла да таго часу, пакуль мы не пахавалі Юльяна Іосіфавіча на могілках недалёка ад вёскі. На пахаванні былі вяскоўцы і родныя Сергіевічаў.

Цяжка было глядзець на Агату Канстанцінаўну. Сухія вочы, пэўна выплакала ўсё за развітальную ночку, поўныя непрыхаванага болю, неадрыўна глядзелі на Юлічка. Яна пяшчотна гладзіла яго валасы, рукі, папраўляла каўнерык і прасіла чакаць яе, быццам не ён, а яна адпраўлялася ў далёкую дарогу.

Пахавалі, значыцца, схавалі
Ад людзей, ад сонца, ад жыццёвых скрух
Васільковы позірк, спадзяванняў хвалі
І цяпло стамлёных скрыжаваных рук.

Разышліся людзі. Апусцела хатка,
Слёзы адзіноты новы дзень прынёс
Перад абразамі кленчыла Агатка
І прасіла літасці ціха ў нябёс.

І ляцелі словы ў бясконцасць, вечнасць
(Зоркі гэтак любяць вышыню!)
І чакаць, як свята, апошнюю сустрэчу,
Зноў чакаць... Ці ж ёй упершыню?

Таццяна Атрошанка (17.06.1976),
паэтка, прэзаік, кампазітар

Нарадзілася ў в.Вялікі Мох Буда-Кашалёўскага раёна Гомельскай вобласці. Скончыла філфак ГДУ імя Францыска Скарыны. Працавала выкладчыцай роднай мовы і літаратуры ў маладзечанскай беларускай гімназіі, медыцынскім вучылішчы, кіраўніком літаратурнага аб'яднання "Агмень", якое працуе пры гарадскім Палацы культуры г.Маладзечна. Член СП Беларусі (2011). Лаўрэат прэміі "Залаты Купідон" у намінацыі "Песня". Жыве ў Маладзечне.

Друкавалася на старонках мясцовага і рэспубліканскага перыядычнага друку. Падрыхтавала да друку паэтычны зборнік "Агмень" (2010), куды ўвайшлі творы мясцовых пісьменнікаў. Аўтар кнігі паэзіі "Не я..." (2010).

Маляваныя сны

Мне маляваныя сняцца сны,
Дзе па-сапраўднаму мокры дождж,
Дзе ў мокрым садзе пад смех вясны
Кудысьці беглі мы басанож...
Дзе па-сапраўднаму плакаў мім,
І фарбы ў рэштках размытых плям
Сцякалі ўніз там, у сне маім,
А насамрэч ён іх выцер сам...
Дзе вецер браўся за неба край,
Страсаў уніз залатыя сны
На нас, што беглі за неба край,
Кудысьці беглі пад смех вясны...

Двубой

Я хаджу, як заўсёды, белай,
І няроўны вяду двубой —
Я у сэрца трапляю смела,
А ты меч адкідаеш свой...
І з усмешкай скідаеш латы
З непакорнай маёй душы...
Мілы вораг ты мой заклёты!
Ты у ёй тут заўсёды жыў!
Адступае мой полк знямелы,
Я іду праз фігурак строй,
Апынаюся каралевай,
Калі побач іду з табой...

Жанчына-восень

Збягала лета нейк пужліва-хутка,
Лістоты забірала шапаценне,
А восень, не зважаючы на чуткі,
Паціху моўчкі скінула адзенне,
Увагі не звяртаючы на словы,
У косы уплятала верасы,
А свет, які даўно ўжо не новы,
Дзівіўся зноў з чароўнае красы...
З ёй кожны размаўляў сваёю мовай,
Пад ногі клаў пачуццяў павуціну,
А адусюль — пляткарылі зласловы,
Што восень — гэта ўсё-такі — жанчына...
Пісалі птушкі крыжыкам па глебе,
Бадзяга-вецер ўдаль самоту зносіў,
Стары мастак, згубіўшы нешта ў небе,
Душою маляваў жанчыну-восень...

Сляды

Я губляю твае сляды —
Замятае іх веснім цветам...
Усміхаецца малады
Мне свавольны гарэза-ветрык...

Я сціскаю сваю далонь,
Дзе трымаю ад шчасця ключык,
Толькі пульс не трывожыць скронь,
Толькі сэрцу ўжо не балюча...
Я губляю твае сляды
Дзесьці там, на парозе неба,
Дзе падзеляцца на склады
Не каханне, не боль, не трэба...
Я паклічу цябе ізноў
Сярод весняга снегапада,
Я губляю сваю любоў,
Што ўжо не здаецца здрадай...

Адцвітае вясна

Адцвітае вясна,
Сыпле ў вочы чаромхавы снег,
Дзьме-гуляе за вокнамі
Бэзавы сонечны вецер...
Адцвітае вясна,
Зноў спыніўся гадзінніка бег,
Ён спяшаўся, а тут —
Заблудзіў у вясновых суквеццях...
Адцвітае вясна —
Ціха-ціха пялёсткі шасцяць,
Ды з самотай маёй ціха шэпчуць,
Спяваюць дуэтам...
Адцвітае вясна... Яна будзе датуль адцвітаць,
Покуль сэрца сваё не сагрэе, сустрэўшыся з летам...

Родны дом

У радасці і у журбе
Згадае сэрца пра цябе.
Табе зямны нясу паклон —
Мой родны кут, мой родны дом...
Спакойны подых сцен тваіх
Мне нагадаў, як я ўслых,

Маліла неба і зямлю
Падараваць, каго люблю...
Няма больш месца на зямлі,
Дзе б так трымалі карані,
Куды вяртаемся ізноў —
У свой далёкі родны дом,
Дзе з светам матчыных вачэй
Нам па жыцці ісці лягчэй,
Дзе першы крок наш помніць ён —
Наш родны кут, наш родны дом...
Чакае нас заўсёды ён —
Далёкі дом, бацькоўскі дом —
Ён лёгкім сумаю агарне
Зноў пасталелую мяне,
І праз нягоды і гады
Усе шляхі вядуць сюды —
Дзе дзецьмі нас запомніў ён —
Наш родны кут, наш родны дом...

Я хварэю зімой

Я хварэю зімой,
Калі гулка і пуста ў душы —
Там гуляюць вятры,
Там і сонца не свеціць, не грэе...
Я хварэю зімой,
Калі смех застывае ў цішы...
Я хварэю зімой —
Ну а сонца?
Чым сонца хварэе?
Я хварэю зімой,
Калі неба ад снегу дрыжыць,
Калі зоры маўчаць,
Калі твар да вясны не старэе...
Я хварэю зімой,
Калі пульс не спяшаецца жыць,
Я хварэю зімой...
А зіма?
Чым вясной захварэе?..

Губляе неба знічкі у траве,
Ці, можа, проста так ў расе купае?
Цябе мне сёння вельмі не хапае,
А так, здаецца, усяго стае...
Знікаюць дні і ночы у журбе,
Хачу пакінуць твайго сэрца краты —
Я, пэўна, заблудзілася ў сабе,
І, пэўна, ў тым ніхто не вінаваты...

Дзень

Сплятае дзень у вобраз светлы
Расу і ранішнія мроі...
І сон злятае непрыкметна,
Каб ты мог стаць самім сабою...
І усміхаюцца старання
Табой начышчаныя боты,
І замінаюць нечакана
Званкі забытыя, а потым...
Нядаўні сон напамінь вецер,
І ты, гуляючы ў маўчанне,
Яго адкінеш, нібы смецце,
Пад ночы спеў і дня гучанне ...
І паляцяць ізноў хвіліны,
Як матылі да пекнай краскі,
А дзень ідзе адзін...Адзіны...
І непаўторны, нібы Казка...

Знічка

Цішыня... Самота... Вечар...
Зоры... Холад... Небяспечнасць...
Твае вочы... Смех праз слёзы...
Зорны дах... Звычайнасць... Проза...
Не каханне — так, прывычка...
Белы след... Згарае знічка...

Дождж

Сумуе дождж, і кропель пошчак
Крыху прыспешвае хаду...
Сцякаюць кроплі, плача ноч,
Змяшаўшы зоры і ваду...
Ён крышыць ціхія хвіліны,
У наваколлі — сумны звон...
Сцякае дождж з душы маўклівай,
Змывае ледзь улоўны сон...
Сумуе дождж — не можа выткаць
Ён зараз сонца прамяні,
І, нарадзіўшыся ў нябёсах,
Ён памірае на зямлі...

Каханне

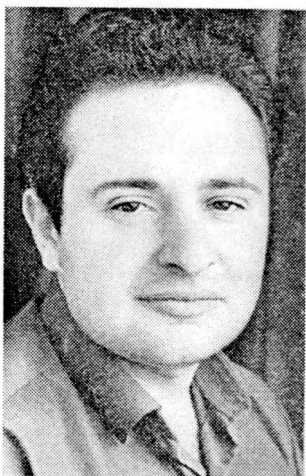
За дзверы-хутка...
Да цябе...
Ключы і словы —
Забываю...
Пароль адвечны —
Так ці не? —
Як заклінанне паўтараю...
Блукаю... Доўга... Не паспець...
Ну, вось і ты... Мяне шукаеш...
З табой ... Адным... Хачу... Ляцець...
Кахаю я...
І ты... кахаеш...

Ты трымаеш мае рукі...
Я хачу з табой застацца...
Забірае неба гукі...
А другім — адкуль узяцца?

Цішыня нябёс маўчання
Нас вядзе на край адчаю...
Ты — трымаеш мае рукі...
Я — каханне адпускаю...

Я не сумую — я живу
У свеце сноў, падмане мрояў...
І, лёгка вывучыўшы ролю,
Я праз сусвет да зор плыву...
Я не блукаю — я стаю
Сярод забытых абяцанняў,
І льецца дождж былых прызнанняў
Ў душу раскрытую маю...
Я называю — не заву
Сваю самоту белым птахам...
Я тут... Я ёсць пад зорным дахам...
Я не сумую... Я живу ...

Марат Баскін (1946), празаік, публіцыст

Нарадзіўся ў Краснаполлі на Магілёўшчыне ў сям'і настаўніка. Скончыў Магілёўскі машынабудаўнічы інстытут (1969). Працаваў інжынерам-канструктарам у Магілёве, Бабруйску, на заводзе "Спадарожнік" у г. Маладзечна. Актыўны ўдзельнік літаратурнага жыцця Маладзечаншчыны ў 70 — 80 гг. мінулага стагоддзя.

Аўтар кніг прозы "Гайшыньскія гісторыі" (Мн., 1986), "Знаёмыя незнаёмы" (Мн., 1989) ды інш. Некаторыя творы М. Баскіна ў перакладзе на рускую мову друкаваліся ў альманаху "Істоки", які выходзіў у Маскве.

Час, Тарас і Парнас

I. Паважаны Тарасе! Атрымалі Ваш верш "Рэчка Вуша". На вялікі жаль, надрукаваць яго не маем магчымасці. Ён слабы па зместу і па ўвасабленню гэтага зместу. У вершы няма ні дынамічнага разгортвання паэтычнай думкі, ні дасціпнага паэтычнага жарту. Параўнанні не новыя — яны ўзяты Вамі з класічных твораў! Чытайце болей класікаў.

З павагай — літкансультант А. Л. Дубок.

II. Праз пяць год.

З рэцэнзій на першы зборнік Т. Парнасава.

"...слабы верш "Рэчка Вуша". Дынамічнае разгортванне паэтычнай думкі перашкаджае ўспрымаць яго змест. Узнікае жаданне прыпыніцца, паслухаць, аб чым гамоніць сведка стагоддзяў — рэчка Вуша, але паэт не дае нам гэтай магчымасці. Ён імчыць чытача, бы цягнік. Трэба, праўда, адзначаць дасціпны гумар верша і цікавыя параўнанні..."

Крытык А. Дубок.

III. Праз трыццаць год.

З прадмовы да "Выбранага" Тараса Парнасава.

"...Яшчэ ў раннім вершы "Рэчка Вуша" яскрава бачны адметныя рысы вялікага таленту: дынамічнасць, дасціпны гумар. А якія цудоўныя паэтычныя параўнанні напаткалі чытачы ў гэтым вершы! Зараз бы такія вершы нашым маладым паэтам! Якая філасофія ў маленькім вершы!..."

Крытык Алесь Дубок.

Чалавек без таленту

Начальнік аддзела акінуў мяне пільным позіркам і перапытаў:

— Дык, значыцца, да нас уладкавацца рашылі канструктарам?

— Але, — кіўнуў я, падсоўваючы працоўную кніжку.

— Трэба мне канструктары, трэба, — чамусьці ўздыхнуў ён. — Працы шмат... А як вы да спорту адносіцеся?

І чаго гэта ён пра спорт пытаецца, думаю. У канструктары ж бярэ!

— У якасці балельшчыка толькі! — асцярожна кажу.

— Няўжо? — чамусьці ўзрадаваўся начальнік. — І больш ні-ні?

— Ні-ні, — кажу. — Які з мяне спартсмен?! Самі бачыце: з маёй камплекцыяй і ў спартсмены! — Я ўздыхнуў і развёў рукі.

— Пры чым тут камплекцыя, — захваляваўся начальнік. — У мяне ў аддзеле два шахматысты працуюць: у тры разы таўсцейшыя за вас. Я паказаў бы вам іх, ды на месцы няма: адзін на гарадскіх спаборніцтвах, а другі аж на міжнародныя паехаў.

— Ды я нават не ведаю, як фігуры перасоўваць, — шчыра прызнаюся.

— Значыцца, спяваеце? — выказаў здагадку начальнік.

— Аніякага голасу. У школе з хору выганялі, — тлумачу. — Во, паслухайце. — І я зацягнуў: — Не кружы галавы пах чабаровы...

— Хопіць, хопіць, — супакоіў мяне начальнік. — Чую, што слыху ў вас аніякага і голасу таксама. Але ж і без іх на сцэну выходзяць. Старшы інжынер Дундзік у барабан наву-

чыўся біць, дык цяпер нарасхват. Другі месяц яго не бачу: з шафскімі канцэртамі ездзіць!

— Гэткага таленту ў мяне няма, — кажу. — Не тое што граць, а і скакаць не магу!

— Браточак, — кінуўся мне на шыю начальнік аддзела. — Як рэдка можна сустрэць інжынера без таленту! Вы проста знаходка для аддзела. Нарэшце ёсць на каго абаперціся. А то — Цыбік на злёце турыстаў, Бобрык вывучае ў суседнім горадзе работу дыскатэк. Лявончык паехаў на спаборніцтвы па дзюдо... Ды што казаць, паловы аддзела няма. Загад хуценька надрукуем, падпішам і — за працу! — І ён сам сеў за пішучую машынку. — Сакратарка кветкаводствам займаецца. Нейкую цуда-кветку выгадавала, дык яе зараз на сімпозіум выклікалі, — вінавата растлумачыў ён. — Вось сам і друкую.

На другі дзень пасля таго, як я ўладкаваўся ў аддзел, мяне выклікалі на нараду маладых гумарыстаў. На цэлы тыдзень.

Шкарпэткі з Магілёва

Добры дзень, Лявоне!

Учора вярнуўся я з падарожжа. Пуцёўка была турыстычная. Цэлы месяц бадзяліся. Уражанняў — процьма. Дзе толькі не былі, чаго толькі не бачылі! Праўда, шчыра скажу, не ўсё мне спадабалася. Спыніліся ў нейкай вёсцы: прыроду глядзець! А што мне ў той прыродзе: пабег у магазін, а там нічога цікавага. Дык навошта было спыняцца? Праўда, потым па дарозе ў Мінск, у Маладзечне, купіў жонцы боты. Экскурсавод злаваўся, кажа, прыпынак не прадугледжаны, ды калі ўбачыў, якія я боты купіў, сам пабег і з'явіўся толькі праз гадзіну.

У Мінску было цікава. Многа магазінаў. І далёка ісці не трэба. Купіў сабе касцюм. Штаны, праўда, задоўгія, але пінжак што трэба. Увечары нас павялі ў тэатр. Купіў у буфетце каробку цукерак "Асарці", шкада, што не ўціяміў адразу і купіў толькі адну. Жонка цэлы вечар піліла. І сёння яшчэ злуецца... Ды што аб гэтым казаць: што не зроблена, тое не зроблена.

А ў Гомелі два крокі ад вакзала зрабіў і купіў жонцы бялізну. Гэдэраўскую. Приемна глядзець.

А потым павялі нас парк глядзець. Розныя там кветачкі, лебедзі. Зноў я ішоў і ўспомніў, што майму Міхаську шарсцяны касцюмчык трэба купіць. Ды дзе ты яго там купіш? На аўтобус ледзь не спазніўся, але не купіў!

Праўда, у Магілёве прыхапіў. Зялёненькі з чырвонай палосачкай. На адзін нумар большы, але ж дзіцё расце. І яшчэ жонцы туплі купіў. На высокім абцасе. А сабе ў Віцебску акуляры сонечныя купіў. І згубіў, калі ў чарзе за капешом стаяў. Аж зараз на сэрцы кошкі скрабуць. І памідоры купіў. Паквапіўся на тлустыя і чырвоныя. Палова сапсавалася. І ўвесь настрой пасля падарожжа сапсавалася. Век жыві — век вучыся. Трэба было зялёныя браць. Пакуль даехаў — дайшлі б! А агуркі захаваліся. Маленькія, адзін у адзін. Хрумстаю і Гродна ўспамінаю. За паўкіламетра ад яго купіў. Цудоўныя мясціны.

Ледзь не забыўся: яшчэ шкарпэткі купіў у Магілёве. І то не з таго, што нейкія там дэфіцытныя, а проста з таго, што мае парваліся.

Вось і ўсе ўражанні з падарожжа. Не, зараз трэба куды далей махнуць! Каб болей чаго паглядзець было!

Будзь здароў, твой сябар

Селівон.

Тамара Бунта (21.04.1959),
журналістка, дзіцячы празаік

Нарадзілася ў г. Маладзечна. Скончыла маладзечанскую сярэднюю школу №3 і факультэт журналістыкі Белдзяржуніверсітэта. Працавала карэспандэнтам розных перыядычных выданняў былога СССР, галоўным рэдактарам рэспубліканскага часопіса "Алеся" ("Работніца і сялянка"). Член Саюза журналістаў і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Жыве ў Мінску.

З мясцовым і рэспубліканскім перыядычным друкам супрацоўнічае са школьных гадоў. Аўтар кнігі прозы для дзяцей.

Чалавек са скураным партфелем

Калі маладзечанцы вырашаць паставіць помнік свайму выдатнаму земляку Генадзю Каханоўскаму (а я ўпэўнена, што гэта рана ці позна адбудзецца), прапанавала б скульптуру вядомага гісторыка зрабіць у выглядзе высокага, крыху хударлявага мужчыны ў плашчы пад пояс і абавязкова з партфелем у руках. Прычым, мужчына павінен відавочна кудысьці спяшацца... Менавіта такім запомніўся мне Генадзь Аляксандравіч, а бачыла я яго ў дзяцінстве і юнацтве часта, бадай, кожны дзень. Мы жылі непадалёку адзін ад аднаго — нашы дамы і сёння стаяць амаль паралельна на суседніх вуліцах, якія звязвае кароткі завулак, што праходзіць якраз ад нашага двара да агарода Каханоўскіх.

Штодня гэтым завулкам Генадзь Каханоўскі ішоў на працу ў краязнаўчы музей, а ўвечары вяртаўся дадому. Уранку ён хадзіў шпарка, як ходзяць людзі мэтанакіраваныя, заклапочаныя важнай справай, якім трэба за дзень шмат чаго зрабіць,

куды паспець, але пры гэтым заўсёды ветліва вітаўся з усімі, у тым ліку і са мной, на той час яшчэ школьніцай. Вядома, я першай крычала яму: "Добры дзень!". Калі ж вяртаўся пасля працы дадому, ён мог і прыпыніцца, распытаць пра вучобу, пра жыццё... Калі на двары былі мае бацькі, ён абавязкова падыходзіў да іх — перакінуцца некалькімі словамі пра надвор'е, ураджай, гарадскія навіны і яшчэ каб расказаць нам пра Мішу. Міша — гэта Міхась Ткачоў, археолаг, гісторык, а ў далейшым — вядомы грамадскі дзеяч, родны пляменнік маёй маці і даўні сябар Генадзя Аляксандравіча. Менавіта роднасць з Ткачовым, бадай, і зблізіла нас з Каханоўскім.

Міхась Ткачоў прыязджаў да нас даволі часта. Яго візіты заўсёды былі вялікім святам: цудоўны расказчык, Міхась захапляў усіх яскравымі аповедамі пра жыццё, экспедыцыі, археалагічныя раскопкі, а смешнымі гісторыямі пра сваё дзяцінства неаднойчы даводзіў мяне, тады яшчэ малую, да колікаў у жываце. Калі ён, высачэзны, агромністы, чарнявы, каларытны, з'яўляўся ў нашай хаце, у мяне і ў думках не было збегчы на вуліцу, да сябровак, я сядзела і ўважліва лавіла яго кожнае слова. Хачу падкрэсліць — гэта было беларускае слова.

Па праўдзе кажучы, ён прыязджаў у Маладзечна не столькі да нас, колькі да Генадзя Аляксандравіча. Пасядзіць колькі гадзін за сталом у нашай хаце — і хутчэй да сябра. І назад мог ужо не вярнуцца, позна ўвечары адразу ад Каханоўскіх ішоў на вакзал, на электрычку. Мая маці нават крыўдзілася за гэта на пляменніка, раўнавала яго да Каханоўскага.

А я Міхася разумела. У дзяцінстве любіла чытаць кніжкі пра сяброўства вялікіх і знакамітых людзей — пісьменнікаў, мастакоў, рэвалюцыянераў... Менавіта так я ўспрымала адносіны і паміж гэтымі двума знаёмымі мне людзьмі — беларускімі гісторыкамі Ткачовым і Каханоўскім. Я звычайна прысутнічала пры расповедах аднаго пра другога, таму добра ведала розныя нюансы і праблемы ў іх прафесійнай дзейнасці: пра нязгоду ў навуковых поглядах Ткачова з Абэцэдарскім (з дзяцінства ведала гэта прозвішча!), пра неадназначнае стаўленне тагачасных мясцовых улад да дзейнасці Каханоўскага, пра цяжкасці падрыхтоўкі, а потым і абароны навуковых прац, на той час — доктарскай Ткачова і канды-

дацкай Каханоўскага... Ткачоў быў вельмі адкрыты чалавек, ён шчыра дзяліўся ўсім набалелым з маёй маці, а я заўсёды з цікавасцю слухала (дзіўнае савецкае выхаванне: у сям'і чуць адно, у школе гаварыць, што патрабуюць, і ніколі не сказаць на людзях лішняга). Каханоўскі быў больш стрыманым, я сказала ё, нават закрытым чалавекам: як цяпер разумею, рэаліі правінцыяльнага савецкага асяроддзя вымушалі яго да такіх паводзін...

Прызнацца, ужо сёння, з вышыні пражытых гадоў магу сказаць, што ў жыцці я рэдка сустракала такое доўгае, моцнае, шчырае мужчынскае сяброўства, знітаванае не толькі прафесійным аднадумствам, але і бескарыслівай узаемнай падтрымкай.

З Генадзем Аляксандравічам Каханоўскім я зблізілася пасля школы, калі не паступіла на філфак універсітэта і пайшла працаваць на завод "Спадарожнік". Амаль адразу пачала наведваць літаратурнае аб'яднанне "Купалінка" пры раённай газеце "Святло камунізму". Генадзь Аляксандравіч быў адным з кіраўнікоў аб'яднання, ён і запрасіў мяне туды, бо як сусед быў у курсе маіх спраў і захапленняў.

І менавіта Генадзь Аляксандравіч сказаў: "Калі ты хочаш быць пісьменніцай (у чым я шчыра прызналася яму гадоў у васьмнаццаць), то пісаць трэба толькі на роднай мове!". За што я вельмі ўдзячная яму. Бо гэта вельмі важна, каб у самым пачатку шляху знайшоўся хтосьці вельмі аўтарытэтны і даў параду, якая потым паўплывае на ўвесь кірунак жыцця...

Гаворачы пра Генадзя Каханоўскага і пра "Купалінку", нельга не адзначыць: зусім не выпадкова, што з літаратурнага аб'яднання выйшлі такія вядомыя сёння паэты і пісьменнікі, як Ала Клемянок, Кастусь Цыбульскі, Таццяна Сапач (ужо, на жаль, нябожчыца), Людка Сільнова, Стася Наркевіч (Настасся Лазебная). А таксама Міхась Казлоўскі, крыху маладзейшы за нас, які стаў шчырым прыхільнікам краязнаўчай дзейнасці Генадзя Аляксандравіча, фактычна яго паслядоўнікам...

Літаб'яднанне было сапраўднай творчай школай для тых, хто марыў звязаць свой лёс з творчасцю. Мы збіраліся раз на месяц у памяшканні рэдакцыі маладзечанскай газеты. Я наведвала аб'яднанне з 1976-га па 1980 год. На пасяджэнні заўсёды бегла з радасцю. Ужо сам рэдакцыйны будынак (ці

не даваенны нават?) быў своеасаблівым: на першым яго паверсе месціўся друкарскі цэх, там лязгалі друкарскія машыны, пахла друкарскай фарбай... (Як для мяне, дык вельмі смачна пахла, і сёння лаўлю гэты пах у Рэспубліканскім ДOME друку, калі сачу за тым, як друкуецца наш часопіс "Алеся"). Заходзіш — і быццам трапляеш у іншы, чароўны, зманлівы свет.

Пасяджэнні праходзілі ў кабінёце супрацоўніцы рэдакцыі, мілай, добразычлівай Славы Міхайлаўны Міронавай, якой я, калі паступіла на журфак, насіла свае першыя журналісцкія артыкульчыкі. Тады ў рэдакцыях умелі працаваць з пазаштатнымі аўтарамі і па-сапраўднаму рабілі з нас карэспандэнтаў.

Звычайна пасяджэнні праводзіў Уладзімір Пятровіч Давыдаў, маладзечанскі паэт. Ён быў ужо на пенсіі і з ахвотай, добрасумленна займаўся аб'яднаннем: збіраў нас, арганізоўваў выступленні, рыхтаваў нашы творы да апублікавання ў газеце. Генадзь Аляксандравіч быў заняты на працы: спачатку ў краязнаўчым музеі ў Маладзечне, а пазней — ужо ў Мінску, у Інстытуце гісторыі АН БССР. Таму нярэдка ён спазняўся. Вітаўся, садзіўся збоку на крэсла і моўчкі ўважліва слухаў нашы заняткі. А гэта былі сапраўдныя ўрокі творчасці: мы па чарзе чыталі свае новыя творы, і Уладзімір Пятровіч разбіраў іх па радку — аналізаваў рыфмы, рытм. Тут жа штосьці падпраўляў або раіў падумаць, пашукаць іншы радок... Генадзь Аляксандравіч звычайна маўчаў, аддаючы перавагу аўтарытэту Давыдава, а потым забіраў нашы паперкі і доўга, уважліва ўчытваўся ў тэксты: яго заўвагі былі больш па змесце і сэнсе твора.

Дарэчы, за тых больш чым тры гады, на працягу якіх я наведвала літаб'яднанне, не памятаю аніякіх інтрыг, крыўдаў, сварак, аніякай зайздрасці да больш таленавітых і паспяховых паэтаў... Наадварот, мы толькі радаваліся адзін за аднаго. Такая была творчая, стваральная, спрыяльная атмасфера. Вядома, яе стваралі нашы кіраўнікі — Генадзь Каханоўскі і Уладзімір Давыдаў, абодва інтэлігентныя, далікатныя, высокаадукаваныя мужчыны. Прычым, адзін быў чыста "рускі" творца, другі — чыста "беларускі". Таму пры адборы матэрыялаў у друк ніколі не аддавалася перавага твораў на той ці іншай мове, выбіралі найбольш удалыя: пасля

пасяджэнняў у "раёнцы" заўсёды выходзіла старонка з вершамі, кароткімі апавяданнямі, казкамі. Як гэта было важна для пачаткоўцаў! Хацелася пісаць яшчэ і яшчэ. Я і сёння захоўваю як дарагую рэліквію пажоўклых ўжо газетных старонкі з "шапкай" літаб'яднання "Купалінка"...

Яшчэ адной яскравай старонкай у маёй памяці захоўваюцца ўспаміны пра нашы сумесныя паездкі ў электрычцы ў Мінск і з Мінска. Мы, "купалінкаўцы", адзін за адным паступілі вучыцца ў Мінск — хто на журфак БДУ, хто на філфак, хто на стацыянар, хто на завочнае... І калі ехалі на вучобу ці дадому, па дамоўленасці садзіліся ў трэці з хваста вагон цягніка. І якая радасць была сустрэцца там са сваімі сябрамі па літаб'яднанні! Калі ж шчасціла ехаць з Генадзем Аляксандравічам, то час пралятаў імгненна. Ён распытваў нас пра вучобу, пра тое, хто што напісаў і дзе хто надрукаваўся, паказваў свае новыя артыкулы ў газетах і часопісах, дзяліўся навінамі.

Аднойчы мы сустрэліся ў вагоне толькі ўдваіх. Каханоўскі ехаў пасля сустрэчы з Уладзімірам Караткевічам, быў у яго дома. Генадзь Аляксандравіч быў вельмі ўзрушаны, з захапленнем пераказваў размову з пісьменнікам, сказаў, што ўвечары дома запіша яе ў свой дзённік.

Ён вёз таксама дзве кніжкі Караткевіча з даравальным надпісам пісьменніка: адну — сабе, а другую — нейкай жанчыне з Маладзечна, па яе просьбе... "Калі хочаш, папрашу, каб і табе Караткевіч кніжку падпісаў! Хутка зноў буду ў яго", — раптам шчыра прापанаваў мне Каханоўскі. — "Ой, не, не трэба, няёмка..." — разгубілася я. Цяпер вельмі шкадую, што адмовілася.

Апошні раз я бачыла Каханоўскага на пахаванні майго бацькі. Ён памёр у студзені 1993 года, праз два месяцы пасля смерці Міхася Ткачова, на пахаванні якога, на жаль, пабыць не атрымалася. Развітацца з бацькам прыйшлі амаль усе суседзі з нашага вялікага завулка Куйбышава і нават з навакольных вуліц. Не было толькі аднаго чалавека — Генадзя Каханоўскага. Я не бачылася з ім даўно: з мужам-вайскоўцам мы ўжо шмат гадоў жылі па-за межамі Беларусі, прыехалі толькі на пахаванне, і, прызнацца, мне хацелася ўбачыцца з Генадзем Аляксандравічам. А яго не было... І толькі калі труну ўжо выносілі з дома, я нарэшце ўбачыла

Каханоўскага. Ён стаяў па-за натоўпам на ўзвышэнні, на невялікай прытаптанай гурбе пяску, пакрытай снегам, і ўважліва, нават неяк пільна, напружана глядзеў па-над галовамі. У руках Каханоўскі трымаў чорны скураны партфель — мусіць, спецыяльна прыехаў з Мінска, каб развітацца... Такім я яго і запомніла. Ніхто тады яшчэ не ведаў, што Каханоўскі ўжо хворы на тую ж хваробу, ад якой пайшоў з жыцця мой бацька і якая сёння так бязлітасна "косіць" людзей. Генадзь Аляксандравіч памёр роўна праз год...

Тамара Бярэзіна (10.05.1959),
паэтка, празаік

Нарадзілася ў в.Бендары Віленскага раёна Літоўскай ССР. У 1965 г. сям'я вярнулася на Беларусь. Скончыла Маладзечанскі палітэхнікум і Мінскі педагагічны ўніверсітэт імя М.Танка (1995). Працавала на фабрыцы мастацкіх вырабаў, станкабудаўнічым заводзе, настаўніцай сярэдняй школы №5 г.Маладзечна. Жыве ў Маладзечне.

З вершамі і ўспамінамі выступае на старонках мясцовых перыядычных выданняў, у калектывных зборніках "Я тут бачу свой край..." (Мн., 2005), "Агмень" (2010). Аўтар кнігі "Карані і галіны" (Мн., 2013).

Закон жыцця

Бягуць мінулых дзён падзеі
Перада мной, як у кіно,
І твары тых, і іх надзеі,
Каго няма даўным-даўно.

Старонкі памяці маёй
Гартае час — няўмольны сведка...
Альбом гартуем мы з табой
І здымкі праглядаем зрэдку.

І з кожным годам больш і больш
На здымках тых, каго не стала.
Хто лепш пражыў жыццё, хто горш,
Але ўсім здаецца мала.

Не зменім мы закон жыцця,
Жыць будзем, як наканавана,
Пакуль у вечнасць небыцця
Не сыйдзем позна мы ці рана.

Блізілася Радаўніца. Сёлета гэта свята прыпадала на 14 мая. Трэба было аб'ехаць могількі, падправіць магілы блізкіх.

На Дзень Перамогі мы з мужам вырашылі з'ездзіць у Вішнева, дзе пахавана шмат родных па лініі маёй мамы, у Груздава — там магіла майго бацькі і шматлікіх родзічаў з яго боку, і ў Лазавец, дзе знайшлі вечны спачын бацькі майго мужа.

Па знаёмай з дзяцінства дарозе едзем у вёску Груздава. Вось ужо бачна старадаўняя царква, якая ў савецкі час доўга была ў заняпадзе — сіратліва стаяла без крыжа, жаласліва паглядаючы на наваколле.

У маім дзяцінстве мы прыязджалі сюды аўтобусам з бабуляй Зосяй, бацькавай маці. Бабуля прыбірала на магілках і расказвала, што каля царквы пахаваны яе дзед Васіль і бабка Ульяна Сыраквашы (бацькі яе бацькі Івана). Дагэтуль там стаіць помнік, вычасаны з каменя.

Гэты дарагі помнік устанавіў адзін з іхніх сыноў — Юзя, які выехаў у Амерыку, вывучыўся там за адваката, і пражыў на чужыне ўсё жыццё без сям'і ў адзіноце.

Пасля смерці свайго брата Івана (бацькі маёй бабулі Зосі) ён падтрымаў іх сям'ю матэрыяльна — дапамог набыць зямлю ўдаве, якая засталася з трыма дачкамі. За гэта іншыя родзічы пакрыўдзіліся і перасталі падтрымліваць адносіны з сям'ёй свайго памерлага брата. На Груздаўскіх могільках даўно спачывае мая бабка Зося (Кукель Соф'я Іванаўна), яе муж Кукель Міхаіл Антонавіч (ён памёр у 1939 годзе, іх сыны Мікалай і Іван (мой бацька)).

Мой бацька, Кукель Іван Міхайлавіч, усё жыццё працаваў настаўнікам, быў працавіты і разумны чалавек. Безпастаўна, як і многіх у тэя часы яго рэпрэсіравалі. Адбываў тэрмін у Горкаўскай вобласці. Пазней — рэабілітавалі са зняццем судзімасці. Побач магілы бабуліных бацькоў — Сыракваш Івана Васільевіча і Антаніны Адамаўны, тут жа тры дзіцячыя магілы дзетак бабуліных сясцёр.

Сярод усіх гэтых магіл ёсць магіла салдата, які загінуў у вайну 1914 года. На ёй — жалезны крыж. Бабуля Зося расказвала, што гэты малады чалавек загінуў не ў баі, а быў забіты пасля вечарынкi, дзе з кімсьці не падзялілі мясцовую дзяўчыну. На яго пахаванне прыязджалі бацькі з Расіі.

Малодшы сын маёй бабулі Зосі, Коля, трагічна загінуў ва ўзросце 14 гадоў, калі разам з іншымі дзецьмі знайшоў у лесе снарады і разбіраў іх.

Апошні ўзарваўся ў яго руках. Гэта адбылося ў 1944 годзе, ужо пасля вызвалення Беларусі. Гэту невылечную рану да канца свайго жыцця насіла ў сэрцы бабуля Зося...

Наша дарога бяжыць далей: праз Валожын у Вішнева. Валожынскі раён сустракае сваімі ўзгоркамі і нізінкамі. Майскі лес пры дарозе да таго прыгожы, што прыводзіць у захапленне. Паабапал здалёк віднеюцца высокія цёмна-зялёныя хвоі, сярод іх маладой далікатнай светлай зелянінай выдзяляюцца лісцевыя дрэвы, а ніжэй светла-зялёны сакавіты падпушак кустоўя і маладняку.

Дарога добрая, асфальтаваная, вядзе напрасткі. Даўно няма брукаванага гасцінца, які калісьці пятляў па навакольных вёсках. Мінаем Валожын. Каля Сакаўшчыны любуемся прыгажуняй-рэчкай, Заходняй Бярэзінай. Тут лебедзі ўжо сядзяць на гнёздах, шмат дзікіх качак і іншых водных птушак. Па берагах — рыбакі з вудамі, адноўлена мясцовая электрастанцыя.

Вось і Слайкоўскі лес. У дзяцінстве з дзядулем Пецем і бабуляй Нінай я бывала тут у грыбах.

Мой дзед, Пятро Бітэль, быў вельмі адукаваным. Меў здольнасці да навукі і насуперак матэрыяльным цяжкасцям атрымаў добрую адукацыю. У 1931 годзе скончыў настаўніцкую семінарыю ў Вільні. Працаваў настаўнікам. З 1935-га па 1939 год скончыў завочныя Вышэйшыя настаўніцкія курсы ў Вільні. Лёс не быў да яго ласкавым. Перажыў і ваеннае ліхалецце, і рэпрэсіі. Нейкі час працаваў святаром. Потым зноў вярнуўся да настаўніцкай працы.

Ва ўзросце 58 гадоў дзядуля скончыў завочна беларускае аддзяленне Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага і Дзяржаўныя цэнтральныя курсы завочнага навучання ў інстытуце замежных моў у Маскве, атрымаўшы адначасова два дыпломы. Ён быў краязнаўцам, пісьменнікам, паэтам, перакладчыкам. Ведаў некалькі замежных моў. Член саюза пісьменнікаў СССР з 1985 года...

Пад'язджаем да Вішнева. Могілкі разрасліся, займаюць вялікую плошчу. Магілы маіх дзядулі і бабулі, Пятра Іванавіча і Ніны Пятроўны Бітэль, чыста прыбраны. Гэта заслуга

ўдавы стрыечнага мамінага брата Славіка, Марыны Стасяловіч. Яна, не шкадуючы ні свайго здароўя, ні часу, заўсёды апярэджвае нас, дапамагае Марыне і яе дачка Надзя.

Марына жыве ў вёсцы Люташ, што за тры кіламетры ад Вішнева. Цяпер Люташ — выміраючая вёска. Толькі дзе-нідзе жывуць людзі і тое ў большасці састарэлыя. У вёсцы мноства пустых хат, толькі ў некаторыя на лета прыязджаюць дачнікі. А калісьці там кіпела жыццё.

Я любіла ў дзяцінстве бываць у Люташы. Там сядзіба бацькоў маёй бабулі Ніны, Пятра Іванавіча і яго жонкі Лізаветы Іванаўны. Непадалёку ад іх жылі бацькі майго дзеда — Бігэль Іван Сямёнавіч і Міхаліна Адамаўна.

Прадзеда Пятра Стасяловіча я не бачыла — ён памёр яшчэ да майго нараджэння. Цяжка хворага яго прывезлі з лагера дадому вясной 1954 года, а восенню яго не стала. Раней ён быў паштовым служачым.

Помню, як памерла маміна бабуля Ліза ў 1963 годзе. Наша сям'я жыла тады каля Вільні, у Бендарах, дзе бацькі працавалі ў польскай школе настаўнікамі. У акно пакоя пастукала птушка, і хутка прынеслі тэлеграму з сумнай весткай. На пахаванне мы спазніліся можа на пару гадзін.

Дом бацькоў майго дзеда быў сапраўдным прыстанішчам для сям'і Пятра Іванавіча і Ніны Пятроўны ў розныя часы. Калі не было працы ў дзеда, калі ён быў у зняволенні сям'я выжывала простым сялянскім харчам, што давала зямля.

Іван Сямёнавіч калісьці быў паштовым служачым, а яго жонка ў юнацтве служыла ў бацькоў мастака Рушчыца ў Багданаве.

Іх хатка была невялічкая. Два пакойчыкі, кухня з рускай печчу, таксама невялічкія сенцы. Дах быў накрыты саломай. У 60-х гадах у Люташы яшчэ не было электрычнасці. Я добра памятую, як карысталіся лямпай, запраўленай газай, а радыёпрыёмнік у прадзеда быў на батарэйках.

У гародчыку каля вуліцы расла вялікая груша, а на вуліцы — рабіна, якую ў юнацтве пасадзіла мая мама. За хатай у гародзе расло некалькі яблынь. За гарадам — хлёў з кароўкай і свіннямі, былі і куры. Каля хлява раслі кусты чырвоных парэчак. За гаспадарчымі пабудовамі на іх участку квітнеў улетку прыгожы луг і працякала вузкая рачулка. На гэтым лузе расла высокая трава з мноствам рознакаляровых

дзікіх кветчак. Мне вельмі хацелася пабегаць па такой вы-
сокай траве, але таптаць сенакос забаранялася.

Па той прычыне, што каля вуліцы працякала рачулка і
быў заліўны луг, галоўны выхад з двара веў не на вясковую
вуліцу, а ў супрацьлеглы бок — на Косую дарогу. На гэты ж
бок выходзілі фасадамі яшчэ дзве сядзібы: дзедавага стрыеч-
нага брата Васіля Краскоўскага і іх суседзяў Бурачэўскіх.

Калі Пятро Іванавіч Бітэль з жонкай Нінай Пятроўнай
прыехалі з Палесся, дзе ён служыў святаром, то на некато-
ры час яны абаснаваліся ў бацькоўскай хаце. Улады прапана-
валі Пятру Іванавічу адмовіцца ад сана і публічна, праз прэ-
су, ахаяць рэлігію. Спачатку запалохвалі, потым абяцалі
добрую працу і кватэру. А калі не адмовіўся, то адабралі
даведку на права выконваць абавязкі царкоўнаслужыцеля...

У хуткім часе Пётр Іванавіч уладкаваўся на працу ў
Вішнеўскую школу настаўнікам. Жылі на школьнай кватэ-
ры, у старым былым панскім доме, займаючы адзін пакой.

З Вішнева дзядуля і бабуля пастаянна хадзілі ў Люташ
дапамагаць састарэлым і нямоглым бацькам. Часта ў гэтых
паходах удзельнічала і я.

Мы ішлі праз былы панскі сад, праз стары дзіравы мост
цераз раку Альшанку, і далей па дарозе ўгару паміж царквой
і касцёлам, перасякалі цэнтральную вішнеўскую вуліцу.
Потым узнімаліся на высокую гару, парослую шчаўем. Ця-
пер гэта гара зарасла сасоннікам. А на той час з яе адкры-
ваўся шырокі далягляд. Добра былі відаць вёскі Відэйкаў-
шчына і Люташ, неабсяжныя жытнія палі, якія пераразалі
дзве дарогі — Косая і Белая. Цяпер гэтых дарог няма.

Час не стаіць на месцы. Ён хутка бяжыць, мяняючы ўсё
навокал. Мяняюцца абліччы населеных пунктаў, прырода,
на змену адным пакаленням людзей прыходзяць новыя. Час
сцірае ў памяці многія факты, нейкія падзеі. Часам пакідаю-
чы, здаецца, нязначныя дробязі. Але хто ведае, што ў плыні
часу дробязь, а што — значная падзея?

Час перавёў з гэтага свету ў іншы многіх дарагіх сэрцу лю-
дзей, і нам засталіся толькі іх магілы і светлая памяць пра іх.

У 1965 годзе памерла мая прабабка Міхаліна — дзедава
маці. У той дзень і бабуля Ніна, і я разам з ёй былі ў Люта-
шы. Я бачыла з кухні праз фіранку, якая прыкрывала пра-
ход у спальню, малы агенчык — гарэла свечка. Бабуля ска-
зала мне:

— Томачка, бяжы да Барыса, скажы, што памерла бабуля Міхаліна.

Барыс Стасяловіч — брат бабулі Ніны. Ён са сваёй сям'ёй, жонкай Сашай і сынамі Славікам і Андрэем, жыў на былой бацькавай сядзібе.

Я помню, як, хвалюючыся, бегла праз суседні двор дзядзькі Васіля па вузкай гладкай сцежачцы на вясковую вуліцу. І сцежка, і вясковая вуліца прыемна халадзілі босыя ножкі летняй ранішняй вільгаццю. Праз драўляны масток і на ўзгорачак — вось і знаёмая хата. Бабуліна даручэнне я выканала...

На высокім пагорку Вішнеўскіх могілак стаяць побач два помнікі з крыжамі. Там спачывае прах маёй прабабкі Міхаліны і прадзеда Івана, якога ў вёсцы ўсё жыццё звалі Ясечкам.

Каб патрапіць да іх магіл, праходзім паўз магілы блізкіх людзей: стрыечнага мацінага брата Стасяловіча Вячаслава Барысавіча, дзядулевага стрыечнага брата Краскоўскага Васіля Вікенцьевіча і яго жонкі Рэгіны.

Дзядзька Васіль, як і мой дзед Пётр, нарадзіўся ў 1912 годзе. На яго долю выпала шмат выпрабаванняў.

У вайну 1914 года іх вялікая сям'я была ў бежанцах: маці, бацька і некалькі малых дзяцей. Трэба было спыніцца на начлег, але не было месца: усюды поўна бежанцаў. Знайшлі нейкую пустую хату, але іх папярэдзілі, што там начаваць небяспечна, бо ўсе былыя жыхары памерлі ад тыфу. Дзецца не было куды, спыніліся ў гэтай хаце. У выніку амаль усе загінулі ад тыфу. Выжыла толькі маці Людва і адзін сыноч — Васіль.

Дзядзька Васіль падчас Вялікай Айчыннай вайны служыў у разведцы.

Ён быў вельмі цікавым расказчыкам. Слухалі яго ўсё з задавальненнем.

Апроч гэтага Васіль вельмі добра ўмеў маляваць.

У дзядзькі Васіля і цёткі Рэні мне было заўсёды цікава і па душы. Можна было зазірнуць у старую студню пад прыглядам гаспадара, дзе стары зруб месцамі пакрыўся зялёным мохам. Адноўчы дзядзька Васіль адзначыў мой рост ножыкам на вушаку дзвярэй. З таго часу кожны раз, прыезджаючы сюды, я мeralася з гэтай засечкай і радавалася прыбаўленню свайго росту.

Іх хата мела вялікія сені з кладоўкай і лесвіцай на гару. Ролю ганка выконваў агромісты, амаль круглы, пляскаты зверху камень. Злева ад ўвахода знаходзілася руская печ. У чырвоным куце паміж вокнаў вісела ікона, пад іконай уздоўж стала стаяла шырокая лава. А злева, адразу за печчу, каля сцяны стаялі два старыя драўляныя ложка, пад столлю мясціліся палаці. Нефарбаваная падлога была зроблена з вельмі шырокіх дошак. Яна заўсёды прывабна бялела чысцін, і ступаць па ёй басанож было вельмі прыемна.

Старая ікона, што вісела ў хаце, калісьці сама сабой аднавілася. Расказвалі, што яна была пацямнелая, але нейкім разам ачысцілася, стала светлая і выразная, толькі ніжні куточак застаўся цямным, такім, якой была ўся ікона да аднаўлення.

На вялікім двары уздоўж плота раслі старыя ліпы, летам ад іх цвету распаўсюджваўся казачны водар.

У гаспадарцы было заўсёды шмат жывёлы: конь, карова, некалькі свіней, куры. Была яшчэ рудая калматая сучачка Мушка, якую я вельмі любіла. Мушка адказвала тым жа і заўсёды праводзіла нас за ваколіцу вёскі, калі мы вярталіся ў Вішнева.

На працягу многіх гадоў у гэтай хаце быў свой старажытны лад жыцця.

І нават цывілізацыя амаль не закранула сваімі зменамі гэта жытло.

Усё мае свой пачатак і свой канец. Узнікаюць дзяржавы, развіваюцца, набіраюцца моцы, купаюцца ў сваім росквіце і магутнасці, але праходзіць час, і знікаюць у небыцці. Так і любая сядзіба мае свой пачатак, развіццё, росквіт і заняпад.

Пасля смерці дзядзькі Васіля цётка Рэня жыла на мізэрную пенсію. Не жыла, а выжывала.

Неяк летам завіталі мы ў гэту гасцінную хату. Прывезлі такія-сякія прадукты, каб падтрымаць старую. Яна расказала, як ёй цяжка жывецца.

Яе адзіны сын цяжка і безнадзейна захварэў. Сама яна не мела грошай, каб купіць дровы. Расказвала, што ад безвыходнасці і холаду нават хацела наладжыць на сябе рукі. Але нехта памог, і зіму перажыла.

У хаце сціскалася сэрца ад жалю. Хоць усё заставалася, як і раней, але не было той адметнай чысціні і парадку. Пад-

лога цёмная, кучамі ляжала там-сям нейкае адзенне, было няўтульна. У хаце пахла дымам. Амаль васьмідзесяцігадовая гаспадыня не мела сілы падтрымліваць былы парадак.

Гэта была наша апошняя сустрэча з цёткай Рэняй — восенню яе не стала.

Няма ў Люташы той хаты, дзе жылі дзедавы бацькі. Суседняя сядзіба дзядзькі Васіля выглядае, як і калісьці, хоць даўно не мае гаспадароў, толькі, пэўна, летам зарастае травой.

У хаце старых Стасяловічаў, бацькоў бабулі Ніны, жыве цяпер адна пасля смерці мужа і свякрові, Стасяловіч Марына Уладзіміраўна — нявестка бабулінага брата Барыса. Змянілася і хата, і двор толькі хлявы засталіся былыя.

Пяцёра Марыніных дзяцей разляцеліся, як птушаняты з гнязда, і жывуць сваімі сем'ямі. Наведваюцца да маці, не забываюць, але ў кожнага сваё жыццё, праца, дзеці. А дабрыні і цеплыні Марынінага сэрца хапае на ўсіх: і на дзяцей, і на ўнукаў, і на суседзяў, і на сваякоў.

Дай Бог, табе, Марыначка, здароўя!

Ёсць на Вішнеўскіх могілках яшчэ адзін стары помнік, дзе пахаваны дзед і бабка маёй бабулі Ніны. Ён быў устаноўлены ў 1901 годзе. Там пакояцца Стасяловіч Іван і Еўдакія. Помнік і надмагілле выліты з цэменту.

Пакідаем Вішнева. Многа звязана з гэтымі мясцінамі. Тут адна палавіна маіх каранёў.

Супярэчлівыя пачуцці ўзнікаюць у душы: з аднаго боку цяжар ад незваротнасці таго добрага, што тут было, тых людзей, якіх няма, з другога — задавальненне ад таго, што аддадзена даніна памяці.

Дарога, як кінаплёнка, адмотвае кіламетры ў адваротным накірунку. Мінаем Валожын, Груздава, перасякаем Маладзечна з поўдня на поўнач і звярочваем з вілейскай дарогі на Лазавец...

На Дзень Перамогі мы заўсёды збіраліся ў сям'і бацькоў майго мужа Мікалая — Канстанціна Мікалаевіча і Антаніны Аляксееўны Бярэзіных, каб павіншаваць іх, былых удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, са святам. Яны пражылі доўгае нялёгкае жыццё, выгадавалі траіх сыноў, дачакаліся ўнукаў і праўнукаў. Былі добрымі людзьмі і сумленнымі працаўнікамі. Вечная ім памяць!

Сціскае сэрца жаль
Па тых, хто ўжо не з намі,
Хто адляцеў удаль
З мінулымі гадамі.

І толькі памяць іх
Для нас уваскрашае,
А сэрца зноў усіх
Успомніць прымушае.

Янка Галубовіч (26.05.1942 — 19.12.2014),
празаік, публіцыст

Нарадзіўся ў в.Пранчэйкава Маладзечанскага раёна. Скончыў Мінскі эканамічны тэхнікум і факультэт журналістыкі БДУ. Пасля заканчэння вучобы працаваў на розных пасадах у савецкіх і дзяржаўных установах, інжынерам на заводзе "Электрамодуль" г.Маладзечна. Член СП Беларусі (1995).

Аўтар кніг прозы "Гром на світанку" (1992), "Пастарайся стаць чалавекам" (1993), "Зязюля дзетак шукала" (1994), "Ад студзеня да студзеня" (2003) ды інш.

Вясна

Вясна прыйшла светлая, сонечная. Прыйшла нечакана, неяк адразу пасля працяглых і моцных маразоў, якія зашнулі моцным летаргічным сном.

На падворках расчырыкаліся, купаюцца ў люстарках-лужынках шустрыя верабейкі, густа сцелецца з комінаў каромыслам дым — яўная прыкмета ўстойлівага цяпла.

Над палямі, лугамі і пералескамі імжыць лёгка, амаль летні, дожджык. У лагчынах, як пух, сцелецца рэдзенькі бялёсы туманок. І цёплы дожджык, і туманок, не бяда, што і рэдзенькі, увачавідкі распраўляюцца з апошнімі, спрасаванымі за зіму мяцеліцамі і вятрамі, сіне-наздраватымі лапінамі снегу.

Булькочуць, як тыя цецерукі, бягуць навывперадкі жвавыя ручайкі. На пачарнелых пагорках, шукаючы сабе здабычу, важна шпацыруюць вялікадзюбыя гракі, над залітым вадой лясным балотцам ашалела носяцца, кігікаючы, кнігаўкі, а на старой ліпе робяць агледзіны сваёй хаткі буслы. Радасны, узбуджаны іх клёкат адзываецца моцным рэхам на ўсю ваколіцу. Рагочуць ад радасці, заліваюцца свістам шпакі, у

празрыстым падсіненым паветры звіняць срэбнымі званочкамі жаўрукі.

Выпрасталі ад снегу галіны, аж лягчэй стала, старыя медначырвоныя сосны, і пацягнуліся да сонца, нібы немаўлятка рукамі да любай маці. Патаўсцелі, набрынялі неўтаймаванай сілаю пупышкі маладзенькіх беластволых бярозак, выкінула жоўта-залацістыя каташкі вярба, скінула цёмныя лускавінкі, распушылася, заганарылася лаза.

Ажылі, заварушыліся мурашкі. Вылезла на сонца і грэе на тухлявым пні спіну яшчарка. Яна таксама не магла дачакацца вясны.

Лета

Скінулі бела-ружовы вэлюм сады, прыціхлі, як заварожаныя, на гнёздах птушкі, сакочуць, аж захліпаюцца на лузе конікі.

Красуюць ліпы. Вакол сцелецца густы мядовы водар. У пышных светла-жоўтых каронах дрэў з ранку да вечара цэлымі раямі шчыруюць пчолы. Прылятаюць сюды паласавацца нектарам і чмялі, і яшчэ многа розных насякомых — ажно звыш сямідзесяці відаў. І ўсіх прытуляць, адораць ліпы сваёй дабрынёй.

У лесе поўна суніц. Яны чырванеюць з травы пунсовымі кроплямі, усе як на падбор — буйныя, спелыя, аж разбягаюцца ад радасці вочы. Густа, цэлымі зараснікамі цвітуць чарніцы. У зеленавата-белых, з ружовым адценнем кветках бзумаюць чмялі і пчолы, звіняць восы.

На небе ні хмаркі. Гарачыня. Недзе згубіўся ветрык. На дрэвах прыціхлі, не варушацца, бы анямелі, лісты. Толькі дрыжыць, мігціць у вачах спякотнае марыва ды таўкуць — уверх-уніз, уверх-уніз — як у ступе, мак камары. Ад рою камароў чуваць лёгка, ледзь улоўны ў паветры звон.

Пасля абеду з-за лесу паказалася вялікая чорная хмара. Зніклі, пахаваліся камары-таўкунчыкі. Толькі нізка над зямлёй, шчабечучы, носяцца ластаўкі. Хмара ўвачавідкі расла, сунулася па небе грозная, жудасная і праз нейкі момант закрыла сабою сонца. У наваколлі пацямнела бы на зямлю апусціліся першыя вечаровыя прыцемкі.

Набліжалася навальніца. Жыганула яркая асляпляльная маланка. Дзесьці зусім блізка моцна і раскаціста ўдарыў пярун, аж здрыганулася пад нагамі зямля, і адразу ж абрынуўся, хлынуў як з вядра лівень.

Зямля наталіла смагу, памаладзела. Па баравінах высыпалі таўстаногія каласавікі, у бярэзнічку пачалі расці чырвонагалоўныя падасінавікі і абабкі, а ў хвойніках цэлымі лапінамі сустракаюцца залаціста-жоўтыя лісічкі. Дружна пачынаюць расці сыраежкі, махавікі і рыжыкі. У змешаных лясах дзе-нідзе можна натрапіць на сямейку груздоў.

Пачынаюць вылазіць з гнязда маладзенькія вавёрачкі. Скачуць па сучках і галінках дрэў, спускаюцца на зямлю і ласуюцца ягадамі і грыбамі.

Падрастаюць лісяняты, гарнастаі, выдры, вожыкі, барсукі.

У садах даспявае белы наліў, ранеты, наліваюцца сокам антонаўкі. Ад духмянага паху яблыняў аж кружыцца галава.

Лета. Багатае і шчодрое. Яно, як маці любое дзіцё, сагрэла, напаіла і аблашчыла кожны куточак роднай зямлі.

Восень

Адышло, адкрасавалася лета. І неяк нячутна, спадцішка падкралася восень. Спачатку непрыкметна, але з кожным днём усё спарней і гусцей кладуцца кругом яе фарбывасёлкі. Шалясціць жоўта-залацістым лісцем бяроз вецер, трапечуцца, бы дрыжаць са страху, агніста-чырвоныя макаўкі асін, зацвілі сінія, як лён, верасы. Зардзеліся яркачырвоныя гронкі рабіны, пунсавеюць, гнуцца долу галінкі спелай каліны.

Сцелюцца, ападаюць на зямлю аранжавыя, жоўтыя, чырвоныя, белыя пялёсткі апошніх асенніх кветак: астраў і вяргінь. У празрыстым паветры плывуць, падсвечаныя блікамі сонца, срабрыстыя павуцінкі. Над рэчкаю і лагчынамі высцілаюцца, паўзуць сівыя табункі туману.

У такія пагодлівыя восеньскія дні ў лесе рэхам адгукаюцца галасы грыбнікоў. Там-сям сустракаюцца яшчэ грузды і махавікі, сыраежкі і маслякі, зялёнкі і падзялёнкі, ваўнякі і ласі, падгруздкі і курачкі. Грыбы гэтай пары самыя чыстыя і ядраныя.

Але вось па небе паплылі да вусцішнасці чорныя, збэрсаныя ветрам хмары. Яны нізка паўзуць над будынкамі, і здаецца, што неба яшчэ бліжэй падалося да зямлі. Бесперапынку, дзень за днём ідзе касы і халодны дождж. І не бачна яму канца.

На куцай макаўцы ліпы мокне сіратлівая буслянка, вецер рабацініць мутныя лужыны, гоніць па тратуары мокрае па-чарнелае лісце.

Пройдзе некаторы час, і закружацца ў танцы лёгкія сняжынкі, а на падшэрхлы дол ляжа бела-бялуткі, як вата, першы снег.

Зіма

Яшчэ днём дробна імжэў дожджык. На вуліцы над нагамі чмякала размяклая зямля. Калі добра сцямнела, на небе ярка заблішчэлі зоркі. Прыціснуў добры марозік. Лужы зацягнула лядком. На падшэрхлы за ноч дол апусціліся першыя лёгкія сняжынкі. Раніцою нізка над зямлёй, як цыганы, паплылі хмары. Дужы вецер рваў іх на часткі, і яны, быццам спяшаючыся ўцячы ад яго, даганялі адна адну і, каб сабрацца з сілай, зліваліся ў адну суцэльную цёмную коўдру і плылі далей па небе.

І раптам пайшоў снег. Спачатку ён сыпаў нясмела, а потым паваліў усё гусцей і гусцей. Пад дзіўную і незразумелую песню разгневанага ветру ён закружыўся, затанцаваў у шалёным танцы. Здавалася, што гэтаму танцу ніколі не будзе і канца. Але вось праз якую гадзіну вецер усцішыўся, паслабеў. Глядзіш і вачам сваім не верыш. Бытта толькі сёння і на свет нарадзіўся. Як пахарашэла ўсё навокал; зямлю, хаты і дрэвы асыпала снегам. Белым, бялуткім, як вата.

Маразы прыціснулі ямчэй. Нават зоркі пабляклі на небе. Не мігцелі, нібы прымерзлі да яго.

Цэлы тыдзень круціла і выла завіруха. Намяла такіх гурбаў, што і з хаты не вылезці. Але не было б большай бяды. Спакон вякоў у народзе так гавораць: "Многа снегу ў полі — поўна хлеба ў засеках".

Хораша і прыгожа цяпер у зімовым лесе. На палянцы нерухома застылі ў сваіх празрыстых і лёгкіх сукенках маладзя бярозкі. Холадна стройным прыгажуням. Але нічога.

Стаяць горда і выгляду не паказваюць. Маладыя елачкі і сосны апрануліся ў бялюткія шалі. Павебра лёгкае, чыстае.

Снег, схоплены марозікам, як крухмал, прыемна рыпіць пад нагамі. З-за высокіх вершалін сасонніку выглянула, бліснула золатам сонца. Промні яго асвяцілі высокі і таўшчэзны дуб-асілак. Над дубам у снезе неглыбокія ямкі. Тут начавалі цецерыкі. Бывае, і бяда здараецца. Кепска прыходзіцца птушкам, калі іх, сонных, адшукае рыжая лісіца ці галодны воўк.

Увесь год жыве ў лесе невялікая птушачка-пішчуха. Як і сініца, вельмі карысная. Сваёй тонкай загнутай дзюбай яна лёгка дастае ў ствалах дрэў насякомых нават з глыбокіх трэшчын.

Вецер свішча па лесе, скідае з галінак шапкі снегу. Але вось наступіла зацішша. На калматай елцы зазвінела песенька, тоненькая, чымсьці падобная на камарыны піск. Гэта пяе каралёк, самая маленькая птушачка нашых лясоў. Важыць каралёк усяго пяць грамаў. Ні хвіліны не пасядзіць ён на месцы: у кожную шчылінку кары, у кожную трэшчынку вострую дзюбку суне. Усё праверыць каралёк: ці не схаваліся дзе-небудзь на зіму сонны жучок, а можа, пашанцуе знайсці кукалку ці лічынку...

У вырай каралькі ад нас не лятуць. У цяжкія суровыя зімы збіраюцца яны купкамі ў адно месца, мацней прыціскаюцца адзін да аднаго ў густых галінках ельніку, каб цяплей было, — так і пераносяць маразы.

Зайчык і яго сябры

Аднойчы ўбачыў зайчык, як пад кустом вожык плача, слёзы буйныя, як гарошыны, коцяцца ў беднага з вачэй. Спыніўся зайчык і пытаецца:

— Сябра вожык, чаго ты плачаш? Глянь, як сонейка свеціць. Можа, я твайму гору дапамагу?

— Як жа мне не плакаць, — гаворыць вожык, — а сам лапкай слёзы выцірае. — Хадзіў я па лесе, мышак дзеткам лавіў, а вярнуўся дадому — няма маіх дзетак.

— Не плач, вожык. Адшукаю тваіх дзетак. Нідзе яны дзецца не маглі.

Сказаў гэтак зайчык і паскакаў далей па лесе.

Аж бачыць азярцо невялікае. Купаюцца ў ім, фыркаюць тры маладзенькія вожыкі.

— Ай-яй-яй-яй, гэта ж яны ўтапіцца могуць! — спалохаўся зайчык і паклікаў вожыкаў на бераг. Тыя і расказалі яму, як з дому сышлі.

Калі ўбачыў стары вожык, што зайчык яго дзетак вядзе, вельмі ўзрадаваўся.

— Дзякуй табе, зайчык, ніколі не забуду тваю дапамогу.

Развітаўся зайчык з вожыкам і далей паскакаў. На плянцы сеў на пянёк, на сонейку грэецца. Прыслухаўся, як дрэвы гамоняць, траўка шапоча, і чуе: нехта сіратлівым галаском на ратунак кліча. Скокнуў зайчык з пянёка і бачыць: на кусціку ядлоўцу ў павуцінні вісіць уніз галоўкай чмель. Ножкамі трапечы, вырвацца хоча, але нічога ў яго не атрымаецца. Выратаваў зайчык чмяля і далей па лесе паскакаў.

Хутка ў галінах дрэў загаласіў вецер. Неба стала чорным.

"Што рабіць? — падумаў зайчык. — Навальніца будзе!"

Скокнуў ён пад густую елачку і агледзеўся. Добрае месца выбраў! Ніякі дождж не страшны.

Перакакаў зайчык пад елачкай навальніцу і далей паскакаў. Аж бачыць елку, якую навальніца паваліла. Каля елкі вавёрачка сядзіць, горкімі слязамі заліваецца. Падбег зайчык да вавёрачкі і пытаецца:

— Скажы, вавёрачка, чаго ты плачаш? Можна, я твайму гору дапамагу?

Яшчэ мацней заплакала вавёрачка:

— Была ў мяне хатка на елцы і няма. Дзе я цяпер буду сваіх дзетак гадаваць?

— Не плач, вавёрачка, дапамагу я твайму гору.

Сказаў так зайчык і ўзяўся хатку будаваць.

Бралася на прыцемкі, калі зайка развітаўся з вавёрачкай і дамоў паскакаў. Па дарозе ў ямку з вадой уваліўся. Пакуль выбраўся з яе, аслаб зусім. Ледзьве дамоў дабраўся. Не мог заснуць. А потым сны страшныя сніліся. То паляўнічыя за ім са стрэльбаю гоняцца, то ліса ў хатку залезці хоча. А раніцою не падняўся зайчык з пасцелі. Ні войкнуць, ні павярнуцца не можа. Усё цела як агнём смаліць. Захацелася яму піць, а вады падаць няма каму.

"Памру тут адзін, ніхто і ведаць не будзе", — думае зайчык.

У тэты час ў дзверы нехта ціхенька пастукаў. Узрадаваўся зайчык, калі на парозе сваёй хаткі ўбачыў знаёмага вожыка з дзеткамі. Яны прынеслі вялікі пірог з грыбамі.

Не пакінула ў бядзе зайчыка і вавёрачка. Кожны дзень прыбгала да яго, гасцінцы прыносіла.

Прыхапіў з сабою кубачак мёду, прыляцеў адведаць зайчыка і чмель.

Бярозка на балконе

Распакаваў невялікі дарожны чамадан, паклаў на стол кнігі, выпіў шклянку ліманаду, выйшаў на доўгі прасторны балкон і паставіў каля сцяны, звязаныя ў пучок, вудачкі. Чуў, што на Начы ловяцца ёмкія шчупакі. А які тэта адпачынак без рыбацкай уцехі?

Высока над зямлёй насіліся хуткакрылыя ластаўкі. Крыху далей ад санаторыя роўнай стужкай разразала зялёны дыван сенажаці рака Нача. Дзень быў на зыходзе. Вялікім ружовым шарам кацілася на густую сцяну лесу сонца. І хуткакрылыя ластаўкі ў небе, і ружовы заход сонца радавалі сэрца. "Нарэшце пасля цэлага дажджлівага тыдня ўсталюецца надвор'е", — падумаў я і павярнуўся, каб ісці ў пакой. Але не паспеў зрабіць і кроку, як замёр ад здзіўлення. У кутку балкона пад акном расла ладная бярозка. Я падышоў бліжэй да дрэўца, замілавана дакрануўся да цёмна-зялёных лісцікаў і здзівіўся яшчэ болей. Тоненькі стволік маладзенькай бярозкі браў свой пачатак з невялікай шчылінкі ў бетоне.

Наконт таго, як папала на балкон бярозка, у мяне загадак не ўзнікала. Я ведаў, што восенню, калі ападуць з дрэва лісты, разам з імі ляціць і бярозавае насенне. Дзіўны, лёгкі самалёцік з двума малюсенькімі крылыцамі-парашуцікамі. Гарэза-ветрык падхоплівае самалёцік, і плыве ён над лясамі, палямі, аж покуль не апусціцца на новую, незнаёмую для яго мясціну. Там, дзе ўпала насенне, вырастае бярозка.

Вось такім жа спосабам апынулася бярозка і на балконе, насенне якой трапіла ў шчылінку ў бетоне. Але колькі спатрэбілася бярозцы сілы і мужнасці, каб замацавацца там сваімі каранямі. Бярозка шалясцела лісцікамі, а я стаяў і не мог налюбавацца ёю.

А вечарам, калі пачало добра цямнець, дружна ўзняўся вецер. Яркімі зігзагамі распорвалі неба бліскавіцы, грукацеў гром. Неба як прарвала. Дождж ішоў цэлую ноч, безупынку. Ліў і ліў як з вядра. Такой навальніцы гэтым летам яшчэ не было. Шумелі, цяклі да рэчкі быстрыя ручайкі. А вецер гудзеў, шастаў у блізкім сасонніку, прыгінаючы долу макаўкі невялікіх дрэўцаў. Усю ноч стукалася ў акно бярозка, спалоханая моцнымі перунамі, асляпляльна-яркімі маланкамі і ліўнем. У грукаце грому сярод чорнай, як дзёгаць, ночы чуўся яе нямы сірочы крык. А калі час ад часу неба падсвечвалася маланкамі, было відаць, як па кары ручайкамі каціліся слёзы.

Не, не вытрымае бярозка гэтай цяжкай і жудаснай ночы. Але раніцою, калі расчысцілася ад хмар неба і сціхла навальніца, яна зноў уся засвяцілася радасцю. Весела зашашцелі лісцікі, абтрасаючы з сябе апошнія кроплі навальніцы.

Расці, зайка!

Пасля апошніх маразоў наступілі адлігі з туманамі. Снег увачавідкі пачаў знікаць з палёў. Заварушыліся ў сваіх падземных катакомбах краты. Яшчэ цяклі, рэзалі мёрзлую зямлю ручайкі, а ў полі то там то сям з'яўляліся невялічкія гурбянкі зямлі.

— Гэта на цяпло. Краты, як барометр, рэдка памыляюцца, — гаварылі ў вёсцы старыя людзі.

Сапраўды, вясна з кожным днём набірала сілу. Расцвіла вярба, выкінуў залатыя коцікі арэшнік, набрынялі пупышкі бяроз і таполяў.

Ужо вечарэла, калі мы з дзядзькам Лявонам, лесніком, вярталіся з лесу. Фарбуючы пазалотай неба, садзілася на вершаліны дрэў сонца.

Глянь, высачыў некага! — сказаў дзядзька Лявон і паказаў рукой на каршуна, які кружыўся нізка над полем, непадалёку ад нас. Мы пашыбавалі шпарчэй. Раптам каршун спікіраваў уніз.

— Хутчэй! — толькі паспеў сказаць ляснік і кінуўся наперад. Я паспяшаў за ім.

— Каб не спазніцца, мабыць, каршун зайчанё згледзеў...

Дзядзька Лявон на хвіліну прыпыніўся, хуценька зняў з пляча стрэльбу і бабахнуў у верх. Моцны стрэл страсянуў наваколле.

Разразаючы крыламі павётра, крокаў за дзесяць ад нас, узмыў у неба каршун.

— Ага, не ўдалося паляванне, без здабычы паляцеў, — з радасцю сказаў дзядзька Лявон, гледзячы ўслед каршуну.

Мы пачалі прыглядацца да кожнага дрэўца.

— Хадзі сюды, — паклікаў мяне ляснік. Я падышоў.

Пад кустом ядлоўцу сядзеў маленькі шэры камячок.

Зайчанё стрыгла вушамі і спалохана глядзела на нас.

— У апошні час зайцоў у лесе паменела, — гаворыць дзядзька Лявон. — Асабліва часта гінуць малыя зайчаняты, вось як гэты, сакавіцкага прыплоду. З'яўляюцца яны на свет, калі яшчэ ў лесе ляжыць снег. Зайчыха не вельмі клапаціцца пра сваіх дзяцей. Пакорміць іх і пакіне адных. Добра, калі на іх натрапіць чужая зайчыха. Яна абвязкова пакорміць малых. Зайчаняткі не прападуць, вырастуць. Самі хутка навучацца здабываць корм. Абы толькі не напаткалі малых воўк ці лісіца ды не высачыў каршун. Тады зайчаняткам пагібель. А гэта зайчанё шчаслівае, у кашулі нарадзілася. Доўга жыць будзе.

Дзядзька Лявон нагнуўся, каб падняць зайчанё на рукі, але тое хуценька, як мячык, адскочылася ўбок і пакацілася ў кусты. Толькі і згледзелі мы шэры камячок.

— Расці, зайка!

Ляціце, стрыжаняткі, ляціце...

Вялікае, нясцерпна гарачае сонца бязлітасна паліла зямлю. На небе ні хмурынкі. Змоўклі і не стракаталі на лузе конікі.

Толькі пад вечар узняўся шалёны вецер. Ен шкуматаў дрэвы, шпарка гнаў па небе невялікія ашмоцці хмар. Яны даганялі адна адну, зліваліся і плылі далей. Хутка ўсё неба закрылі цяжкія дажджавыя хмары. Яркая ўспышка маланкі разрэзала папалам неба. Ударыў, аж страсянулася наваколле, пярун, і адразу ж — яшчэ чуваць было водгулле грому — хлынуў на зямлю дождж.

Раніцою выглянула памаладзелае, абмытае дажджом сонца.

— Хіба ў арміі на пажарніка здаў? — пажартаваў з мяне дзядзька Васіль, родны брат маёй маці, невысокі і худзенькі, як стручок пераспелага гароху, але яшчэ крэпкі стары. Я хуценька падняўся. Цётка Ганна паставіла на стол мачанку з блінамі.

Я толькі што вярнуўся са службы. Дзяцей у дзядзькі Васіля і цёткі Ганны не было. Я прыехаў да іх крыху пагасцяваць і дапамагчы па гаспадарцы. Касілі з дзядзькам каля рэчкі траву, бо старыя трымалі кароўку.

Паснедаўшы, мы з косамі выйшлі з дому. Ля гасцінца, бліжэй да рэчкі, расла старая кудлатая елка. Яе з каранямі вывернуў вецер. Над паваленым дрэвам то ўперад, то назад хутка рэзалі крыламі паветра дзве чорныя птушкі. Над елкай яны зніжаліся, і іх прарэзлівы моцны крык — взз, взз, взз, взз — зваў на дапамогу.

— Гэта стрыжы, — сказаў дзядзька. Пэўна, на дрэве знаходзілася птушынае гняздо.

У елцы было дупло, але стрыжанят там не знайшлі.

— Вось дзе яны! — раптам сказаў дзядзька Васіль і адхіліў густую галінку елкі. На зямлі, амаль адно каля аднаго, сядзела двое стрыжанятка. Гэта былі ўжо дарослыя птушкі з доўгімі крыльцамі і маленькімі дзюбкамі. Апярэнне ў стрыжанятка буравата-чорнае, з залацістым адлівам, хвосцікі кароценькія, роўныя шырокія.

Я ведаў, што стрыжы ніколі не садзяцца на зямлю. На зямлі яны бездапаможныя. У стрыжоў вельмі кароценькія ножкі. Доўгія крылы і кароценькія ножкі не дазваляюць птушцы падняцца з зямлі.

Таму большую частку дня стрыжы праводзяць у паветры. Там яны ловяць розных насякомых — кормяцца.

Прылятаюць да нас стрыжы ў пачатку мая. Гнёзды, як і ластваўкі, робяць пад дахамі, селяцца ў дуплах дрэў, а таксама ў штучных дуплянках. У канцы жніўня, калі пачынае халадаць і знікаюць крылатыя насякомыя, адлятаюць ад нас і стрыжы. Шлях далёкі — гарачая Афрыка.

Я падняў з зямлі адно стрыжанятка і пасадзіў яго на далонь. Птушка, як чакаючы гэтага, хуценька падскочыла, разгарнула крылы і ўзляцела ўверх. Другому стрыжанятку памог узляцець дзядзька Васіль.

— Ляціце, стрыжаняткі, ляціце!

Незабыўныя сустрэчы

Мне часта ўспамінаецца той далёкі 1960 год. Якраз тады, у сярэдзіне студзеня, я скончыў Глыбоцкае вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі, атрымаў спецыяльнасць трактарыста-машыніста шырокага профілю з кваліфікацыяй слесара трэцяга разраду і вярнуўся ў свой родны калгас імя Кірава Хоўхлаўскага сельсавета.

Даручылі мне тады старэнькі чырвоны, без кабіны "Беларус". Падрамантаваў крыху трактар і стаў рабіць на ім. Араў папары, баранаваў, сеяў лён і збажыну.

Набліжалася восень, жаўцелі лісты на дрэвах, пакрыху жухлі травы. Хоць па начах часта ішлі дажджы, але ім было не па сілах патушыць той восеньскі жар.

Неяк ў адзін з такіх восеньскіх дзён я баранаваў непадалёку ад Ермакоў поле, рыхтаваў яго пад азімыя. Настрой ў мяне быў кепскі, хоць плач. І на гэта была свая прычына.

Пару дзён таму быў у горадзе, ездзіў у маладзечанскую раённую газету, прысутнічаў там на літаб'яднанні, чытаў свае новыя апавяданні, і мне там здорава перцу падсыпалі. Адным словам, раскрытыкавалі ў пух і прах.

Хутка поўдзень наблізіўся, і ў абедзенны перапынак мне чагосьці спатрэбілася схадзіць у праўленне калгаса, балазе, яно таксама знаходзілася ў Ермаках.

Тут, ля канторы, я і сустрэў Івана Козела, драматурга, які ў той час выкладаў у Ермакоўскай школе беларускую мову і літаратуру.

— Чаго пацягнуў, як хмара? — спытаў Іван Васільевіч, паціскаючы руку. — Усё за сваё "Будзем жыць", што на пасяджэнні чытаў, перажываеш? Пільнуйся, браток, сюжэта, трымайся за яго, як за нітку, над словам працуй. Без добрага, мудрага слова не толькі апавяданне не напішаш, але і заметкі звычайнай.

Іван Васільевіч усміхнуўся, яго добрая адкрытая усмешка, як даўгачаканы прамень сонца, развеяла ўсе мае сумненні.

Добра помню, што якраз тады паказаў мне Іван Васільевіч часопіс "Маладосць", у якім была надрукавана яго п'еса "Папараць-кветка". Праўда, скардзіўся, што без яго дазволу рэдакцыя скараціла цэлую старонку твора.

Часта сустракаўся я і з вядомым пісьменнікам Аркадзем Чарнышэвічам. Ён тады са сваёй сям'ёй жыў у гарадскім пасёлку Радашковічы, але заўсёды прысутнічаў на літаб'яднаннях.

На той час ён ўжо напісаў такія цудоўныя раманы, як "Світанне", "Засценак Малінаўка", кнігі аповесцяў і апавяданняў "На сажалках", "Праз зімы і вёсны", "Суседзі", але быў вельмі сціплым простым чалавекам, дапамагаў нам, пачынаючым паэтам і празаікам спасцігнуць сакрэты мастацкага слова.

Іван Козел і Аркадзь Чарнышэвіч сябравалі, бывала і чарку разам бралі. Помніцца, аднойчы я крыху прыпазніўся на літаб'яднанне. Гляджу, а Іван Козел і Аркадзь Чарнышэвіч стаяць на прыступках райвыканкама (у той час там месцілася "раёнка"). Аказваецца, па радыё перадавалі "Папараць-кветку", і яны слухалі яе. Разам з імі паслухаў п'есу і я.

Скора я пазнаёміўся з такім цудоўным і таленавітым чалавекам, як Генадзь Аляксандравіч Каханоўскі.

Знаёмства перарасло ў сяброўства. Я часта сустракаўся з ім ў яго доме, знаёміўся з багатай бібліятэкай гаспадара. Увесь час Генадзь Аляксандравіч сачыў за маёй творчасцю.

У адным з лістоў, напрыклад, у лістападзе 1986 года ён мне пісаў: "Шаноўны Янка! Віншую са святам і публікацыйй цікавых апавяданняў. Мне здаецца, вось такія кароценькія абразкі на наш мітуслівы час самыя неабходныя, бо опускаў не чытаюць. Прыклад — Янка Брыль, які перайшоў на мініяцюры. Гэта не з праста, ён разумее гэта. У цябе атрымліваецца. З пашанай Генадзь Каханоўскі."

Ці вось яшчэ, з віншавальнай паштоўкі, якая датавана лістападам 1989 года. "Дарагі Янка! Віншую са святам, жадаю плёну, здароўя, добрага слоўца нашага, маладзечанскага. Генадзь Каханоўскі.

P.S. Прачытаў, радаваўся, цешыўся. Ёсць, ёсць... Толькі не трэба пісаць "кувала". Пад Гарадком зязюля кукуе. Трэба больш даваць нашай лексікі". Ад сябе дадам, што рэч ідзе пра апавяданне "Кувала зязюля", якое было надрукавана ў перыёдыцы і тройчы гучала па рэспубліканскім радыё.

Мы часта дарылі адзін аднаму свае кнігі, якія пабачылі свет у выдавецтвах.

Адкрываю першую старонку кнігі Генадзя Каханоўскага "А сэрца ўсё імкне да бацькаўскага краю...", якая выйшла ў "Мастацкай літаратуры" у 1991 годзе, і чытаю аўтограф: "Майму земляку і калегу Янку Галубовічу з пажаданнем поспеху ў творчасці і працы. Аўтар Генадзь Каханоўскі", 25 кастрычніка 1992 года."

Некалькі слоў хочацца сказаць пра таленавітага гісторыка і пісьменніка Мікалая Іванавіча Ермаловіча. Ен доўгі час быў кіраўніком літаб'яднання "Купалінка", вучыў нас маладых, жыццёвай мудрасці і назіральнасці, прышчапляў любоў да роднага слова.

Вось што ён напісаў ў рэкамендацыі, якую даў мне 5 мая 1993 года для ўступлення ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. "За час, які прайшоў з пачаткоўскай пары, Янка Галубовіч настойліва працуючы, дасягнуў значных поспехаў у валоданні літаратурным майстэрствам, пра што яскрава сведчаць выдзеныя ім кніжкі "Гром на світанку", "Пастарайся стаць чалавекам", "Па родных сцяжынках", "Зязюля дзетак шукала". Найперш яны выяўляюць разнабаковае літаратурнае дараванне Янкі Галубовіча, як аўтара мастацкіх твораў і як публіцыста-нарысіста, і як дзіцячага пісьменніка."

Многа гадоў ўжо прайшло. За гэты час я стаў пісьменнікам, выдаў адзінаццаць кніжак прозы, але тыя даўнешнія сустрэчы з гэтымі вядомымі і таленавітымі людзьмі будуць помніца ўсё жыццё.

Лідзія Гардынец (29.04.1952),
паэтка, празаік

Нарадзілася ў в. Аўгустова Валожынскага раёна Мінскай вобласці. Скончыла Мінскі кааператыўны тэхнікум. Працавала на розных пасадах у сферы гандлю г. Маладзечна. Член літаратурнага аб'яднання "Агмень", што працуе пры Палацы культуры. Жыве ў Маладзечне.

Вершы піша са школьных гадоў, тады ж пачала друкавацца ў валожынскай раённай газеце "Працоўная слава". Друкавалася ў газетах "Літаратура і мастацтва", "Беларуская Ніва", "Маладзечанская газета", альманаху "Куфэрак

Віленшчыны", калектыўных зборніках "Погляды" (Маладзечна, 2003), "Я тут бачу свой край..." (Мн., 2005). Аўтар кніг "Саламяны капялюшык" (Маладзечна, 2004), "Ад твайго парога" (Мн., 2011).

Ходзіць Тая не ў настроі:
Штосьці сумна ёй зімою.
"Снег ды снег — уздыхае Тая, —
Хоць бы кветачка якая!"
Суцяшае мама: "Дзетка,
Ты сама ў нас, як кветка!
Вочкі-васілёчкі,
Сукеначка ў лісточкі!"
Тая выцерла слязу:
— Я пра вуліцу кажу!
— Ты цвіцеш, — смяецца мама, —
І на вуліцы таксама.
Валёначкі новыя,
Паліто ружовае.
Скажа кожны, хто ўбачыць:
— Кветка расцвіла, ныйначай!

У агародзе, каля саду
Бабка сеяла расаду.
А каточак на граду:
— Можа, мышку тут знайду?
Ці спалохаю крата?
Градку грэбаць любата!
Бабка ахнула: — Гультай,
У гумне мышэй шукай!
Атрымаеш па хвасце,
Тут расада хай расце!

Усмешлівая ранічка,
Вясны кругаварот:
— Ой, мора, мора, мамачка,
Сягоння ля варот!
Вунь ручаёк да берага
Спяшаецца, цячэ,
І боцікі не мералі
Яго пакуль яшчэ.
І лодкі папяровыя
Расчулена дрыжаць,
А новенькія боцікі
На сонцы аж гараць!

Дожджык полечку танцуе
У садочку пад акном.
Вішню белую мілуе
І злуецца ў небе гром:
— Не кружыў бы гэтак з ранку,
Вішня з розуму звяззе!
Драбней маку дождж па ганку
І ў прысядку па градзе.
Ён нікога ўжо не чуе,
У садочку клінам свет!
Дожджык полечку танцуе,
Абрывае з вішні цвет.

Жоўты шумны лужок,
Жоўты ўвесь беражок,
Мора цёплае тут распляскалася.
Жоўты чмель у траве,
Мусіць сонейка п'е,
Што між кветак духмяных схавалася.
Мусіць сонейка п'е,
Яго сілу бярэ,
А ў кустах салаўі захліпаюцца.
Водар мёду плыве,
І каса ўжо пяе...
Вось і лета з вясною вітаецца.

Я сябрую з сонцам, мама!
Я ў сад, — яно таксама.
Мне міргае з-пад галінкі:
— Добрай раніцы, Янінка!
Галасок пачуе звонкі,
Сонца скоціцца ў рамонкі,
І няхай шукае ветрык
Нас дваіх цяпер у кветках!

Вечаровы дожджык леткі
Поле цешыў, ціхі плёс.
Ён усіх адценняў кветкі
Лугу ранічкай прынёс.
Пахнуць небам, сонцам зёлкі,
Вочкі тояць казкі сноў.
Раздзяліў адну вясёлку
Дождж на сотні матылькоў.
Падхапіў іх цёплы вецер
Прама ў дожджыка з рукі —
Хай лятуць па белым свеце
Весялушкі-матылькі!

Як у цёплы дзень мянтузік,
Прытуліўшыся ў цяньку,
Спіць мой хлопчык-карапузік
Кулачок пад галаву.
Чуць уздрыгваюць павекі,
Каля губ блукае смех —
Сон прысніўся добры нейкі,
Казак дзіўных поўны мех.
З зайчаняткамі паляна
І вавёрачка ў дупле,
І, вядома, побач мама —
Што за казка без яе!

Рыбак

На плячо паклаў вуду,
На рыбалку сёння йду:
— Даставай, бабуля Ніна,
Ды рыхтуй скавараду!
Не сумуй, чакай, каток.
Пападзе й табе ў раток.
У вядзерцы будзе рыбка,
Хопіць кожнаму, браток!
Грэе сонейка ваду.
Я з рыбалкі сумны йду:
— Абмінула штосьці рыбка
Маю спрытную вуду.

Туман

З-за высокае гары
У двор прыпоўз туман стары.
І сівы ён і калматы
Звіс ужо над самай хатай.
Сілы, бедненькі, не мае
Ды паціханьку спаўзае
На садок, на плот, пад ногі,
Не відно ўжо дарогі.

Закруціў свой вус даўгі —
Зніклі ўрэшце й берагі.
І кудлатаю авечкай
Лёг туман над ціхай рэчкай.
Знай адно цяпер — ляжы.
Хоць ты воўну там стрыжы!

Лясун

Дзетак сёння запытаю:
— Хто такі Лясун, ці знаюць?
Пэўна думаюць — у лесе
Бараду да долу звесіў,
На трухлявым пні старым
Дзед сядзіць у гушчары.
Дык не верце нагаворам —
Цэлы дзень тапчуся борам,
Працаўнік і весялун,
Каб вы ведалі, Лясун.
Я гатую лісцы лусту,
Зайцам — зайчую капусту
Сею цэлыя паляны:
— Ешце, дзеткі, ешце, мамы!
Спелай ягады маліны
На зялёны куст падкіну,
А пад ёлку, ля раўка
Пасаджу баравіка.
І вясёлкай каля сцежкі
Размалюю сыраежкі.
Будуць бегчы Віці, Ніны,
У кошык хуценька паднімуць.
Рэхам звонкім я між іх —
Жартаўнік і чараўнік.
Так вось тупаю штодня —
То завея, то вясна,
То пралеска, то рабіна...
На ўзлеску след пакіну.
Запрашаю, ягамосьці,
Па слядочках тых у госці!

Дзе начуе ночка

Наш Рыгорка не пытае,
Дзе начуе ночка. Знае.
Бачыў сам жа, не малы —
Ходзіць ночка па двары.
Ды далёка не адходіць,
Карагоды зорак водзіць,
Жоўты месячык пястуе
І Рыгоркаў сон вартуе.
Ветрык шумны ночка сцішыць,
Каб не рушыў голле вішні.
Спаць камарыка паложыць
Пад лісток, у мяккі ложак,
Птушанят — у халадку
І сама засне ў садку.

Маляванне

У мяне свае сакрэты,
Выдаць вам адзін магу —
Васілёк малюе лета,
А я хітры, я — зіму.
Кожны вучань знае ў школе,
Не квяцістая зіма.
Белы снег у белым полі —
Нават сцежачкі няма.
Васілёк малюе травы,
Кветкі ў лузе і раку.
Я ж аловак для забавы
Хіба што вазьму ў руку.
І ляжыць мой ліст паперы
Чысты, як у ранку снег,
Калі нават заяц белы
Невядома куды збег.
Усё пад снегам прыхавана,
Чую я мяцеліц спеў...
Каб яшчэ цяпер настаўнік
Мой малюнак зразумеў!

Не сядзіцца зайку ў хаце,
Кажушок пашыла маці,
У двары даўно зіма,
А валёначак няма.
Дзе купіць — ніхто не знае.
Крам няма яшчэ для зая.
Дзе ў лесе кірмашы?
Дзед Мароз, дапажы!
Так патрэбны ножкам гонкім
З воўны цёплыя валёнкi.
Сцюжа ходзіць ля варот.
Хутка тут і Новы год.
Вось дзе будзе ўсім уцех,
Іх у дзеда поўны мех.
Усім паложыць каля ганка —
Каму лыжы, каму санкі.
Для Ганулькі — чаравічкі,
Для Алёнкi — рукавічкі,
Вось і валенкі: — Трымай,
Бегай, зай, не замярзай!

Захацела зімку Ната
Снежкаю прынесці ў хату,
Круглай, кругленькай, як мяч.
А яна — адразу ў плач.
Адпусці яе на волю,
Хай гуляе зімка ў полі,
Хай спявае ёй на вуха,
Як сяброўка, завіруха.
А калі й пальюцца слёзкі —
Супакоіць сам Марозка.

Вячаслаў Дашкевіч (15.04.1941),
паэт, публіцыст

Нарадзіўся ў в. Дзякішняны Маладзечанскага раёна. Скончыў Ашмянскае вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі і аддзяленне журналістыкі БДУ (1965). Працаваў рабочым, карэспандэнтам розных перыядычных выданняў Беларусі, загадчыкам аддзела часопіса "Родная прырода", рэдактарам на Беларускам тэлебачанні, навуковым супрацоўнікам Інстытута філасофіі і права АН Беларусі, галоўным рэдактарам часопіса "Крыніца". Цяпер — на пенсіі. Член СП Беларусі з 1982 года. Жыве ў Мінску.

У друку выступае з 1963 г., з вершамі — з 1974 г. Аўтар кніг "Хвіліны чакання" (1979), "Загадка Атлантыды" (1983), "Адзін пад зорамі" (2006).

Сакавік

Сонца ўгору зашпурнуў
Лёгка, нібы цацку.
Вясне пятку казытнуў
Голую знянацку.

Тая ж спрытная рука
У блакіт сцяплелы
Успарола жаўрука,
Хай звiнiць дзень цэлы!

Сакавік — мой праваднік —
Гразь у ботах месіць.
Сцежку — вымаклы ручнік —
Хочацца на куст павесіць.

Кропля

Крыніца з зямлі сырой
Упарта па кроплі точыцца.
Відаць нават кроплі адной
Стаць акіянам хочацца.

Каб потым дзевятым валам
Бераг скалісты расціснуць
І над глыбокім развалам
Зноў кропляй маленькай павіснуць.

Золак

Далячынь як чалеснік.
Разгараюцца дровы...
Золак — ранку намеснік —
Выбег з цёмнай дубровы.

Ільняная кашуля
Па калені ў расе...
Наўздагон, бы матуля,
Ноч кіёчкам трасе.

* * *

Навыперадкі непаседы-конікі
Скачуць з шаргункамі ў мурагу.
Я за імі, тонкі-тоненькі,
З галавой няпамятнай бягу.

Аж па пахі жоўтыя рамонкі.
Незабудкі пырскаюць з-пад ног...
Дні маленства — звонкія пярсцёнкі —
Закаціліся ў шчыліны падлог.

Вяселле

Дубы на ўскрайку паляны.
Сабраліся, як баяны.
Гуслі з сабой прынеслі
І нашча спяваюць песні.

Сосны, бы свацці, на лапкі
Срэбра набралі ахапкі.
Набралі — не панясуць.
Паціху на дол трасуць.

Бярозы — чародка паненак —
Прыйшлі амаль без сукенак.
Вяселле, яно — не мядзведзь,
Можна ўсім паглядзець.

Нявеста — яліна высокая —
Месяц у шчокі цмокае.
Нідзе ён, брыда, не дзенецца.
Ноч на зыходзе — ажэніцца.

Завіруха

Завіруха гула,
Раўла,
Крыламі біла,
У рог трубіла,
Сыпала шротам,
Стагнала пад плотам...
Пад раніду адлягло...
Пасівела за ноч сяло.

Чуйныя паляны.
Месячыка рогі.
Конік мой буланы.
Конік танканогі.

Снег пад капытамі
Плача і смяецца.
Не бяжы за намі —
Сэрца разарвецца.

Жухлыя грывы атаў.
Бульбай пахнуць кастры.
Галасамі нізкіх актаў
Рыдаюць наўкол вятры.

Хмары імчацца рыссю.
Лес увапрэў — нарасхліст.
Падстрэленай падае рыссю
З клёна разлапісты ліст.

Пасля дажджу

Пылу пыхлівы попел
Дожджык прыбіў весела.
Кальчугі зіхоткіх кропель
Сонца ў вокнах развесіла.

Травы памаладзелі.
Вада ільецца праз застаўкі...
Як па камандзе ўзляцелі
У неба абмытае ластаўкі.

Акопы

Ёсць Вязынка і ёсць Акопы.
Выток і плынь.
У Вязынцы пятраркі і эзопы.
Ў Акопах — лесу засяроджаная сіль.

У Вязынцы музейная калыска
Гайдаецца ад гаманы штодня.
Ў Акопах траў не калыхне вятрыска.
Такая тут на ранку цішыня.

У Вязынку з сябрамі еду.
Вязу сюды знаёмых і гасцей.
А сам — даруйце — на маўклівую бяседу
Прастую на Акопы усё часцей.

Там стынуць адзічэлыя падмуркі.
Сляды ласіныя вядуць з двара.
Там з вечнасцю гуляе ў жмуркі
Паэта слыннага шчаслівая пара.

Ёсць Вязынка і ёсць Аконы.
Выток і плынь.
У Вязынцы пятраркі і эзопы.
Ў Акопах — лесу засяроджаная сіль.

Аркадзь Жураўлёў (13.09.1955),
празаік, публіцыст

Нарадзіўся на Смаргоншчыне, у в.Гарані. Скончыў Вішнеўскую сярэдняю школу, Маладзечанскае ПТВ радыётэхнікі і факультэт журналістыкі БДУ. Працаваў на Маладзечанскім заводзе сілавых паўправадніковых вентыляў, служыў у арміі, быў журналістам у газеце "Нарачанская зара", экскурсаводам у Маладзечанскім бюро падарожжаў і экскурсій, супрацоўнікам шматтыражнай газеты "Прыборостроитель", у падатковай інспекцыі. Член СП Беларусі (2006). Жыве ў Маладзечне.

Аўтар кніг прозы "Апалонік для дырэктара", "Я жадаю вам добра..." (абедзве — у 2006).

ДАРУЙ МНЕ

Апавяданне

I

Калі б не Іванава вяселле, дзе маладыя "наразалі" кругі гонару па дарожнай развязцы-кальцы райцэнтра і радаваліся, як пара буслоў закружылася ў летнім небе прама над імі, калі малады нёс сваю абранніцу цераз Вілію, як добры знак для сямейнай згоды, Пятрусь, напэўна б, ніколі не сустрэў Наталлю. А Івана яшчэ да вяселля Пятрусь папракаў:

— На наш "узвод" бабылёў замахнуўся, Ванька? — трос за плечы ён жаніха. — Адкаласаваўся, жывым кавалкам аддзіраеш ад здаровага цела?

— Ах, Ванька-кораш, ты штось не тое пораш! — памагаў ставіць на "пуць ісціны" Івана Сашка Місевіч. — Столькі

ўсе тыцкалі ў наш бок: "Во, гэтых каб і пад кулямётам не загнаў бы пад вянец! Няўжо яны не жадаюць жаночай ласкі?" І самі сабе ж адказвалі: "Не! Нават на фізіяноміях іх напісана — не! Канечне ж — не!"

Іван вінавата пазіраў на хлопцаў, больш маўчаў і толькі зрэдку абараняўся:

— Хлопцы, ну не крыўдуйце: хутка старасць на плечы ўссядзе, а мы ўсё ведаем адно, што час дарэмна марнаваць, калі з работы вяртаемся. А пара ўжо не толькі дзецмі, унукамі ганарыцца...

Так, калі зрэчас і возьмуць па чарцы. Галоўнае, што ніводзін не апахмяляецца, ды на працы ніколі не п'е. А каму пара ўжо тых унукаў вадзіць на рэчку, Іван не казаў, але кожны "бабыль" адчуваў, што — яму!

Самаму старэйшаму, Івану, было каля сарака, самаму маладзейшаму — Мішу Лявонаваму — трыццаць. Астатнім — каму колькі: Пятру пайшоў трыццаць трэці, Сашку Анто-сэваму — трыццаць пяць з гакам.

Іван у свой час быў амаль жанаты. За некалькі дзён да вяселля быў у гасцях сваёй будучай жонкі. За сталом — таксама будучая цешча. Гаварылі пра палітыку, а ён, Іван, быў тады "кухонным антысаветчыкам", ну не ўсё яму падабалася ў Краіне Саветаў, калі кіраваў ёю чатыры разы Герой Савецкага Саюза... і г.д., а будучай цешчы — наадварот. Так, спрэчка з маці нявесты завяршылася скандалам... Не ўдалося тады яму стварыць сям'ю. Скажаце, што проста не кахаў, таму і прычыну знайшоў! Мо і так, але ж і зараз ён хоча жаніцца, але не з цешчаю.

Працавалі хлопцы хто кім: хто шафёрам, хто зваршчыкам, хто токарам, хто слесарам, але ўсе яны жылі ў адным заводскім інтэрнаце. Тут і сышліся. Нельга сказаць, каб звяла іх разам якая бяда, але ж, ведама, калі маеш за плячыма за трыццаць, то вялікага сяброўства з дваццацігадовым падшыванцам не будзеш вадзіць! Трэба па сабе шукаць "кора-ша". Так вось яны і сышліся "па духу". Вясёлыя, жывыя хлопцы, перакідваліся жартамі, спявалі, а калі паблізу не было начальства, стол маглі арганізаваць...

Вахцёрша, прыбіральшчыца і кастэлянка ў адной асобе, цётка Зоя, у якой самая меншая дачка Вераніка ніяк не можа сабе знайсці пару, цяпер не магла нікога з таго іх "ўзвода" адвечных халасцякоў цярапець...

— Зноў падаліся з гітараю і правізіяй у бліжэйшы бярэзнік? І калі гэта я на чым з вас вяселлі чарку падыму? Далібог, сэрца свайго хворага не пашкадавала б...

— Падымеш, цётка! Падымеш! Абы рукі здолелі! А не, паможам!

Тая нязлосна ўсміхалася, ляпала каторага па плячы:

— Дай жа Бог чутас бачыць!

— І пачуеш, і пабачыш. Пакуль жа не жадаем жаніцца з цешчай — і дружна як адзін рассмяліся.

— Выскаляйцеся, але калі і сёння прыцягнецеся запаўнач, і на такім жа весяле, на парог не пушчу! Лепш там і заставайцеся начаваць! Бо днямі ўжо мне каменданціха выгаворвала цэлы ранак, як дзяўчынку.

— Ціха, вы ўжо, таварыш вахцёр! Улічым, справімся! Ведаем ўжо, што сямейнае жыццё, уздзеянчаючы на мозг, пазбаўляе людзей ад любога болю — жартам запэўніваў Зоя Пятроўну Іван, хто з гонарам насіў пасаду старшыні "ўзвода" закаранелых і дзікаватых да жаночага полу халасцякоў.

— Глядзі мне, старшыня! Пад сваю адказнасць бярэш сённяшні вечар!

Зоя Пятроўна раней працавала інжынерам па тэхніцы бяспекі на тым жа заводзе. І яе круты нораў ведалі ўсе, асабліва маладыя хлопцы, хто з распушчанымі доўгімі валасамі, як казалі, патламі, стаяў за станком без берэта, альбо працаваў на наждаку без засцерагальнага экрана. Акты страчыла, толькі трымайся! Ні адзін парушальнік правілаў ТБ пазбаўляўся прэміі. За тую прынцыповасць кіраўніцтва паважала яе, таму і пасля выхаду на пенсію папрацаваць год пяць далі.

Зоя Пятроўна спярша вязала шкарпэткі, ці якую камізэльчку, трымаючы на каленях ўнукаў, а цяпер — і праўнука, а "камунія" бабылёў усё не развальваецца, наадварот — мацуецца...

І вось на табе: Іван Капыток жэніцца! Ды лягчэй было б паверыць, што вулкан з Ісландыі данёс свой пыл да Беларусі, чым пачуць такое!

Жаночы персанал інтэрната шаптаўся, дзе б як танней набыць кветак, каб "вяселле ў іх красавала на ўсю акругу, і каб ніхто не здагадаўся, што жэніцца лічы дзед, ды й каб маладым сорамна і зайздросна стала".

Усё было ў хлопцаў так адрэпіціравана на кожны дзень: завод, карты пад піва пасля работы ў чым-небудзь пакоі, затым вячэрняя прагулка ў бліжэйшы бярэзнік, альбо на рэчку за горад. Прычым у любую пару года ды надвор'е. Бывала дурэў каторы залішне, дык сябры тут, як тут. І больш такога можа не быць! Жэніцца Іван, магчыма, за ім "здурэюць" і другія. Але нічога ўжо не перайначыш — жыццё, браце.

І калі ў актавай зале інтэрната паназносілі сталоў, дык людзей панайшло: хто сяброўку па рабоце прывёў, а тая папрасіла дазволу (малады ж некалі пазычаў у яе пакоі чыстую патэльную для дранікаў, альбо скібу хлеба) прывесці з сабою і сваю сяброўку, так што вочы разбягаліся ў халасцякоў, дзяўчат было на любы густ.

Аказалася, што ў Івана нікога з блізкай радні не было: школа-інтэрнат быў яго домам. Сіратою застаўся калі бацька памёр ад гарэлкі, а маці адзіную пазбавілі мацярынства. Напачатку колькі гадоў наведвалася да сына, а пасля і след яе прастыў. Усе клопаты кіраваць вяселлем даручылі Зоі Пятроўне.

— Мой прыныцп, даражэнькія, вы добра ведаеце: ніякіх выкрунтасаў! Дзевак хапае, каб ніхто не застаўся без пары! Думаеце, што вас і сам чорт не ажэніць, я ажаню! Абрыдла глядзець, як вы марнуеце сябе.

Іван сядзеў збялелы, быццам перапужаны чым. Яго вясельны строй, здавалася, быў толькі накінуты на плечы, бо ніколі іншага акрамя джынсаў не насіў. І ён не ведаў, куды падзець рукі зараз свае, якія столькі жалеза пазварвалі, столькі агрэгатаў-прыстасаванняў ажывілі, і на каго зараз столькі пар вачэй глядзіць, як на нейкае заморскае дзіва. А ў жонкі ён браў Галю Міхневіч, кантралёрку аддзелала тэхнічнага кантролю: толькі там ён і мог штодня сустракацца.

Зоя Пятроўна ведала праз сваіх інфарматараў пра Іванаў вытворчы раман, але маўчала. Іван саромеўся прызнацца ў гэтым да апошняга дня. Нават калі прыйшоў да яе, каб запрасіць на вяселле, дык, пачырванеўшы, як той падлетак, доўга таптаўся ля стала, што Зоя Пятроўна не вытрымала, узлавалася:

— Што маячыш перад вачыма, можа зноў прасціню на шматкі парваў сваімі кіпцюрамі? Дык выкруціцца хочаш? Не, мілок, цяпер ужо выбачай, я слова не замоўлю.

— Ды не, я таго...

— Таго-гэтага! Кажы хутчэй, бо мне няма калі тут з табою бавіцца...

— Будзьце ў мяне, Пятроўна, пасаджонай маці...

— Няўжо жаніцца ўздумаў? Мусіць дайшлі мае словы да божых вушэй. Хоць адзін дэградуючы элемент грамадства мабыць узяўся за розум! — ажно ў далоні пляснула Пятроўна.

— Здаецца ўзяўся! — сарамліва адказаў расчырванелы не па гадах Іван. — Дык будзеце?

— Як я табе адкажу, калі столькі год абяцала! Хоць можа ты болей пажывеш за халасцяка якога. Так, нядаўна чытала, што халасты мужчына жыве менш, чым жанаты, таму памятай: разганю ўсю вашу банду! Усіх па чарзе перажаню! Бо каторы адмовіцца, за нязначную правіннасць з інтэрната вылеціць! Няхай тады хоць міністру скардзіцца, не паможа, калі я сваю рэзалюцыю пакладу!

Дык вось на тым вяселлі разам з Пятрусём Зоя Пятроўна пасадзіла сінявокую бландзінку, прыгажуню, ды і годзе, Наталлю, зборшчыцу прыбораў з першага цэха.

Зоя Пятроўна даўно ведала, што дзяўчаты маюць вока: Галя — на Івана, а Наталля на Пятра. Яны, хоць і разам працуюць, але не аднойчы заходзілі ў інтэрнат, каб тое-сёе разніюхаць пра іх. І пра свае візіты заўжды прасілі нікому не расказваць. Пра мэту тых візітаў няцяжка здагадацца.

— Ну, калі дзяўчына тайна пад акно жаніховай хаты ў ноч пракралася, дык заўтра ўдзень бягом у хату прыбяжыць з падушкамі ды прасцінамі, — паддзела іх Пятроўна.

— Мы зусім і не бегаем! — не зразумелі жартаў дзяўчаты.

— Пасля гэтай размовы Пятроўна бачыла, як пасля другой змены Іван праводзіў да самага ганка Галіну, "старую дзеву", якая хаця і "па-за нормай", але ніколькі не саромелася свайго звання. У гэтым прызналася Пятроўне апошнім разам.

— Цьфу, цьфу! — з лагоднай усмешкай сплонула праз левае плячо. — Будзе нешта новае ў закаранелых халасцякоў...

— Горка! Горка! — крычалі на ўсе лёгкія.

Іван у гэтыя моманты бялеў яшчэ больш, затое маладая толькі расчырванелася. Яна паглядзела на жаніха, не ведаючы, што рабіць: першым павінен жаніх устаць і пацалаваць

нявесту, а той як прыкіпеў да свайго месца. Толькі ўсё лыпаў вачыма ды спадылба паглядаў на гасцей.

— Цалуў Галіну! — праз стол падказаў яму Пятрусь.

— А-а! — мармытнуў Іван і, паволі прыўстаў, абяруч абхапіў Галіну, пачаў цалаваць.

— Горка! Горка! — запляскалі ў далоні госці.

І ад гэтага ляманту, і, здаецца, не такіх ўжо гарачых вуснаў нявесты Іван ў адно імгненне зрабіўся як ружовы мак. Ён рабіў усё тое, што казалі, а сам усё яшчэ не верыў, што зноў не з'явіцца побач цешча і ... Хаця цешчы ўжо гадоў колькі не было на гэтым свеце. Усё дачцэ жаніха падбірала на свой капыл, не дачакалася. А цяпер і ён сам сабе не верыць, што нарэшце راشыўся, не пабаяўся, як папікалі, жанчыны. І вось на табе — жаніх!

2

Пятруся так уразіла гэтая сцэна з Іванавым цалаваннем, што і сам напачатку паглядаў на суседку Наталлю, а потым, калі была выпіта чарка, пагладзіў па каленьках, затым памкнуўся і да вуснаў яе. Яна, відаць, не чакала гэтага, бо адразу адхінулася, буркнула:

— Нахабнік! Ты за каго мяне прымаеш?

— Ну, даруй! Але апраўдвацца не стаў, хаця і пачырванеў, бо, відаць, зразумеў непрыстойнасць свайго ўчынку.

Наталля, калі зайграў аркестр, цікавым позіркам пачала вывучаць Пятра, аж пакуль той не адсунуўся ад яе. Як усе выйшлі з-за сталоў ды пачалі танцаваць, Наталля падсунулася да яго, прашаптала на самае вуха:

— Няўжо святы жаніх пакрыўдзіўся? Ці ж тое робяць на людзях? Нешта парна тут... Можа пройдземся па вуліцы, га?

Пятра гэтыя словы астудзілі: што ён будзе з ёй гаварыць, ён жа, па сутнасці, яе так блізка першы раз і бачыць! Толькі што незачэпу сыграла, і раптам... Ну, сярод зваршчыкаў ён — свая маліна ў садзе, свой дубок у лесе! І з нарміроўшчыцай, і з клапаўшчыцамі, з тымі ўмее гаварыць, знаходзіць агульную мову:

— Эй, Машуля-красуля! Пазыч электродзік, бо не прыпяку я твой калаўроцік!

Тая ніколі не адказвала ў дапамозе, але заўсёды выгаворвала:

— Нашто табе электродзік, бо сухароў калаўроцікам не наўеш!

Гэта яна пра яго, Пятра, гады, што ён халасцяк-сухар.

І да кантралёрак, і павароў заводскіх ў яго свае падыходы. Хаця тыя жанчыны ўжо двойчы "схадзілі" замуж, ведалі ўсе тайны адносін паміж мужчынам і жанчынай з такой дакладнасцю, што гэта аж сароміла Пятруся. Але ён не губляўся.

— Сухар у любой рабоце — верны! — жартаваў ён і працягваў руку для электродаў.

А тут, во: адзін на адзін з невядомай дзяўчынай, ды яшчэ з такой прыгожай, што ўсё цела кідае ў жар, адно яна зірне на цябе сваімі валожкавымі вачыма!

Выйшлі на вуліцу, зайшлі за бэзавы куст, які так прыемна пахнуў вясной і будучыняй, што Пятро адразу зразумеў, калі Наталля тузанула яго за руку:

— Вось тут і належыць, святы манах, цалавацца! — гораха зашаптала яна і абхапіла рукамі Пятра за шыю, паднялася на пальчыках, каб дацягнуцца да вуснаў, бо была на многа ніжэйшая.

Пятро адчуваў, што не толькі чырванее, але і цэлам калоціцца ад такой неспадзяванкі, але пра які сорам гутарка: ён абхапіў Наталлю за плечы і таксама прынік да яе губ сваімі губамі. Сэрца трапятала, як падбіты верабейчык, па спіне прабягалі то халодныя, то гарачыя хвалі, але хлопец не расціскаў сваіх рук: яго чаравала тое пачуццё, якое здавён людзі нараклі першым каханнем! Няхай і ў такія гады.

І яны стаялі так, абняўшыся, доўга, не перашкаджаючы сваім бурным пачуццям такімі непатрэбнымі зараз словамі. Забыліся і на Іванава вяселле, і на танцы. Для іх у гэты міг нічога не існавала.

Калі пачалася паўза Пятро зразумеў, што ўсё ж нешта трэба гаварыць. А што? Ён аж зледзянеў ад гэтых думак.

— Даўно вы з Іванам дружыце? — сеўшы на лаўку пад бэзам, спытала першай дзяўчына.

Той нібы і не чуў яе слоў: яго хвалявала іншае — што яму зараз гаварыць з Наташай, як паводзіць сябе далей? Не будзеш жа вісець у яе на шыі ды смактаць яе губы...

— А-а! — азваўся ён. — Як сустрэліся ў брыгадзе, а пасля пасяліліся ў інтэрнаце, дык і ...

— Дык і бабылюем разам! — памагла Пятру ўспомніць Наташа.

— Ну, ты гэтым нас не дакарай! — узлавана вымавіў.

— А то я не ведаю як "халасцякуюць" у інтэрнатах? Сама толькі з-за гэтага і ўцякла з інтэрната на прыватную кватэру.

— Давай перавернем пласцінку на другі бок, — папрасіў ён. — Кожны жыве, як ведае сам. Адзін медам губы памажа і перакрывіцца, а другі — ад гарчыцы песню спявае. Гледзячы, хто якога каня ў свой вазок запрог!

— А чаму ж ты зараз не сядзіш заместа Івана на покуці?

— Хіба з табой? — нарэшце засмяяўся Пятро, успомніў Пятроўны заўвагу — "вы ж, хлопцы, здаецца не кастраты, а так дзяўчат цураецца", і зноў прыціснуўся сваімі губамі да яе вуснаў. Во, браце, гэта дык прыемнасць: галаву пад сякеру пакладзеш за адзін толькі міг! Дзіва што людзі рэжуцца, вешаюцца, страляюцца, калі ў іх любоў дае трэшчыну.

— Алё, гараж! Давай сюды! Тут яшчэ адно вяселле наклёўваецца! Горка! — закрычаў (адкуль толькі браўся) Сашка Вештарт Мішу Дыра, які таксама, распарыўшыся ў польцы, выйшаў крыху астудзіцца халаднаватым майскім вечарам.

Пятро з Наталляй нібыта і не чулі тых поклічаў.

А Вештарт абхапіў сваімі мазолістымі рукамі захопленых Наталлю і Пятра за плечы і яшчэ з'едлівей прашаптаў:

— Цяпер па халасцяках! Крышка! Алес капут!

Пятро адпусціў з абдымкаў Наталлю, азірнуўся на хлопцаў і неяк ці то жартаўліва, ці ўсур'ёз сказаў:

— Мая нявеста Наталля! У наступную суботу нясем заяву ў ЗАГС, праўда, Наташа?

— А што ж вы думалі: паклікалі дзяўчат у інтэрнат і мяркуеце, так вам гэта абыдзецца? — пайшла ў наступ Наталля.

Хлопцы змоўчалі ад такой нечаканасці. Па тварах бачна было: прыкра зараз у іх на душы: маланкава радзеюць калісьці маналітныя рады халасцякоў.

3

Пятро касіў траву на аселяцах, якія ўпіраліся ў алешнік, перасыпаны чаромхай, крушыннікам. Часам дзе-нідзе сустракалася там бадзёрая елачка ці стройны малады дубок.

Наталля ўпраўлялася па гаспадарцы, бо маці была ўжо не надта па старасці хапатлівая да якой нават і лёгкай рабо-

ты. Ат, там што зварыць у лёгкім саганку, як гаворыцца, ці спарыць — яшчэ туды-сюды, а ўжо палена якое пад прыпечак прынесці ці вядро вады — на тое яе стараліся не дапускаць. Зробяць гэтую работу Наталля ці яе сястра Марына, у якой ёсць маленькая дачушка Насцечка, што Марыну называе чамусьці цёткай, а Наталлю — мамай.

Сонца ўжо, як гаворыцца, паднялося на два дубы, раса на траве засталася толькі там, дзе яшчэ быў цянек ад дрэў, таму Пятро пазіраў больш на тое, колькі было скошана травы.

Ён і Наташа зараз у адпачынку, дык сама што трэба дапамагчы з сенам яе маці, кароўку ж трэба як-небудзь дагледзець. Малако ёсць каму піць. А хто дапаможа тое сена нарыхтаваць? У Марыны таксама няма мужа, і ці ён калі ў яе быў, ці не, пра гэта і праз год не даведаўся Пятро.

— А хаця табе ўсё ведаць? — часам раздражнялася Наталля, тады яна рабілася зусім інакшай, насупленай. — Бачыш, як усё выходзіць: Насцечка маму цёткай кліча, а мяне, цётку, — мамай! Гэта Марына вербавалася ў Карэлію, дык адтуль і Насцю прывезла нам з маці гадаваць. А як там яна ў яе знайшлася — па закону ці міма яго, закона, — адной ёй і вядома. Дык Насцечка на нашых з маці руках вырасла. Вунь якая дзяўчынка стала!

— Бывае! — згаджаўся Пятро. І яны надоўга з Наталляй упіваліся адно аднаму ў вусны.

Пятро падышоў да алешніку, на ўскрайку якога цякла нешырокая канаўка, зачэрпнуў у прыгаршчы вады, лінуў сабе на цела, задаволена крактануўшы:

— Усё-такі рай на зямлі, а не на небе!

— Вось і добра, калі тут рай. Сядай, во, ды перакусі ў халадку.

Гэта прыйшла са сняданкам Наташа, Пятро зірнуў на сонца, паказаў рукой на недакошаную траву:

— Пасядзі хвілінак пару, даб'ю, во, гэты лаплік, няхай разам сохне. А то, можа, дождж пайсці, нешта пачынае прыпарваць...

— Ы-ы! На небе ні воблачка, адкуль той дождж будзе? — зірнула ў неба. — А зноў, хто яго ведае...

— Мочыць не тады, калі просяць, а тады, калі косяць, — сказаў Пятро і ўзяўся за касу.

— Ну, тады я падыду пазней, — задаволена пазірае жон-

ка на загарэлую спіну мужа, на яго мускулістыя рукі, якія зараз ад касы больш набрынялі сілаю, чым ад дзержака зваркі. Яна радавалася свайму мужу немаведама як!

Пятро працягнуў па лязе касы бруском, пабрэнькаў мянташкай — чох-дзынь, дзынь-чох! — і зноў засвістаў па мягкай маладой дзяцеліне. Ён адчуў, што плечы з непрывычкі крыху нылі, але налітыя бадзёрасцю рукі прасілі работы.

— Цьфю-ю! Цьфю-ю! — свістала каса, роўна выбрываючы траву, быццам стары Лаферый вылізваў свае гарыстыя аселяцы, ссоўваючы яе ў кашлаты валок.

— Мама! Мама! — закрычала Насцечка і, пераскокваючы праз пакосы бегла да Наташы. Пятро бачыў, як яго жонка крадком азірнулася на яго, ухапіла дзяўчынку на рукі і амаль падбегам панесла дахаты.

— Не хацу ў хату! Хацу да дзядзі Пеці! — перабірала на руках у жонкі ножкамі Насцечка, але яе Наташа не слухала, несла на панадворак, за яблыні, дзе ўжо іх Пятро не мог бачыць. Але ён як бы не заўважаў вакол сябе нічога — адно толькі слухаў, як каса прагавіта рэжа траву ды ад натугі рыпіць касаўё. Раптам аглянуўся на дзіцячы голас. Наташа паставіла дзяўчынку на зямлю і супакойвала так моцна, што гэта чуў і ён, Пятро.

— Ідзі да цёткі Марыны, дык цукерачак табе куплю і новыя сандалікі...

— Не хацу цукелькаў, не хацу сандалікаў! Хацу да дзядзі Пеці! Не пераставала ўпарціцца дзяўчынка.

Марына апошнім часам жыла з Валодзем Губарам, перайшла да яго без усялякага роспісу: цяпер так быццам заведзена.

— Ма-а-ма! Да дзядзі хацу! — крычала на ўвесь двор Насцечка.

— Цыц! — ляснула па дзіцячым задзе Наташа. — Няма на цябе ніякага ўпынку. Дзе гэта тая жыгучка, дзе? А, вось яна, вось вырасла на тваю ўпартасць!

— Пятро перастаў касіць, убіў кассё ў зямлю, выцер жменькай травы касу, але не сцябаў яе: прыслухоўваўся да жончынай мітусні.

"Нешта мяне ўжо каторы час водзяць вакол пальца? — думаў ён. — Няўжо дзяўчынка дагэтуль не разумее, хто яе маці, а хто — цётка? Ну, няхай на першым часе яна блы-

тала: жыве з бабуляй і цёткай, але ж потым павінна разабрацца? Мусіць жа, ёй казалі, хто яе маці? Няўжо яна такая някемлівая? Ёй жа ўжо чацвёрты годзік пайшоў. Нешта тут, як гаворыцца, дым не ў той комін паперла! Успомніўся нядаўні анекдот, што на рабоце ў перапынку хтосьці раскаваў, калі муж адправіў жонку з маленькім дзіцем на поўдзень. Тая пазнаёмілася з мясцовым мужчынам і завяла раман. Па вяртанні бацька пытаецца ў малога:

— Дзядзька прыходзіў?

— Не.

— Цукеркі дарыў?

— Так!

Няўжо і мяне дураць?.."

4

Пятрусь пачаў перабіраць у памяці ўсе дробязі, на якія раней не звяртаў вялікай увагі: калі хто з суседзяў падыдзе да яго, каб перакінуцца словам-другім, дык ці Наташа, ці яе маці, цешча яго, Таіса Паўлаўна, як пер'ем падтыканыя, тут, як тут:

— Пойдзем у хату, зяцёк! Не забаўляй чалавека, бо ці мала якой работы ў кожнага цяпер!

— Ну, мы яшчэ нагамонімся, я тут прабуду яшчэ тыдні са два, а цешчу з жонкай трэба паслухацца! — казаў ён і нехаця цягнуўся ў хату, на хуткую руку развітваючыся з вяскоўцам.

— Канешне, цешчы трэба слухацца, калі хочаш, каб частавала не адной яешняй ды бульбай, а паляндвіцай, — падміргваў сусед і ішоў у свой бок.

— Будзе ўсё, усё будзе, зяцёк дарагі! — абяцала Таіса Паўлаўна і зачыняла за Пятром веснічкі.

А ў хаце і на самай справе яго чакала і яешня, і паляндвіца...

— Вось бы і запрасіць каго, — часам, захмялеўшы, парайць жонцы Пятро.

— Увесь свет не перачастуеш! — злавалася Наташа.

— Гэта што пры табе, зяцёк, усе такія лагодныя ды шчырыя, а толькі ты ад'едзь, двор каменнем закідаюць. І курэй у твой гарод праз плот напрэ, ды цяля ў тваю бульбу накіруе, адно замok на дзверы павесць ды сыдзі куды на хвіліну...

— Гмы! — гмыкунуў Пятро і моўчкі частаваўся цешчынымі прысмакамі.

— Тут і да міліцыі справа не раз даходзіла, — умешваецца ў гаворку Наташа, перазірнуўшыся перш з маці. — Ты думаеш, што вунь Чэсь Рапановіч, што на нямытай галаве такі ж гідкі капялюш носіць, дужа ўжо такі лагодны, што цераз вуліцу табе кланяецца ды капелюшом паўдня махае? Культурным хоча перад табой, гарадскім, здавацца. Бо я пусціла чутку, што ты інжынер на заводзе...

Пятро як жаваў кавалачак паляндвіцы, так і знерухомеў.

— А навошта ж вераб'я арлом велічаць? Незадаволеная ён паглядзеў на жонку.

— Усе так робяць цяпер! — заступаецца за дачку маці. — Раней які апошні парабак ў другой вёсцы сябе панам называў, хоць ногі ў лапцях так растопча, што і ў юхтавы бот ніяк не ўплішчыць. А цяпер кожнаму начальнікам хочацца здавацца. Чым жа ён не начальнік, калі пад'едзе да бацькоў на ўласнай легкавушцы, з пузам, нібы дыню пудовую пад кашулю запхнуў, па-гарадскому словы нашы выварочвае, дык і чын сабе прыдумае, якога ніхто нават не чуў.

— Дык ты яшчэ не скончыў сваю касьбу? Перабіла Петрусьевы думкі Наташа. — Хай сабе, калі і пазней дакосіш, не прападзе тая лапінка! Давай перакусім...

— Можна і перакусіць, — схямануўшыся ад думак, млява адказаў Пятро і паклаў пад валок свежаскошанай травы касу, каб яна не награвалася на сонцы, ды не адпускала свайго гарту.

— А што гэта апошнім часам, як той авадзень ля каровы, дудзіш? Можна, чым табе не дагадзіла? Альбо цешча вельмі разгуляцца не дае? А то зараз бы сабе паўвёскі сябрукоў знайшоў: пі-налівай! Кончылася ваша "камунія", цяпер жончынага падворка трымацца трэба. Жонка цяпер табе і галава, і шыя: і падумае за цябе, і накіруе куды пайсці...

— Ма-а-ма! Ма-а-ма! — зноў выскачыла з саду Насцечка і кінулася да Наташы. — Не пляганай мяне болей да цёткі Мавіны, хацу з табой у голяд...

Наташа так і струпянела ад гэтых Насцечкіных слоў: збялела, рукі яе апусціліся ўніз, губы пасіnelі, і яна раптам хіснулася ў бок і, каб да яе не падскочыў Пятро ды не падхапіў, упала б проста на нос касы, які свяціўся з-пад травы.

— Ма-а-ма! Ба-а-ба! — закрычала перапужанае дзіця.

Пятро пасадзіў жонку на маладую скошаную траву, даў напіцца з глечыка хлебнага квасу.

"Цяжарная!" — мільганула ў яго галаве і радасная, і адначасова трывожная здагадка. — І яна пра гэта ні слова?"

Тым часам на дзіцячы крык бегла Таіса Паўлаўна.

— Што, што у вас здарылася?

Наташа крыху прыйшла ў прытомнасць, на твары знайшлася ружовасць, вочы ажылі і засвяціліся цяплом.

— Нічога, мама, — прашаптала яна і папрасіла: — Вазьмі Насечку ды схадзіце да Марыны, яна шчэ ўчора прасіла, а я і забылася сказаць...

Таіса Паўлаўна доўга глядзіць то на дачку, то на зяця, і ў яе ў вачах закружыліся слёзы.

— Нічога я вас, дзеці, не разумею! — войкнула яна і ўзяла на рукі ўнучку.

— Ты што, цяжарная? — пасля стамляючай і загадкавай маўчанкі папытаў Пятро і зазірнуў у вочы жонцы. Яна не адвяла позірку, а неяк больш адкрыта, чым калі, не міргаючы, роўна паглядзела яму ў вочы.

— Трымайся, Пятро! — прашаптала яна.

— Значыць, сына, Наташка, хутка Пятро Антонавіч на руках загушкае? Так? Назавём яго па-моднаму: Кірылам ці Баторыем! Цяпер гэта ўсе нібыта пачалі азірацца на прадкаў... А калі дачка? Марыяй нарачом! Таксама старое імя... Як ты лічаш?

— Рана радавацца, яшчэ нічога не вядома, — ціха сказала Наташа і прыціснулася галавой да мужавага пляча. — Год, цэлы год, Пеця, я гуляю з табою ў кошкі-мышкі. Да шчэнтэ абрыдла мне гэтая гульня. Агнём душу паліць... Не магу, не магу больш! — наўзрыд заплакала яна.

Пятро азірнуўся навокал, не ведаючы якую ўзяць раду: ці то клікнуць цешчу, ці, можа, нават і папрасіць каго вызваць вельчарку — у Наташы, па ўсім пачыналася істэрыка.

— Ну, не трэба такім чынам пужаць, — прасіў Пятро. — Вазьмі яшчэ папі квасу...

Наташа зрабіла некалькі глыткоў з глечыка і крышку супакоілася:

— Нічога не разумею, — заўсміхаўся праз сілу Пятро.

— Тады слухай: што і як было, цяпер ужо не вернеш, ды

гэта і не важна, пра розную пошасць язык не паварочваецца і гаварыць, але ... нікуды не дзенешся!

— Ну, калі нешта важнае і яно не церпіць адкладу, то кажы, не маўчы, — хоць ні аб чым і не здагадваючыся, пасмялеў Пятро.

— Буду без уступаў, — ажывілася і Наташа. — Насцечка — мая дачка, а не Марыны. Так, байстручачка...

Астатняе Пятро не даслухаў: ён на момант праваліўся ў нейкую немату, у вачах спярша заскакалі блакітна-ружовыя агенчыкі, затым усё сцімнела, ледзь не страціў прытомнасць. Але праз які момант Пятро ачомаўся. Узяў сябе ў рукі, каб не паказваць свайго душэўнага ператрусу. Яны доўга глядзелі адно аднаму ў вочы, зусім не бачачы адно аднаго.

— Ён мяне ад смерці немінучай уратаваў, — спавядалася перад ім Наташа.

— Я вярталася з другой змены, цёмная ноч стаяла, а флікера таго не было, вось і збіў адзін малады ліхач, сам жа ўміг знік. А хутка ехаў ён, падабраў, адвёз у бальніцу. Можна сказаць, выратаваў мяне, — сказала і неспадзеўку закасала лёгкаю квятастую спадніцу, паказаўшы зграбнае загарэлае сцягно, якое было ўсё ў шрамах. — Адзін раз, усяго адзін раз з ім пабыла... А пасля і след яго прастыў, не азваўся, каб дачушку сваю пабачыць, хоць я неаднойчы шукала. Во, якія вы, мужчыны, безадказныя!..

5

Пятро маўчаў. Наташа перастала плакаць, глядзела на знямелага мужа.

— Пакінеш? — ціха прашаптала яна і лёгка турзанула яго за руку.

Той нічога не адказаў. Але ў яго ў сярэдзіне зараз усё кіпела, чарада прымхлівых думак мітусліва роілася, нібы пчолы на ліпе: "ці трэба было столькі год быць у халасцяцкім табуне, каб зараз байструкоў гадаваць. Кінуць бы ўсё, і вярнуцца ў свой інтэрнат. Няхай мяне лепш заб'е яна. Дурная думка. Але чаму ж яна, Наташа, хто расставіў тыя сеткі, мне не адкрылася да вяселля? Тады б гэтую навіну можна было лягчэй перанесці... А зараз насямшу ўсіх сваіх хлопцаў. Ды і так цэлая вёска смяецца з такога дурня, як я, што чужых дзяцей гадую і не ведаю аб гэтым. Як тая курыца-квактуха,

пад якую паклалі качыныя яйкі. Я ж адчуваю, што суседзі самі лезуць да мяне, каб пра тое паведаміць..."

Але стрымаў сябе. Спакойна паглядзеў на жонку, тая не вытрымала яго позірку, апусціла вочы ўніз, прашаптала:

— Значыць, пакінеш?

Ад неспадзяванкі яе ўчынку ён не ведаў, што і гаварыць. Лаецца ён не ўмеў. Біць жанчыну пакуль не наўчыўся. Толькі глядзеў на яе, думаў, які зробіць крок.

— А чаму мне раней не сказала? — толькі ледзь-ледзь і выдавіў з сябе.

— Баялася, — чыстасардэчна, як на судзе, прызналася.

— Ах, Наташа, Наташа! — зусім сцішана ўжо загаварыў Пятро. — Няўжо наўмысна выношвала гэтую цяжкую і паганую думку? Я за жыццё сваё ніколі жанчыны не пакрыўдзіў, хаця ахвочых было хоць адбаўляй. Памятаеш, ты казала, што мы гарэлку толькі і жлукцілі, як халасцякавалі, Не, даражэнькая, ты памылялася, і здорава. Бач, ніхто з нас не стаў п'яніцам, наадварот — амаль усе — у перадавіках. А чаму? Адказнасць і пачуццё дазволенага — вось тут, — ён паказаў на сваю галаву. А ты ўва мне сумняваешся?

Ён прыціснуў Наташу да грудзей і тым жа шэптам яшчэ раз перапытаў:

— Сумнявалася, так?

— Так, — азваўся яна. — Але ўтойвала да тае пары, каб ўсё ўляглося-зжылося, бо і мне ж хацелася сапраўднай мужчынскай ласкі, — заплакала яна. — Да мяне ўжо не адзін сватаўся, але калі даведваліся пра Насцечку... Збягалі!

— Значыць і першы, і іншыя — нягоднікі, — асіпелым голасам прагаварыў Пятро. — Я сам здагадваўся, але не хацеў пачынаць першым...

— Даруй мне, Печечка! — заплакала Наташа. — І рабі, як сам ведаеш: застанешся — буду любіць, а пакінеш — таксама бліжэй словам не ўспомню... Сама ва ўсім вінавата!

— Ну, канчай ты сябе валтузіць! Калі зараз, у гэтыя мінуты не адварнуўся ад цябе, не будзе ўва мне брыдоты і ў будучым...

— Печечка, любы мой! — абхапіла за шыю мужа. — Я заўсёды спадзявалася на лепшае... На жаночае шчасце...

— Давай, во, падумаем, як лепш зрабіць, каб яшчэ і дачка твая не перанесла такую ж траўму душэўную.

— Каб яна не была ў нас якім абсеўкам прыдарожным! — патлумачыла Наташа.

— Ды не будзе, не хвалюйся!

Побач перасвістваліся нейкія вясёлыя птушкі, на суседскім плоце залапацеў крыллямі певень, зацягнуўшы немаведама з якой нагоды сярод белага дня сваё кукарэку.

Пятро з Наташай елі пад самай чаромхай, а маці стояла непадалёку, трымаючы на руках дачкіну байстручачку і плакала.

— Ідзі, дзіцятка, да мамы з татам, — сказала яна і паставіла дзяўчынку на зямлю.

— А сьто, цяпель і ў мяне тата будзе, як і ў Светкі? — прысціскалася шчочкай да бабулінай вільготнай шчакі.

— А як жа? Будзе, унучачка, будзе! — пацалавала ў самую макаўку галоўкі бабуля.

— Ул-я-я! Цяпель мяне не будуць длязніць байстутачка...

— Мама! Мама! Хацу з табой у голяд! — закрычала малая і панеслася ўпоперак пракосаў.

Пятро на ляту падхапіў малую, падкінуў над сваёй галавой, злавіў і пацалаваў у бледна-ружовую шчочку.

— Хай толькі паспрабуюць!

Якая птушка самая карысная

Казка

Сапраўдная зіма выдалася сёлета. З дзікімі завірухамі ды пякучымі маразамі, парывістымі ды калянымі вятрамі, вялікімі ды іскрыстымі снягамі. Хлопчыкі і дзяўчынкі раніцай па дарозе ў садок ці школку таксама захінаюць свае вушкі і носікі, каб не прыхапіў іх мороз-Траскун. А днём, калі выглядае пакуль яшчэ халоднае, але доўгачаканае, сонейка і заблішчыць, заіскрыцца вясёлкай зіхатлівы сняжок, вы таксама, я ўпэўнены, выйдзіце забаўляцца ў двор да сваіх сяброў. І трапляеце ў гэтую дзівосную казку прыроды.

І ў мяне, твайго казачніка, кожнае сваё спатканне з сябрамі сваімі меншымі — птушкамі — пакідае цёплыя ўспаміны не толькі таму, што яны ўпрыгожваюць прыроду сваімі спевамі, яркім прыгожым убраннем, але і...

Паслухай гэтую цікавую казачную гісторыю пра тое, якія птушкі, што зімуюць у нашых садах ды парках, найбольш карысныя.

Сабраліся аднойчы птушкі ў садзе на свой сход, вырашыць, хто найбольш карысны для прыроды і чалавека.

Першай, адкуль толькі ўзялася, азвалася сарока-Белабока. Села на галінку грушы.

— Чы-чы, чы-чы! Няўжо вам невядома, што лепшая з птушак — я! І як застракочыць на ўсё наваколле, быццам з кулямета якога — чы-чы-чы! — Паглядзіце, якая я прываблівая!

— О-о-о! Дзе толькі фэст, то і я там ёсць! Не выхваляйся тут! Разгулялася як тая завіруха на ўсе галасы сваёй бязладнай песні — перадражніла цікаўную сароку, з яшчэ больш задзірлівым норавам, варона. — Кар-р, кар-р! Ці ж не бачна, што я тут самая галоўная! І пачала верш чытаць, хаця і асіплым голасам, але зразумела і дакладна, што ўсё здзівіліся, бо ніколі раней не чулі акрамя аднаго кар-р-р.

Стракатуха прыляцела,
І на даху дома села,
Не жыццё адна марока,
Як пачне трашчаць ...

Усе покатам рассмяяліся і, зразумеўшы пра каго гэта, пазіралі на сароку.

— А цяпер ты адгадай маю загадку, не здавалася зняважаная сарока:

Матылі насіліся,
Над зямлёй кружыліся,
А як долу ўпалі —
Белым пухам сталі.

— Зярняты?

— Э-э-эх! — раздаўся покрык сарокі. Табе толькі дармовыя зярняты і сняцца. Гэта — сняжынкі!

— Паляцелі, іншым разам, як выправім свой нораў, прыляцім, — прапанавала варона, прызнаўшы сваё паражэнне, нібыта роднага Хведара кумаў сват, падхапіла тую пад крыло.

Сорамна ім стала вось і зляцелі. Тым часам птушыны сход працягваўся.

— Як і змалку прывыклі спяваць на хлеб сарока ды варона, дзве выхвалякі-ганарліўцы — азваліся з куста каліны дзве птушачкі з бліскуча-чорным апярэннем, ружовымі брушкамі ды шэрымі спінамі, снегіры, а яшчэ іх гілямі завуць. — Лічым, што найбольшую карысць прыносіць лесу, радзей

гарадскім паркам, ды садам... Але найперш адгадайце за-
гадку:

Хоць не ляснік, хоць не цяляр,
А ў лесе важны гаспадар —
Пасаду доктара займае:
Тук-тук! — ён дрэвы правярае.

Верабейка саскочыў з кусціка агрэсту на суседнюю галінку парэчак, узняў сваю храбрую галоўку, задумаўся, нібы акцёр, трымаючы паўзу, горда вымавіў:

— Гэта дзяцел! Я бачыў днямі чорнага такога ў чырвоным каптурыку.

— Але ж ён больш ў лесе працуе.

— Найбольшую карысць прыношу я, — не вытрымаў верабейка. — Я ўсё бачу і ведаю, што дзеецца ў гарадскіх парках ды садах. І я мошкі з кузуркамі збіраю.

— Так ды не так, браце, збіраеш, як мог бы — мовіла попельна-шэрая з блакітным адцнем, белым брушкам з рыжаватымі пёркамі птушачка папаўзень. І палезла ўверх па камлі яблынькі. — Табе б больш зярнятак дармавых, ды какой мешанкі ад курак гаспадарскіх скрасці. Паглядзі на сябе, як растаўсцеў! І не сорамна?

— Я, я, — не чакаў такога сяброўскага выкрыцця, захаляваўся верабейка, — вы-ы-праўлюся, абавязкова вы-ы-праўлюся, — заікаўся, абяцаючы, перамяніцца.. — А можна мне назваць іншых карысных птушак, чык-чырык?

— Паспрабуй!

— Шэрая мухалоўка, шчыгол, гарыхвостка, каралёк...

— Правільна ты называеш, але ж мы гутарым пра зіму.

— Тады толькі сінічка, мая суседка! — ўзрадавана вымавіў верабейка. — Гэта яна найбольш працалюбівая і рухомая. З раніцы да ночы збірае розных шкоднікаў — вусеняў ды іх лічынак, чык-чырык.

— Ну, што вы, сябры, — падала свой сціпленкі галасок сінічка Цінь-цінь. — Нічога асаблівага! Я раблю звычайную справу.

— Звычайную, кажаш, справу, але незвычайна яе выконваеш, — падтрымаў вераб'я папаўзень, які зляцеў з вялікага і разгалістага куста абляпіхі. — Бачым штодня як цэлыя чародкі жоўта-зялёных камячкоў шчыруюць-завіхаюцца ў садах і гарадскіх парках. Нават калі мітусіцца снег і завывае мяцеліца, — закончыў сход папаўзень.

— Не трэба, сябры, — зноўку азвалася сінічка Цінь-цінь. Не тое галоўнае, калі ўсе ведаюць пра цябе, а тое — каб справа, якую выконваеш, патрэбнай іншым была, — ціхенька так прамовіла і знікла ў глыбіні дрэў.

Гэтую размову птушак пачуў хлопчык Ільюша. Ён усыпаў колькі жменек семак і зярнятак проса ў кішэню, паклаў ў мяшэчак скрылькі сала.

— Ну, дзе вы падзеліся, мае памочнікі! Калі ласка, налятайце, падсілкуйцеся! — пачаў высыпаць ласункі.

Сінічкі адразу паселі ў свае кармушкі, якія ім яшчэ мінулай зімой змайстраваў Ільюшка, і дружна пачалі дзяўбсці свае любімыя ласункі.

— Дзякуй табе, хлопча! Мы аддзячым цябе, і летам будзем збіраць шкодных чарвячкоў і вусеняў.

— Затрымаемся тут і на гняздоўе, і будзем абараняць твой сад, — радасна, у адзін голас, дапоўніла сяброўку некалькі сінічак.

Яны скачуць з галінкі на галінку, весела ценькаюць, перагаворваюцца, радуюцца ўдзячнасці чалавека.

— Малайцы, мае памочнікі! На наступную зіму я змайструю яшчэ тры сінічнікі, каб было дзе ўсім ад непагадзі схавацца. І новыя кармушкі — для пачастункаў. А яшчэ вакол сада пасаджу свежыя кусты каліны, глогу, шыпшыны. Ведаю, што вам яны падабаюцца.

Ён выняў з кішэні мяшэчак са скрылькамі сала і падвесіў кожны на асобныя галінкі.

Нечакана, як па ўзмаху казачнага дырыжора, падзьмуў лёгкі ветрык. І сад заспяваў сваю ціхую зімовую песню. Аб чым яна? Я прыслухаўся і зразумеў: аб самым спрадвечным — аб прыгажосці жыцця і прыроды.

Ала Клемянок (06.10.1961),
паэтка, журналіст

Нарадзілася ў г. Маладзечна.
Вучылася ў сярэдняй школе №3.
Пасля заканчэння факультэта
журналістыкі БДУ працавала ў
маладзечанскай шматтыражнай
газеце "Приборостроитель", га-
лоўным рэдактарам газеты Ма-
ладзечанскага гарсавета "Наш
дзень". Цяпер — супрацоўнік
смаргонскай раённай газеты
"Светлы шлях". Член СП Бела-
русі. Жыве ў г. Смаргонь.

Вершы друкаваліся ў мясцо-
вай і рэспубліканскай прэсе.
Аўтар кніг паэзіі "Яны не ведалі мяне..." (Маладзечна, 1999),
"Бывай Альбарутэнія" (Гродна, 2007), "Рэфлексіі" (Гродна,
2010), "Не пускаяйце ў сэрца адзіноту" (Мн., 2013).

Споведзь

"Дай мне душу, а іншае вазьмі сабе".

Св. Ян Боска

Як мне аддаць Табе яе такую —
у брудзе неадмоленых грахоў?
Калісьці мела я яе святую,
не шкадавала добрых шчырых слоў.

Не ўратавала я душу ад жарсці,
не зачыніла ад ліслівых слоў,
спакуслівае ветранае шчасце
нядоўга казытала ў жылах кроў.

Калісьці я Сусвет увесь любіла,
удзячная за кожны новы дзень,
ды чорная зайздрослівая сіла
падкінула ў лёс мой здрады цень.

З пакораю прыняць бы гэты выклік
і не зважаць на чортаву гульню,
бо ўсіх інтрыг даўно вядомы вынік:
хто сее зло, той і пажне вайну.

Але ж як цяжка вытрымаць навалу
несправядлівасці і крыўды, і маны!
Мяне ж ад іх цяжару утрымалі,
святых ачышчальных званы.

Наўкол вайна ідзе за нашы душы,
хто п'е іх чысціню, хто ў іх плюе.
Як моцная душа — яе не зрушыш,
са слабай, кажуць, чорт вяроўкі ўе.

Аддаць табе душу? Што ж, калі ласка!
Табе я давяраю гэты скарб.
Няхай мне застануцца мае маскі,
душа мая даўно ў Тваіх руках.

У сядзібе князя Агінскага

Прабачце, князь, нахабны мой візіт,
Бо я без запрашэння Вашамосці,
але ёсць незвычайнае тут штосьці,
як Войніча таемны манускрыпт.
Прысадай ліпавай іду я ў ваш палац,
а сэрца просіць выбачэння і спагады.
Майму візіту, можа, вы не рады,
але паверце: не вар'ят я, не паяц.
Мне б толькі адшукаць тут для душы
крыху спакою, музыкі і ласкі,
а там, дзе стаў пазялянеў ад раскі,
хачу пабачыць кветкі-гладышы.

Двух лебедзяў над сіняю вадой,
як двух аблокаў у асенніх даляглядах,
выхопліваюць пільныя пагляды
у парку, дзе туман, як сырадой
паўзе ад возера да млына праз масток,
аб мураванку сцен цярэцца спінай,
і можна толькі музыкай адзінай
пачуццяў перадаць маіх патак.

Фантомы паланэзаў паміж дрэў
блукаюць тут, і будзяць хор птушыны,
сюды не далятае гул машынны,
цывілізацыі не дасягае рэў.
Закалыхай мяне, англійскі парк,
хоць згадкамі былых імпрэз музычных.
Аднойчы загучыць аркестр сталічны,
і выйдзе эра новая на старт.

Да Артура Цяжкага

На цвінтары касцёла Божай Маці
гармонія, якую ты шукаў,
над дрэвамі, нібыта поўсьць ягняці
плывуць аблогі ў небе,
што як стаў;
ставок маленькі з цёплаю вадою,
дзе так прыемна ногі памачыць
і піць тумана водар сырадойны,
і сэрца набалелае лячыць.

Але нябесны стаў такі халодны,
як шыбы мутных гарадскіх вітрын.
Што адчуваецца душы свабоднай,
тваёй душы,
ты ж — хутаранскі сын?
Ідылію лугоў, бароў, разораў,
гаворкі прастай ў хаце за сталом,
на дамаатканых поцілках узоры —
пад новым небам ці знайшоў свой дом?

Перакуліўся свет, перамяніўся,
дзічэюць вёскі, вымірае люд.
ты не прарок,
але прароцтвам збыўся
аповедаў тваіх сухі прысуд.
А што нам засталося? Водар мяты,
блакіт дажджоў, ды прыдарожны крыж,
і томік твой зачитаны, памяты,
і памяць, што заўжды прыходзіць звыш.

Познацвет

Нібы ў адвечнай мерзлаце
сном летаргічным спала кветка,
вясной не верыла слаце,
не ззяла летам на палетках.
Калі вясёлы першацвет
успыхваў ярка на палянах,
яна не рвалася на свет,
бо адчувала, што зарана.
У каранях яе жывых
агнём і кроўю Праметэя
занатаваныя былі
знахарстваў тайны для Медэі.
Калі спякота на зямлі
высушвала траву і краскі,
прыпарам дыхалі палі
пасля дажджу вільготнай ласкі,
з прагрэтай глебы на святло
яна цягнулася адчайна
і зацвітала ўсім на зло
апошняй фарбай развітальнай.
Так, перажыўшы беды ўсе,
каханнем сонечным сагрэты,
з душы маёй бутон расце
і шчодро дорыць радасць свету.

Мае зязюлі адкувалі
квітнее бэз не для мяне,
і любы позірк у Купалле
без жарсці лёгка абміне.
На дне душы ўтаймаванай
даспелі мудрасць і спакой.
Іду дарогаю абранай,
махнуўшы на бяду рукой.
Далёкі небасхіл пакліча,
ці загрузочуць цягнікі,
мяняе свет сваё аблічча,
сыходзіць нехта нацянькі.

Іду, спыніцца немагчыма,
цалую крокамі зямлю,
і калыхаюць над Айчынай
сузор'і Млечную Раллю.

На руінах Крэўскага замка

1

Над замкавай вежай танюцькі плыве маладзік,
ссякае лязом вострым прывідаў цені,
за шэрай сцяною кажан чорны знік,
паходні язык аблізаў сутарэнні.

Маўчанне стагоддзяў гняце і пануе вакол.
Дзе рыцар той смелы, што словам замову парушыць?
Разваліны замка, як звалены стомаю вол —
не абараніцца не можа, не ворага здужаць.
Ды помняць скляпенні вялікасць узнёслых прамоў,
ты толькі прыслухайся, сэрцам прыслухайся, дружа,
душа ажыве ад цяпла шчырых слоў, родных слоў,
пурпурнаю стане самотна-блакітная ружа.

2

Нарадзілася я, пэўна, не ў свой час,
прыпазнілася на некалькі стагоддзяў,
і чужынкай пачуваюся між вас,
сцэжкай вузкай крочу між угоддзяў.
Вецер на струменьчыках дажджу,
як на струнах лютні ціха грае,
сумнай дамай замкавай хаджу,
рэшткі велічы былой збіраю.
Дзе вы, мой славалюбівы вой —
рыцар без папроку і дакоры?
Сёння, хто маўчыць, той і герой,
суд на іншадумцаў вельмі скоры.
Дзе вы, мой магутны уладар?
Дзе выратавальная крыніца,
што для нас, як заповітны дар,
каб маглі душою наталіцца?
Сёння на зямлі былой Літвы
астываюць капішчы, тапельцы.
Мой герой, дзе заблукалі вы?
І куды вы знеслі маё сэрца?

Прымроіцца аднойчы,
як белакрылы снежань
мне пабудуе ноччу
да зорак дзіва-вежу.
Па прыступках хрустальных
мне будзе лёгка бегчы,
твой дотык развітальны
на міг сагрэе плечы.
Забудуцца ўсе крыўды,
пылком з планет бліжэйшых
асыплюцца на шыбы
раструшчаныя крэйды,
якімі на асфальце
пісалі мы прызнанні,
сардэчкі малявалі,
як сімвалы кахання.
Калядны пах ігліцы
прыемней за парфуму,
у цішыні святліцы
схаваюся ад шуму
гулянняў, баляў, фэстаў.
Над хмарамі высока
махне шырокім жэстам
мой млечны шлях-дарога.

А ты — мая ілюзія, мой сон,
ты, як блакітны неба парасон,
які пры наступе паўночнага цыклону
хаваецца за чорную заслону.

Ізноў стаю пад праліўным дажджом
адна. Няма каму накрыць плашчом.
Залева пра мяне найболей дбае:
з мяне бруд тваіх рук змывае...

Не спрабуйце мяне супакоіць хлуснёй,
вы мяне прыніжаеце гэтым і толькі.
У згрызотах штодзённых ратуецца той,
хто рэальна ўспрымае іх кожную больку.
Анаболікі мне не парыце ў душу,
каб не стала яна неўспрымальнай да болю,
Не смаліце мне ў мозг дурнап'ян, анашу,
бо няма ў забыцці ні святла, ні спатолі.
Не лічу мазахізмам жаданне сваё,
Не лічу за юродства ні шчырасць, ні веру.
Не спрабуйце мяне супакоіць хлуснёй,
каб аднойчы для вас не закрыла я дзверы...

Позняя восень

Ізноў фаліянтам узнік архаічным
час восені позняй у дзіўным святанні...
Апошнія фарбы нам дорыць кастрычнік,
апошні мазок — сумны жэст развітальны.
Як вогненна ззяе марозны світанак!
Як ультрамарынава вечар згасае!
Пылком серабрыстым кладзецца на ганак
сняжынак заўчасных бялюткая зграя.
Халодныя промні свідруюць паветра,
заблытаўся вецер у голых галінах.
Насупраць зіме і халоднаму ветру,
як выклік пунсова блішчаць арабіны.

У завірусе

За акном шэры ветраны снежань,
і зіма нараджаецца квола.
Быццам флюгер на замкавай вежы,
маладзік зачапіўся за ёлку.
Хмары-бровы насупіла неба
над вачамі рудых небачосаў,
спакваля выпявае патрэба
супыніцца ў віхуры заносаў.

Выспявае патрэба схавацца
з галавой пад утульную коўдру,
з асалодаю сну аддавацца,
покуль сцэле зіма сваю воўну.
Толькі сум і трывога на сэрцы,
быццам нешта зрабіць не паспела,
быццам лёсу нацятыя лейцы
у руках утрымаць не сумела;
і ляціць мой вазок паслухмяна
за гарачай імкліваю тройкай,
за аброць ухаліць нечакана
не адважыцца рыцар найбойкі.
Вецер свішча, завая шалее,
па хрыбту белых коней сцябае,
у палёце душа ледзянее,
з рэчаіснасцю сувязь губляе.
Вось яна — так чаканая мудрасць!
Раўнавага над прорвай эмоцый.
Завіруха мяце, завіруха...
Скрозь яе цень шляхетны мой крочыць.

Іван Крупко (18.11.1936), паэт, перакладчык

Нарадзіўся ў в. Вялікія Жухавічы Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці. Скончыў мясцовую сярэднюю школу і Гродзенскае культасветвучылішча. Працаваў настаўнікам спеваў у Вялікажухавіцкай сярэдняй школе. Вучыўся на факультэце журналістыкі БДУ. Працаваў літсупрацоўнікам газет "Железнодорожник Белоруссии", — "Западная трасса", а таксама на Беларускім радыё і БелТА. З 1990 г. — святар царквы Нараджэнне Божай Маці ў Дубравах Маладзечанскага раёна.

Друкаваўся ў мясцовых і рэспубліканскіх газетах, часопісе "Вясёлка", у газеце беларускай нацыянальнай меншасці ў Польшчы "Ніва", ягоныя вершы і байкі неаднаразова гучалі на Беларускім радыё. Займаецца перакладамі з расійскай, польскай і ўкраінскай мовы.

Няўдзячны кот

Ехаў козлік па шашы,
Вёз смятану ў гладышы.
Просіць козліка каток:
— Дай смятанкі хоць глыток.
— Мне не шкода, коцік,
Падстаўляй свой роцік!
Кот смятану ўсю злізаў,
Нават дзякуй не сказаў.

Вясёлка

Адгрымеў, адвуркатаў
Над сямом злосны гром.
І над рэчкаю дугу
Ён павесіў набягу.
— Мама, — запытаў Міколка, —
— Як завуць дугу?
— Вясёлка.

Навагодні баль

Мы вакол святочнай ёлкі
Скачам польку, кружым вальс.
Паглядзіце, усмешак колькі,
Як ад іх святлее клас.
Разам з намі пайшлі ў скокі
Зайка, Пеўнік, дзве Сарокі,
Чабурашка з Бегемотам,
Воўк з Лісою, Кот у ботах,
З Бурацінам — Чыпаліна,
З Пудзелем — краса Мальвіна.
Карлсан з бабкай Шапакляк
Скачуць гэтак, скачуць так.
Пятачок і Віні-Пух
Скачуць, аж сцінае дух.
Закружыўся карагод,
Добры дзень, наш Новы год!

Снег ад месяца іскрыцца,
Дым над комінам дугой.
Пень надзеў
са снегу шапку
І любуецца сабой.
Зайка выйшаў
на палянку:
— Падары мне, пень,
вушанку!

Хто дзе спіць

След парошы на дарозе.
Ціха, ціха ў бары.
Мядзведзь грэецца
ў бярозе,
Мышка грэецца ў нары.

У хмарах грэюцца бураны
Ад марозу ў серабры,
Дзеткі грэюцца ля мамы,
А ў коміне — вятры.
Усіх іх люляе сама
Беласнежная зіма.

Тапкі

Памерзлі ў верабейчыка
На марозе лапкі.
Яму пашыла Верачка
Прыгожанькія тапкі.
Вынесла, павесіла
У садзе на галінку,
І кліча звонка, весела
Вераб'я дзяўчынка.
— Верабейка, прыляці,
Абуй свае лапкі
У цёплыя тапкі.
Верабейка: "Чык-чырык,
Абувацца не прывык".

Жарт

Люлі, люлі, люлі,
Пайшоў кот па дулі.
Кошка па чарэшні,
Пеўнік па яечню.
Сабачка па слівы —
Засні, дураслівы.

Прыйшла вясна

Па ўзгорку здалёк
Прыбег звонкі ручаёк.
І ў мядзведзеву бярогу
Ён прабіў сабе дарогу.

Мішка закрычаў: "Бяда!
Не дае паспаць вада!"
Пакуль выбраўся з бярлогі,
Прамачыў кажух і ногі.
Глянуў, а на елцы грак
Сушыць свой бліскучы фрак.
Не спяць вожыкі, вужы,
Ладзяць песеньку чыжы.
Сонейка ўсміхаецца
І ў лужыне купаецца.
Пазяхнуў Мішук са сну:
"Ой, ледзь не праспаў вясну".

Калыханка

Ходзіць сон па двары
Ў цёмна-шэрым каптуры.
Ціха кажа: "Баю-бай,
Заплюшч вочкі, засынай.
Кветачкі ў лузе спяць,
Пчолкі спяць у вуллі,
Ты адзін не хочаш спаць,
Люлі, сынку, люлі.
Месячык за хмаркай спіць,
Ветрык спіць у голлі,
Сон прыемны коцік сніць,
Люлі, сынку, люлі.
Спіць вавёрка ў дупле,
Спіць жаўрук у полі,
Прытуліся да мяне,
Любы мой саколік.
Ды заплюшч жа вочы,
Спаць патрэбна ноччу".

Навальніца

Наляцеў віхура-вечер —
Горы пылу ўзняліся.
Прычасаў траве ён грыву
І між дрэваў прытаіўся.
Сонейка закрылі хмары,
Пацямнелі ўсе абшары.
Раптам дожджык секануў.
Кот у сенцы сігануў.
Куры кінуліся ў клеці,
Ад дажджу ўцякаюць дзеці.
Злосны Бобік хутка
Схаваўся ў будку.
Гром грыміць-страляе
У дубы цялае.
Гускі ж выйшлі з дому,
Не баяцца грому.
Дожджык, секані гусцей,
Вымый чысценька гусей.

Загадкі

Хутка ўзняўся,
За хмары схаваўся.
А голас ягоны
На зямлі застаўся.

(Звышгукавы самалёт)

Што гэта за шкло такое?
Не разбіць яго рукою.
А як сонца прыпячэ —
Шкло вадою пацячэ.

(Лёд)

Гамак лёгкі, нібы пух,
Ды смяротны ён для мух.

(Павуціна)

У пахучых бочках
Зімою спяць лісточкі.
Як сілы набяруцца,
Адразу і прачнуцца.

(Пупышкі)

Ці ежу шукаю, ці ў госці паўзу,
Дом свой заўсёды з сабою нясу.

(Слімак)

Не агонь, а пячэ,
Хто памацае — уцячэ.

(Крапіва)

Усю зімку пад карчом
Спіць дзядуля моцным сном.
Як вясна настане,
Дзед адразу ўстане.

(Мядзведзь)

Усяго свету мовы знае,
Хоць само не размаўляе.

(Рэха)

Расце толькі зімою,
І то ўніз галавою.

(Лядзяш)

Скрынку татка наш прывёз,
А ў ёй жыве мароз.

(Халадзільнік)

І ў горадзе, і ў сяле
Я заўсёды на стале.
Без мяне не робяць справы,
Для любой я годны стравы.

(Хлеб)

І сурвэткі, і кашулі
Шьлюць нам з яго бабулі.
І расце ў полі ён,
Гэта сінявокі...

(Лён)

Часткі свету добра знае.
Дом знайсці дапамагае.
Каб у лесе не блукаць,
Прапануе сябраваць.

(Компас)

У траве стаіць паненка,
На ёй — пуховая сукенка.
Ледзьве ветрык дакранецца,
Без сукенкі застанеца.

(Дзьмухавец)

На гару за мной паўзуць,
А з гары мяне вязуць.

(Санкі)

Узімку са мною ў школе бывае,
А ў летку ад школы адпачывае.

(Партфель)

Многа колеру сабрала,
Над ракой падковай стала.

(Вясёлка)

Без вясла і без матора
Па рацэ плыве Хвядора.

(Ветразь)

Ходзіць дзіва па пустыні,
Два мяшкі носіць на спіне.

(Вярблюд)

Многа ног, многа рук,
А завуць яго...

(Павук)

На паліцы дзве лісіцы,
Што дадуць, тое ядуць.

(Жорны)

У адным шары
Дзвесце дарог крыжавых.

(Клубок)

На кусціках агністыя
Вісяць маністы кіслыя.

(Каліна)

Без сякеры, без пілы
Рэжуць папалам ствалы.

(Бабры)

У норах жывуць пад ёлкамі
У кафтанах з іголкамі.

(Вожыкі)

Сямёра блізнят
Стаяць у адзін рад.

(Дні тыдня)

Што даюць — усё з'дае,
Вады вып'е — памірае.

(Агонь)

У вадзе купаўся,
Ды сухі застаўся.

(Месячык)

Зубоў сто пяцьдзесят,
І ўсе ў адзін рад.
Патрапіць ёй на зуб
Баіцца нават дуб.

(Піла)

Б'юць яго нагамі,
Б'юць і галавою.
Ён не плача, толькі скача.
І дарослых, і дзяцей
Водзіць за сабою.

(Футбольны мяч)

Без шасцерняў, без спружынак
Дзень і ноч ідзе гадзіннік.

(Сэрца)

Лес, палянка, узгорак, ямка.
Што гэта такое, падкажы нам, Янка?
(Валасы, лоб, нос, рот)

Скорагаворкі

Барыс есць барбарыс.
Не давай, Барбара, Барысу
Есці многа барбарысу.

Бабрыха без бабра
Не прыдбае дабра.

Набраў крот зямлі ў рот,
Скрывіў крот крыва рот.

Вылецеў з шпакоўні шпак,
Фанабэрна надзеў фрак.
Шпацыруе ў фраку шпак,
Ганарыцца фракам шпак.

Гаваркі Рыгорка
Выгаворваў скорагаворку.
Не выгаворвалася скорагаворка
Ў гаваркога Рыгоркі.

Лічылкі

Едзе зайка на мапедзе
З тэлеграмай да мядзведзя.
З-пад калёсаў пыл ляціць,
Знаць, цяпер табе вадзіць.

Тындар-вандар памідор
Прыкаціўся да нас з гор.
Памідор я стаў дзяліць,
Выйдзі ты, табе вадзіць.

Чыкі-пыкі, такі-букі,
Мы пабраліся за рукі.
Нельга рукі расчапіць,
Усе пайшлі, табе вадзіць.

Тары-бары, растабары,
Выязджалі тры Барбары.
На кані вараным,
У вазку залатым.
Іх вязе Цімох-вазніца,
З кім ты хочаш пракаціцца?

Раз, два, тры, мы — сябры,
Чатыры, пяць — ідзём гуляць.
Шэсць, сем, восем — цеста месім.
Як дабавім мы дражджэй —
Усе хавайцеся хутчэй.

Шатавіла-матавіла
Па-нямецку гаварыла.
Штось шаптала па-турэцку,
Ці то нэцку, ці то тэцку.
Вырашылі мы дазнацца,
Табе, братка, закрывацца.

Генрых Кутас (30.06.1972), паэт

Нарадзіўся ў мястэчку Ілья Вілейскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў мясцовую сярэдняю школу і Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт (1994). Працаваў у адкрытым акцыянерным таварыстве "Забудова", у падатковай інспекцыі, старшынёй Чысцінскага сельсавета. Цяпер — намеснік генеральнага дырэктара ААТ "Кіруючая кампанія холдынга "Забудова". Жыве ў п. Чысць Маладзечанскага раёна.

Друкаваўся ў мясцовых і рэспубліканскіх перыядычных выданнях.

Воўк

Шукаюць упарта след,
Снег растае на поўсці...
Ваўку падабаецца свет —
Сабакі за гэта помсцяць.

І кампрамісу няма —
З пашчы і злосць, і пена.
Не замарозіць зіма
Адрэналін у венах.

А воўк — ён у хлеў не лез.
Паклясціся можа на поўсці.
Ён толькі любіў свой лес —
Сабакі за гэта помсцяць.

Як павялося даўно,
Так і заўсёды будзе —
Сэрца — яно адно
І куля — адна ў грудзі.

Хутчэй, дзесці побач — брэх,
Ды страх не заблытаўся ў поўсці.
А воля, таксама грэх —
Сабакі за гэта помсцяць.

Імклівы скачок у гушчар —
Старайціся тыя, хто ззаду.
Вы блізка ля вашых мар —
На снезе сляды, як здрада.

Такі ўжо, напэўна, лёс,
Таксама, як быць у поўсці.
Ніхто не ўбачыць слёз —
Сабакі за гэта помсцяць.

— Ці помніш ты?
— Не, я не помню.
А можа зноў сабе хлушу.
Мне вочы сверляць сонца промні —
Я адварнуся і маўчу.

Мне ногі рэжуць травы ўпарта,
Сякуць наўзмах мячы галін.
Бо мой настрой — нямая скарга —
Я збег, каханая, з Афін.

Ты не сумуй, павер, так трэба
І не малі сваіх багоў.
Не помню, як глядзелі ў неба,
Не помню голаса твайго.

Не помню песен, што спявалі
І за якія піў тасты,
Не помню, як знікалі далі —
Так цалавала мяне ты.

— Ці помніш ты?
— Не, я не помню.
А можа зноў сабе хлушу.
Мне вочы сверляць сонца промні
І зараз высвярляць душу.

Гады
прарастаць праз неба
Туды,
дзе апошні суд.
Не так я казаў, як трэба
Пра веру, жыццё і блуд.
Не крыж цалаваў,
а жанчыну,
салодкія ночы любіў...
Слязілася зоркай Айчына
на грудзі суцішаных ніў.
Віно — не віна,
а подых
далёкіх
дзівосных
краёў.
Астатняе ўсё — на потым,
А потым —
ужо не маё.

Адарвецца ад неба зорка
і хутчэй да зямлі —
дагараць.
Зноў чамусь не па летняму горка,
Што не хочацца нават кахаць.
Зноў за нейкімі вузкімі сцежкамі
Не ўбачым шырокіх дарог.
Зноў зарэзаны будзем пешкамі
Найдалей ад агнёў перамог.

Аляксандр Лазойскі (05.01.1957),
паэт, журналіст

Нарадзіўся ў в.Савічы Баранавіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Скончыў Задзьвейскую сярэднюю школу, факультэт журналістыкі БДУ (1983),. Вышэйшую партыйную школу (1988). Працаваў у газеце "Святло камунізму" (цяпер "Маладзечанская газета"), уласным карэспандэнтам

Беларускага радыё па маладзечанскаму рэгіёну, галоўным рэдактарам смаргонскай раённай газеты "Светлы шлях". Цяпер — галоўны рэдактар "Маладзечанскай газеты". Выдатнік друку РБ. Жыве ў г. Маладзечна.

Друкаваўся на старонках мясцовых і рэспубліканскіх перыядычных выданняў.

Ціхія вершы

Я, вядома, не першы,
Хто ў вячэрняй цішы
Піша ціхія вершы
Для збалелай душы.

І, вядома, не лепшы
Мой між іншых радок,
Толькі ціхія вершы,
Нібы сонца глыток.

Нібы позняя зорка,
Подых светлых надзей.
Каб не крыўдна, не горка
Жыць было між людзей.

Ці то пешшу, ці вершкі
Свой адмерваю шлях:
Мае ціхія вершы —
Мой надзейны працяг.

На душы маёй восень,
Хоць паўсюдна вясна.
Заблудзіўся між соснаў,
Разгубіўся ў снах.

Растварыўся ў прычынах.
Патануў у грахах.
Адзінокі мужчына —
Нібы спуджаны птах.

Скласці крылы і ў прорву?
Хто пачуе твой крык?
Болем сціснута горла,
Скрухай сцяты язык.

Жыць трывожна і млосна,
Без прыгожых падзей...
Заблудзіўся між соснаў
І прапаў між людзей.

Маме

Цела прыстане — зусім не бяда:
Ёсць у бары заповітным крыніца.
Варта вады з той крыніцы напіцца
Сілы вяртаюцца. Цуда вада.

Горкая скруха агорне душу —
Не скамяню, не стану халодным.
Словам сагрэюся ціхім, лагодным,
Тым, што з дзяцінства ў сэрцы нашу.

Сэрца збаліцца — ёсць лекар адзіны,
Я перад ім на каленях стаю.
З мамы мая пачалася Радзіма,
Маме я сэрца сваё аддаю.

Які бялюткі самы першы снег!
Нібы абрус матулінай работы.
І выйсці за парог, ступіць каваным ботам
На гэту непарушнасьць — ці не грэх?

Які жаданы самы першы снег!
Нібы усмешка любае жанчыны.
І я смяюся ціха, без прычыны:
Дык вось які ён шчасця абярэг!

Які нясмелы самы першы снег...
Сплыве да ранку, сыдзе непрыкметна.
Жаданы, чысты, лёгкі і прыветны.
Мой боль, мой сум, мой нечаканы смех.

Вёска

Над вёскай маёй усё меней дымоў,
У вокнах святла і не згледзіш:
З гасцей назаўсёды сыходзяць дамоў
Бацькі, сваякі і суседзі.

А як будавалі калісьці яны,
Як ладзілі спеўныя святы.
Але ж падаліся ў горад сыны
І дочки пакінулі хаты.

Быльнёг станавіўся вышэй і гусцей,
Сівелі дзядзькі і кабеты.
Адзіная радасць, як дзеці дзяцей
Да іх прыязджалі на лета.

А леты мінаюць, унукі растуць,
Пяюць незнаёмыя песні.
І ўжо ўспамінамі толькі жывуць
Былыя майстрыхі ды цеслі.

Што бачыцца ім, у якія вякі
У думках сягаюць зацята?..
Сыходзяць паціху мае землякі,
Пусцеюць гасцінныя хаты...

Раённыя журналісты

Раённымі публіцыстамі
Жыццё без прыкрас апета.
Не проста быць журналістамі,
Нялёгка рабіць газету.

Не з гліны яе камечыць
І не з падатлівай порхаўкі —
Са слова, якое лечыць,
Здараецца, пахне порахам.

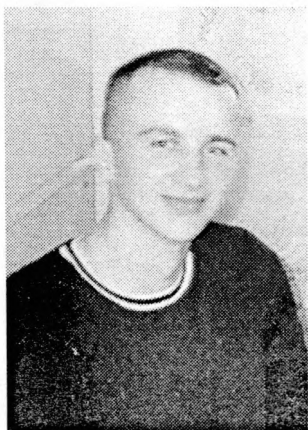
Імкнёмся абняць неабдымнае,
Прыгожага не цураемся.
Мы любім сваё, радзіннае,
Бацькоўскага мы трымаемся.

З'яднання не замовамі,
А дружбаю самавітаю,
Шануем матчыну мову мы,
Прыгожую, сакавітую.

Спакойныя і ўвішныя,
Узнёслыя і будзённыя...
Няма чалавека лішняга
Для журналіста раённага.

Ад тых, хто ішоў наперадзе,
Мы смела ўзялі эстафету.
І гэта шчасце, паверце, —
Рабіць для людзей газету.

Сяргей Лескець (25.06.1984),
краязнаўца, публіцыст

Нарадзіўся ў в.Турэц-Баяры Маладзечанскага раёна. Скончыў Турэц-Баярскую сярэднюю школу, Беларускі калегіум па аддзеле найноўшай гісторыі, гістарычны факультэт БДПУ імя М.Танка. Жыве ў Маладзечне.

Друкуецца ў "Рэгіянальнай газеце", альманаху "Куфэрак Віленшчыны". Вядомы як таленавіты фатограф.

Гісторыя храма маёй душы

Гісторыя царквы і веры на Беларусі — даволі складанае і яшчэ добра не распрацаванае пытанне.

Мо таму й няма грунтоўнай працы, якая б разглядала праблему ў межах дзяржавы, не гаворачы ўжо аб якім-небудзь рэгіёне.

У сваім невялікім эсэ мне хацелася б разгледзець рэлігійнае жыццё маленькага адрэзка нашай краіны, калісьці ляжаўшага на вялікай гандлёва-эканамічнай артэрыі, якая злучала Менск з Вільняй і называлася Чорным шляхам, каб лепш зразумець, чым жылі нашы дзяды і прадзеды, нашы "карані" на гэтай зямлі...

Лебедзева

... Лебедзева — Маркава — Беница...

Ці не першай бажніцай на гэтым прамежку быў драўляны касцёл Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі, пабудаваны яшчэ 19 ліпеня 1476 года пры падтрымцы ўладара мястэчка Аляксея Сямёнавіча Гальшанскага.

Больш за трыста гадоў прастаяў касцёл, дорачы веру і святло мясцоваму люду, пакуль у 1808 годзе не згарэў. І толькі ў 1847-м (ці, у іншых крыніцах, у 1856-м) па ініцыятыве мясцовага ксяндза Навіцкага пабудавалі новы будынак і, памятаючы традыцыю, захавалі старую назву.

Добра адлюстравалася на жыцці мястэчка і пратэстанцкая плынь, якая была ў пэўны перыяд нацыянальнай верай магнацкага і шляхоцкага саслоўяў. З 7 траўня 1558 года (стары стыль) мястэчка набыў Мікалай Радзівіл Чорны, кальвініст, магнат, вядомы сваімі ідэямі аб незалежнасці Вялікага Княства Літоўскага і нелюбоўю да ўсяго польскага. Хутчэй за ўсё пад яго патранатам у мястэчку і збудаваў мураваны кальвінісцкі храм, які ажно да 1632 года не зведаў ніякага ўціску, нягледзячы на моцную плынь контррэфармацыі. Цікава, што ў пачатку XVIII стагоддзя ў Віленскай акрузе налічвалася толькі чатыры касцёлы "гэльевецкага веравызнання", а святароў яшчэ менш, таму з 1702 года з-за няймення свайго казнадзёра сюды прыязджаў з далёкіх Жупран, што пад Ашмянамі.

Што да першай царквы, дык тут увогуле таямніца. Цікава, бо ні пад 1638 годам, ні пад 1861-м у дакументах няма ніводнага ўпаміну аб царкве ці касцёле, хаця ўжо з XVI стагоддзя Лебедзева з'яўлялася мястэчкам, а якое можа быць мястэчка без бажніцы? Хутчэй за ўсё пасля гвалтоўнага далучэння Вялікага Княства Літоўскага да Расейскай імперыі мясцовы касцёл быў скасаваны і гвалтоўна ператвораны ў царкву. А пры пабудове ў 1869 годзе новай, Крыжаўздзвіжанскай, "старую" зачынілі. Таму пры перапісе канца XIX стагоддзя і ўпамінаюцца дзве царквы. Але галоўным доказам гэтай тэорыі будзе артыкул за 1907 год у "Нашай ніве", якую, дарэчы, шмат хто з местачкоўцаў выпісваў.

"У вярсце ад нашага мястэчка цячэ невялікая рэчка праз маёнтак пана Саковіча. Даўно ўжо ў народзе ходзяць слухі, бытцам у той рэчцы калісьці з'явіўся цудоўны Пан Езус. З году ў год на каталіцкае свята "Сэрца Пана Езуса" каля гэтага цуда збіраюцца тысячы простага народу. Тамака людзі молюцца, мыюцца вадой з тае рэчкі ды нясуць у касцёл ахвяры: грошы, шмат яек, лёну, воўны і іншага добра. Збіраецца тут такім парадкам больш як на тры сотні рублёў. Поп мясцо-

вы пазайздросціў ксяндзу добрага дахода і зрабіў у той самы дзень праваслаўнае свята. І ён, як дагэтуль ксёндз, угаворвае народ, каб маліўся каля той рэчкі з цудам, але ахвяры прыносілі не ў касцёл, а ў цэркву. Хоць ніколі не было чутно, каб каму гэты цуд як-небудзь дапамог, але ўсе ведаюць адно, што ксяндзу і папу ён такі добра памагае..."

"Опальны"

Маркава

Хоць гэта места вядомае з 1415 года як значна маладзейшае за Лебедзева (1387), эканамічна нічым не саступала. А мо нават і пераўзыходзіла!

Маркаўская пушча, багатая на розную дзічыну, сплаўляла лес у Еўропу яшчэ з 1525 года. А дзяржаўныя і прыватныя корчмы прыбыткам раўняліся да такіх гарадоў, як Берасце, — чатыры копы грошай (за іх у той час можна было набыць дзвюх кароў і вала).

Ужо на пачатку XVII стагоддзя тут дзейнічае касцёл. XVII стагоддзе — крыху пазнавата для такога мястэчка. Але гэта перадусім абумоўлена тым, што да другой паловы XVI стагоддзя гэта былі ўладанні Радзівілаў, а іх, калі жылі ў Нясвіжы, не асабліва цікавіла: ёсць бажніца ў Маркаве ці не, тым больш што ў суседнім мястэчку стаялі касцёл, кальвінісцкі збор... А пабудоваць самі людзі не маглі — даволі складана і нятанна.

Другі касцёл пабудавалі, дзякуючы інфлянцкаму кашталянцу Яну Шчыту і яго жонцы, у 1740 годзе. Пры касцёле мелася нават школа (ці не першая ў ваколіцах!) і хутчэй за ўсё езуіцкая, што было абумоўлена тым часам.

На вялікі жаль, драўляныя пабудовы доўга не стаяць — сыходзяць, трухлеюць або гараць у полымі вайны. А аб іх былой велічы як напамін застаюцца каплічкі з-за непатрэбы будаваць новы касцёл. А дзе яшчэ можна было пабачыць у Еўропе драўляныя касцёлы, як не ў нас?

Беніца

Яшчэ ў дахрысціянскія часы ў многіх месцах (дубравах, ля крыніц, валуноў, узгоркаў) былі паганскія капішчы. Аб

іх былой наяўнасці нават не захавалася звестак, толькі ў песнях, легендах, паданнях можна знайсці ўспамін (для былых капішчаў характэрна такая тапаніміка, як Лысая Гара, Шведская або Французская і інш. А таксама легенды аб колішняй царкве, якая калісьці стаяла, ды потым правалілася над зямлю). Хутчэй за ўсё такія капішчы былі ў Беніцы (што пацвярджае легенда аб царкве, якую з-за нейкай людской правіннасці засыпаў пан зямлёй разам з людзьмі, дзе пазней утварылася гара; знаходкі каменных сякер — людзі жылі тут даўно і як вынік — недзе павінны былі маліцца) і ў Заскевічах (Лысая Гара). Што да хрысціянства, то ўжо ў 1582 годзе ў Беніцы стаіць царква (самая першая сярод суседніх мястэчак, з 1596 года уніяцкая) святога Гальяша-прарока. Аб тым, што тут калісьці магла быць уніяцкая бажніца, як напамін засталіся каменныя надмагіллі з "крыжамі св. Еўфрасінні" на могілках некаторых суседніх мястэчак.

Куды цікавейшую і багацейшую гісторыю мае Троіцкі касцёл. Аб абставінах яго заснавання нават захавалася легенда:

"Аднаго разу Міхал Казімір Коцел па справах паехаў у Маладзечна і ўжо вяртаўся дадому, як коні панеслі, парваўшы вупраж. Міхал хацеў стрымаць іх, але коні беглі ўсё хутчэй і хутчэй. І давай тут Коцел прасіць Бога, што дзе толькі коні спыняцца — там і касцёл пабудуе. А коні прыбеглі да маёнтка, да самай брамы. І толькі Коцел сышоў на зямлю, не паспеўшы перавесці дух, як адразу загадаў пачаць будаўніцтва".

Загад выканалі за тры гады, і ўжо ў 1703 годзе можна было мілавацца адным з выдатнейшых помнікаў позняга віленскага барока. Асвячаць Троіцкі касцёл было даручана віленскаму біскупу Бжастоўскаму, што ён і зрабіў у 1704 годзе. Асоба Міхала ў лёсе Беніцы яшчэ не ацэнена, а асоба гэта была вызначальная ў лёсе ўсяго рэгіёна. Чаго толькі варта школа, якая дзейнічала ў прамежку з 1780-га па 1842 год пад началом бернардзінаў, што неслі асвету, не зважаючы на веравызнанне сярод праваслаўных.

Пад канец свайго жыцця, ужо бачачы сваю блізкую смерць, Коцел замовіў намаляваць свой партрэт у натуральную велічыню, стоячы ля стала, пад якім быў адчынены куфэрак з грашымі ў мяшках, на якіх пазначаны сумы. Па загаду парт-

рэт вінен быў вісець у скляпенні касцёла ля самай труны, завешаны тканінай, а ў труне ляжаць пазначаная сума, якую можна ўзяць толькі на рамонт касцёла. Праз колькі дзесяткаў год па смерці Коцела праламаўся дах (але не на касцёле, а ў прыбудававым да яго кляштары). Бернардзіны, пад пачалам кс. Чапкоўскага, вырашылі ўзяць грошы, адкладзеныя фундатарам. З вялікімі цяжкасцямі браты пачалі адчыняць труну. Ззаду братоў стаяў Чапкоўскі, молячыся і акрапляючы святой вадой. Але як толькі яны адчынілі труну, адразу згасла святло ў лямпах і каменная труна сама зачынілася, ды так, што трэснула, і вялікім грукатам, што нібы сцены рушацца, да паўсмерці напужала прысутных. Доўга праляжалі браты-бернардзіны на падлозе, гучна чытаючы "REQUIESCAT IN PACE", пакуль вырашылі сысці. Пасля таго выпадку прах Міхала ніхто турбаваць не адважыўся.

Абраз вісеў да 1851 года, покуль Троіцкі касцёл не перабудавалі ў царкву, зачыніўшы і пазней знішчыўшы кляштар. І няшмат хто ведае, што пры кляштары меліся ўласны архіў, бібліятэка, мастацкая галерэя, парк, бататы сад, сажалкі з каналамі (пазней нашчадкі іх будуць называць беніцкімі ставамі), а пры двары Коцелаў працаваў філосаф Мотвіл. І ў гэты маленькі П'емонт, зачароўваючыся прыгажосцю, не раз заязджалі Міхал Агінскі, Тамаш Зан, Станіслаў Манюшка, Напалеон Орда, Уладзіслаў Сыракомля, Францішак Багушэвіч...

Колькі зараз маглі б расказаць гэтыя мury, а расказаць ёсць пра што. Хаця б пра слыннага нашчадка свайго дзеда Міхала Казіміра — ротмістра кавалерыі, генерал-маёра паўстанцкіх войск Тадэуша Касцюшкі, ваяры якіх ішлі на смерць дзеля абароны святога — Айчыны, сваёй дзяржавы — Вялікага княства Літоўскага. Паўстанне 1863-1864 гадоў...

1812 год, калі пасля сваёй паразы Напалеон уцякае ў Францыю, і чарговая мара патрыётаў аб незалежнасці на штыках французскай арміі — учорашні дзень. Але Міхал застаецца верным свайму слову і сваім перакананням і, ведаючы, чым гэта можа стацца для яго, запрашае праязджаючага ля Беніцы Напалеона адпачыць у маёнтку. (Пазней з таго пакоя, дзе ён начаваў, зробіць мемарыяльную залу.) І хто ведае, мо ў пакутлівыя для сваёй душы хвіліны Яго Вялікасць (Напалеон — С. А.) расчыняў грувасткія дзверы касцё-

ла, праходзіўся ля выяў і скульптур святых і, стоячы на каленях, хоць і не ў такім дарагім і любым сэрцу месцы, як віленскі касцёл Св. Ганны, які хацелася б хоць на руках перанесці ў Францыю, у самае сэрца краіны, моўчкі спавядаўся Богу, усяму свету, самому сабе?..

І ў знак падзякі пакінуў свой скарб у вялікім падзямеллі касцельных муроў, якія, са слоў местачкоўцаў, цягнуліся ажно да маёнтка?

Так гэта ці не, вядома толькі гэтым мурам. А яны маўчаць, маўчаць мо таму, што дзверы так доўга зачынены, знутры толькі пустэча і холад, спаганеныя скляпенні, раскіданыя надмагіллі...

Пасля скасавання касцёла будынак выконваў функцыі царквы, пакуль насупраць (у 1886 годзе) не пабудавалі новую царкву. Пабудавалі царквы і ў Вяжучых, Годкавічах, Заскевічах... Ды прастаялі яны нядоўга: да пяцідзiesiąтых гадоў XX стагоддзя, пакуль іх не разабралі на бярвенні для пабудовы калгасных хлявоў, а мураваныя перарабілі пад склады.

Лебедзева, 1476 — Маркава, XVII ст. — Беніца, 1582, 1703

Нібы па ўзрастаючай у кірунку светлай Вільні, святых для кожнага беларуса базылянскіх муроў, святой Вострай Браны.

Які б працяг меўся для ўсёй гэтай прыгажосці?!

Р.С. Гэта зямля, як і ўвогуле ў вялікім княстве, была пасвойму шматканфесійна багатая, што амаль ужо забыта. Забыта і прысутнасць татараў у Беніцы (былой акраіны вялікага татарскага рассялення) яшчэ на пачатку гісторыі мястэчка і ў вёсцы Турэц, аб чым сведчыць і сама татарская назва. Няшмат хто і ўспамінае аб прысутнасці ва ўсіх мястэчках габрэяў. Як след, пасля Другой сусветнай, засталіся толькі габрэйскія могілкі. Не засталася і Заскевіцкай сінагогі...

Пасля страты нашымі продкамі-ліцвінамі незалежнасці ў 1794-м і пачаткам русіфікацыі, рухомымі сіламі якой, са слоў Кацярыны II, былі: "Руская вера, рускі настаўнік, рускі чыноўнік", у 1839 годзе зліквідавалі уніяцкую царкву, у другой палове XIX стагоддзя — усе ордэны і брацтвы. Паступова пачала складвацца сітуацыя, якую добра апісаў у сваім вершы "Хрэсьбіны Мацюка" першы майстар беларускага слова Францішак Багушэвіч.

Алена Ліхадзіеўская (13.08.1952),
паэтка, публіцыст

Нарадзілася ў в.Калодзежы Чэрвеньскага раёна Мінскай вобласці. Скончыла Смілавіцкі ветэрынарны тэхнікум і філфак БДУ. Працавала заатэхнікам, кантралёрам ашчадкасы, настаўніцай роднай мовы і літаратуры ў Аляхновіцкай сярэдняй школе, загадчыцай філіяла Музея беларускай літаратуры ў Плябані Маладзечанскага раёна.

Удзельніца літаратурнага аб'яднання "Купалінка". Вершы змяшчаліся ў мясцовых і рэспубліканскіх перыядычных выданнях. Аўтар кніг "Казкі" (Мн., 2014), "Зоркай спавітая" (Мн., 2014), "Мне так патрэбна шчасце для цябе" (Мн., 2014).

У вянок Максіму

Васількоў назбіраю ў жыцце,
Іх з любоўю ля каменя раскіну.
Сінявокія, раскажыце
Недапетую песню Максіма.

Васількі ж яму стануць небам —
Неабдымным і сінім-сінім...
Ты нам сёння вельмі патрэбны,
Неўміручы і вечны Максіме!

Ты павіс крыштальнай слязою
Паміж небам і маці-зямліцай.
Не упаў, каб не стацца бядою,
І не згас, каб лунаць увысі.

Ты зрабіўся крыніцай сцюдзёнай,
Што бруіць жыватворнай сілай,
Ты жывеш між намі сягоння,
Малады і вечны Максіме!

У нябёсах ты — зорка Венера,
На зямлі — васілёк і шыпшына.
Мы пяём твае песні сёння,
Беларускі паэт Максіме!

На магіле Генадзя Каханойскага

Ні адзін свядомы беларус
Гэтае магілы не мінае.
Птушкай б'ецца жыццядайны пульс,
Яркі промень лёсу тут лунае.

Твар, да рысачкі знаёмы ўсім,
Зычыць нам добра і лепшай долі.
О зямелька! Беларусі сын
Не памрэ ў зямлі сваёй ніколі!

Вочы сеюць свет удалячынь,
Ўвысь, ушыр — насустрач працвітанню.
Раз у год заўжды іду сюды,
Бы з краінай любай на спатканне.

І схіліўшы галаву ніжэй,
Сповідзь выкажу да Беларусі,
Потым з чыстым сэрцам і душой
Промням свету гэтым пакланюся.

Хай яны лунаюць над зямлёй
Праўдай, моцай, беларускім птахам,
З вольным крыллем дружнаю сям'ёй
Над сваім адным радзімым дахам.

Вельмі горача на двары —
Каляндарная восень леціцца,
Птахі ў полі, грыбы ў бары,
Вось-вось вішня нанаў заквеціцца.

Вока радуе неба сінь
З кучаравымі аблачынкамі,
І зусім не ідуць дажджы —
Ціша выткана павуцінкамі.

Дзесьці побач гудзіць чмялёк,
Ўзмахам крыльцяў трымае цельца,
Прыляцеў махнатка здалёк,
Каб падкрэсліць канчатак лета.

Неба сіняе з аблачынкамі
кучаравымі, зрэдку рванымі,
што ў бяздонні блакітна-чыстым
пакладалі шляхі нязнаныя.

А асокі ў вадзе балотнай
пасівелья на край лета,
агрубелія і зарослыя
цягнуць лісце-сярпы да неба.

Дакраніся — да ран парэжа
асачына далоні, пальцы,
з той прычыны ніхто не рэжа
у букеты асок на святы.

І не хоча крочыць у восень
асака па астылай вадзіцы,
лісце ўгору, у неба просінь —
і святлом, і цяплом наталіцца.

Ўжо здалося: яна у небе
абдымаецца з любай хмаркай,
і цяпер ужо больш не трэба
прападаць у вадзе іржавай.

Ей хацелася із балотца
асачынак карэнне выняць,
бы не ведала, што ў затоцы
прыгажосцю усіх дзівіла.

Тваё імя

Сярод вялікасці свяціл
Адно ярчэй здаўна.
Яно радней, бліжэй усіх —
Каханага імя.
Сярод нябесных купалоў,
Штодзённасці падзей
Я паўтару яго ізноў,
Каб мне было святлей.
Сярод нястрачаных мной мар,
Бязмежнасці надзей
Са мной яно, бы Божы дар,
І мне таму цяплей.
Сярод няходжаных дарог
І дарагіх гасцей
Імя тваё, нібы зарок,
Шапчу я ўсё часцей.

Вецер моцна завьў ля паркана.
Хмаркай чорную ноч адлятала.
Рана-рана.

Мокры зморшчаны ліст анямела
Ўпаў у лужыну неак нясмела.
Ўсё дранцвела.

Быў апошнім лістком на галінцы,
Не паспеў усміхнуцца хмурынцы.
Састарэў ён.

Засталіся галінкі ў журбоце
Сумаваць па прайшоўшай спякоце.
Ў адзіноце.

Валеры Маркелай (15.11.1954),
паэт, журналіст

Нарадзіўся на Астравеччыне. Пасля заканчэння школы працаваў загадчыкам сельскай бібліятэкі, служыў у арміі. Скончыў Гродзенскі сельскагаспадарчы інстытут, працаваў на розных пасадах у жывёлагадоўлі. З 1984 г. — супрацоўнік "Маладзечанскай газеты", кіраўнік літаратурнага аб'яднання "Купалінка". Член Саюза журналістаў Беларусі. Жыве ў Маладзечне.

Аўтар кнігі паэзіі "Бэзавы водар, чаромхавы вечар" (1998).

Лірычны настрой

І горкі водар спаленага лісця
Нібы асеў на вуснах на тваіх.
У жыцці тупік, а значыць трэба выйце
З яго шукаць хутчэй што ўдваіх.
Марозам ужо пабіты хрызантэмы,
І восеньскія астры адцвілі...
...Не адыйсці і не змяміць мне тэмы —
Пяю пра адзіноту на зямлі.

Бабіна лета

Бабіна лета. Квітнеючы верас.
І палёў апусцелых туга.
Хутка-хутка пачуеш над лесам
Развітальнае птушак "ку-га".
Надышла чараўнічая восень,
У пазалоту ўбраўшы лясы.
Вецер зноў серпанцінамі носіць
Павуцінкі ў кроплях расы.

А мне ад цябе, мая пані,
Шаноўная "дама сэрца",
Пры ўсім маім жаданні
Нікуды нідзе не дзецца.

Я доўга шукаў другую,
Пабачыў я шмат вачэй,
Але яны не хвалююць
І кроў не бяжыць хутчэй.

А вочы твае — як мора,
А валасы — як клён.
А ў мора падаюць зоры —
Нябесны чуюцца звон.

Бэзавы вечар

Бэзавы водар,
Бэзавы вецер,
Бэзавы вечар
Нашай сустрэчы.

Нібы пялёсткі
Вусны, а рукі
Стан абдымаюць
Гэтакі гнуткі.

У бэзе пачатак
Доўжыцца мятай.
Ды палыном штось
Цягне зацята.

Бэзавы вечар,
Бэзавы ранак...
Ужо падрастае
Наша Святланка.

Хай галаву ёй
Калісьці закружаць
Водар чаромхі,
Язміна і ружы.

Бэзавы водар,
Бэзавы вецер,
Бэзавы вечар
Нашай сустрэчы.

Настасся Нарэйка (28.10.1986),
паэтка, журналістка

Нарадзілася ў г.Маладзечна.
Скончыла Маладзечанскую беларускую гімназію і Інстытут журналістыкі БДУ. Працуе адказным сакратаром камянецкай раённай газеты "Навіны Камянеччыны". Член СП Беларусі (2014).

Піша вершы і прозу. Аўтар кнігі паэзіі "Магдэбургскае права маёй душы" (2013).

Калі ў Наваградку
Дождж ідзе,
Муры разагрэтыя
Студзіць,
Я крочу па часе,
Нібы па вадзе,
Я знаю,
Што выйсця не будзе.

Калі ў Маладзечне
Завея мяце,
Бясконца сняжыць
І сняжыць,
Я чую, як голас пытае:
"Ты дзе?",
І цяжка становіцца
Жыць.

Калі каля Брэста
Віруюць вятры,
А ён не дае
Уварвацца,

Я сплю, як забітая,
Там, унутры,
І сны мне
Бясконцыя сняцца.

Калі ў Маладзечне
Ўсміхаецца Бог
Высока
У светлых нябёсах,
Кідаюся я да яго
З усіх ног,
Мой горад
На зорах і лёсах!

Слова продкаў

Нас ніхто не паверне са сходжаных гэтых дарог,
Не прымусіць ніхто на агонь са шкадобай глядзець.
Ёсць у нас не спакой, што на сэрцы варушыцца ледзь,
А замучаны конь, і зямля, і цяжэзны нарог.

Нас ніхто не павесіць на дрэве, дзе яблыкам быць,
Не патопіць у рэчцы, з якое спрадвеку пілі.
Нас не скіне ніхто з гэтай жорсткай, халоднай зямлі,
Бо трымае яна, бо ў вачах нашых сініх гарыць.

То адзіны агонь, на які пагадзіліся мы.
Хай гараць толькі палкае сэрца і ясныя вочы!
Хай гараць. Іх святло вынішчае сутонне і ночы.
Хай гараць! Абы толькі не ведалі людзі вайны.

Абы толькі зямля і адзіны разважлівы Бог
Не пакінулі нас, як нявартых апошняга жалю.
Мы ніколі не лгалі і не забівалі, не кралі.
Мы заўсёды трымалі ў руках толькі крыж і нарог.

Мы грашылі хіба, што занадта аддана любілі,
Даравалі любую правіну: і боль, і тугу.
Мы цягнулі свой камень далей праз усе "не магу",
Мы ніколі нікога на гэтай зямлі не забылі.

Не забудзьце і нас! Мы сышлі, але мы засталіся.
Вашы сінія вочы і светлыя твары — ад нас.
І буслы ўсё ляцяць, разразаючы неба і час.
Мы жывыя, відушчыя, покуль буслы не зваліся.

Ты адзіны мой, Богам дадзены.
Ты радзінны мой, а не крадзены.

Ты спрадвечны мой, векапомны мой.
Ты бясспрэчны мой і нязломны мой.

Ты — жыццё маё, ты — мой снег сівы.
Ты — маё жніўё, ты — мой меч крывы.

Ты — вясла крыло, ты — вятрак стары.
Ты — нябёсаў шкло, гарадоў мур.

Ты — палёў абсяг, ты — зубрыны крок.
Ты — жыцця працяг, ты — жыцця урок.

Ты бяздонны мой, ты бяссонны мой,
Ты палонны мой, ты загонны мой.

Ты калючы мой — ты бяззбройны мой.
Ты балючы мой. Незагойны мой!

Ты адзіны мой. Сярод воўчых зграй.
Ты глыбінны мой... Ты — мой родны край.

Горкае сэрца маё.
Човен гайдае
Хваля паўсонным крылом.
Месяц плыве.

Горкае сэрца маё.
Ноч не згадае,
Косы завяжа вузлом —
Боль галаве.

Горкае сэрца маё.
Чорнай вадзіцы
Вып'ю са жменяў тваіх.
Горка вада.
Горкае сэрца маё.
Прывід капліцы.
Хай абвянчае дваіх
Ноччу жуда.

Горкае сэрца маё.
Вёслы сплываюць
Па прахалоднай вадзе
За небакрай.
Горкае сэрца маё.
Людзі не знаюць.
Мы няведама дзе.
Ну і няхай.

Горкае сэрца маё.
Срэбныя зоры
Чэрпаю белай рукой
З цёмнай вады.
Горкае сэрца маё.
Горкае гора.
Кроў па пальцах ракой.
Рэха бяды.

Горкае сэрца маё.
Човен слухмяны
Вольна, свабодна плыве.
Вёслаў няма.
Горкае сэрца маё.
Цяжкія раны
Хай смыляць. Зажыве!
Слёзы — дарма.

Горкае сэрца маё.
Я не баюся!
Наша мінулае зноў
Гарам гарыць.
Горкае сэрца маё.
Я не вярнуся.
Наша з табою любоў
Век будзе жыць!

* * *

Ты кажаш: праз цябе прайшла вайна.
А я маўчу і нават не пярэчу.
Я захіну твае худыя плечы.
Я помню ўсё. Я — Ніка Турбіна.

Ты кажаш, што навечна ты адна.
А я маўчу. Я звыклая. Не плачу.
Я для цябе нічога больш не значу.
Хай будзе так. Я — Ніка Турбіна.

Ты нешта мне гаворыш давідна,
Перабіраеш вершы асцярожна.
Дурная, спі! Табе, шчаслівай, можна.
А мне не спаць. Я — Ніка Турбіна.

Ты кажаш: вершы гэтыя — мана.
Я ведаю. Я — дзіўнае стварэнне.
Яны — бясконцай астмы абвастрэнне.
А я? Я проста Ніка Турбіна.

Ты кажаш, што не вернецца вясна,
Што праз цябе наскрозь прайшла вайна,
Што дзесьці зноў займаецца яна,
Што ў гэтым ёсць мая, МАЯ віна.
Хай будзе так. Я — Ніка Турбіна...

Зелле кахання

Зелля назбіраю
І звязу ў мяшэчак,
Каб ускінуў ранкам
Ты сабе на плечы,
Каб узяў з сабою
Ў доўгую дарогу
Ўсё маё каханне,
Вернасць і падмогу,
Каб ішоў рашуча,
Смела, прутка, лёгка,
Каб дажджы не білі,
Не паліла спёка,
Каб зямля калыскай
Ноччу калыхала,
Каб дарога ранкам
Ветла сустракала,
Каб ішоў і ведаў,
Што цябе чакаю
З кожнае сцяжынкі
Аж да небакраю,
Каб назад вярнуўся,
Са шляхоў не збіўся,
Каб да сэрца шчыра,
Светла прытуліўся.
Каб забыць не здолеў
Пра мяне ў дарозе,
Пакладу на плечы
Торбу на парозе,
Каб паспеў якраз ты,
Мілы, на вяселле,
Пакладу у торбу
Залатое зелле.

Недзе птушка у палёх загаласіла.
Раскажы мне, мілы, дзе цябе насіла.
Што за сцежкі ты звіваў ў адзін клубочак,
Што за зоры пільнавалі цябе ўночы,
Як забыў ты пра куточак свой сірочы,
Пра мяне і мой адчайны сум дзявочы.
Як цяпер глядзець ты будзеш мне у вочы?

Недзе птушка у палёх загаласіла.
Я душу тваю, як перайка, насіла
Асцярожна у руках сваіх гарачых,
А цяпер я па табе бясконца плачу,
Бо нічога для цябе ужо не значу,
Бо надзеі на сустрэчу я не трачу,
Бо люблю цябе да болю — не іначай.

Недзе птушка у палёх загаласіла.
Раскажы мне, падкажы мне, дзе ты, мілы.
Ды маўчыш усё, і надыходзіць восень.
Над казаннем птушка у палёх галосіць.

Мы везлі на млын сярод ночы глухой
Цяжкія, як гора, мяхі,
А ў іх паміж болю і стомы сухой
Страшэнныя нашы грахі.

І конь прыставаў, прапускаючы крок,
І зоры ліпелі ледзь-ледзь.
Маліліся мы, углядаліся ў змрок:
Каб толькі нікога не стрэць!

Маліліся мы, каб аслабла сіло,
Прыспешвалі возік і час.
Маліліся, ды прадчуванне гняло,
Што Бога не будзе для нас.

Не будзе ратунку, збавення, святла,
А толькі туман і палын.
Адзін паварот млынавога крыла —
І цемра над светам усім.

І меле са стогнам разбураны млын,
І меле, і плача. Дарма!
Бо нашых праклёнаў, падманаў, правін
І здрад не змалоць давідна.

...Праз год мы да рэшты дамелем грахі.
І вузел завяжа рука.
І воз загрузоча. На возе — мяхі.
А ў іх наша плата — мука.

Даедзем дадому. О, шляху даўгі!
Галодныя, быццам ваўкі.
І чорныя будуць бліны, пірагі
З праклятае нашай мукі.

І хлеб будзе чорны, як нашыя сны,
Як нашыя душы навек.
І мелюць, і плачуць старыя млыны,
І неяк жыве чалавек.

І смерці не будзе ніколі для нас,
Як шляху да Бога няма.
І спыніцца час, і не вернецца час.
І родная хата — турма.

І наш аніколі не родзіцца сын.
Не будзе пры хаце сахі.
Бо з часам яна ператворыцца ў млын,
Дзе мелюць людскія грахі.

Мы будзем з табой млынарамі пры ім.
І працы нам хопіць навек.
Хай мелюць млыны. Хай расеецца дым.
Хай неяк жыве чалавек.

* * *

У яе разбітае сэрца і каралі з асколкаў шкла.
Яна, нібы рэха ў гарах, смяецца і кажа: "То я прыйшла".

Яна ніколі не п'е гарбаты, проста стамілася ўшчэнт.
Здымае пальчаткі, як з вокан краты, садзіцца за інструмент.

Нервовыя рукі і шрамы, шрамы... Каралі з асколкаў шкла.
"Сыграю вясёлае! К чорту драмы! Я колісь іграла, магла..."

І клавiшы ловяць ірваныя рухі. І рукі мне ўжо не пазнаць.
За вокнамі недзе мятуць завірухі і зорак збіраецца раць.

Яна даіграе. І сыдзе маўкліва. Толькі замрэ ля стала
На хвілю адну. Усміхнецца шчасліва. І бразнуць каралі са шкла.

* * *

Ад спёкі плавіцца асфальт,
І ўдых адзін каштуе мора.
Заплача ў зале белы алыт,
Як скрыпка плакала шчэ ўчора.

І душны пах збівае з ног,
І бэз салодкі, быццам мары.
Іграй яшчэ! Ты колісь мог
Склікаць адзіным гукам хмары!

Хай будзе дождж! Хай будзе дзень
Выратавальна-непьякельным.
Хай каля ног прыціхне цень,
Нібы мніх каля малельні.

Хай коўдра гэтая спадзе,
Хай плечы выпрастаю ўрэшце.
Іграй! Іграй! Хай дождж ідзе.
Мне не стрымацца, хоць зарэжце.

Твой белы альт. І бэз. І спёка.
І я сыходжу басанож
У гэты дождж, дзе дыхаць лёгка,
Дзе лёгка жыць і быць.
І ўсё ж...

Іграй для нас! Смычок застыне,
Калі апусціцца сцяна
Празрыстая. І недзе гримне.
І недзе лівень давідна.

А гэты сад патоне плаўна.
І я вярнуся на парог.
Твой белы альт. І недзе жаўна.
І недзе дождж. І недзе Бог...

Антаніна Нявера (03.09.1955),
паэтка, мастачка

Нарадзілася ў г.Маладзечна.
Скончыла Маскоўскі народны
ўніверсітэт мастацтваў. Працава-
ла галоўным мастаком на фабры-
цы мастацкіх вырабаў, настаўні-
кам выяўленчага мастацтва ў ся-
рэдніх школах г.Маладзечна.
Жыве ў Маладзечне.

Вершы друкаваліся ў мясцо-
вых і рэспубліканскіх перыядыч-
ных выданнях, у калектыўным
зборніку маладзечанскіх паэтаў
"Погляды" (2003), анталогіі літа-
ратуры Маладзечаншчыны "Я тут
бачу свой край..." (2005).

Вы помніце раніцу
У месяца поўнага золаце?
Далёкая зорачка памяці
Слязінкай па твары скоціцца.

У садзе зарослым, запушчаным
Сцяжынкі бягуць, разыходзяцца.
У яблынькі голле апушчана
Да самай травы няскошанай.

Вы помніце сум і радасць?..
Я іх цяпер не дзялю.
Я Вам не сказала: "Бывайце",
Вы мне не сказалі: "Люблю"...

Горад мой прыгожы і зялёны!
Калі ж прыйдзе восень да яго —
Палымнеюць, як пажары — клёны
І рабіны водзяць карагод.

На праспекце шумна, бы ў сталіцы,
Ля перона электрычкі гул.
Я табой, мой горад, нахваліцца
І налюбавацца не магу!

Ты — любоў мая, мой горад Маладзечна,
Ты — мая Радзіма, мой куток!
Дык красуйся, расцвітай адвечна,
Горад сонца і паэтаў, мастакоў!

Святлана Посах (1962), паэтка

Нарадзілася на Маладзечаншчыне. Скончыла сярэдняю школу №7 г.Маладзечна. Працавала сакратаром-машыністкай на заводзе парашковай металургіі. Жыве ў Маладзечне.

Вершы пачала пісаць з сёмага класа і з гэтага ж часу пачала друкавацца ў мясцовай і рэспубліканскай прэсе. Аўтар кнігі паэзіі "Сузор'е Скарпіёна" (1998).

...Восень плача чыстымі слязьмі.
У журбоце плача над людзьмі.
Вецер лісцем сцежкі замятае.
Аблятае лісце. Адлятае.

Восень, падкажы, як далей жыць?
Як паклікаць? Чым прываражыць?
Адашлю ўдагонку ліст кляновы.
Дзе знайсці патрэбныя мне словы?

Я б яго паклікала сама,
Толькі вось патрэбных слоў няма.
Недзе тут, дзе восень ціха плача,
Словы пагубляліся, ныйначай.

...Тут не памогуць ані клятвы,
ні праклёны.
Ужо няма ні крыўды, ні тугі.
Няма патрэбы дараваць штодзённа.
Прад намі леглі розныя шляхі.

Незразумела, як магло адбыцца,
Што ў падман паверыла душа?
Я адпускаю з далані сініцу,
Бо марыла пра жураўля спярша.

Не ўсе грахі людскія я дарую,
Бо неўваходжу я ў лік святых.
Дарэмных абяцанняў не прыму я.
Даўно агоркла чуць няшчырасць іх.

Над намі — зор адвечнае маўчанне.
Ні голасу, ні шэпту не чуць.
Ты не кажы "бывай" на развітанне.
Мы развіталіся з табой даўным-даўно.

...У хаце антонаўкай пахне.
Лісце ападае на дах.
Душа апусцелая прagne
Прайсці па забытых слядах.

Прайсці тымі межамі вузкімі,
Дзе разам са мной ты блукаў.
Нясмела, дрыготкімі вуснамі
Мне словы кахання шаптаў.

Ах, колькі было тых спатканняў!
Мы не разумелі спярша:
Было паміж намі каханне!
Жыла ў тым каханні душа...

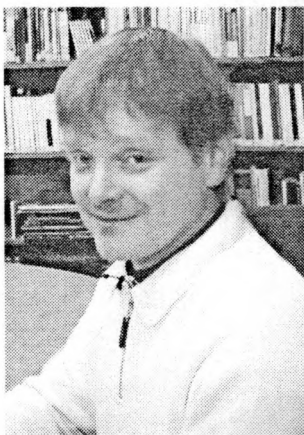
Да гэтай пары мне ўсё мроіцца
Нібыта ўчора было:
Душы маёй вольная вольніца
І вуснаў няўмелых цяпло.

...Ніколі не кажы: "Ніколі!"
Ніколі не кажы: "Бывай!"
"Ніколі" — як вятры над полем.
"Бывай" — і гора цераз край.

Ніколі не кажы: "Ніколі!"
Расстанне сэрца апячэ.
Як цяжка жыць мне з гэтым болем!
А трэба доўга жыць яшчэ!

Ніколі не кажы: "Ніколі!"
Бываюць словы, як бяда.
Бягуць гады, цячэ вада...
Ніколі не кажы: "Ніколі!"

Генадзь Пішэннік (23.06.1971),
паэт, артыст

Нарадзіўся ў п. Чысць Маладзечанскага раёна. Скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут (цяперашняа Акадэмія мастацтваў). Працаваў артыстам Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага, у структурах аддзела культуры Маладзечанскага райвыканкама, у сістэме адукацыі Маладзечанскага раёна. Жыве ў п. Чысць Маладзечанскага раёна.

Паэтычныя творы друкаваліся на старонках мясцовых і рэспубліканскіх перыядычных выданняў.

Вечар у Ракуцёўшчыне

Амшэлыя хаты ды вузкія вулкі,
І вербы гамоняць за сонным сямом.
Гамоняць з крынічкай
Не ўголас, не гулка
Пад срэбраным месяцам-маладзіком.

Застыла крынічка,
Накрылася шалем,
Сівым туманом засланіўся абшар.
І гонкія вербы
Прыгнуліся з жалем,
Нібы астудзіць захацелі ў ёй твар.

Жытнёвае поле
Расой налілося,
І драч цішыню парушае здалёк.
Ды свеціць прыветна
Між росных калоссяў
Блакiтны і чуйны
Цвяток-васiлёк.

І можна ўявіць побач з той прыгажосцю,
Як крочыць па сцежцы,
Любуецца ўсім,
Жаданым сябе адчуваючы госцем,
Зусім малады
Багдановіч Максім.

...І кветкі кладуцца да чыстай крыніцы...
Вяргіні і ружы,
Язмін, гваздзікі...
І ў гэтым жывым карагодзе, зірніце,
Ўсё свецяць блакітам сваім васількі.

Я іду па сцяжынцы глухой,
Дзе паўзбоччы трава пажаўцела,
Дзе лістота асенняй ракой,
Нібы летнім дажджом, адшумела.

Дзе ў вышынях пурпуравы дах,
З-пад якога ў віхуры блакітнай
Кружыць, кружыць у маіх валасах
Ліст барвовы — вяртлявы і спрытны.

Дзе з вышынь нежаўцеючых шат
Павуцінне ажурам пляцца.
На зямлі маёй лістапад
І пяшчотаю поўніцца сэрца...

Таццяна Санац (26.08.1962 — 28.12.2010),
паэтка, журналіст

Нарадзілася ў в.Маркава Маладзечанскага раёна. Скончыла Маркаўскую сярэднюю школу і факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Жыла і працавала ў Брэсце і Гомелі. У 1987 г. пераехала з сям'ёй у г.Маладзечна, дзе жыла да 1990 г. З 1990 г. — у Вільні. Працавала на Літоўскім тэлебачанні, дзе вяла беларускамоўную перадачу "Віленскі сшытак". Трагічна загінула ў аўтамабільнай аварыі.

Аўтар зборнікаў вершаў "Восень" (1991), "Няхай не пакіне нас восень" (2008), "Раннія вершы: факсімільнае выданне" (2014).

Цягнік

І я таксама,
калі пераліць у возера возера,
і гатаваць на слабенькай газоўцы
доўга-доўга...
нібы малако для дзіцяці —
разам з усімі нарэшце прачнуся
на самай прыгожай,
канцовай, станцыі,
дзе ўжо не належу Вам,
але і сабе не належу.

Божа, калі Ты ўбароніш мяне ад самоты?
Божа, калі Ты пачуеш літанні мае?

Там, за дзвярыма —
сцягоў і паходняў віхуры,
там, за сцяною —
сумоўем аслеплены свет...
Мне б гэтых зменлівых ветраў глыток
і зажыць дзеля скону,
мне б толькі скінуць кахання гадзюку
з грудзей...
Божа, калі Ты ўбароніш мяне ад самоты?
Божа, калі Ты пачуеш літанні мае?
Божа, калі Ты пачуеш літанні мае,
я не паверу тады у Тваё існаванне.

У Вільні

Блукаю па вузкіх вулках
стараго роднага места
(Чаму ты ня тут, не са мною,
вялікі крывіцкі род?) —
І кожны мой крок паўтарае
акорды жалобнай месы,
так, кожны мой крок,
асцярожны крок.
О, хваля харалу,
гатова ўздыбіць дах,
і змесці,
што помняць і славу, і здраду,
сцены!..
З найлепшага цеста, мой Бог,
табою злеплены Бах.
Але, я прашу,
гавары са мною
на мове Шапэна.

Калі ўдача цябе пакіне,
і жана дарагая, і дочка,
за гарой застанецца Вільня,
за гарою прачнешся аднойчы
у пакоі, між мяккіх цацак
і вясёлых, з карцінкамі, кніжак.
Нешта можа заўжды заставацца
для жывых. І для іншых.

Дзень добры, мой самотны новы дом!
Будзь гасцяю, сястра, сяброўка — Восень,
заходзь, сагрэйся... там фатэль і плед,
і разам прычакаем белых часаў...
Пакуль ва ўладзе Снежня-рудафоба
не апынуўся заваконны свет,
згадаем словы самых сумных песень,
адновім яву самых мілых сноў.
Як соладка ўзірацца у вагонь
апошняй трапяткой пахучай свечкі —
і бачыць дзень мінулы і наступны,
і ведаць: наша права — зараз, тут,
і толькі так!.. І полымя ня рушыць
вялікай таямніцы напаўзмроку.
Адзіным — ноччу — стануць дол і неба.
Адзіным — жалем — станем мы з табой.

Мы — дзеці чорнага горада,
мы выйшлі з яго нага чэрава,
мы сталі ягоным голасам,
а голас не мае ценю.

Мы — дзеці бацькоў памерлых,
мы носім чорныя строі,
і нашыя грубыя рукі
павек не адмыць ад работы.

Мы — дзеці шалёнага места,
мы жыць выходзім апоўначы,
і ты, выпадковы вандроўнік,
як трасцы, баішся нас.

Мы — дзеці мінулага часу,
мы носім пад чорнай вопраткай —
пад робамі і бразготкамі,
пад сэрцамі з дроту і кратаў,

на белых, бы аркушы, душах
чырвонай крывёй краслёнае —
ад нас адмыслова хаванае —
вашай радзімы імя.

Людка Сільнова (20.04.1957),
паэтка, публіцыст

Нарадзілася ў г. Маладзечна.
Скончыла маладзечанскую сярэднюю школу №2, філфак БДУ.
Працуе ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Член Таварыства вольных літаратараў і Саюза беларускіх пісьменнікаў. Жыве ў Мінску.

Аўтар кніг паэзіі "Ластаўка ляціць..." (1993), "Рысасловы" (1994), "Агністыя дзьмухаўцы" (1997) ды інш.

Мой Карскі

(Нізка лірычных вершаў, напісаных падчас працы з кніжнай калекцыяй "Бібліятэка Я. Ф. Карскага", якая захоўваецца сёння ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі)

*Прысвячаецца патрыярху беларусазнаўства,
акадэміку Яўхіму Карскаму (1861—1931)*

Аснова асноў

Свет
скалануўся
і рушыў

Сёння
ў напрамку
балючых

З'яў,
і твораў,
і слоў...

Карскі ж — аснова асноў!

Кнігазбор акадэміка Яўхіма Карскага

Вучоны Карскі
І яго бібліятэка —
Мне як лякарства,
Бабці зёлкі-лекі.

Яго партрэты,
Кнігі, канвалюты —
У стылі рэтра
Раман у век наш люты.

Не стэлажы,
А з кніг лабараторыя:
Літаратура, мова
І гісторыя...

Як галярэткі
Каштую ў панскім садзе,
А ў дрэвах — вецер,
Што ляціць на захад!

Варшайскі экспрэс

Сэрца —
У мінулае тайным экспрэсам нясецца!..

Выйду ў Варшаве. Ступлю на перон.
Сонна пакіну я цесны вагон...

Крумкач на белым снезе

На белым снезе
Крумкач выглядае адзін,
Як акадэмік самотны...

Як Карскі Яўхім!

Яго партрэт

Той, да каго пішу
Лісты і вершы
(Наўсцяж — сваю душу,
Спуск без парэнчы!..), —

Даўно пайшоў у свет,
Для нас мінулы.
Ўзіраюся ў партрэт:
Лоб, вочы, скулы, —

Усё нясе спакой,
Прыстойнасць, сілу.
(А я — была б такой?
Яго — любіла б?)

Схілялася б, як ён
Над "Рускай Праўдай"?
Прыносіла б булён?
Лісты? Параду?..)

Кахаць, каго хачу
У дваццаць першым!
Той, пра каго пішу,
Ён пэўна лепшы.

Этнаграфічная карта

Я ў кнігасховішчы варту
з ранку нясу. Спіс гартаю.
"Этнаграфічную карту" —
Карскага плён — разглядаю.

На беларушчыны ніве
пад небам навукі суровай
Як ён збіраў-мілаваў
беларускія песні і словы!

Як беларускім студэнтам
Варшаўскага ўніверсітэта
Ён у навучы спрыяў,
клапаціўся пра тое і гэта!

Быццам вялікая птушка,
нябёсаў шчаслівы абранец,
Бачыў далёка ... і гушкаў
Думку — схапіці свой шанец

І беларусам: адбыцца!
"Праўду" займеці наяве!
І на радзіме вучыцца...
Карту ствараў — як дзяржаву!

У кнігасховішчы варту
з ранку нясу. Пазяхаю...
"Этнаграфічную карту"
раз і яшчэ раз складаю.

"Беларусы" Карскага

Што я разбіраць
і крытыкаваць
не бяруся,
Дык гэта Фундамент
і Славу яго —
"Беларусаў"

(Шматтомны Статут,
альбо Метрыку,
Летапіс, Веды)...
Падобнай не знойдзеш
у межах
Славянскай планеты!

Нам так шанцавала
і не шанцавала
па-царску!

У нас было ўсё:
у нас быў
светлы прыхадзень —
Карскі.

Сонца навукі

Ён цытаваў —
не без дай бог прычыны! —
таленавітага
Янку Лучыну.

Так палюбіў
яго "сонца навукі",
сэнсам звязанае
з "дзеці і ўнукі",

што асвятляў ім тамы "Беларусаў"...
Што — ацалеюць
ва ўсіх
землятрусах.

Трэбнік

Стары, трохсотгадовай сілы, "Трэбнік"
У Карскага калекцыі знайшлі...
З якой бяды, з якой такой патрэбы —
Старонкі ў ім паспісваны былі
Няўцямнымі значкамі... і малітвай,
Як перад Першай (ці Апошняй) бітвай?..

Спрабуе прачытаць іх і дазнацца
Малодшая калега-кнігазнаўца.
Я на яе гляджу замілавана:
"Тут будзе плён. Тут споўніцца Тацыяна..."

Асобныя адбіткі

Былі такія творы паліграфіі
І Карскага "цаглінкі біяграфіі",
Навукі "незабудкі", "аксаміткі", —
Артыкулаў асобныя адбіткі.

Зжаўцелыя, танюткія і кволыя,
У пераплётах, вкладках і голыя
(Апошныя часцей за ўсё), — калекцыю
Іх бачылі мы ў Карскага, наверсе,

Калі ўзыходзілі ў яго "лабараторыю",
Зямную памяняўшы траекторыю...

Мне падалося, гэта — не адбіткі,
А дробныя мензуркі і прабіркi.
У тыглі сваёй працы навуковай
Ён залатую веда выштукоўваў!

Кнігазнаўца і паэт

У кнігазнаўцы не бывае пенсіі,
Як і ў паэта — заканчэння песень,

Ракі непадуладнай, вольнай, вечнай...
Хіба што стук сучышцы сардэчны.

Пра Карскага чытаю ў мегаполісе

Пра Карскага чытаю ў мегаполісе.
У спёку — быццам на Паўночным полюсе
Сябе, у лёд умерзлай, адчуваю —
Аж халадок па спіне прабягае.

Пра Карскага чытаю ў мегаполісе.
Вішчыць рэклама мёда і праполіса!
А я ў метро, аўтобусе, трамваі
Загадку Карскага ніяк не разгадаю...

Вада і хлеб

Карскі
цячэ,
як вада
з усіх кранаў...

Кроіць
на лусты
бохан
Разанаў.

Сайт Карскага

У інтэрнэце —
Ўсё, што ёсць у свеце,
І што было,
Калі былі мы дзеці,
І калі дзецьмі
Выплывалі продкі —
З глыбіняў цёмных,
З мора белай лотаці...

Інфармацыйны
Згушчаны рэсурс.
Шэдэўр і смецце.
Б'ёрк, Вальтэр, Ісус,
Скарына і Купала,
Колас, Райтар.
Прывабныя дызайны
Модных сайтаў...

Сайт Карскага
Сягоння абнавіўся.
О не, Ты не памёр —
Перамяніўся!

Стаў нацыі малітваю

У Ленінградзе, Піцеры, Санкт-Пецярбургу
Разгорнутаю прыпавесцю — доўгай ніткай кужалю —

Жыве гісторыя Філолага вялікага.
Не святаром — стаў нацыі малітваю.

Акрэсліў пэўна ён межы Белаі Русі:
Што ў снезе белым, дзе лён і белы бусел.

Дзе адмыслова цвёрда вымаўляюць
"Рака". І слова ў камень не сціскаюць.

Дзе два і тры — пераканаўча болей,
Чым меч адзін, калі ты ў полі воін.

Веру

Кнігі старыя гартваю,
Лёс, дарагі мне, чытаю...

Смешна? Ды што мне з таго!
Веру — адна я ў яго.

Пушкінскі матыў

"Да вас пішу..." І што яшчэ?
Як сэрца тахкае, пячэ!

Адна, падобная Тацяне,
Сяджу я ў гукаў акіяне...

І без надзеі ліст свой шлю.
— Ах, няня, няня... Я люблю...

Верабей

"...Мой Карскі", —
Баючыся бабскі розум
Падсумаваў
Свой вечаровы роздум.

І верабей —
Успырхнуў ад вакна,
Нібыта знак,
Што ўсё мана, мана...

Старэнькая, я стану ўспамінаць

Старэнькая,
я стану ўспамінаць
Ранейшыя
прыгоды і штукарствы...
Усмешкі
будуць праўнукі хаваць
Ад "кашы" ў роце,
быццам бы: "Майкашскі".
"Хто ён такі
ў жыцці бабулі нашай?" —
"Хто ж яго знае!
Толькі вецер скажа..."

Апошні прызыў

Свет ведаў даглядаць
Па-гаспадарску,
Як даглядаў яго
Вучоны Карскі!

Не кайф лавіць
Ад веку і да веку —
Збіраць, каб падарыць
Бібліятэку!

Любую, можна
Ў электронным выглядзе:
Усклікне мыш —
Са скрыні кнігі выпаўзуць.

Як хвалі, паплывуць
Радкі, радочкі...
Гэй, Карскага сыны!
Яўхіма дочкі!

Кнігарня "Спадчына"

Кнігарня "Спадчына" у цэнтры Маладзечна.
З яе выходзіць хлопец, прасвятлеўшы, —

Ад зносін з кнігамі, якія там гартаў ён,
Ад водару старонак чуць гаркавых,
Партрэтаў — і шаноўных, і смяшлівых
Пісьменнікаў...

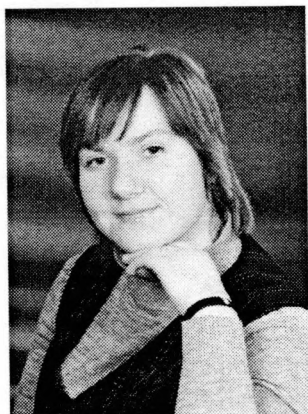
Ён з кнігаю. Шчаслівы!

Паправіў клапан, зашпіліў запlechнік...
Настаўнік будучы, а можа — акадэмік?

Не аднаго героя нарадзіла
Мая зямля, мая краса і сіла.

Ажыццявіцца б той вучонай казцы,
Якую нам прыдумаў добры Карскі!

Таццяна Тамашэвіч (25.12.1986), паэтка

Нарадзілася ў г.Маладзечна.
Скончыла СШ №7, мастацкую
школу і Дзяржаўны інстытут са-
цыяльных тэхналогій БДУ(2010).
Працуе кіраўніком гуртка ў Ад-
дзяленні дзённага знаходжання
інвалідаў Дзяржаўнай установы
Маладзечанскага РТЦСАНа.
Жыве ў г.Маладзечна.

Паэтычныя творы змяшчаліся
на старонках мясцовага і рэспуб-
ліканскага перыядычнага друку.

*Напачатку стварыў Бог неба і зямлю
Быт 1:1.*

Мы толькі часцінкі бясконцай сістэмы,
Маленькія зерні касмічных структур,
Жывыя стварэнні без назвы і тэмы,
Схаваныя часам між цёмных скульптур?

На плітах цяжкіх, мармурова гранітных
Здагадка адбілася ў словах быцця:
Як добра, Пан Бог, усё, што стварыў Ты,
Дзе голас сумлення, там існасць жыцця.

Гісторыі сэнс у філасофскім разглядзе —
Адзінства ў надзеі і ў веры прарыў.
Аддайма любові свой час, не пагардзе,
Які Абсалют нам сабою адкрыў.

Дзённік пілігрыма

Адвядзі вочы Твае ад мяне,
Бо хвалююць мяне яны.
Толькі Бог і жыццё не міне,
Сэрца плача ад свету маны.

Адвядзі вочы Твае ад мяне,
Бо лягчэй так боль свой трываць.
Твая ўсмешка бы сонца прамень.
Як пачуцці свае мне назваць?

Адвядзі вочы Твае ад мяне,
Бо глядзець у іх — бы ўміраць.
Сонца іх да нябёсаў заве,
Там дзе мудрасці зоры гараць.

Адвядзі вочы Твае ад мяне,
Проста побач заўсёды ідзі.
Пройдзе ўсё, а любоў не міне,
З ёю існасць у сэрцы знайдзі.

Узнямі свае вочы да неба —
Тут з табою побач ёсць Бог.
Калі ў сэрцы ты маеш патрэбу,
Да Ісуса нясі яе ног.

Калі слёзы твой твар амываюць,
І ў адчаі крычыць зноў душа,
Рукі Бога Цябе абдымаюць,
Каб жыццё ты нанова пачаў.

Калі з жорсткім намерам глядзіш ты,
Суцяшае Ён думак тугу.
На Галгофе, на сумным узвышшы
Крыж стаіць, прыхілі галаву.

На Цябе глядзіць Збаўца Свету.
Яму бачны кожнага шлях.
Не бывае ад Бога сакрэтаў.
Грэх і святасць — усё на вачах.

Ля Крыжа блізка Храм стаіць Божы.
Свае крокі туды накіруй.
Міласэрнасць давер хай памножыць,
Каб малітвы твае Бог пачуў.

Адчуй паэзію малітвы —
Ахову думкі ў цішыні.
Далоні разам цёпла зліты
Напрамкам зорнай вышыні.
Адчуй у ёй боскую лірычнасць,
Надзей нязгаснасці матыў.
І слова светлую крытычнасць,
Час у якой нібы застыў.
Адчуй у ёй крылы для палёту.
Размова з Богам — вечны шлях.
У ім музыкант сумлення ноту
Нясе на велічы абсяг.
Адчуй у ёй моц, нязломнасць духа,
Аснову, стрыжань для сябе.
Забіты верай страх і скруха,
Не патануць душы ў журбе.
Адчуй у ёй узнёсласць сэрца —
Любові сонечны канон,
Якім ёсць шанс знутры сагрэцца
І падтрымаць жыцця закон.

* * *

Белая зорка ў начной цішыні
Думцы адкрые цуд Вефліема.
Ззянне ліецца святла з вышыні,
З душаў знікае грэшнасці цемра.

Глёрыя! — чыста спявае анёл,
Збаўца ў стайні на свет аб'явіўся.
Дзеля людзей стаўся дзіцяткам Ён,
З Дзевы Марыі жыццём нарадзіўся.
Добрай навіне ўзрадуйся, люд!
Цёплае шчасце святаго сямейства
Хай захавае ўсіх нас ад пакут,
Ад неспакою, журбот, чарадзеяства.
Воляю вечнай сыйдзе хай спакой,
Прыйдзе хай Езус у кожнае сэрца.
Праўдзе любові, ахвярнай такой,
Хай у малітве знаходзіцца месца.
Дзельма аплаткам, сёстры й браты,
Хай будзе з намі Айца бласлаўленне.
Час нараджэння Езуса святы,
Ён перамога над злом і збаўленне.

Калі душа як песня
Гучыць пяшчотай слоў,
Прашу Цябе, не крэслі
Яе журбой ізноў.

Калі душа як птушка
Імкнецца ў вышыню,
Надзеі мілай стужкай
Я сум Твой абаўю.

Калі душа з усмешкай
На свет дзіцём глядзіць,
Я стану Тваёй сцежкай,
Каб змог Ты ёй хадзіць.

Калі душа як сонца
Адчуе — вось жыццё,
Я буду Тваёй моцай —
Любові адкрыццём.

Таіса Трафімава (21.01.1955),
паэтка, журналістка

Нарадзілася ў в.Манькова
Слוצкага раёна Мінскай вобласці
ў сям'і настаўніка. Скончыла
Мінскае педвучылішча, Маскоўскі
народны ўніверсітэт мастацтваў,
факультэт журналістыкі БДУ.
Працавала выхавацельніцай у
ПТВ №87 г.Маладзечна, метады-
стам у Цэнтры эстэтычнага выха-
вання, сацыяльным педагогам Ма-
ладзечанскага музычнага вучылі-
шча. Цяпер — у Мінску. Член

Саюза журналістаў (1994) і Саюза пісьменнікаў Беларусі
(2001).

Аўтар паэтычных зборнікаў "Усміхнуся вятрам" (1998),
"Зёлкі ад пакут" (1998) ды інш.

24 снежня 1798 года нарадзіўся паэт
АДАМ МІЦКЕВІЧ

Паклон паэту

У наваколлі цішыня:
Куця ў чаканні першай Зоркі.
Так слёзна, радасна і горка.
Устрапянулася Зямля.
Мой Бог! Крычала немаўля...
Анёлачак — зямны пасланнік...
Усё ў жыцці невыпадкова.
З'явіўся ў свет, як прадказанне,
Якраз пад Ражаство Хрыстова.
Ці ж то ні знак! Ці ж то ні чуд!
Ахоўнасць зоркай Батлеема!

На тое блаславіў Хрыстос,
На Вечнасць заручыўшы лёс:
Ад Багародзіцы спрадвеку
Адчуць ласкавую апеку.
Свяціць нам, нават з-за пагорка,
Сваёю значнай, яснай Зоркай
Айчыне. Усяму Сусвету.
Хвала Тварцу! Паклон Паэту!

На пераломе дзвюх эпох —
Асветы й Рамантызму —
Каваў свой шлях да перамог
На грунце класіцызму...

І філаматаў галасы
Гучалі ў ліку першых.
Як з промняў чыстае расы —
Ягоны томік вершаў...

...О шырма, ў стылі Ракако,
Якраз перад камінам,
Ускалыхне не раз цяплом
Найсветлыя ўспаміны.

Развітанне з фальваркам Убеля

Кампазітару Станіславу Манюшку

Бывай, куточак песень звонкіх,
Манюшкі родная зямля,
Дзе мне ўсміхаліся рамонкі,
Дзе я шчасліваю была.

Бывай, мой трыста дваццаць трэці
Пакой, з аглядам на прастор.
Тут я збірала ў суквецце
Па слоўцу песні ранніх зор.

Чамусьці над маім балконам
Гняздзечка ластаўкі звiлі,
Яны мне шмат пад сонца промні
Дарылі песенных хвiлін.

Не раз на ластаўчыных крылах
І я ўзлятала да нябёс.
Хай доўга чыстыя ўспаміны
Хвалююць сэрца мне да слёз.

А пад акном нявестай пышна
Нiбыта ў чароўным сне,
Салодкія паспелі вiшні,
Як вусны спелыя твае...

Адкрыта новая старонка
Майго iмклiвага жыцця.
Даруй мне, краю песень звонкіх,
За асалоду пачуцця!

Трыціх

Мiхаiлу Клеафасу Агiнскаму

Уступ

Нас крыніцы дадому
Вяртаюць.
Мы жывыя святою вадой,
Покуль нас паланезы
Натхняюць,
Будзем жыць
Пад нязгаснай зарой!

І. Сузор'е

Акунаюся ў Вашы стагоддзі,
Марцыян,
Князь Тадэвуш, Анджэй...
Дух святыні жыве
У народзе.

Іх сузор'я
Няма прыгажэй.
Міхал, Фелікс, Францішак...
Агінты.
Замкі,
Пляцы,
Святліцы,
Двары —
Уладанні...
Іх вокам акінь ты!
Школы,
Цэрквы,
Кляштары,
Муры...
Дзеячоў найвышэйшых
Пасадаў
Бессмяротнымі
Помніць народ.
І епіскапаў,
І кашталянаў,
І сенатараў,
І ваявод,
Мужных гетманаў,
Маршалкаў,
Графаў...
Моц эпохі —
У кожнай з дарог!
Прыадчынена мудрая
"Брама",
Крылы выпрастаў
Белы Арол!
О, Вялікае
Княства Літоўскае!
О, бязлітасны царскі
Урад!
Ракавыя французскія
Войскі,
Пласт культуры,
Гісторыі пласт.

II. Элегія

Боль шчымлiвы
Па родных мясцінах
Не сцешаць чужыя куткі.
Ў бэльведэр
У "Паўночных Афiнах"
Я, здаецца б,
Пабег напраткі.
Настальгiчныя гукі
Мелодый
Павядуць
Па сцяжынках алей.
Соннай сажалкі
Чыстыя воды
Чоўны-думкі
Пагоняць далей.
Вось альтанка —
Сястра адзiноты.
Мосцік, рэчка —
Вясковы сюжэт.
Я збiраў тут
Высокія ноты
І складаў
Свой жыццёвы санет.
Любы край у цудоўным
Залессі
У Італіі мроіцца мне,
Успамiны-буслы...
Успамiны-буслы
У паднябессі
Падхапілі у вырай мяне...

III. Вяртанне

Ён вярнуўся
З далёкай Фларэнцыі, —
Кампазітар...
Паўстанец...

Паэт...
Хай у бронзе
Арлінае сэрца, —
Яно б'ецца на цэлы
Сусвет!

Мая Фларэнцыя, —
Спачын Агінскага...
Ты мне — далёкая,
Ты мне і блізкая.

Ты мне — вядомая
І невядомая,
Зямля стылёвая,
Пяро — сталёвае...

Краіна слаўная
І неўміручая.
І Беларусь мая
З табой заручана!

Прыгожыя мясціны ў Маладзечне,
А мне найпрыгажэйшая адна, —
Дзе углядаецца Агінскі ў Вечнасць
І паланэзы чуюцца штодня.

З Ягоным імем новы дзень вітаем
Мастацтвам, музыкай, дзеля таго,
Каб юныя Агінты падраслі,
Нашчадкі, паслядоўнікі Яго.

Вытокам Агінскага

Прывітальнае

Дзень мой сягонняшні небама асвечаны:
Я ля Варшавы, у Гузаве.
Краю найсветлы! І гэта засведчана, —
Шчодро святло распаўсюджвае.

Памяць людская вякамі не стленена!
Шлях і нябесны і мірскі...
Я ля калыскі Сусветнага Генія,
Тут нарадзіўся Агінскі.

Там, за палацамі сонныя возеры, —
Водбліск вякоў бессмяротных.
Вецер свавольны і пах вербалозавы
Сноўдаюць ценом самотным.

Нас атуляюць дубы неабдымныя,
Вобразы ў міг ажываюць...
Парусы-ветразі белена-дымныя
Глянь: з тых часоў выплываюць.

Парк прывячае і Вежа пабліскавае,
Велічна сэрцайка б'еца.
Крочу, мой Божа, па сцежках Агінскага,
З Божае ласкі, здаецца.

Храм асляпляе спрадвечнымі ззяннямі
Россып маёнткаў жывучых.
Гузаўскі край, шлю табе прывітальную:
Кліч майго сэрца кіпучы.

Свет мой шырокі... дарогі цяжкія,
Колькі дарог пакручастых.
Гэта дарога мая да Агінскага
Ў памяці будзе нязгаснай.

Вось яно, зарыва ў небе агністае
Свеціць, гарыць, разгараецца.
Чуеш? Гучаць паланэзы Агінскага,
Цэлы Сусвет адклікаецца!

Ля помніка М. К. Агінскаму

Тут на Айчыне, ля помніка ў бронзе,
Мы ўшаноўваем тых стагоддзі.

Светлыя людзі: Андрэй і Паўліна,
Нізкі паклон Вам за Генія-сына!

Вечна жывы Ён, наш Міхал Агінскі.
Я адчуваю: Ён побач. Ён блізка.

Я ля вытокаў Ягонаў калыскі,
Ціха ў маленні схіляюся нізка.

Аляксандр Хазянін (05.01.1948),
журналіст, празаік, публіцыст

Нарадзіўся ў в.Дукора Пухавіцкага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыў мясцовую сярэднюю школу, факультэт журналістыкі БДУ, Мінскую Вышэйшую партыйную школу. Працаваў на розных пасадах у валожынскай раённай газеце "Працоўная слава", галоўным рэдактарам "Маладзечанскай газеты". Цяпер — на пенсіі.

Член Саюза журналістаў і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Жыве ў г.Маладзечна. Выдатнік друку РБ, ганаровы журналіст БСЖ.

З вершамі і апавяданнямі выступаў на старонках раённага друку яшчэ будучы школьнікам. Аўтар кніг прозы "Сярод добрых людзей" (Маладзечна, 1997), "Скарбонка мудрасці: мініяцюры, навэлы, эсэ, нарысы, апавяданні, рэцэнзіі" (Маладзечна, 2007).

Шчыраму сэрцу і чужая болька баліць

Для творчасці няма сюжэтаў, казак лепшых, чым тыя, якія створаны жыццём, самой прыродай. Ды не кожнаму дадзена гэта заўважаць, увогуле бачыць. Бачыць у звыклым, паўсядзённым незвычайнае. Гэтай асаблівасцю валодае Янка Галубовіч (Іван Іванавіч Галубовіч). Як неаднаразова падкрэсліваў пісьменнік у інтэрв'ю, тэмы напісаных казак і апавяданняў, адрасаваных у першую чаргу для дзяцей школьнага ўзросту, распрацоўваў на аснове сваіх назіранняў, бываючы ў ваколіцах роднага Пранчэйкава, дзе нарадзіўся і вырас, мясцінах, знаходжанне ў якіх выклікала хваляванне душы, акрылёнасць сардэчную.

Неаднаразова сустракаў я Івана Іванавіча з рукзаком за плячыма, з кошыкам ці вудачкаю на чыгуначным маладзечанскім вакзале, калі ён спяшаўся на "ціхае паляванне" або на рыбалку. Любіць непаўторна-цудоўныя краявіды ў наваколлях Насілава, Крыніцы, Татаршчызны. З ахвотаю едзе на раку Ушу, іншы раз — на Вілейскае вадасховішча, у Ізабеліна і інш., каб пахадзіць ляснымі сцяжынкамі, сабраць ягад ці грыбоў, з берага закінуць вудачку і, чакаючы пакуль рыбіна клюне, слухаць шэпт чаратоў, шэлест ветру ў вершалінах прыбярэжных кустоў і дрэў, плёскаць дзікіх качак. У такія моманты ад сустрэчы з незвычайным, прыгожым сэрца яго перапаўняе радасць, убачанае, пачутае надоўга западае ў тонкую, чулую і ранімую душу пісьменніка. Умее Іван Іванавіч бачыць, чуць, назіраць, акаймаваць жыццёвыя факты, цікавыя і непаўторныя імгненні, падгледжаныя самім або пачутыя ў ходзе сустрэч і размоў з субяседнікамі ў час вандровак па мілай і любай сэрцу пісьменніка-аніمالіста Маладзечаншчыне. У век гіпадынамікі і стрэсаў, як падмячае ў творах, ёсць такая неабходнасць пабыць сам-насам з прыродай. Яна дае як сілы, творчае натхненне, так і арыгінальныя сюжэты. Не памылюся, калі скажу: пісьменніцтва — яго прызвание.

Давялося ж паспрабаваць сябе на трываласць на многіх жыццёвых пуцявінах. Працаваў у родным калгасе трактарыстам. Паспытаў у свой час і цаліннага хлеба. На мой запытальны позірк заўважыў: "Дык я ж скончыў Глыбоцкае вучылішча механізацыі..." А яшчэ — Мінскі фінансавы тэхнікум і факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта за плячыма Янкі Галубовіча — прэзідэнта, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі. Служыў Іван Іванавіч у арміі, працаваў на трактарным заводзе ў Рубцоўску, на заводзе сілавых паўправадніковых вентыляў у Маладзечне. А аб цікавай гісторыі, назіранні, што ўсхвалявала, кранула яго хацелася з кімсьці падзяліцца. Апавяданні і абразкі загучалі на рэспубліканскім радыё. Ахвотна яго публікавалі часопісы "Польмя", "Маладосць", "Вясёлка", штотыднёвік "Літаратура і мастацтва" і іншыя выданні.

Янка Галубовіч — аўтар чатырнаццаці кніг для дзяцей і дарослых. Друкаваўся ў дваццаці шасці калектыўных збор-

ніках. Дарэчы, урыўкі з яго твораў (многіх!) уключаны ў школьныя падручнікі па беларускай мове для другіх, трэціх і чацвёртых класаў. У зборніку дыктовак для малодшых школьнікаў таксама ёсць тэксты, узятыя з кніг беларускага пісьменніка. А кніга, што нядаўна выдадзена выдавецтвам "Пачатковая школа" і мае назву "Дзівосы роднай прыроды" складзена з лепшых апавяданняў, казак, назіранняў, якія пад адной вокладкай сабраны з кніг, што выходзілі ў свет у розныя гады. У зборніку — шэсцьдзсят пяць апавяданняў, звыш трыццаці павучальных казак, пяцьдзсят назіранняў. Кніга прызначана для чытання дарослымі дзецям. Адукацыйнай мэце, дзеліцца меркаваннем прэзаік, будзе служыць і выдадзены той жа "Пачатковай школай" камп'ютэрны дыск "У гасцях у казкі". На ім запісана дзесяць лепшых апавяданняў-казак пісьменніка, якія, спадзяюся, тэхнічна падрыхтаваныя школьнікі прачытаюць дзякуючы камп'ютэру.

У сваіх светлых і добрых творах аўтар усхвалявана, пеіхалагічна дакладна піша пра нашых сучаснікаў, якія імкнуцца ў жыцці да ўзвышанага, пра любоў і вернасць да ўсяго жывога на зямлі, да Радзімы, да тых, любых сэрцу, мясцін, дзе нарадзіўся і вырас, аб душэўнай прыгажосці чалавека, напайняючы душу чытача пазітыўнымі эмоцыямі, даючы магчымасць адчуць перамогу добра над злом. У маленькага чытача і ў падлетка пасродках кароткіх замалёвак, часта перасыпаных прыказкамі і прымаўкамі аб працалюбстве і гультайстве, уменні прызнаць дапушчаную памылку, уменні сябраваць, разумець адзін аднаго, прыходзіць, калі неабходна, на дапамогу, выручаючы сябра ў бядзе, прэзаік выклікае пачуцці шчырасці, спагады, нераўнадушнасці і адказнасці.

Мастак слова распрацоўвае маральна-духоўныя праблемы, уласцівыя нашаму імкліва-прагматычнаму часу, узаемаадносін чалавека і прыроды, яе насельнікаў — звяроў і птушак. Ёсць у яго апавяданні на тэмы Вялікай Айчыннай вайны. З болей у сэрцы піша пра герояў Афганістана. Багата і вобразна распавядае пра жыццё беларускай вёскі. Унікальныя і яскравыя ў яго апавяданні аб прыродзе. Павучальныя яны... І заўсёды з пацешнымі звычкамі звяроў і птушак. Таму лёгка, з жаданнем чытаюцца, запамінаюцца. Як і многае, што выйшла з-пад пера Янкі Галубовіча.

— Першая кніга "Па родных сцяжынках", — успамінае Іван Іванавіч, ведучы адкрытую, шчырую размову са мной, пабачыла свет ў выдавецтве "Ураджай" у 1991-м годзе. Затым, роўна праз год, з'явілася другая — "Гром на світанку" з прадмовай Віктара Гардзея.

У ёй дакладна акрэслена асаблівасць творчасці прэзаіка, талент якога з кожнай новай кнігай набіраў усё большую сілу, а дыяпазон дзейнасці станаўіўся ўсё больш шырокім. Думаю, што даючы ацэнку апавяданням, сабраных пад вокладкай творчай працы "Гром на світанку", літаратурны крытык, паэт Віктар Гардзея не памыліўся, акрыліўшы прэзаіка з Маладзечаншчыны на новыя творы. Віктар Гардзея, у прыватнасці, адзначыўшы прыгажосць і непаўторнасць маладзечанскіх краявідаў, якія акрылялі тады яшчэ маладога прэзаіка, адзначаў, што, калі прачытаеш апавяданні Янкі Галубовіча, сюды так і хочацца завітаць. Бо творы Галубовіча — не толькі пра хараство роднага краю, а і пра людзей, якія апантана любяць сваю зямлю, берагуць яе скарбніцу.

У прозе Галубовіча ёсць матывы пакутлівай памяці пра ваеннае ліхалецце і пра высакародны свет сучасніка, пра незагойны боль Афганістана. Падмечана: баліць героям апавяданняў, людзям шчырым, добрым, чыстым душой, баліць і аўтару — чалавеку з сіняга гаю, гаманлівага бору, хто добра чуе роднае слова і ўмела аздабляе сваю прозу народнымі прыказкамі і прымаўкамі. Дададзім, што ён скупы на слова, вызначаецца дакладнасцю. Для яго творчасці характэрны высокі мастацкі ўзровень, а для герояў кніг — маленькіх хлопчыкаў і дзяўчынак, маладых і сталых — душэўная прыгажосць чалавека, высакароднасць ва ўчынках.

На такую адметную асаблівасць літаратурнай работы Янкі Галубовіча (псеўданім — Баравы) звяртаюць увагу многія літаратурныя крытыкі, рэцэнзенты, хто рабіў агляд твораў прэзаіка, адзваўся на выхад той ці іншай яго кнігі. Не пакінуў па-за ўвагай і кнігу апавяданняў, абразкоў "Пастарайся стаць чалавекам", што выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" у 1993-м годзе, і Алесь Марціновіч, змясціўшы рэцэнзію на яе ў часопісе "Малодосць".

Кнігу з аўтографам "з самымі найлепшымі пажаданнямі і з вялікай павагай", як і многія творы прэзаіка захоўваю ў асабістай бібліятэцы, нярэдка чытаю іх старэйшай унучцы і

ўнуку. Бачыў, як і ў дзіцячай бібліятэцы "Верасок" у чытальнай зале дзеці чыталі яго казкі — займальныя, вясёлыя, цікавыя. Дапытлівага чытача яны вучаць дабру і дружбе. Вучаць, судакранаючыся з жывой прыродай, аберагаць яе. Спрыяюць фарміраванню ў дзяцей назіральнасці, абуджэнню і развіццю ў кволай душы дзіцяці вялікай любові да свайго роднага куточка, а з цягам часу — і да Беларусі-матухны, яе непаўторных краявідаў.

Аўтар сам практычна ў кожным творы — адна з дзеючых асоб. Падгледзеўшы ў жыцця нязначныя выпадковасці: карцінку, факт, або групу фактаў, што кранулі сэрца ўразлівага чалавека, — ён, здольны да абагульнення, ствараючы займальныя сюжэты, беручы іх з жыццёвага шуму і, прапусціўшы праз сваё ранімае сэрца кожны канкрэтны факт, як сапраўдны і ўжо даволі сталы мастак слова (26 мая 2012 года, яму споўнілася семдзесят) творча яго (іх) пераўвасабляе. А таму напісанае ім, надоўга застаецца ў нашай удзячнай памяці.

Бывае: закрыеш вочы, і раптам убачыцца пэўны зрокавы малюнак, створаны знатакм прыроды, псіхалогіі дзіцячых душ, увогуле чалавека ў атаясамленні прыроды. Гэты ўчастак жыцця Іван Іванавіч дасканала ведае. І ўсё роўна не стамляецца паглыбляць веды аб прыродзе і чалавеку. Расказваў, што любіць заглядваць у пяцітомную энцыклапедыю "Прырода роднай Беларусі", судакранаючыся з навакольным светам, які, як вядома, складаецца з мноства фарбаў (кветак і свету) імкнецца "выплавіць" патрэбную фарбу. Нясе людзям светлае, добрае, чыстае, на што ў сённяшняй яве здатныя нямногія. У гэтым і бачыць сэнс як у самім жыцці, так і ў сваёй літаратурнай дзейнасці. Пастаянна клапоціцца аб духоўна-маральным росце маладога чалавека ў складаным працэсе станаўлення, фарміравання асобы. На гэтай творчай сцяжыне, аднойчы і на ўсё жыццё выбранай, у знанага пісьменніка ўжо даволі-такі сур'ёзны індывідуальна-мастацкі вопыт. Умее здабываць з праўды рэчаіснасці хваляючую эмацыянальную праўду мастацтва. Увасабляе яе ў сваіх рознажанравых творах, стараецца ўбачыць непарыўную сувязь паміж адзінкавым выпадкам і агульнымі рысамі і ўласцівасцямі нашага хуткацечнага жыцця. Пісьменніку ўласціва пачуццё ўнутранага неспакою, вобразнае бачанне таго, што акружае нас з дзяцінства.

У кожнай з яго кніг: "Зязюля дзетак шукала", "Янотавы абяцанкі", "Чаму мядзведзь бярозавіка не любіць", "Пяюць жаваранкі", "У бары на світанку", "Гронка каліны" і іншых, — напісаных шчыра і пранікнёна, нямала апавяданняў, у тым ліку і дэдактыўных, нарысаў, абразкоў, замалёвак прыроды, назіранняў за яе непаўторнай прыгажосцю, якія краюць непасрэднасцю і дасціпнасцю. У іх — вялікі павучальны патэнцыял. Шмат апрабаваных жыццём прыказак і прымавак. Ёсць цікавыя прыкметы, дзівосы птушак і звяроў, падмечаны пісьменнікам і цікава выкладзены, дзякуючы як назіранням, так і ўменню фантазіраваць, дамысліваць, тыпізаваць на старонках кніг. Скажам, кніга "Дзівосы роднай прыроды" апавяданняў і казак для дзяцей складзена з лепшых твораў пісьменніка з яго папярэдніх кніжак, у тым ліку і з тых, якія мы ўжо назвалі — "У бары на світанку", "Янотавы абяцанкі", "Гронка каліны", "Зязюля дзетак шукала". У гэтым зборніку нямала замалёвак пра прыроду, а таксама апавядання і казкі, напісаныя за апошні час.

У творчым спісе празаіка ёсць і вострасюжэтная аповесць "Стрэл за дзвярыма", якая пабачыла свет у выдавецтве "Парадокс" у 2004-м годзе і дала назву гэтай кнізе. Расказваецца ў ёй пра трывожныя будні супрацоўнікаў крымінальнага вышуку аднаго з правінцыяльных аддзелаў міліцыі. Знаёмячыся з аповесцю, мы даведваемся, як начальніку райаддзела міліцыі Халімончыку і тым, хто працуе пад яго началом, за кароткі час удалося раскрыць сакрэт таямнічага стрэлу за дзвярыма. У жанры дэдактыўнай аповесці напісаны і твор "Вяселля не будзе", выдадзенай друкарняй "Перамога", што ў Маладзечне. Цікавыя таксама яго нарысы, апавядання пра змену пор года, абразкі аб прыродзе, выпушчанага календара прыроды "Ад судзення да студзеня". Напрыклад, у зборніку твораў "Пяюць жаваранкі" 2005-га году выпуску у кароткіх апавяданнях у полі зроку пісьменніка — няпростыя жыццёвыя сітуацыі. Зацікаўлена ўспрымаюцца апавядання "Дажджлівая ноч", "Бесхарактарны", "Вяртанне", "Сустрэча", "Так было" і іншыя.

Праз адносіны да прыроды, звяркоў і птушак: буслоў, галубоў, салаўёў, дзятлаў, бакасаў, сінічак, удодаў, вераб'ёў, журавоў, зязюлек, зайкаў, вавёрак, барсукоў, ліс, кратоў, ласёў, вожыкаў, каткоў, баброў, гарнастаяў, козачак пісьменнік

вучыць не толькі зберагаць прыгажосць прыроды ва ўсёй яе непаўторнасці, а праз паводзіны кемлівых звяркоў, розных жывёлін, птушак прыхвочвае дзетвару да працы.

Вось дыялог янота, які бег да лісы ў госці і на палянцы ўбачыў козачку, якая сена сушыла. Адразу ж павагай да яе пранікся, назваўшы разумніцай. Заўважыў паважліва:

— Хто дбае, той і мае.

Пагадзілася з гэтай простаай ісцінай козачка. Сказала ў адказ:

— Трэба нахіліцца, каб з ручая напіцца.

Думаю, што гэты і іншыя творы пісьменніка Янкі Галубовіча бацькі, калі будуць чытаць дзецям, змогуць растлумачыць і гэтую і іншыя прыказкі і прымаўкі, расказваючы дзецям, што толькі праца можа ўзвысіць чалавека, а з нічога, не зрабіўшы ніякіх высілкаў, нішто і не ўзнікае.

На такія прыказкі, прымаўкі дзеці абавязкова павінны звярнуць увагу. У кніжках Галубовіча, яны, прама скажам, рассыпаны па старонках. Толькі старайся запомніць іх і задумацца над імі.

Вось некаторыя з апавяданняў і казак: напрыклад, у казцы "Шчодрая вавёрка" ёсць такі выраз: ранняя птушка дзюбку працірае, а позняя — вочы прадзірае. У іншай ужо "Чаму вароны ў вырай не ляцяць" — ад ляноты чакай бядоты; узяўся за гуж — не кажы, што нядуж. У "Казцы пра канаплянку", "Вавёрачка і барсук" знаходзім запамінальныя і павучальныя для дзяцей рознага ўзросту прымаўкі, прыказкі, назіранні. Прывядзем некаторыя: зямля — тая ж талерка: што пакладзеш, тое і возьмеш; шчыраму сэрцу і чужая болька баліць; гора на дваіх — паўгора.

Аб таварыстве, сяброўстве прымаўка з казкі "Даверлівы папаўзень": не за сталом таварышы пазнаюцца — яны пазнаюцца ў бядзе. Аб патрыятычных пачуццях размова янота і зайкі — герояў казкі "Залатое правіла". Запамінаецца аргумент зайкі, калі ад янота, з кім на новым месцы спрабаваў асталяваць новае жыццё, ды, засумаваўшы па маці з братам, захацеў вярнуцца дадому: мілы той куток, дзе рэзан пупок. А ў чужым баку як на пагарэллі.

На гэтую ж тэму і прымаўка з апавядання "Па дарозе ў вёску": усюды добра, а дома лепей. Дома і саломы ядома, а на чужыне і гарачы тук стыне. Свабодзе, вольнасці вучыць дзед

Ігнась унучка Міхаську, калі ён за складанчык-ножык у сяб-рука Адаські выменяў берасцянку ў клетцы, якая яму вельмі падабалася. Расказаўшы ж пра гэта дзеду, пачуў ад яго: не трэба, унучак, салавейку залатая клетка, а трэба салавейку зялёная ветка.

Заўсёды ў казках, апавяданнях пісьменніка да месца правераныя народныя прыкметы, нахштальт: салавей спявае ноччу ў час дажджу — будзе цёплы сонечны дзень; вясенні дзень год корміць, а хто халадку шукае, той узімку галадае; самому трэба старацца, хто стараецца, той і мае; з хараства вады не нап'ешся... Дзяцей сярэдняга ўзросту зацікавяць пацешныя звычкі звяроў і птушак, скажам, пра птушку аляпку, якая ў пошуках корму ўмее хутка бегаць пад вадой, пра смелую маладую вавёрачку, якая, калі Іван-грыбнік, схаваўся пад галіны разлапістай сасны ад дажджу і паставіў ля ног кошык з грыбамі, забралася на вачах грыбніка ў кошык, смела ўзяўшы ў пярэднія лапкі баравік.

Пісьменнік умее сам здзівіцца, парадавацца незвычайнаму. Не хавае і хвалявання ў момант, калі штосьці дзеецца не зусім па апрабаваных і замацаваных прыродай суадносінах. Як, скажам, у апавяданні "Жураўка ідзе ў атаку". Прылятаў ён паласавацца гарохам у невялічкую балацінку. Ды аднойчы, варонам гэта не спадабалася. Спікіравалі на жураўля. Дзяўблі. Шчыпалі за крылы. Аматар прыроды хацеў дапамагчы птушцы, ды не мог. Толькі крыкнуў:

— Жураўка, родненькі, трымайся!

І раптам журавель спыніўся, крутануўся і кінуўся ў атаку на варон... Нямала цікавага знойдзе маленькі чытач і ў іншых, напоўненых дзівосамі і тонкімі назіраннямі, творах: "Снег... і апенькі", "Чаму сычык вераб'іны да вясны не дажыў", "Апошні палёт", "Зязюліны слёзы". У многіх яго аповедах багата цікавага для запамінання і роздуму. З дыялогу дзед Ігнася і ўнучка Міхаські пачынае пісьменнік апавяданне "Гудуць пчолкі".

Хлопчык пытаецца:

— Дзед, а чаму пчолак рупліўкамі называюць?

Чуе дзедаў адказ:

— Пэўна, унучак, няма такой другой працаўніцы як пчолака. Каб на адзін грам мёду сабраць нектару, яна павінна

аблятаць каля пяці тысяч кветак. У добрае надвор'е пчолка робіць за дзень восем-дзесяць вылетаў...

Умела, неназойліва, ненадакучліва пісьменнік у казках, апавяданнях, мініяцюрах і іншых жанраў творах, ствараючы запамінальны вобраз, схіляе чытача, і маленькага, і яго бацькоў, да думкі, што толькі праца робіць чалавека высакародным, душэўна прыгожым. У абразках, мініяцюрах, аўтар дае прыклады смеласці, спагадлівасці, працавітасці без дробязнай апекі дарослымі дзяцей. Быццам гаворыць: "Не бярыце на сябе дзіцячых турбот, бо яны патрэбны ім для самавыхавання, самавызначэння, а больш раскрываюць душы, дазваляюць свае сумненні, няўдачы, перажыванні, дазваляюць ім працаваць, сакрэtnічаць, гуляць разам. Размаўляюць з імі, як з дарослымі, далучаючы да справы, а не гаворыце ім, што яны яшчэ маленькія. І прымячайце ўсё дзіцячыя, нават маленькія, дасягненні. Уважліва слухаючы сваіх любімых хлопчыкаў і дзяўчынак, суперажываюць разам з імі. Хваліце іх, не ператвараючы гэтую самую любоў да дзяцей і адданаць ім на справе ў прыслужэнне і пакорнасць. Не скупіцеся на добрае слова... Не забывайце толькі прастую ісціну: дзіця трэба любіць не за тое, што яно прыгожае, разумнае, здольнае, а проста за тое, што яно ёсць..."

Знаёмімся з Зоськай і яе клапатлівымі бацькамі, якія з маленства вучаць дзяўчынку самастойнасці, справе. Бацька, архітэктар, калі зімою сям'і выдзелілі ў дзевяціпавярховым доме двухпакаёвую кватэру, змайстраваў і павесіў на сцяну балкона светла-блакітнага колеру скрыначкі, насыпаўшы ў іх чарназёму. Маці пасеяла ў скрыначках насенне кветак. А калі зацвілі маленькія сонейкі-маргарыткі, выкінулі парасонкі настурцыі, колькі было тае радасці ў маленькай гаспадынькі.

І ў апавяданні "Не пакінулі ў бядзе" ёсць чаму павучыцца. Героі гэтай мініяцюры — буслы, разумныя птушкі. Дык вось: калі прайшоў спорны дождж і ўсхадзіўся вецер, старая вольха не вытрымала. У дрэва зламалася макаўка і ўпала на зямлю разам з буслянкаю. Але нядоўга "гаравала" пара. На дапамогу ёй прыляцелі аж пяць пар буслоў. Пачалі "разораным" дапамагаць майстравец новае гняздо. А закончыўшы работу, развітальна, пакружыўшы над гумном, паляцелі да сябе, а гаспадары засталіся... Ці не талакой гэта ў людскім

асяродку называецца? Калектывізму, узаемавыручцы і іншым высокім маральна-духоўным якасцям вучаць творы Янкі Галубовіча.

Хвалююць сэрца і дарослага, і школьніка ўсё лепшае сабранае, у кнізе "Дзівосы роднай прыроды". Увайшлі сюды і тыя, якія раней чыталі мы ўжо ў кнігах "У бары на світанку", "Янотавы абяцанкі", "Гронка каліны", "Зязюля дзетак шукала". Хвалююць і новыя замалёўкі пра прыроду, назіранні: як асляпляльна-яркай жаўцізнай цвіце першая кветка вясны падбел ("Першая кветка"), як у бярэзніку суцэльным дываном цвіла ветраніца, у якой бялюткія на гнуткіх тонкіх сцяблінках кветачкі ("Ветраніца") летам, пасля навальнічнага дажджу, калі ў небе пачала вымалёўвацца вясёлка, ад яе цяжка было адарваць позірк. Здавалася, што саткана яна з пялёсткаў кветак — ярка-чырвоных пялёсткаў ружаў і макаў, сініх васількоў і незабудак, жоўтых вяргінь і цюльпанаў. Ружовых гладыёлусаў і бяссмертнікаў ("Вясёлка"). Лета ў пісьменніка "як маці, любяе дзіцё, сагрэе, напоіць і аблашчыць кожны куточак роднай зямлі".

Умее праявіць любавання характарам прыроды: радавацца цвіценню званочкаў і багуна, чабору і іван-чаю, падбелу і ляшчыны. Не ўмее толькі стрымаць хвалявання, убачыўшы на зыходзе лістапада ля куста ядлоўцу баравік. Сэрца яго поўніцца журбою, калі ў небе бачыць клін журавоў... Калі "шалясціць жоўта-заласцістым лісцем бяроз вецер, трапечуцца, бы дрыжаць ад страху агніста-чырвоныя макаўкі асін, калі зацвітаюць сінія, як лён, верасы, і зардзеліся ярка-чырвоныя гронкі арабін, і гнуцца галінкі спелых калін.

Вобразна, метафарычна, кароткай дакладнай фразай умее пісьменнік намаляваць запамінальную "карцінку" з прыроднага асяроддзя або з чалавечых узаемаадносін, псіхалагічна тонкіх і вывераных, што іх і праз пэўны, пасля таго, як прачытаны творы з яго кніг, час хочацца бачыць вачыма, адчуваць сэрцам. Бо ў іх светлыя, добрыя, стваральнай сілы, думкі. А любая светлая думка прыцягвае да сябе яшчэ больш светлую.

Творчасць Янкі Галубовіча (Івана Іванавіча Галубовіча) скіравана на фарміраванне і ўзвышэнне Асобы. Сам светлай душы і добрых памкненняў пісьменнік — звярніце ўвагу на

партрэтны фотаздымак у кнізе "Дзівосы роднай прыроды", ён і на чытача аказвае такі ж, дабратворна-светлы, уплыў.

Заўважае:

— Хацелася б, каб дарослыя чыталі і гэтую, і іншыя кнігі хлопчыкам і дзяўчынкам. Нешта з імі абмяркоўвалі, нешта тлумачылі ім, акцэнтуючы ўвагу на такія чалавечыя якасці, як сумленнасць, прыстойнасць, сціпласць, уменне слухаць і чуць іншага чалавека, выклікаючы любоў да роднага краю, напаўняючы маладзенькія душы пазітыўнымі эмоцыямі...

Валеры Хіхіч (21.07.1950), паэт

Нарадзіўся ў в.Наўры Мядзельскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў Крывіцкую сярэднюю школу і філалагічны факультэт БДУ. Працаваў на розных пасадах у сістэме адукацыі, у дзяржаўных і савецкіх установах. Член СП Беларусі і Міжнароднага Саюза пісьменнікаў. Жыве ў г.Маладзечна.

Ягонія творы змяшчаліся на старонках мясцовага і рэспубліканскага перыядычнага друку, у калектыўных зборніках паэзіі і прозы. Аўтар кніг паэзіі "Жураўліны крык" (2009), "Цеплыня ўспамінаў" (2010).

Мая вулка

Люблю яе з той модай:
Ля кожнай хаты сад.
Яна была мне роднай,
Як для кагось Арбат.
Тут не было багатых.
Прытулак ёсць — і до!
На ліпе сукаватай
Буслінае гняздо.
І вулка ў дваццаць хатак,
Два роўныя рады,
Збягала, нібы статак,
Напіцца да вады.
Ад памяці той горка:
Нібы былыя раны,
Гарэлі ярка зоркі
На сценах ветэранаў.
Ды ўжо не засталася
На вуліцы радні.
Аселі (ці здалося?)
Пад хатай камяні.

Лясное вяселле

Запрасілі летнія апенькі.
Збеглася шматлікая радня.
Зразу польку, потым летку-еньку
Заскакалі весела ля пня.
Рэзалі цыкады надта лоўка.
Падпяваў крынічанькі выток.
З нотным спісам божая кароўка
Да музыкаў села на лісток.
Загулі чмялі свае басамі.
Мухамораў яркія брылькі.
Зазудзелі пчолкі галасамі.
Замільгалі ў кветках матылькі.
Пачалі праменьчыкі дарыны.
Злёг павук, змарыўшыся, у гамак.
Хто пачуе піск той камарыны?
Дык яны таўклі асобна мак.
Стала мала пня і мала сцежкі.
Заскакалі конікі ў лазе.
Баравік-салдат да сыраежкі
Заляцаўся на адной назе.
Лесавік патрос старыя косці.
Махавік лісічцы міргануў.
Калі дробны дождж зайшоў у госці,
То ніхто ўвагі не звярнуў.

Гардынец, а не гардыня...

На Гародзькі, Аўгустова...
Хутарок. Услон. Карэц...
Тут уток і тут аснова
Паэтэсы Гардынец.
На валожынскім суглінку
Красавіцкім ясным днём
Распусцілася галінка
Ад сялянскіх каранёў.
Як музей, хаціна Ліды.
Тут гісторыі камлі.

Так зляжылася планіда —
Паэтэса ад зямлі.
У горадзе і на руні,
І сярпок ёй да рукі.
На дачушку-прыгажуню
Не нацешацца бацькі.
Хто цяпер яе не знае!
Вось яе паслужны ліст:
І паэтка, і прэзаік,
І вядомы публіцыст.
Хай запал яе не стыне
І любоў да родных слоў.
Гардынец, а не гардыня.
Гардынец сама любоў.

Шчаслівая

Па-над рэчкаю сцяжынка.
Завільготнеўся падол.
І лісцінкі, як сняжынкі,
Апускаліся на дол.
Аж да ранічкі гулялі.
Вочанькі заспаных.
І абцасікі крыўлялі
Ножкі, нібы п'яныя.
Нібы зёлкі, думкі лечаць
Словы любых ў скронь.
І ў сэрцы, як у печы,
І на вусначках агонь.
Што ад радасці палаеш,
Не прыкрыеш косамі.
Ад матулі не схаваеш,
Хоць памыйся росамі.
Быць шчаслівай не загана.
Ноч праходзіць, як у сне.
Будзе ўсім шчаслівы ранак.
Ён нікога не міне.
Як у небе светлым ранкам,
Пэўна, закахалася.
Кіравалася да ганку
І зноў вярталася.

Сляпая туга

Ад сляпой тугі ў грудзі коле.
Ты адна прычынай і ўрачом.
Ну, няўжо не зойдзешся ніколі
Са сваім пакінутым ключом?
Куст язміну разлівае водар,
Гладзіць шыбы белым рукавом.
Без цябе ні радасці, ні ходу,
Дзіўным пахам за маім акном
Не знікай! Ці варта забывацца,
Што прайшло ў шчасці ці ў бядзе,
Бо як тут, хачу табе прызнацца,
Не чакаюць у свеце анідзе.
Я ў шчасце веру і не веру,
Ты адна прычынай і ўрачом.
А чакаю, што адчыніш дзверы
Выпадкава звезеным ключом.

Першае расчараванне

Пакінута каханым чалавекам.
Абражана дзявочая краса.
Дрыжыць слязінка на прыгожых вейках,
Як на галінцы тоненькай раса.
Боль першага ў жыцці расчаравання.
І не адкажа дзеўчыне ніхто
На горкае, балючае пытанне,
Жаночае, адвечнае: "За што?!"

Юнацкая бяздумнасць

З табой было ўтульна, як ніколі.
Я адзінокім стаў каля радні.
Я без цябе не бачыў добрай долі,
Як дрэва, што згубіла карані.
Як лес, прамоклы з шапак да карэння,
Чакаў ад неба шчырага святла.

Мой воз каціўся дрогка па каменях,
Мне не хапала ласкі і цяпла.
Па ветры попел і ўсё святое.
Крычаць над чорнай плямай груганы...
Як лёгка мы парой губляем тое,
Чаму ў свой час не ведалі цаны.

Вязынка

Сям'я Купалы
(Здымкі з даўніх нетраў.
Які там час?
Узлёт або застой?)
Дапамагала шэрагу паэтаў
Сваёй народнай
Шчырай дабратай.
У хаце ціха,
Цёпла і смаліста.
І блізка мне,
Бо я — вясковы сын.
Не меў пясняр
Маёнткаў асабістых
З бетону
У бязмернасці вітрын.
Усё так проста,
Шчыра і сардэчна:
Сурвэткі, ручнікі, капелюшы...
Вясковы побыт
Любы і сардэчны,
Які нясучь
Сяляне ў душы.

Максіму Багдановічу

Балюча
І горка навекі ў душы.
Запомніў урок я
Да смерці:

У краі чужым,
У чужым шалашы
У росквіт юнацтва
Памерці.
У жалі "Вяночак"
Яго абдымаю,
Радочкі шапчу я
Ад сіняе бухты:
"Я не самотны,
Я кнігу маю
З друкарні пана
Марціна Кухты".
Пенсіянерам
Вучуся ў яго.
Як мне пераняць
Тую шчырасць?
Каб верш, нібы песня,
Для свету ўсяго
Паводкай
Разліўся ўшырак.

Памерлыя хутары

Падаецца —
Скрыпнуць дзверы...
Дзе яны?
Адна пячурка...
Сустрадаюцца грушы-бэры
І ранеты ля падмурка.
Тут была дзядоў сядзіба...
Болем тахкае ў кроў.
І расплакацца не дзіва
Ля памерлых хутароў.

Сповідзь бацьку

Мне сорамна перад табою, тата.
Шаную я літоўкі пад страхой.
Ты ўзняў сыноў.
Стаіць званочак — хата,
Што зрублена куксатаю рукой.
Чытаю споведзь на тваім парозе.
А што за мной?
Агонь ці кволы дым?
А колькі ёсць прыпынкаў на дарозе.
І кожны можа стацца канцавым.
Сустрэў з самотай выцвілае ранне.
Мне не дала адказаў добрых ноч.
А ты б шукаў мне зноўку апраўданне,
А я б стыдаўся тваіх шчырых воч.

Лявон Цімохін (1944), паэт, гісторык

Нарадзіўся ў г. Маладзечна. Скончыў гістарычны факультэт Белдзяржуніверсітэта. Працаваў настаўнікам, быў на прафсаюзнай і савецкай рабоце, выкладаў гісторыю ў гарадской сярэдняй школе №5. Цяпер — на пенсіі. Жыве ў в. Хажова Маладзечанскага раёна.

З вершамі выступае на старонках мясцовага і рэспубліканскага друку. Аўтар зборніка паэзіі "Срэбны коннік" (2003).

Вецер, вецер — завеі, сумёты,
Млосна стыне пад сцюжай зямля.
Ноч, віхура і — раптам здаля
Падміргнуў мне агеньчык пяшчотны.
Падміргнуў, засаромеўся, знік...
І завыла, зайржала завая.
Дзе агеньчык, каго зараз грэе,
Рвецца ў цемру пакрыўджаны крык.

Купалле

Глыбокая лясная азярына
Глядзіцца бы ў люстэрка вербалоз.
Нясмелая вясковая дзяўчына
Зышла ў ваду, бы німфа з-пад нябёс.
На летнім золку так павольна днее,
Шчэ прыцемкі над цёмнаю вадой —
Плыве ў хвалях белая лілея,
Так вабячы чароўнаю красой.

Вязынка

Лячу на хуткай электрычцы.
Супынак. "Вязынка Купалы".
Не для Купалы час імчыцца:
Час тайнай сілаю сваей
Не знішчыць дум яго зарніцы,
Пакуль у калысцы мы зямной.
Імчыць цягнік, Сусвет імчыцца
Ў вякі, і у зорнай вышыні
Напэўна трэба супыніцца
Над вёсачкай, што на Зямлі,
Сярод нябёсаў крыкнуць удаля:
Супынак — "Вязынка Купалы!"

На Беларусі добрае надвор'е
Ад Вільні да Смаленска дождж імжыць,
Грыбы растуць у лесе, а ў полі
Туман, шарэе, кнігаўка крычыць.
О, гэты мілы сум наш Беларускі,
Спакойна-велічны, абложны сум,
Як хмельнае віно з прадзедавае кружкі,
Як старасвецкі сон пад звон гусярскіх струн
У беларускай хаце настальгія,
Дождж мае вокны распачнай слязой,
Ноч надыходзіць, хутка край накрыве
Сваёй духмянай цёмнай цішынёй.
Заснуць бы. Палягчэла б. Не, не спіцца.
У сэрцы б'ецца кволы, нудны боль...
О, Божа, я чакаю навалыніцу
І за яе маліцца мне дазволь!

Усцяж ля сцэжкі палявой
Шэрым аксамітам хвалі
Сонца, воблакi, спакой,
Жаўруковы спеў у далях.
Вецер гойдае абшар,
Ціха шэпчуцца калоссі,
Чабаровы водар-жар
На ўзлеску... Прыйдзе восень,
Павуціннем паляціць
Над іржышчавым прасторам
Жытнім хвалям век не плыць:
Сёння, заўтра і на ўчора
Не змяняеш спакваля —
У нетру часу дні імчацца
Імчыць, уздрыгвае Зямля...
Нас не стане — паўтарацца:
Наўсцяж, ля снежкі палявой
Шэрым аксамітам хвалі,
Сонца, воблакi спакой.
Жаўруковы спеў у далях.

Светлай памяці...

У лузе за рэчкай
Туманы паснулі,
А зоркі, як свечкі,
Над домам дзядулі,
У вэлюмах вішняў
Спіць стомлены вецер.
Нязвыклая ціша
Ў хаціне, у Сусвеце.

Кастусь Цыбульскі (07.05.1956), паэт

Нарадзіўся ў в.Забалоцце Маладзечанскага раёна. Працаваў фрэзероўшчыкам на заводзе. Скончыў філфак Белдзяржуніверсітэта. Жыў у Слуцку, працаваў інспектарам па справах непаўналетніх, узначальваў мясцовае літаратурнае аб'яднанне. Цяпер — у Мінску.

Аўтар кніг "Ноч маладзіка" (1994), "Малітва і песня" (2006) ды інш. Вядомы як аўтар песень, якія выконваюць зоркі беларускай эстрады.

Я прыйду на зары...

Я прыйду на зары
Нечакана і ціха
І знаёмую клямку
Нясмела крану...
На буслянцы прачнеца
Старая бусліха
І разбудзіць вясну.

Я прыйду на зары,
Калі коні на лузе
У расяння ўзоры
Сплятаюць сляды...
Калі зноў заклапоча кавадла,
Як бусел,
Калі выдыхне комін
Аладкавы дым.

Я прыйду на зары,
І зайду я не ў хату —
Падымуся ў маленства,
У песні яго...

Як на самае лепшае
Матчына свята,
Скача ў печы засмяглай
Шчаслівы агонь.

Адзвінела павуціна
Над абрусам мурагоў...
Восень выткала хусціну
Над шаломамі стагоў.

І рукою чараўніцы
Сыпанула ў бор агню,
Дзе бярозкі-маладзіцы
Рады сонечнаму дню...

Дзе зязюлі кукавалі,
Дзе чаромхі цвет кіпеў,
Дзе асінькі уздыхалі
Пад дзявочы срэбны спеў...

Эх, часіна залатая,
Вераснёвая пара!
Смуткам сэрца мне кранае
Жураўліная зара.

Мой край

Стыне чысты блакіт,
Шэпча штосьці чарот,
Тут закружана неба вірамі...
Ля імклівай вады,
Гаманлівых ракіт,
Сустрэкаюць каханья ранне.

Тут варожыць рака,
Тут лілеі цвітуць,

Тут п'явучы з гармонікам вечар...
Непадкупнасць і песня
Народжаны тут.
Тут сама нараджаецца вечнасць.

Маладзечанскі край,
Ты і радасць, і боль,
Майго сэрца жывая часцінка.
Тут Жар-птушкай живе
Незямая любоў,
Што завецца пяшчотна
Ірынкай...

Бярозы

(Паводле М.Рубцова)

Я люблю, калі шумяць бярозы,
Калі лісце сыплецца з бяроз.
Слухаю — і наплываюць слёзы,
Хоць адвыклі вочы ўжо ад слёз.

Ўсё прачнецца ў памяці міжволі,
Адгукнецца ў сэрцы і крыві.
Стане неяк радасна ад болю,
Быццам хтосьці шэпча аб любові.

Ды часцей перамагае проза,
Нібы вее вецер скрухай злой.
Бо шуміць ўсё гэткая ж бяроза
На магіле маці дарагой.

Бацьку на вайне забіла куля,
А ў сяле маім ля агародж
З ветрам і з дажджом шумеў, як вулей,
Толькі ўжо з лістоты медны дождж.

Родны край, люблю твае бярозы,
З першых год я з імі жыў і рос.
Вось чаму і наплываюць слёзы,
Хоць адвыклі вочы ўжо ад слёз.

Вялікдзень

Тры акны...
На фіранках — месяцы,
За фіранкамі
сее раніца...
Успамінамі
цеста месіцца,
Успамінамі
ў печы паліцца...
Сонца
велічна усміхаецца,
Быццам з неба
сышла Багародзіца.
Дзед Мікіта
услых жагнаецца:
— Эх, Вялікдзень
у хату
просіцца!
Пірагі — як снапы, наўкола,
Каля печы
шчыруе маці...
А на покуці —
Бог вясёлы
І святочны настрой
у хаце.
...За сталом —
сваякі і суседзі:
Кожны чаркай
душу спавядае
Дзе ж ты ў хаце
сёння ўседзіш,
Калі вёска
ў біткі гуляе...
Тры акны...
На фіранках — месяцы,
За фіранкамі
сее раніца...
Успамінамі
цеста месіцца,
Успамінамі
ў печы паліцца...

Сказ пра ката

Касматага і рыжага,
Як восеньскі стажок,
Гарэзу-блінакрада
Нёс бацька у мяшок,
І машыніст пракураны
За пачку папярос
Праныру безбілетнага
На выселкі завёз.

Міналі дні і месяцы,
Як кадры у кіно...
Пра рыжага свавольніка
Забыліся даўно.
Туманам слаўся верасень —
Шчадрэйшы грыбасей...
З дажынкамі-дакопкамі
Сплылі трывогі ўсе.

Дажджом і ветрам ранак
У шыбы грукатаў...
Пачулася за брамкай
Кароценькае "мяў"...
Мы выбеглі з сястрой,
Зірнулі цераз плот —
Аж ток пайшоў па скуры:
Без лапак плакаў кот...

Пушысты рыжык-пыжык,
Праныра-блінакрад...
А да бацькоўскай хаты
Без лап прыпоўз назад.
Малым я быў, а помню,
Як слёзы ліў з сястрой,
Як бінтавалі лапкі
Кашуляю старой...

Буслоў кружыла восень,
Рабіны пёк касцёр...
А дома, каля ганка,
Маўкліва кот памёр.

...Ў заморскіх рэстаранах
Шыкуе блазната...
А я любіць Айчыну
Вучуся ў ката.

Сустрэча

Сустрэліся ссівелыя дзяды
На шумным асіповіцкім вакзале
І важна пра нялёгкія гады
Гамонку нетаропка завязалі.

Казалі пра сяўбу і пра вясну,
Пра цяжкую вясковую жыткуху,
Пра нечыю абрыдлую свякруху,
Пра хіжую, далёкую вайну...

Прыпомнілі... Цыгаркі прыкурылі,
З маўчання сплюнулі і селі у вагон
Якія ж лёсы іх жыццём кружылі?
Якія буры гнулі іх, двухжыльных? ...
... Жывая памяць да апошніх дзён.

Навагодняе

У пакоі і цёпла, і ціха,
Крочаць ходзікі на сцяне.
Дзед Мароз свой узор на акне
Праз марозныя вусы надыхаў.

Ледзяшы, нібы стрэлкі са стрэх,
А пад месяцам — дзіўныя свечкі...
І за лесам, і там, за рэчкай,
Будзе сёння, як зорак, сустрэч.

І, здалося, над дзедавым садам,
Ў зорным небе — анёлаў сляды...
І, здалося, што назаўжды
Зніклі подласць, падман і здрада.

Зніклі войны, і плач, і кроў —
Анідзе аніводнае страты.
Светла шчасце заходзіць у хаты,
Светла ў сэрцах калег і сяброў...

Загарайся ж, святочна гары,
Навагодняе, зорнае шчасце!
Разам сэрцы і дзверы насцеж
Расчыняй!
Хай заходзяць сябры!

Тост пад завіруху

Віруе завірухі калаўрот,
Снягамі запарушаны альтанкі.
Імчыць на тройцы зноў пад Новы год
Вясёлы Дзед Мароз у дзіўных санках.

Яго вітае смехам дзетвара,
І вочы загараюцца ад шчасця.
Страчаюць Дзеда ў хатах і дварах,
Яму граніцы і кватэры — насцеж!

Вузлы праблем рассечаны наноў!
Гараць на ёлках свечкі і гірлянды.
І пеніцца шампанскае віно,
Калі грымяць разбуджана куранты.

За вокнамі — зімовы калаўрот,
Ды гарача ад песень у застоллі...
Я падымаю тост за Новы год,
Я падымаю тост за свой народ,
Жадаю для яго найлепшай долі.

Ціхан Чарнякевіч (22.01.1986),
літаратуразнаўца, крытык

Нарадзіўся ў г.Пінск. Вучыўся ў сярэдняй школе №15 і на факультэце беларускай філалогіі і культуры Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М.Танка. Скончыў магістратуру і аспірантуру пры кафедры беларускай літаратуры БДПУ імя М.Танка. Працаваў у газеце "Літаратура і мастацтва", а цяпер — загадчык аддзела крытыкі часопіса "Маладосць". Жыве ў Радашковічах Маладзечанскага раёна.

Аўтар шэрагу літаратурна-крытычных артыкулаў, прысвечаных малавядомым ці забытым старонкам беларускай культуры, укладальнік і каментатар кнігі "Максім Багдановіч: вядомы і невядомы: крытыка-архіўны зборнік" (Мн., 2011).

Зямля, зачараваная добрымі духамі

Антон Францішак Брыль. Ян Ялмужна. 2014

У Антона Францішка Брыля нестандартная літаратурная рэпутацыя. Сёння на ягоным рахунку кніга вершаў, дзве кнігі перакладаў ("Каваль з вялікага Вутану" Толкіна і "Бэўвульф") і вось нядаўна з'явілася яшчэ і проза — казка "Ян Ялмужна".

Па першым часе пра яго гаварылі як пра неакласіка, захопленнага старажытнымі тэкстамі сагаў і антычнай паэзіяй. Пасля, з кнігі вершаў "Не ўпаў жолуд", стала выдавочным імкненне Антона Брыля да эпікі: у дадатак да пары дзясяткаў выдатных вершаў публікаваліся ўзоры больш аб'ёмных жанраў, дзякуючы чаму зноў узніклі размовы пра "беларускі гераічны эпас", які па-ранейшаму гісторыкам літаратуры ба-

чыцца няздзейсненым і недапраяўленым. Творы Брыля як бы абяцалі ў далёкай перспектыве вялікую эпічную паэму, якая б, магчыма, і сталася ўзорам жанру і прадметам натхнення вучнёўскай моладзі — такім жа, як "Каласы пад сярпом тваім" Караткевіча. Пэўным подступам і сігналам, што абяцанае ўцялесніцца, быў і фенаменальны па ўкладзенай працы пераклад стараангельскага "Бэўвульфа".

Але займелі — казку.

Маё найгалоўнейшае перакананне, узніклае адразу як адклаў прачытаную кніжку: гэта можна было сказаць і ў вершах. То бок я лічу "Яна Ялмужну", скажам так, "прозаі паэта" — жанрам даволі добра асветленым у літаратуразнаўчай навуцы. Але з пэўнымі агаворкамі (як і ва ўсякай прозе паэта, тут таксама маецца пэўная нераўнамернасць аповеду). Рэч не ў тым, што Брыль часцяком рытмізуе прозу, а ў тым, што ў самую тканку некаторых раздзелаў "Яна Ялмужны" укладаецца сюжэт ліра-эпічны (гл. напрыклад главу "Размова з дрэва" — тое самае мог бы праспяваць-распавесці ў баладзе і паэт-рамантык (ці то ягоны наступнік), не важна ад першай асобы ці вуснамі якогась гусляра-песняра). Гэта не адмоўная рэакцыя. Як казалі Зінаіда Гіпіус, "у добрага паэта не можа быць зусім кепская проза, як і ў добрага празаіка-стыліста — зусім кепскіх вершаў; але для абодвух гэта не галоўная, другая іх форма". Так і ў прозе Брыля можна ўбачыць адгалоскі вершаў — з іх гістарычнымі загадкамі і, часам, красвордамі.

Разам з тым, ці ўласцівы для звычайнай казкі — літаратурны красворд? У казцы, кім бы яна ні пісалася, усё раскладзена і разжавана. Але для Антона Брыля было б занадта проста ўзяць трывіяльны казачны сюжэт і матыў (бедны служба запальваецца каханнем да багатай арыстакраткі, праходзіць праз шэраг выпрабаванняў і ўрэшце атрымоўвае бласлаўленае бацькі-магната). На такі кручок мог бы трапіцца хіба Якуб Колас — і ён на яго трапіўся ў "Сымоне-Музыку". Паэма, цьху ты, казка Брыля — гэта ўсё-такі літаратура ХХІ стагоддзя, таму ў "Яне Ялмужне" адчуваецца дух фундаментальнай схаванай часткі айсбергу (якую, мажліва, да канца бачыць будзе толькі сам аўтар, а крытыкі і чытачы стануць бегаць па паверхні). Сам матыў тут быў бы распісаны (як трывіяльная казка) на трох старонках. Цікавей, як зроблены

гэты "шынель", а менавіта — якія гістарычныя пласты тут ахоплены, наколькі дакладна аўтар узнаўляе выгляд Геранёнскага замку, у якім і ў ваколіцах якога адбываецца дзеянне; як суаднесены рытмізаваныя часткі тэксту з нерытмізаванымі; як узаемадзеінічаюць цытаты з антычных паэтаў з асноўным сюжэтам казкі; чым, якімі крыніцамі карыстаецца аўтар, каб імітаваць мову беларусаў часоў Францішка Скарыны. Усе гэтыя прыёмы рытарычнай рэтардацыі надзвычай цікава было б прааналізаваць сучасным філолагам у выглядзе якой курсавой, а нават і дыпломнай працы.

Цікавым мне падаўся і сам падыход да разгортвання сюжэта: праз 12 дыялогаў ці, паводле аўтара, "размоваў". Гэта, несумненна, прыхамаць паэта, а не празаіка ці казачніка (хоць, хто ведае, можа наступнай у Брыля будзе кніга п'есаў). Такая арганізацыя для беларускай літаратуры не новая — успомніць хаця "Апавяданне аб іконніку і залатару" Максіма Багдановіча ці іншыя яго празаічныя нарысы, у якіх ён ставіць зусім не празаічныя мэты, а менавіта — ператварае іх у эстэтычныя трактаты, зашыфраваныя ў апавяданні. Дыялог двух персанажаў сустракаецца і ў жанры ананімных гутарак XIX стагоддзя, але там часцей гаворыць адзін персанаж. Багдановіч жа бліжэйшы да "Яна Ялмужны", і наагул "Іконніка і залатара" можна было б ставіць у тэкст асобнай "размовы" і ніхто не заўважыў бы стылістычных пераасаў, бо там нашанівец таксама стылізуе свой тэкст, улічваючы рытарычную культуру эпохі Вялікага Княства. Аднак, зноў жа, ёсць і адрозненне, бо ў Багдановіча кожны такі дыялог самадастатковы (у Платона, зрэшты, таксама), а ў "Яне Ялмужне" яны павінны ўтвараць цэльную казку. Вядома, яны яе ўтвараюць, і тым не менш, разасобленасць раздзелаў адчуваецца пры чытанні вельмі моцна: заўжды даводзіцца вяртацца да папярэдніх "загадак", а рабіць гэта, пры такой насычанасці казкі ўсялякімі ўпрыгожваннямі, даволі складана.

Нягледзячы на гэтыя мінусы (якія для нейкага іншага чытача могуць стацца і плюсамі), казка мяне захапіла. Чытаць яе трэба сапраўдным літаратурным гурманам: ёсць тут і "дух эпохі", міфалагічна-магічны антураж, і прывязка да традыцыйных казачна-фэнтэзійных матываў, і паэзія, і проза. Увогуле ў такую Беларусь хочацца трапіць — як у нейкі

ангельскі Хогварце (хіба што навучацца ў ім будуць не дзеткі, а аспіранты гістфакаў і філфакаў). Ды і самая ідэя магічнай трансляцыі ўлады над месцам праз сёмага сына — вельмі цікавая (у кнізе ёсць легенда пра тое, што сёмы сын рымскага арыстакрата Палямона заблукаў у ліцьвінскім лесе і быў прыняты добрымі духамі, якія пазней выправілі яго да людзей, надзяліўшы магічнымі здольнасцямі). Казка Антона Францішка Брыля — і лагічная галаваломка, і проста цікавае з'явішча для беларускай "прозы паэта" — укараненае ў традыцыі.

Чытайма. Варта.

Галасы і перспектывы насць трывіяльнага

Светлана Алексіевіч.

Время секонд-хэнд. Москва. 2013.

Чытаць кнігі Алексіевіч надзвычай цяжка. Не з тае прычыны, што пісаная яны грувасткім стылем, бо гэта зусім не так: чым далей, тым лепш піша аўтарка — і гэта пры ўсёй неэстэтычнасці, скажам так, матэрыялу (хоць, канечне, той бруд і абсурд чалавечага існавання заўсёды ўраўнаважваецца ў яе антыноміяй). Пачынаючы ад "У вайны не жаночы твар" кнігі дрэйфуюць да большай ускладненасці, структураванасці мовы. Першая кніга не мела, бадай, жорсткай структуры, а вось астатнія былі прывязаныя да маналогаў "саўдзельнікаў" — маналогі, зрэшты, і ўтваралі змест кнігі. Што да "Часу сэканд-хэнд", то ў ім самая ідэя кнігі аўтаркай мысліцца крыху больш глабальна: вядома, сам змест па-ранейшаму дыктуе структуру, аднак самаарганізацыя кнігі таксама адбываецца. Паасобныя часткі і нават тэмы кнігі становяцца лейтматывамі, пранікаюць на найніжэйшыя ўзроўні расповеду, з'яўляюцца словы, якія будуць трапляцца на ўсім працягу кнігі, усплываць у тым ці іншым маналогу і не паходзіцьмуць з самога зместу.

Я б сказаў, што "Час сэканд-хэнд" — своеасаблівы энцыклапедычны даведнік па ўсёй творчасці Алексіевіч. Тэматыка, якая закраналася ў мінулых кнігах — "У вайны не жаночы твар", "Апошнія сведкі", "Цынкавыя хлопчыкі", "Чар-

нобыльская малітва" паўсюль выплывае то з той, то з іншай гісторыі. Можа, толькі чарнобыльская тэма тут не згадваецца (хаця, магчыма, і забыў нешта), аднак, наўзамен яе, выходзіць то там, то сям задума наступнай кнігі, пра якую Алексіевіч даўно гаворыць — кнігі пра каханне. Такім чынам, тэмы гэтыя, пераплятаючыся ў маналогам, утвараюць дзіўны калейдаскоп, зусім адцяняючы асноведзь кнігі — "Зачараваных смерцю", якіх сама аўтарка дагэтуль лічыла недасканалай спробай выказвання.

Я казаў, што чытаць кнігі Алексіевіч цяжка, і гэта сапраўды так. Тым не менш, для знаёмства з гэтай аўтаркай "Час сэканд-хэнд" будзе найлепшым падручнікам. Не толькі дзякуючы тэматыцы. Па-першае, мова кнігі добра адрозніваецца ад мовы першых кніг (у лепшы бок, зразумела; праўда, я мяркую па савецкіх выданнях, якія ёсць у мяне на паліцы — магчыма, яны былі адрэдагаваныя пісьменніцай у часе выдання новых збораў твораў). Па-другое, з адлюстравання брыдкага, агіднага і страшнага ў чалавечым існаванні Алексіевіч у новай кнізе пераходзіць да асэнсавання палітычных праблем, гаворыць пра больш адцягненыя рэчы і паняцці — такія, як савецкі чалавек, ягоная свядомасць; распаўядае пра людзей у часе перабудовы і ў першыя гады пасля знікнення Савецкага Саюзу. Я маю на ўвазе, што той квінтэсэнцыі беспрасветнасці, характэрнай для папярэдніх кніг, у "Часе сэканд-хэнд" менш. Гэта, бадай, найбольш лёгка для чытання кніга Алексіевіч (хоць, можа, гэта і аксюмарон).

Катэгорыі "лёгкая/цяжкая", канечне, не зусім навуковыя (і гэта мякка кажучы). Аднак, звываючыся з тым, што кнігі ў прыгожых вокладках трактуюцца як літаратура, крытыкі мусяць адказваць на запатрабаванні чытача, ці варта іх набываць. Я бы сказаў, што кнігі Алексіевіч трэба мераць крыху іншымі лінейкамі, чымся ўласна белетрыстыку-літаратуру. Вядома, што гэта адказ на даўні заклік Алеся Адамовіча "Дык рабіце звышлітаратуру!". Нагадаю: Адамовіч хваляваўся, што звычайная белетрыстыка не можа фармаваць мысленне чалавека, яно, маўляў, абрасло сфагнумам і іншым лайном, праз якое дужа цяжка пісьменніку прабіцца. Алексіевіч гэты заклік у свой час падхапіла і ў нядаўнім інтэрв'ю згадвала, што Адамовіч называў ейны жанр "раманам галасоў" альбо "саборным раманам". Тут відавочнае пе-

рагуканне Адамовіча з кнігай Бахціна "Праблемы паэтыкі Дастаеўскага" і бахцінскай ідэяй "поліфанічнага раману". Перабудоўчая крытыка, асабліва пасля святкавання 1000-годдзя хрышчэння Русі ў 1988-м, звязала гэтую бахцінскую гіпотэзу з ідэяй царкоўнай саборнасці і ледзь не цалкам пахавала ўсе літаратуразнаўчыя знаходкі Бахціна пад гэтым сінтэзам філасофіі з Царквой (пра гэта добра пісаў у апошняй сваёй кнізе Натан Тamarчанка). Але справа не ў Бахціне, а ў Алексіевіч, для якой прынцып поліфанічнасці ад пачатку зададзены жанрам суплёту "чужых" маналогаў, якія ў працэсе распаўсюджвання робяцца "сваімі" для слухача-аўтаркі, для чытача і для самой кнігі (у апошнім выпадку і пачынаецца "перагуканне матываў"). Прынцып зададзены, але для творцы кожная зададзенасць — зло, таму Алексіевіч спрабуе яго развіваць. Так і ў "Час сэканд-хэнд" апаведы-маналогі перамяжоўваюцца сапраўднымі "галасамі", часам яны ўжо нават не аўтарызуюцца, гэта прадстаўляецца як безыменная, але не безаблічная вулічная гамана. Гэты хор галасоў, цытатаў, фрагментаў падслуханых размоў таксама новы для метаду Алексіевіч і праявіўся ў завершаным выглядзе толькі ў апошняй кнізе, пра якую і ідзе гаворка.

Гаворачы пра Алексіевіч, заўсёды крытыкамі адзначалася: бярэ, скажам так, заезджаную і ў той жа час маргінальную тэму: ну, былі жанчыны на вайне; ну, быў Афган; ну, грывнуў Чарнобыль — хто ж гэтага не ведае? Каго гэта не закранула? Яно і сапраўды: здаецца, усё вядома, але насамрэч — гэтага як быццам і не было. І менавіта таму за гэтыя тэмы бралася Алексіевіч. Здавалася, што і пра падзенне Савецкага Саюзу казаць няма чаго, бо ўсе ўсё пра гэта ведаюць, і наогул — "Аганёк" Кароціча. Але факт той, што ўжо сёння "Аганёк" Кароціча для мяне, напрыклад, — як "помнік Пушкіну" для Цвятаевай. Я без Вікіпедыі не ведаю, хто такі Кароціч, ніколі не трымаў у руках часопіс "Аганёк" і не помню 19 жніўня 1991 года. Усяго гэтага — для мяне асабіста, для маёй памяці — не было, як і афганскай вайны, і Чарнобыля, і жанчын-снайпераў.

Таму і гаварыць і пісаць пра гэта — варта і важна менавіта цяпер.

Спатрэбіцца.

Жанглёр на футбольным полі

Віктар Марціновіч. *Мова*. 2014

Нядаўна ішоў я па Вацлаўскай плошчы ў Празе і ўбачыў аднаго мальчика з футбольным мячом. Ён закідваў мяч сабе на спіну, качаў яго ад шыі да пяткі, пераварочваў сабе на живот, потым падкідваў на калена, галаву, плечы, зноў на нагу — і ўсё гэта пад рытмічную музыку. Дарэчы, выклікаў усеагульнае захапленне і сабраў нямала чэшскіх крон у сваю скарбонку. Але мне неяк падумалася: ці гуляў ён хоць раз за футбольны клуб?

Сучасная культура, якую я ўсю дарогу спрабую зразумець, развіваецца паводле нейкіх дзіўных законаў, да якіх я ніяк не магу прызвычаіцца. Мне заўсёды думалася, што для рэкламы дастаткова сяброўскай перадачы з вуснаў у вусны, для разумення свайго — рытмікі сэрцабіцця. І ніякіх іншых крытэраў. Цяпер жа чым далей, тым весялей мяне спрабуюць зрабіць спажывцом чагосьці "абавязковага для ўсіх". Сучасная культура патрабуе, каб ты быў там і там, схадзіў туды і туды, паглядзеў, прачытаў і паслухаў тое і тое. Інакш — выпадаеш. Бо не зможаш падтрымаць размову, прасачыць дынаміку, сінхранію і дыяхранію. Рацыянальнае павучінне, як сірэна на нерасце, кліча цябе ў свае абдымкі.

Неспадзявана доўга гэтыя працэсы абміналі беларускую літаратуру. Мажліва, ейная патрыярхальнасць грала тут не апошнюю ролю. Ад слова "праект" літаратар старэйшага веку скаланаецца: як так можна пра святое, пра літаратуру? І ўцякае ад гэтага навамоўя ў глыбіні ўласных комплексаў, сяброўскія тэлефанаванні і сустрэчы ў курылках. Цяпер у нас дзве літаратуры: рынкавая і ўся астатняя (чытай — адсталая, неспаспяховая, нямодная, "нікому-не-вядомая").

Да першай належыць якраз Віктар Марціновіч. Прычым калі ўсе астатнія гульцы на літаратурным полі праходзілі нейкі шлях перад тым, як трапіць у язовыя пальчаткі рынку, то Марціновіч з першага ж твору быў пісьменнікам-праектам, такім сабе Ягоркам Драпавым, для якога важна зрабіць заўважны жэст і якому важна запомніцца, а самая вартасць кніжкі адыходзіць пры гэтым на другі план. Людзі з літа-

ратурных колаў паступова звыкаюцца з штогадовымі вакханаліямі пры выхадзе чарговага раману (за пяць гадоў выйшла чатыры штукі — Сэлінджару й не снілася!), з сумам прабягаюць вачыма глыбакадумныя рэцэнзіі культуролагаў, якія з імпэтам "дэканструюць", "інтэрпрэтуюць" і "эксплікуюць" тыя архіважныя і найактуальнейшыя сэнсы, якія льюцца на галовы ўдзячных чытачоў з раманаў Віктара Марціновіча. Сам пісьменнік здаецца перасоўнай выставай, якую возаць па краіне і паказваюць за мяжой на рознага кшталту ВДНГ.

Хлопец прыйшоў да поспеху, што тут сказаць. Цяпер ён — частка вялікага кансорцыюму і ўцягвае ўсё новых людзей у поле свайго прыцягнення. Паспрабуй напішы пра яго крытычна — ды ты што? ты ведаеш, хто яго рэдагаваў, хто яго прасоўвае, хто пра яго ўхвальна адгукнуўся? Ты хочаш, каб яны не падалі табе рукі?

Я паспрабую.

На марціновічаўскі раман "Мова", які гэтымі днямі актыўна раскупляецца ў менскіх кнігарнях і спампоўваецца з сеціва, выйшлі тры рэцэнзіі — Каці Рускевіч, Андрэя Расінскага і Міхася Баярына. Тэксты вельмі розныя, але ўсе — узорна-дыпламатычныя, калі не сказаць больш. Агульнае месца ў трох тэкстах — пераказ зместу і азнаямленне чытача з кампазіцыяй. Мне гэта падаецца надзвычай сімптаматычным — што яшчэ можна сказаць пра гэты раман, акрамя як пераказаць і пахваліць анатацыю? Як сапраўды файна прыдуманая: лінгвістычны баявік, антыўтопія, альтэрнатыўная гісторыя, Кітай паглынуў РФ, мяжа Ўсходу і Захаду засталася ў Берасці, Еўропа заняпала, захраснуўшы ў мультыкультурнай вольнасці й нішчымніцы, а Кітай (а з ім і Менск) цяпер гегемон — заможны й паспяховы. Беларускую мову (наймацнейшы наркотык) завозяць кантрабандай, продаж скруткаў з фрагментамі забытых тэкстаў курыруюць кітайскія трыяды — мафіёзныя кланы. Вось у начным клубе хлопец і дзяўчына, дасягнуўшы эмацыйнага збліжэння, разгортваюць у туалете скрутак з мовай і, прачытаўшы вершык, раствараюцца ў экстазе, а хлопец, ачомаўшыся праз колькі гадзін, разумее, што атрымаў венерычнае захворванне. А чыталі яны вось што:

Ты пойдзеш у бой, а я плуг пакірую,
каня накармлю, напаю, —
і так абаронім, засеём, збудуем
Беларусь дарагую сваю.

Выдатная сюжэтная калізія, ці не праўда? Усіх мусіць торкнуць...

А вось "джанкі" натрапляе на найбольш гарманічны ў сваім наркаманскім досведзе тэкст — і гэта "Матылі" 20-гадовага Уладзіміра Жылкі, найпрымітыўнейшы ягоны верш.

Я з горыччу пішу пра гэтае свінства ў адносінах да геніяльнага Жылкі, усведамляючы відавочную некампетэнтнасць аўтара ў беларускай лірычнай традыцыі, ад Францішка Скарыны да Антона Францішка Брыля, з якога можна было б выбраць значна цікавейшыя радкі. Пішу, разумеючы і агульны аўтараў пасыл: сыграўшы на "тролінгавым" характары кожнай згадкі пра мову і кожнага ўпамінавання аб білінгвізме, паказываць рэцэптары ў рускамоўнай аўдыторыі Беларусі, пераважна моладзевай, якая, праглынуўшы вірус з раманау, пабяжыць чытаць беларускую літаратуру. Толькі ці пабягуць, прачытаўшы пра "каня накармлю, напаю, засеём, збудуем"? Чувак, гэта тыя ж "світкі", "лапці", "сохі" і "косы", супраць якіх змагаецца наша культура, пачынаючы з Багдановіча і заканчваючы кампаніяй "Будзьма беларусамі". Навошта засоўваць іх у камерцыйны раман для шырокай аўдыторыі? Каб яна ўпэўнілася, што школьны белліт і белліт для інтэлектualaў — тоесныя?

Раман "Мова" гладкі, як нектарын, сентымэнтальны да ружовасці і абсалютна нястрашны, хоць задуманы, паводле аўтара, як драма і антыўтопія. Бяры і ў лоб стрэль, не магу ўявіць сабе чытача, у якога нешта там сціснецца пры чытанні. Таму што палова тэксту аддадзеная на абстрактнае бла-бла-бла, з якога, як правіла, не пралузваецца антыўтапічная вусціш. Каханне, якое цэментавала тэксты Замяціна, Оруэла і Хакслі, "абнуляючы" сабою сутнасць якое-кольвек таталітарнае ідэалогіі, у Марціновіча выглядае як слязлівае інтэлігенцкае цопанне (які ўжо з такога кахання супраціў Сістэме!), а пошук слова-адпаведніка для кахання ў кнізе Дубоўкавых перакладаў з Шэкспіра (той пошук мог бы стаць стрыжнем сюжэту), узнікае ў другой палове кніжкі і неўза-

баве борздзенька заязджае на раяльных калёсіках назад у кустоўе.

Я не супраць рынку і мідл-літаратуры (як гэта па-беларуску будзе — "сяр-літ" ці што?). Але, відаць, каб заяваваць той рынак, трэба выканаць ягоныя патрабаванні. Напрыклад, прыдумаць свежую глабальную метафару, ад якое кай-фавалі б мільёны. Ці ёсць нешта падобнае ў наіўна-дзіцячай маласольнай антыўтопіі Марціновіча? Па-мойму, не. Раманы ягоныя, у тым ліку і "Мова", выдаюць на пашыраныя варыянты калёнак, адзіная функцыя якіх — справакаваць чытача нейкай бразготкай, з якой той пагуляе пару дзянькоў, а пасля закіне ў дальні кут і папросіць новую. Пакуль што сімвалічныя ягоныя капітал складаюць не літаратурныя дасягненні, а 5000 фрэндаў у фэйсбуку, прыемная знешнасць і мноства сяброў сярод гуманітарыяў Беларусі і свету, якія і будуць перакладаць ягоныя новыя раманы на замежныя мовы, вазіць на франкфурцкі кірмаш і пісаць пра іх глыбакадумныя міні-манаграфіі.

Немагчымасць "хэпі-энду"

Андрэй Федарэнка. Ціша. 2014

Галоўная бяда сучаснага чытача і крытыка — літаралізм. Творы часцей і прасцей выносяцца ў "класіфікацыю а), б), с)" паводле вонкавай прыкметы, гэтаксама як пасля новага знаёмства абываталь рэзка і беспаваротна, з першай жа размовы, выдыхне камусьці на вуха: "абмежаваны", "тупы", "недарэчны" і г.д. Хвосткія эпітэты — мо' гэтага чакаюць ад крытыкі? Высноўванне заканамернасцей — гэтага? Не ведаю. Пакуль што і крытыцы, і літаратуры бракуе шмат чаго, і найперш — уласна мыслення, якое імкнецца зайсці як мага далей.

Андрэй Федарэнка — аўтар, які найбольш правакуе на літаральнае ўспрыманне, таму ў крытыцы на яго пастаянна блукаюць аскабалкі савецкага метадалагічнага айсберга: "творы пра вёску" ("Вёска"), "твор пра Слуцкі збройны чын" ("Нічыё"), "аўтабіяграфія" ("Мяжа"). Проза ягоная, лінейная і (вымавім гэтае туманнае слова) рэалістычная падш-

турхоўвае да аналізу ў рэчышчы звыклым, прынятым яшчэ ў XIX стагоддзі: пераказ зместу, пазначэнне тэматыкі, падстаноўка тэматыкі ў кантэкст празаічнай традыцыі, запэўненне ў неканечнай пагібелі рэалізму, "пакуль за яго змагаецца імярэк".

На мой погляд, такая пастаноўка пытання жахліва спірашчае разуменне літаратуры, тым больш літаратуры XXI стагоддзя, да якой проза Андрэя Федарэнкі належыць зусім не сімвалічна (па часе), а натуральна (па метадзе). І галоўнае ў ягоным падыходзе зусім не тэматыка, а тыя доследы, якія праводзяцца ім ужо гадоў дваццаць пяць і назіраць за якімі мне надзвычай цікава. Іншая справа, што яны загнаныя ў падтэкст, амаль узбочныя для ўспрымання чытача, бо на першым плане ягоных аповесцей і раманаў — побытавыя сітуацыі, банальныя і недзе нават пошлыя "непрыдуманая гісторыя", ад чаго літаратурнага гурмана, дасведчанага ў найноўшай сібарыцкай "альтэрмадэрнісцкай" прозе, будзе крывіць, як ад зубнога болю. Зманлівасць бытавоў і не дазволіць "літаралізаванаму" чытачу заўважыць за выпісанай гісторыяй нешта большае, а менавіта — аналіз чалавечай псіхікі.

Я не кажу тут пра ўсім філфакаўцам вядомы "псіхалагізм" і ягоныя "прыёмы", скарыстаныя аўтарам. Аналіз псіхікі і адлюстраванне крызісу чалавечага псіхічнага жыцця, на маю думку, з'яўляецца не прыёмчыкам, а асноведзю, фундаментам усёй прозы Федарэнкі, незалежна ад прынятай тэматыкі-праблематыкі. Псіхічныя ўласцівасці, парадоксы паводзінаў, змены псіхічных станаў, дэтэрмінаванне ўчынкаў, магчымасць выхаду з псіхічных пастак, распад асобы — вось асноўная тэматыка, пра якую толькі і можна гаварыць у сувязі з прозай Федарэнкі, пачынаючы ад першай "Гісторыі хваробы", праз вядомую "Пелю", праз "Нічыё", "Вёску", "Пра аднаго пісьменніка", аўтапсіхатэрапеўтычную "Мяжу" (якая нагадвае "Перад узыходам сонца" Міхаіла Зошчанкі), "дылогію" "Дзікі Луг"/"Ціша" і найноўшую аповесць "Дзядзька Адольф". Апошнія два творы, а таксама жмут апавяданняў склалі кнігу "Ціша", якая выйшла пару месяцаў назад.

Найперш — пра адмысловую "дылогію", якая ў гэтай кнізе заканчваецца (а мо' працягваецца?) аповесцю "Ціша". На паверхні тут — усё той жа лінейны рэалізм, усё той жа час

брэжнеўскага застою, усё тая ж вёска, якая стамілася быць вёскай, але не можа дацяць, чым жа ёй, халера, становіцца, калі самою сабой ёй быць няма як. Праўда, у першай "кнізе" гэтай своеасаблівай дылогіі людзі яшчэ мелі пад бокам свой магічны талісман — урочышча Дзікі Луг, куды штогод выпраўляліся ўсёй вёскай касіць траву, якая штогод, як птушка Фенікс, аднаўлялася і пакідала ўшчэнт секулярызаванаму насельніцтву хоць нейкі рытуал, вечны і агульны для ўсіх. У аповесці "Ціша" такім магічным месцам для вяскоўцаў з'яўляецца поўны антыпод Дзікага Лугу — горад, а дакладней "мікрараён", дзе ўсе вяскоўцы мараць "збудавацца" і які бачны з даху вясковай хаты, куды любіць залазіць галоўны герой — шасцігадовы Пятрок Дворак. Ён, Пятрок, у "Дзікім Лузе" мае двойніка — хлопчыка Васілька, адзіную надзею самай заможнай у вёсцы сям'і, напрыканцы аповесці да смерці абваранага кіпнем — якраз напярэдадні 1 верасня і паходу "першы раз у першы клас". Гэтае зараджэнне і смерць надзеі на лепшае — бадай, частая карціна ў Федарэнкі. Калі ў "Дзікім Лузе" бацькі гадуюць позняе дзіця і апека, безаглядная і эгаістычная, з раўнадушнасцю да чужых бедаў, ператвараецца ў смяротныя апёкі і для самога дзіцяці, і для звар'яцелых урэшце бацькоў, то ў "Цішы" Пятрок Дворак працягвае свайго загубленага двойніка, але тут ён — надзея, на якую мала хто звяртае ўвагу, бо ўсе занятыя высвятленнем стасункаў міжсобку, смакаваннем канфліктаў, якія нечакана становяцца галоўным сюжэтам жыцця, гэтым надаючы апошняму нейкі невытлумачальны сэнс: шматгадовая сварка траіх рознахарактарных "братоў Карамазовых", як іх называюць у вёсцы (адзін з якіх — бацька Петрака). Хлопчык толькі сузіральнік таго, што адбываецца навакол, але гэта фарміруе яго самога, уплывае на псіхіку. Існаванне вёскі паміж умоўным Дзікім Лугам і мікрараёнам — гэта не толькі адлюстраванне знікнення першага і магнетычнае ўлады другога. Гэта яшчэ і замкнёнасць саміх жыхароў на дробных сварках, з якой, думаецца, Пятрок некалі вырвецца на волю. Шчасце, за якім бяжыць кожны герой, уцякае, хаваецца — няма яго ні ў Дзікім Лузе, ні ў мікрараёне, і ўсе браты аднолькавыя ў сваёй няшчаснай асуджанасці на бяздольнае трапятанне, з якога яны не могуць выкараскацца, бо прывязаныя і да часу і да прасторы намёртва. Найперш прывязаныя яны да

сваіх жарсцяў, але "браты Карамазавы" — толькі бляклая копія герояў Дастаеўскага, федарэнкаўскія браты пагрызеныя сваімі хэнцямі, дурным матэрыялізмам (Ціша — мянушка сабакі, адзінай радасці бяздзетнага брата, які перабраўся-такі ў мікрапраён), зайздрасцю, сквапнасцю, няўменнем слухаць адно аднаго, і таму іх канфлікт, які суцішваецца перад тэлевізарам, па якім паказваюць пахаванне Брэжнева — гідкі і дробны, і аўтар толькі горка пасміхаецца з сваёй аналогіі.

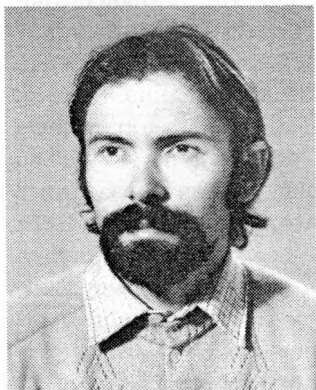
Той жа пошук шчасця працягваецца і ў другой аповесці, "Дзядзька Адольф", і там ён таксама вырачаны на правал. Па сутнасці, гэты твор — класічны "партрэт мастака-юнака", але зноў жа — высмеяны беларускай рэчаіснасцю. Бо і мастак тут — райцэнтраўскі забулдыга, які афармляе нешта на заводзе, а зрэчас "ездзіць на акварэлькі", на якіх малюе адзін і той жа пейзаж, і толькі дакарае сябе і ціхмяную жонку, а потым і ўсіх астатніх за беднасць, немагчымасць "разгарнуцца". Адоля, у якога "шчаслівая доля" нечакана ператвараецца ў зусім іншага Адольфа — хатняга тырана, які кідае маланкі на ўсю сям'ю і ўсю светабудову, і ўрэшце кардынальна мяняе жыццё — пераязджае ў Мінск да багатай жанчыны. Тут сутыкаюцца два жыцці: існаванне мастака ў звычайных умовах — і існаванне ў цяплічных умовах, якія ўрэшце рэшт цалкам разбэшчваюць гэтага Дарыяна Грэя. Крызіс ягоны, што пачаўся нібыта праз безграшоўе, не знікае, а толькі абстрааецца: маляваць ён перастае зусім. То бок калі ў звычайных умовах ствараць цяжка, то ў цяплічных — немагчыма. А той шэдэўр, пра які марыць Адоля, наогул нават перастае яго цікавіць. Ні ўтульнасць, ні няўтульнасць не задавальняюць героя, яму гэтага мала. У ценю ягоных мітрэнгаў праходзіць сям'я брата, ушчэнт згалелая ў сваёй глыбінцы. Пляменнік дзядзькі Адольфа — вар'ят Талян — толькі ўзмацняе разарванасць свету на дзве паловы: людзей рэфлексіі і людзей выжывання, якіх даганяе і б'е з усяе моцы галеча, хвароба і раптоўная, дзікая смерць.

Тут іронія таксама вельмі выразная: як Гамлет становіцца Гітлерам і наадварот, якая прорва ляжыць (а гэта двухтысячныя, цяперашні час) між класамі, і толькі вар'яты могуць жыць у гэтай краіне з усмешкаю на твары, цалкам задаволеныя жыццём.

Тонкія зрухі псіхікі паказанья ў дынаміцы, не статычна: крок за крокам людзі героі набліжаюцца да абрушэння сваіх надзей, да старасці, да немагчымасці змяніцца нават пры змене ўмоваў. Правілы гульні застаюцца жорсткімі. Выйсця паранейшаму няма. "Для маіх больш таленавітых сучаснікаў літаратура была — ва ўсялякім разе, напачатку — проста заняткам, хобі, а для мяне — лекамі, самім жыццём. Я, як тая жаба, кінутая ў смятану, вымушаны быў валтузіцца і таптацца, каб збіць цупкае масла і не патануць", — кажа адзін з герояў Федарэнкі. Псіхатэрапеўтычная проза гэтага пісьменніка, ягоны ненаіўны паказ таго, што адбываецца з ім самім і з краінай, у якой ён жыве, для мяне як для чытача вельмі важны. Таксама і таму, што ў ім няма надрыву, які, можа быць, характэрны для мяне самога. А адсутнасць надрыву дае нейкую надзею на цэласнасць.

Міхась Чыкалаў (14.10.1952),

празаік, перакладчык

Нарадзіўся ў в.Макаўчыцы на Дзяржыншчыне. Скончыў Мінскі медыцынскі інстытут(1976). Працуе доктарам у супрацьтуберкулезным дыспансэры. Жыве ў Маладзечне.

Піша аповяданні, мініяцюры, цікавіцца краязнаўствам. Пераклаў на беларускую мову раманы расійскага фантаста А.Бяляева, аповяданні амерыканскага пісьменніка Шэрвуда Андэрсана.

Аляксандр Бяляеў

Чалавек-амфібія

(Урывак з навукова-фантастычнага рамана)

Частка першая. "Марскі д'ябал"

Надышла душная студзенская ноч аргенцінскага лета. Буйныя зоркі ўсыпалі чорнае неба. "Медуза" спакойна стаяла на якары. Ціхата ночы не парушалася ні ўсплёскамі хваляў, ні рыпам снасцей. Здавалася, акіян спаў глыбокім непрабудным сном.

На палубе шхуны ляжалі напаяўголыя лаўцы жэмчугу. Знясіленыя працай і пякучым сонцам, яны варочаліся з боку на бок, уздыхалі, нешта выкрывалі ў моцнай дрымоце. Рукі і ногі іх нервова ўздрыгвалі. Мусіць, ім сніліся іхнія ворагі — акулы. У гэтыя спякотныя бязветраныя дні людзі так стамляліся, што, закончыўшы лоўлю, не маглі нават падняць на палубу лодкі. Аднак, гэта было не патрэбна: нішто не прадказвала перамен у надвор'і. І лодкі заставаліся ўсю ноч на вадзе, прывязаныя да якарнага ланцуга. Рэі не былі папраў-

лены, такелаж кепска падцягнуты, непрыбраны клівер злёжку ўздрыгваў пры слабым павеве ветру. Уся палуба паміж бакам і ютам была загрузашчана кучамі ракавін-жамчужніц, абломкамі каралавага вапняку, вяроўкамі, на якіх лаўцы спускаюцца на дно, палатнянымі мяшкамі, куды яны збіраюць знойдзеныя ракавіны, пустымі бочкамі.

Паблізу бізань-мачты стаяла вялізная бочка з прэснай вадой і конаўкай на ланцужку. Вакол яе на палубе віднелася цёмная пляма ад разлітай вады.

Час ад часу то адзін, то другі лавец падымаўся, хістаючыся ў паўсне і наступаючы на ногі і рукі сонных, і цягнуўся да бочкі з вадою. Неразмыкаючы павек, ён выпіваў конаўку вады і падаў абы-куды, усё роўна як ён піў не ваду, а чысты спірт. Лаўцоў мучыла смага: уранні перад работаю харчавання было небяспечна, — занадта ўжо моцны ціск пераносіць чалавек у вадзе, — таму працавалі ўвесь дзень нашча, пакуль у вадзе не рабілася цёмна, і толькі перад сном яны маглі паесці, а кармілі іх саланінай.

Уночы на вахце стаяў індзеец Бальтазар. Ён быў бліжэйшы памочнік капітана Педра Зурыта, уласніка шхуны "Медуза".

У маладосці Бальтазар быў вядомым лаўцом жэмчугу, ён мог знаходзіцца пад вадою дзевяноста і нават сто секунд — удвая болей звычайнага.

"Чаму? Таму, што ў наш час умелі вучыць і вучыць пачыналі з маленства, — распавядаў Бальтазар маладым лаўцам жэмчугу. — Мне мінула ўсяго толькі дзесяць гадоў, калі бацька прыладзіў мяне на тэндэр да Хозы. У яго было дванаццаць вась гэткіх як я вучняў. А вучыў ён нас так. Кіне ў ваду белы камень або ракавіну і загадае: "Нырай, даставай!" І кожны раз кідае глыбей і глыбей. Не дастанеш — палічыць рэбры лінем ці плёткай і выкіне ў ваду як сабачаня. Нырай зноў. Так і вышкаліў нас ныраць. Затым стаў прывучаць да таго, каб мы даўжэй знаходзіліся пад вадой. Стары, напактыкаваны лавец апусціцца на дно і прывяжа да якара коўш або сетку. А мы потым ныраем і пад вадою адвязваем. І пакуль не адвяжыш, наверх не паказвайся. А высунешся — пачастуюць плёткай ці лінем.

Білі нас бязлітасна. Шмат хто не вытрамаў. Але я стаў першым лаўцом ва ўсёй акрузе. Добра зарабляў."

Пастарэўшы, Бальтазар кінуў небяспечны промысел шукальніка перлаў. Ягоная левая нага была знявечана зубамі акул, ягоны бок раздзёр якарны ланцуг. Ён меў у Буэнас-Айрасе невялікую краму і гандляваў жэмчугам, караламі, ракавінамі і рознымі дзівоснымі рэчамі, знойдзенымі ў моры. Аднак на беразе ён сумаваў і таму нярэдка падаваўся на лоўлю жэмчугу. Прамыслоўцы цанілі яго. Ніхто лепш Бальтазара не ведаў Ла-Плацкага заліва, яго берагоў і трох мясцін, дзе водзяцца жамчужныя ракавіны. Лаўцы паважалі яго. Ён умеў дагадзіць усім — і лаўцам і гаспадарам.

Маладых лаўцоў ён вучыў усім сакрэтам промыслу: як затрымліваць дыханне, як адбівацца ад акулаў, а калі быў у добрым гуморы — то і таму, як схаваць ад гаспадара рэдкую перліну.

Прамыслоўцы ж, уласнікі шхун, ведалі і цанілі яго за тое, што ён умеў, зірнуўшы на перліну, беспамылкова ацаніць яе і хутка адабраць для гаспадара самае лепшае.

Таму прамыслоўцы ахвотна бралі яго з сабой за памагата-ра і дарадчыка.

Бальтазар сядзеў на бочцы і ляніва курыў цыгарку. Святло ад ліхтара, прымацаванага да мачты, падала на ягоны твар. Ён быў прадаўгаваты, без скулаў, з правільным носам і вялізнымі прыгожымі вачамі, — твар араўканца. Павекі Бальтазара цяжка апускаліся і паволі падымаліся. Ён драмаў. Але калі спалі ягоныя вочы, дык вушы ягоныя не спалі. Яны папярэджвалі аб небяспецы нават у час глыбокага сну. Праўда, цяпер Бальтазар чуў толькі ўздыханні і мармытанні сонных. З берага цягнула пахам заляжалых малюскаў-жамчужніц — іх пакідалі гнісці, каб лягчэй было выбіраць перліны: ракавіну жывога малюска нялёгка раскрыць. Гэты пах новаму чалавеку здаўся б цяжкі і даўкі, але Бальтазар не без прыемнасці ўдыхаў яго. Для яго, валацугі, шукальніка жэмчугу, гэты пах напамінаў аб радасцях вольнага жыцця і хвалюючых пагрозях мора.

Пасля выкалупвання перлін самыя вялікія ракавіны пераносілі на "Медузу". Зурыта быў ашчадлівы: ракавіны ён прадаваў на фабрыку, дзе з іх рабілі гузікі і запінкі.

Бальтазар спаў. Неўзабаве выпала з аслаблых пальцаў і цыгарка. Галава схілілася на грудзі. Але вось да ягонай свадомасці даляцеў нейкі гук, які бег здалёк, з акіяна. Гук паў-

тарыўся значна бліжэй. Бальтазар расплюшчыў вочы. Здавался, хтосьці трубіў у рог, а потым нібыта празрысты, малады чалавечы голас крыкнуў: "А" — і затым актавай вышэй: "А-а!"

Музычны гук трубы не быў падобны на пранізлівае гучанне паражынай сірэны, а вясёлы вокліч зусім не нагадваў крыка тапельца аб дапамозе. Гэта было штосьці новае, невядомае. Бальтазар падняўся, яму мірсілася, быццам адразу пахаладнела. Ён падышоў да борта і пільна аглядзеў гладзьякіяна. Бязлюддзе. Сцішанасць. Бальтазар штурхнуў нагою індзейца, што ляжаў на палубе, і, калі той падняўся, напаўголаса сказаў:

— Крычыць. Гэта, мусіць, ён...

— Я не чую, — гэтак жа ціха адказаў індзеец-гурона, стоячы на каленях і прыслухоўваючыся. І раптам цішыню зноўку парушыў гук трубы і крык:

— А-а!..

Гурона, пачуўшы гэты гук, прыгнуўся, усё роўна як пад ударам плёткі.

— Ага, гэта, мусіць, ён, — прамовіў індзеец, ляскаючы ад страху зубамі.

Прачнуліся і іншыя лаўцы. Яны сышліся да асветленага ліхтаром месца, быццам шукалі абароны ад цемры ў квольх праменнях жаўтаватага святла. Усе сядзелі, прытуліўшыся адзін да аднаго, і, затаіўшы дыханне, прыслухоўваліся. Гук трубы і голас пачуліся яшчэ раз удалечыні, і потым усё замойкла.

— Гэта ён...

— Марскі д'ябал, — шапталі рыбакі.

— Гэта страшней за акулу!

— Паклікаць сюды гаспадара!

Пачулася шлёпанне босых ног. Пазяхаючы і пачухваючы валасатыя грудзі, на палубу выйшаў гаспадар, Педра Зурыта. Ён быў без кашулі, у адных палатняных нагавіцах; на шырокай скураной дзязе вісела кабура рэвальвера. Зурыта наблізіўся да людзей. Ліхтар асвятціў яго заспаны, бронзавы ад загару твар, густыя кучаравыя валасы, якія паспамі спадалі на лоб, чорныя бровы, пушыстыя, задэртаты ўгару вусы і невялікую бародку з сівізнаю.

— Што здарылася?

Яго грубаваты стрыманы голас і ўпэўненыя рухі заспакоілі індзейцаў.

Яны загаманілі ўсе адразу.

Бальтазар падняў руку ў знак таго, каб яны замоўклі, і сказаў:

— Мы чулі голас яго... марскога д'ябла.

— Падалося! — адказаў Педра сонна, схіліўшы галаву на грудзі.

— Не, не падалося. Мы ўсе чулі, "а-а" і гук трубы! — закрычалі рыбакі.

Бальтазар прымусіў замоўкнуць іх тым жа рухам рукі і гаварыў далей:

— Я сам чуў. Так трубіць можа толькі "д'ябал". Ніхто ў моры так не крычыць і не трубіць. Трэба хутчэй адсюль зматвацца.

— Байкі, — гэтак жа вяла адказаў Педра Зурыта.

Яму не хацелася прымаць з берага на шхуну яшчэ не перагнілыя, смярдзючыя ракавіны і здымацца з якара. Але ўпрасіць індзейцаў яму не ўдалося. Яны хваляваліся, размахвалі рукамі і крычалі, пагражаючы, што заўтра ж з'едуць на бераг і пехатой рушаць у Буэнас-Айрэс, калі Зурыта не падыме якар.

— Каб яго чорт узяў гэтага "марскога д'ябла" разам з вамі! Добра. Мы падымем якар на золку. — І, працягваючы бурчаць, капітан падаўся да сябе ў каюту.

Яму ўжо не хацелася спаць. Ён запаліў лямпу, закурыў цыгарку і пачаў хадзіць з кутка ў куток па невялікай каюце. Ён думаў аб той таямнічай істоце, якая з нейкай пары з'явілася ў тутэйшых водах, наганяючы жах на рыбакоў і прыбярэжных жыхароў.

Ніхто яшчэ не бачыў гэтага страшыдла, але яно ўжо колькі разоў напамінала аб сабе. Пра яго складалі байкі. Маракі расказвалі іх шэптам, баязліва азіраючыся, быццам бы асцерагаючыся, каб гэта страшыдла не падслухала іх.

Адным гэта істота шкодзіла, другім нечакана пасабляла. "Гэта — марскі бог, — казалі старыя індэйцы, — ён выходзіць з глыбінняў акіяна адзін раз у тысячагоддзе, каб аднавіць справядлівасць на Зямлі."

Каталіцкія свяшчэннікі запэўнівалі прымхлівых іспанцаў, што гэта "марскі д'ябал." Ён пачаў з'яўляцца людзям таму, што насельніцтва адварнулася ад святой каталіцкай царквы.

Усе гэтыя чуткі, якія перадаваліся з вуснаў у вусны, дайшлі да Буэнас-Айрэса. Некалькі тыдняў "марскі д'ябал" быў любімай тэмай карэспандэнтаў і фельетаністаў бульварных газет. Калі пры загадкавых абставінах танулі шхуны, рыбацкія судны, альбо псаваліся рыбацкія сеткі, альбо прападала злоўленая рыба, у гэтым абвінавачвалі "марскога д'ябла." А сёй-той распавядаў, што "д'ябал", бывала, падкідваў у лодкі рыбакоў буйную рыбу і аднойчы нават выратаваў тапельца.

Прынамсі адзін тапелец сцвярджаў, што, калі ён, абяссілены, ужо апускаўся ў ваду, нехта падхапіў яго знізу за плечы і, гэтак падтрымліваючы, даплыў да берага, схваўшыся ў хвалях прыбою ў тое імгненне, калі выратаванец ступіў на пясок.

Але ці ні цуд было тое, што самога "д'ябла" ніхто не бачыў. Ніхто не мог апісаць, як выглядае гэта таямнічая істота. Знайшліся, праўда, відавочцы, — яны надзялілі "д'ябла" рагатай галавой, казлінаю барадою, ільвінымі лапамі і рыбіным хвостом ці малявалі яго ў выглядзе гіганцкай рагатай квакухі з чалавечымі нагамі.

Урадавыя чыноўнікі Буэнас-Айрэса спярша не звярталі ўвагу на гэтыя аповеды і газетныя нататкі, лічачы іх проста выдумкамі.

Але хваляванне — галоўным чынам сярод рыбакоў — усё ўзмацнялася. Многія рыбакі не адважваліся плысці ў мора. Лоўля скарацілася, і жыхары адчувалі недахоп рыбы. Тады мясцовыя жыхары вырашылі расследаваць гэту гісторыю. Некалькі паравых катэраў і маторных лодак паліцэйскай берагавой аховы былі разасланы ўздоўж пабярэжжа з загадам "затрымаць невядомую асобу, якая выклікае замутню і наводзіць паніку сярод прыбярэжнага насельніцтва."

Паліцыя насілася па Ла-Плацкаму заліву і ўзбярэжжы два тыдні, затрымаў з дзесятак індзейцаў, зламысных распаўсюджвальнікаў: гуслівых чутак, якія выклікалі трывогу, але "д'ябал" быў няўлоўны.

Шэф паліцыі апублікаваў афіцыйнае паведамленне аб тым, што ніякага "д'ябла" не існуе, што ўсё гэта выдумкі цёмных, неадукаваных людзей, якія затрыманы і панясуць належную кару, і пераконваў рыбакоў не верыць пагалоскам і пачаць лоўлю рыбы.

На нейкі час гэта дапамагло. Аднак свае штукі "д'ябал" не спыняў.

Неяк уночы рыбакі, што знаходзіліся даволі далёка ад берага, былі разбуджаны бляянням казляняці, які немаведама як апынуўся на іх баркасе. У другіх рыбакоў аказаліся парэзанымі выцягнутыя сеткі.

Узрадаваны новым з'яўленнем "д'ябла" журналісты чакалі цяпер тлумачэнняў вучоных.

Вучоныя не прымусілі сябе доўга чакаць.

Яны лічылі, што ў акіяне не можа існаваць невядомае навуцы марское страшыдла і рабіць пры гэтым учынкі, на якія здольны толькі чалавек. "Іншая справа, — пісалі навуковыя свяцілы, — калі б такая істота з'явілася ў маладаследаваных глыбінях акіяна." Аднак вучоныя ўсё ж не маглі дапусціць, каб такая істота ды дзейнічала разумна. Яны разам з шэфам марской паліцыі лічылі, што ўсё гэта — выхадкі якога-небудзь свавольніка.

Але не ўсе навуковыя свяцілы думалі так.

Некаторыя з іх спасылаліся на знакамітага нямецкага натураліста Конрада Геснэра, які апісаў марскую дзяхву, марскога д'ябла, марскога манаха і марскога епіскапа.

"Урэшце рэшт шмат з таго, аб чым пісалі старажытныя і сярэдневяковыя вучоныя, пацвярдзілася, нягледзячы на тое, што новая навука не прызнавала гэтых старых вучэнняў. Боская творчасць невычарпальная, і нам, вучоным, сціпласць і асцярожнасць у вывадах патрэбна больш, чым каму-небудзь іншаму," — пісалі некаторыя старыя навуковыя свяцілы.

Зрэшты, цяжка было назваць вучонымі гэтых сціплых і асцярожных людзей. Яны верылі ў дзівосы больш, чым у навуку, і лекцыі іх былі падобны на казань.

Урэшце рэшт, каб спыніць спрэчку, вырашылі паслаць экспедыцыю.

Членам экспедыцыі не пашчасціла сустрэцца з "д'яблам". Затое яны весветлілі шмат новага аб учынках "таямнічай асобы" (старыя вучоныя дамагаліся таго, каб слова "асоба" было заменена словам "істота").

У дакладзе, апублікаваным у газетах, члены экспедыцыі пісалі:

1. Сям-там на пясчаных водмелях намі былі заўважаны сляды вузкіх ступакоў чалавечых ног. Сляды выходзілі з боку мора і вялі назад да мора. Але такія сляды мог пакінуць чалавек, які пад'ехаў да берага на лодцы.

2. Агледжаныя намі сеткі маюць разрэзы, якія маглі быць зроблены вострай адточанай прыладай. Магчыма, што сеткі зацапіліся за вострыя падводныя скалы або жалезныя абломкі затанулых суднаў і парваліся.

3. Па аповедах відавочцаў, выкінуты бурай на бераг, на значную адлегласць ад вады, дэльфін быў кімсьці ўначы зацягнуты ў ваду, прычым, на пяску выяўлены сляды ног і быццам бы доўгіх кіпцуроў. Напэўна, нейкі спагядлівы рыбак завалок дэльфіна ў мора.

Даўно вядома, што дэльфіны, палюючы за рыбай, падсабляюць рыбакам тым, што заганяюць яе на водмель. У сваю чаргу рыбакі часта ратуюць дэльфінаў ад бяды. Сляды кіпцуроў маглі быць зроблены пальцамі чалавека. Чыё-небудзь уяўленне прыдало слядам выгляд пазуроў.

4. Казляня магло быць прывезена на лодцы і падкінута якім-небудзь балаўніком.

Вучоныя знайшлі і іншыя, не менш простыя прычыны, каб растлумачыць паходжанне слядоў, які пакінуў "д'ябал."

Навуковыя свяцілы прыйшлі да высновы, што ні адно марское страшыдла не магло зрабіць такіх рашучых учынкаў.

І ўсё ж гэтыя тлумачэнні задавальнялі не ўсіх. Нават сярод саміх вучоных знайшліся такія, якім гэтыя тлумачэнні здаваліся сумніцельнымі. Як мог самы спрытны і няўрымслівы свавольнік рабіць гэтакія штукі, не трапляючы так доўга на вочы людзей? Аднак галоўнае, аб чым не згадалі навуковыя свяцілы ў сваім дакладзе, заключалася ў тым, што "д'ябал", як гэта было ўстаноўлена, чыніў свае дзеі на працягу кароткага часу ў розных месцах, якія знаходзіліся далёка адны ад адных. Ці "д'ябал" умеў плаваць з неймавернай хуткасцю, ці ў яго былі нейкія адмысловыя прыстасаванні, ці, урэшце, "д'ябал" быў не адзін, а іх было некалькі. Але тады ўсё гэта штукацтва рабілася яшчэ больш незразумелым і пагражальным.

Пебра Зурыта ўспамінаў усю гэту загадкавую гісторыю, бесперастанку ходзячы па каюце.

Ён не прыкмеціў, як развіднела і ў акно ілюмінатара праніклі ружовыя пасмы святла. Педра патушыў лампу і пачаў мыцца.

Абліваючы галаву цёплай вадой, ён пачуў спалоханыя крыкі, якія несліся з палубы. Не закончыўшы мыцца, Зурыта спешна падняўся па трапе.

Голья лаўцы, з палатнянай павязкай на сцёгнах, стаялі ля барта, размахвалі рукамі і бязладна крычалі. Педра паглядзеў уніз і ўбачыў, што лодкі, пакінутыя на ноч на вадзе, адвязаны. Начны брыз аднёс іх даволі далёка ў адкрыты акіян. Цяпер ранішнім брызам іх павольна несла да берага. Бёслы шлюпак, раскіданыя па вадзе, плавалі па заліву.

Зурыта загадаў лаўцам пазбіраць лодкі. Але ніхто не адважыўся спусціцца з палубы. Зурыта паўтарыў загад.

— Сам лезь у лапы "д'яблу", — адказаў хтосьці.

Зурыта ўзяўся за кабуру рэвальвера. Кучка лаўцоў адышла і стаўпілася каля мачты. Лаўцы варожа пазіралі на капітана. Сутычка, здавалася, вось-вось распачнецца. Але тут умяшаўся Бальтазар.

— Араўканец не баіцца нікога, — прамовіў ён, — акула мяне не даела, удавіцца і "д'ябал" старымі косткамі. — І, склаўшы рукі над галавой, ён кінуўся з борта ў ваду і паплыў да бліжэйшай лодкі. Цяпер лаўцы падышлі да барта і з жахам сачылі за Бальтазарам. Нягледзячы на старасць і хворую нагу, ён плаваў выдатна. За колькі ўзмахаў індзеец даплыў да лодкі, вылавіў вясло, якое ледзь пагойдвалася на хвалях, і ўскарабкаўся ў лодку.

— Вяроўка адрэзана нажом, — крыкнуў ён, — і ўмела адрэзана. Нож быў востры, як брытва.

Бачачы, што з Бальтазарам нічога страшнага не здарылася, некалькі рыбакоў услед за ім кінуліся ў ваду.

Конна на дэльфіне

Сонца толькі што ўзнялося, але ўжо прыпякала няшчадна. Серабрыста-блакітнае неба было бяхсмарнае, акіян нерухомы. "Медуза" была ўжо за дваццаць кіламетраў на поўдзень ад Буэнас-Айрэса. Паслухаўшы парады Бальтазара, якар кінулі ў невялікай бухце, непадалёку ад скалістага берага, які двума выступамі падымаўся з вады.

Лодкі расплыліся па заліву. У кожнай з іх, па звычцы, было два лаўцы: адзін ныраў, другі выцягваў нырца. Потым яны мяняліся ролямі.

Адна лодка падплыла даволі блізка да берага. Нырэц заціснуў паміж ног вялікі абломак каралавага вапняку, прывязанага на канцы вяроўкі, і ўмомант апусціўся на дно.

Вада была вельмі цёплая і празрыстая, — кожны камень на дне быў як на далоні. Бліжэй да берага з дна падымаліся каралы — застылыя кусты падводных садоў. Дробныя рыбкі, якія адсвечвалі золатам і срэбрам, плавалі сярод гэтых кустоў.

Нырэц апусціўся на дно і, нахіліўшыся, пачаў хапатліва збіраць ракавіны і класці ў прывязаны да раменьчыка на баку мяшэчак. Ягоны напарнік, індзеец-гурона, трымаў у руках канец вяроўкі, і, перагнуўшыся цераз борт лодкі, глядзеў у ваду.

Раптам ён убачыў, як нырэц хуценька выпрастаўся, ўзмахнуў рукамі і, ухачіўшыся за вяроўку, тузануў яе так моцна, што ледзь не сцягнуў у ваду гурона. Лодка гайданулася. Індзеец-гурона ў адно імгненне падняў таварыша і дапамог яму забрацца ў лодку. Шырока раскрыўшы рот, нырэц цяжка дыхаў, вочы яго былі расшыраны. Цёмна-бронзавы твар зрабіўся шэрым, — гэтак ён пабляднеў.

— Акула?

Аднак нырэц нічога не змог адказаць — ён зваліўся на дно лодкі.

Што магло яго гэтак спалохаць на дне мора? Гурона нагнуўся і пачаў углядацца ў ваду. Так, там тварылася штосьці няладнае. Маленькія рыбкі, быццам бы птушкі, якія заўважылі каршуна, спяшаліся зашыцца ў густыя зараснікі падводных лясоў.

І раптам індзеец-гурона ўбачыў, як з-за вуглаватай падводнай скалы з'явілася нешта падобнае на барвовы дым. Дым спакваля распаўзаўся ва ўсе бакі, фарбуючы ваду ў ружовы колер. І тут жа паказалася штосьці цёмнае. Гэта было цэла акулы. Яно паволі павярнулася і знікла за выступам скалы. Барвовы падводны дым мог быць толькі крывёй, разлітай на дне акіяна. Што здарылася там? Гурона паглядзеў на напарніка, аднак той нерухома ляжаў на спіне, ловячы паветра шырока разінутым ротам і бессэнсоўна пазіраючы ў неба.

Індзеец узяўся за вёслы і хуценька адвёз свайго непрытомнага таварыша на борт "Медузы".

Нарэшце нырэц ачнуўся, але ўсё роўна як у яго ад страху адняўся язык — толькі мармытаў нешта, ківаў галавой і надзімаўся, выпінаючы губы.

Лаўцы, што знаходзіліся на шхуне, абступілі нырца і з нецярплівасцю чакалі ягоных тлумачэнняў.

— Гавары! — крыкнуў урэшце малады індзеец, страсянуўшы нырца. — Гавары, калі не хочаш, каб твая баязлівая душа выскачыла з цела.

Нырэц пакруціў галавой і сказаў глухім голасам:

— Бачыў... "марскога д'ябла".

— Яго?

— Ды гавары ж, гавары! — нецярпліва крычалі лаўцы.

— Гляджу — акула. Яна плыла проста на мяне. Ну, думаю, капцы мне! Вялізная, чорная, ужо і пашчу разінула. Вось-вось жэрці мяне будзе. Гляджу — яшчэ плыве...

— Другая акула?

— "Д'ябал" !

— Як жа ён выглядае? Галава ў яго ёсць?

— Галава? Ага, здаецца, ёсць. Вочы памерам са шклянку.

— Калі ёсць вочы, дык павінна быць і галава, — упэўнена прамовіў малады індзеец. — Вочы да чаго-небудзь ды прымацаваны. А лапы ў яго ёсць?

— Лапы, як у жабы. Пальцы доўгія, зялёныя, з кіпцюрамі і перапонкамі. Сам зіхаціць, як рыба, лускаю. Падплыў да акулы, бліснуў лапаю — шах! Кроў з бруха акулы...

— А якія ў яго ногі? — спытаў адзін з лаўцоў.

— Ногі? — спрабаваў згадаць нырэц. — Ног зусім няма. Вялікі хвост ёсць. А на канцы хваста дзве вужакі.

— Каго ж ты больш спужаўся — акулы ці страшыдла?

— Страшыдла, — без вагання адказаў ён. — Страшыдла, хоць яно і выратавала мяне ад смерці. Гэта быў ён...

— Так, гэта быў ён.

— "Марскі д'ябал", — прамовіў індзеец.

— Марскі бог, які прыходзіць на выручку бедным, — правіў стары індзеец.

Гэта вестка імгненна разнеслася па лодках, што знаходзіліся ў заліве. Лаўцы спешна падплылі да шхуны і паднялі лодкі на борт.

Усе абступілі нырца, выратаванага "марскім д'яблам", і прымушалі яго раз-пораз паўтараць аповед.

І ён паўтараў, расказваючы ўсё новыя і новыя падрабязнасці. Яму ўзбегла на памяць, што з ноздраў страшыдла вылятала чырвонае полымя, а зубы былі вострыя і даўгія, у палец велічынёю. Ягонныя вушы шавяліліся, на баках былі плаўнікі, а ззаду — хвост нахштальт вясла.

Педра Зурыта, голы па пояс, у кароткіх белых нагавіцах, у туфлях на босыя ногі і ў высокім шырокаполым саламяным капелюшы на галаве, шоргаючы туфлямі, хадзіў па палубе, прыслухоўваючыся да размоў.

Чым болей захапляўся расказчык, тым больш пераконваўся Педра, што ўсё гэта выдумкі лаўца, які моцна спалохаўся акулы.

"Зрэшты, магчыма, і не ўсё выдуманна. Хтосьці ўспароў акуле бруха: вада ж у заліве паружавела. Індзеец хлусіць, але ва ўсім гэтым ёсць і нейкая доля праўды. Дзіўная гісторыя, каб яго чорт узяў."

Тут роздум Зурыта быў спынены гукам рога, які нечаканы пачуўся з-за скалы.

Гэты гук агаломшыў экіпаж "Медузы", усё роўна як удар грому. Усе размовы адразу ж абарваліся, твары пабляднелі. Лаўцы з прымхлівым жахам пазіралі на скалу, адкуль данёсся гук трубы.

Непадалёку ад скалы гарэзнічаў на паверхні акіяна статак дэльфінаў. Адзін дэльфін адлучыўся ад статка, пранізліва фыркнуў, нібы адказваючы на заклікальны сігнал трубы, хутка паплыў да скалы і знік за ўцёсамі. Прайшло колькі імгненняў напружанага чакання. Раптам лаўцы ўбачылі, як з-за скалы паказаўся дэльфін. На яго спіне сядзела вярхом, як на кані, дзіўная істота — "д'ябал", аб якім нядаўна апавядаў нырэц. Страшыдла мела цела чалавека, а на яго твары віднеліся вялізныя, як старадаўні гадзіннік-цыбуліна, вочы, якія бліскацелі ў промнях сонца, нібы ліхтары аўтамабіля, скура адсвечвала мяккім блакітным срэбрам, а кісці рук былі падобны на жабіны лапы — цёмна зялёныя, з доўгімі пальцамі і перапонкамі паміж імі. Ногі ніжэй каленняў закрывала вада. Ці заканчваліся яны хвостом, ці гэта былі звычайныя чалавечыя ногі — засталася невядомым. Дзіўная істота трымала ў руцэ доўгую пакручастую ракавіну. Яна яшчэ раз пра-

трубіла ў гэту ракавіну, зарагатала вясёлым чалавечым смехам і нечакана крыкнула на чыстай іспанскай мове:

— Хутчэй, Лідынг, наперад! — Паляпала зялёнай рукой па блішчастай хрыбеціне дэльфіна і прышпорыла ягоныя бакі нагамі. І дэльфін, як дужы конь, панёсся шыбчэй.

Лаўцы мімаволі ўскрыкнулі.

Дзіўны яздок азірнуўся. Ubачыўшы людзей, ён са шпаркасцю яшчаркі саслізнуў з дэльфіна і схаваўся за ягоным тулавам. Праз колькі секунд з-за спіны дэльфіна паказалася зялёная рука, якая стукнула жывёлу па хрыбеціне. Паслухмяны дэльфін апусціўся ў акіян разам з страшыдлам.

Дзіўная пара зрабіла пад вадой паўкруг і знікла за падводнай скалою...

Увесь гэты незвычайны выезд працягваўся не больш за хвіліну, але гледачы доўга не маглі ачомацца ад здзіўлення.

Лаўцы крычалі, бегалі па палубе, хапаліся за галаву. Індзейцы апусціліся на калені і закліналі бога мораў злітавацца над імі. Малады мексіканец ад перапуду ўскарабкаўся на грот-мачту. Негры стрымгалоў спусціліся ў трум і пазашываліся па кутках.

Аб лоўлі няма чаго было і думаць. Педра і Бальтазар ледзь навялі парадак. "Медуза" знялася з якара і накіравалася на поўнач.

Няўдача Зурыта

Капітан "Медузы" спусціўся да сябе ў каюту, каб абдумаць тое, што толькі што здарылася.

— Можна з глузду з'ехаць! — прамовіў Зурыта, выліваючы сабе на галаву збан цёплай вады. — Марское страшыдла размаўляе на чысцоткай касцільскай гаворцы. Што гэта? Чартаўшчына? Вар'яцтва? Але не можа вар'яцтва адразу апанаваць усю каманду. Нават аднолькавы сон не можа прысніцца двум чалавекам. Аднак мы ўсе бачылі марскога чорта. Гэта бяспрэчна. Выходзіць, ён усё-такі ёсць, як гэта ні дзіўна. — Зурыта зноў абліў вадой галаву і высунуўся з ілюмінатара, каб асвяжыцца. — Як бы там ні было, — разважаў ён далей, трохі супакоіўшыся, — гэта пачварная істота мае здольнасці мысліць і можа рабіць разумныя ўчынкі. Яна, відаць, адчувае сябе аднолькава добра ў вадзе і на паверхні. І яна

ўмее гаварыць па-іспанску, — значыць, з ёй можна перамаўляцца. А што, каб... А што, каб злавіць страшыдла, прыручыць і прымусіць здабываць жэмчуг? Адна гэта жаба, здольная, жыць у вадзе, можа замяніць цэлую арцель лаўцоў. І потым — якая выгада! Кожнаму лаўцу жэмчугу як-ніяк даводзіцца аддаваць чвэрць улову. А гэта жаба нічога б не каштавала. Дык гэтак жа можна займець у самы кароткі тэрмін сотні тысяч, мільёны пезетаў.

Зурыта аддаўся марам. Да гэтага часу ён разлічваў разбагацець, шукаў жамчужныя ракавіны там, дзе іх яшчэ ніхто не здабываў. Персідскі заліў, заходні бераг Цэйлона, Чырвонае мора, аўстралійскія воды — усе гэтыя жамчужныя мясціны знаходзяцца далёка, і людзі даўно шукаюць там перлы. Накіравацца ў Мексіканскі або Каліфарнійскі заліў, да астравоў Фамы і Маргарыты? Плысці да берагоў Венесуэлы, дзе здабываецца найлепшы амерыканскі жэмчуг, Зурыта не мог. Для гэтага ягоная шхуна была занадта старая. Дый дзе ўзяць класных лаўцоў? Словам, трэба было паставіць справу на шырокую нагу. А грошай у Зурыта не хапала. Так і застаўся ён ля берагоў Аргенціны. Але цяпер! Цяпер ён мог бы разбагацець за адзін год, каб толькі яму ўдалося злавіць "марскога д'ябла."

Ён стане самым багатым чалавека Аргенціны, нават, магчыма, Амерыкі. Грошы пракладуць яму дарогу да ўлады. Імя Педра Зурыта будзе перадавацца з вуснаў у вусны. Але трэба быць вельмі асцярожным. І перш за ўсё — не раскрываць тайну.

Зурыта падняўся на палубу і, сабраўшы ўвесь экіпаж, сказаў:

— Ці ведаеце вы, што здарылася з тымі, хто распаўсюджваў чуткі пра "марскога д'ябла"? Іх арыштавала паліцыя, і яны сядзяць у турме. Я мушу папярэдзіць вас, што тое ж чакае кожнага з вас, калі вы хоць адным словам прагаворыцеся аб гэтым, што бачылі "марскога д'ябла". Вас замардуюць у турме. Разумеце? Таму, калі вам хочацца жыць — нікому ні гу-гу пра "д'ябла".

"Ды ім усё роўна не павераць: усё гэта вельмі падобна на казку, " — падумаў Зурыта і, паклікаўшы да сябе ў каюту Бальтазара, з ім адным падзяліўся сваімі планами.

Бальтазар уважліва выслухаў капітана і, памаўчаўшы, адказаў:

— Так, гэта добра. Марскі д'ябал" варты сотні лаўцоў. Някепска мець у сябе на службе "д'ябла". Але як злавіць яго?

— Сеткай, — мовіў Зурыта.

— Ён разрэжа сетку, як распароў бруха акулы.

— Мы можам заказаць металічную сетку.

— А хто будзе яго лавіць? Нашым нырцам толькі скажы: "д'ябал", і ў іх падкошваюцца калені. Нават за мяшок золата яны не згодзяцца.

— А ты, Бальтазар?

Індзеец паціснуў плячамі.

— Я ніколі яшчэ не паляваў на марскіх д'яблаў". Падпільнаваць яго, мусіць, будзе няпроста, забіць жа, калі толькі ён зроблены з мяса і костак, няцяжка. Але вам патрэбны жывы "д'ябал".

— Ты не баіся яго, Бальтазар? Што ты думаеш пра "марскога д'ябла"?

— Што я магу думаць пра ягуара, які лётае над морам, і пра акулу, якая лазіць па дрэвах. Невядомы звер куды страшнейшы. Але я люблю паляваць на страшнага звера.

— Я шчодро ўзнагароджу цябе. — Зурыта паціснуў руку Бальтазару і працягваў развіваць перад ім свой план: — Чым менш будзе ўдзельнікаў у гэтай справе, тым лепш. Ты перагавары з усімі араўканцамі. Яны адважныя і кемныя. Выбары чалавек пяць, не больш. Калі не згодзяцца нашы, знайдзі на старане. "Д'ябал" трымаецца бліжэй да берага. Перш за ўсё трэба высачыць дзе ягонае логова. Тады нам лёгка будзе заманіць яго ў пастку.

Зурыта і Бальтазар тут жа ўзяліся за справу. Па заказу Зурыта быў зроблены драцяны нерат, які нагадваў вялізную бочку з выбітым днішчам. Усярэдзіне нерата Зурыта нацягнуў пняшковыя сеткі, каб "д'ябал" заблытаўся ў іх, як у павуцінні. Лаўцам выдалі заробак. З экіпажа "Медузы" Бальтазару ўдалося ўпрасіць толькі двух індзейцаў племені араўкана ўдзельнічаць у паляванні на "д'ябла". Яшчэ трох ён завербаваў у Буэнас-Айрэсе.

Высочваць "д'ябла" вырашылі пачаць з таго заліва, дзе экіпаж "Медузы" ўпершыню ўбачыў яго. Каб не адпудзіць "

д'ябла", шхуна кінула якар у некалькіх кіламетрах ад сушы. Зурыта і ягонья спадарожнікі калі-нікалі займаліся рыбнай лоўляй, нібы гэта і было мэтай іх плавання. У той жа час трое з іх па чарзе, хаваючыся за камянямі на беразе, пільна сачылі за тым, што дзеецца ў водах заліва.

Быў другі тыдзень на сконе, а "д'ябал" не падаваў аб сабе аніякіх вестак.

Бальтазар завязаў знаёмства з прыбярэжнымі жыхарамі, фермерамі-індзейцамі, танна прадаваў ім рыбу і, размаўляючы на розныя тэмы, непрыкметна пераводзіў гаворку на "марскога д'ябла". З гэтых гаворак стары індзеец даведаўся, што месца для палявання яны выбралі правільна: многія індзейцы, якія жылі паблізу заліва, чулі гук рога і бачылі сляды ног на пяску. Яны запэўнівалі, што пята ў "д'ябла" — чалавечая, але пальцы значна падоўжаны. Сяды-тады на пяску індзейцы прыкмячалі западзіну ад спіны, — ён ляжаў на пяску.

"Д'ябал" не рабіў шкоды прыбярэжным жыхарам, і яны перасталі звяртаць увагу на сляды, якія ён зрэдку пакідаў, напамінаючы пра сябе. Аднак самога "д'ябла" ніхто не бачыў.

Два тыдні стаяла "Медуза" у заліве, займаючыся для бачнасці лоўляй рыбы. Два тыдні Зурыта, Бальтазар і нанятая індзейцы не зводзячы вачэй, сачылі за паверхняй акіяна, але "марскі д'ябал" не паяўляўся. Зурыта нерваваўся: Ён быў нецярплівы і скупы. Кожны дзень абыходзіўся ў капейку, а гэты "д'ябал" прымушаў сябе чакаць. Педра пачаў ужо сумнявацца. Калі "д'ябал" — істота містычная, яго ніякімі сеткамі не зловіш. Дый небяспечна звязвацца з гэткам чортам, — Зурыта быў прымхлівы. Запрасіць на ўсякі выпадак на "Медузу" светара з крыжам і святымі дарамі? Новыя растраты. Але, можа, "марскі д'ябал" зусім і не д'ябал, а які-небудзь жартаўнік, адмысловы плывец, выстраены ў д'ябла, каб палохаць людзей. Дэльфін? Але яго, як усялякую жывёлу, можна прыручыць і выдрэсіраваць. Ці не кінуць, пакуль не позна, гэты занятак?

Зурыта абвясціў узнагароду таму, хто першы заўважыць "д'ябла", і вырашыў пачакаць яшчэ некалькі дзён.

Ён моцна ўзрадаваўся, калі ў пачатку трэцяга тыдня "д'ябал", нарэшце, пачаў паяўляцца.

Пасля дзённай лоўлі Бальтазар пакінуў лодку, напоўненую рыбай, ля берага. На світанні за рыбай павінны былі прыйсці пакупнікі. Бальтазар падаўся на ферму праведаць знаёмага індзейца, а калі вярнуўся на бераг, лодка была пустая. Былы лавец адразу вырашыў, што гэта зрабіў "д'ябал".

"Няўжо ён зжэр гэтулькі рыбы?" — здзівіўся Бальтазар.

У тую ж ноч адзін з дзяжурных індзейцаў пачуў гук трубы на поўдзень ад заліва. А яшчэ праз пару дзён, на досвітку, малады араўканец паведаміў, што яму, нарэшце, пашчасціла высачыць "д'ябла". Ён праплыў на дэльфіне. На гэты раз "д'ябал" не сядзеў конна, а плыў побач з дэльфінам, ухапіўшыся рукою за "збрую" — шырокі скураны ашыійнік. У заліве "д'ябал" зняў з дэльфіна ашыійнік, палопаву жывёліну па спіне і знік у глыбіні заліва, ля падножжа стромкай скалы. Дэльфін выплыў на паверхню, але ўсяго на адно імгненне.

Зурыта, выслухаўшы араўканца, падзякаваў, даклярауючы ўзнагародзіць, і сказаў:

— Сягоння ўдзень "д'ябал" наўрад ці выплыве з свайго логвішча. Нам трэба абавязкова агледзець дно заліва. Хто зоймецца гэтым?

Але нікому не хацелася апускацца на дно мора, рызыкуючы сустрэцца сам-насам з невядомым страшыдлам.

Бальтазар зрабіў крок наперад.

— Я! — коротка мовіў ён. Бальтазар быў гаспадар свайго слова.

"Медуза" ўсё яшчэ стаяла на якары. Усе, апрача тых, хто нёс вахту, сышлі на бераг і падаліся да стромкай скалы, што знаходзілася пры самым заліве.

Бальтазар абкруціў сябе вярочкай, каб яго можна было выцягнуць, калі б ён раптам аказаўся параненым, узяў нож, заціснуў між ног вялікі камень і апусціўся на дно.

Араўканцы з нецярплівасцю чакалі яго вяртання, узіраючыся ў пляму, якая мільгала ў сіняватай смуге зацененага ўцёсамі заліва. Мінула сорак, пяцьдзесят секунд, хвіліна, — Бальтазар не варочаўся. Нарэшце, ён тузануў вярочку, і яго паднялі на паверхню. Аддыхаўшыся, Бальтазар сказаў:

— Вузкі праход вядзе ў падземную пячору. Там цёмна, як ў чэраве акул. "Марскі д'ябал" мог схавацца толькі ў гэтай пячоры. Вакол яе — гладкая сцяна.

— Выдатна! — усклікнуў Зурыта. — Там цёмна — тым лепш. Мы расставім нашы сеткі, і рыбка пападзецца.

Неўзабаве пасля заходу сонца індзейцы апусцілі драцяныя сеткі на моцных вяроўках у ваду каля ўвахода ў пячору. Канцы вяровак замацавалі на беразе. Да іх Бальтазар прывязаў званочкі, якія павінны былі звінецць нават пры лёгкім датыканні да сеткі.

Зурыта, Бальтазар і пяць араўканцаў уселіся на беразе і сталі моўчкі чакаць.

На шхуне нікога не засталася.

Цемень хутка згушчалася. Узышоў месяц, і ягонае святло адбілася на паверхні акіяна. Было ціха. Усіх ахапіла незвычайнае хваляванне. Магчыма, яны зараз убачаць здзіўную істоту, якая наганяла жах на рыбакоў і шукальнікаў перлаў.

Павольна цяклі начныя гадзіны. Людзі пачалі драмаць.

Раптам званочкі зазвінелі. Людзі паўсхопліваліся, кінуліся да вяровак — пачалі падымаць сетку. Яна была цяжкая. Вяроўкі трымцелі. Хтосьці трапятаўся ў сетцы.

Вось сетка з'явілася на паверхні акіяна, а ў ёй пры бледным святле месяца кідалася цела напалову чалавека — напалову жывёліны. У месячным святле паблісквалі вялізныя вочы і срэбра лускі. "Д'ябал" рабіў неймаверныя намаганні, каб вызваліць руку, якая заблыталася ў сетцы. Гэта ўдалося яму. Ён выхапіў нож, што вісеў пры сцягне на тоненькім паску і пачаў рэзаць сетку.

— Не прарэжаш, усё дарэмна! — ціха сказаў Бальтазар, захоплены паляваннем.

Аднак, на яго здзіўленне, нож адолеў драцяны бар'ер. Спрытнымі рухамі "д'ябал" пашыраў дзірку, а лаўцы што ёсць моцы цягнулі сетку на бераг.

— Хутчэй! Гоп-гоп! — ужо крычаў Бальтазар.

Але ў тую хвіліну, калі, здавалася, здабыча была ўжо ў іхніх руках, "д'ябал" праваліўся ў прарэзаную дзірку, упаў у ваду, узняўшы каскад зіхатлівых пырскаў, і знік у глыбіні.

Лаўцы ў разгубленасці апусцілі сетку.

— Цудоўны ножык! Дрот рэжа! — з захапленнем сказаў Бальтазар. — Падводныя кавалі лепшыя за нашых.

Зурыта, звесіўшы галаву, пазіраў на ваду з такім выглядам, нібы там патанула ўсё ягонае багацце.

Потым ён падняў галаву, скубануў пушысты вус і тупнуў нагой.

— Пачакай жа! — крыкнуў ён. — Хутчэй ты здохнеш у сваёй падводнай пячоры, чым я адступлю. Я не пашкадную грошай, я найму вадалазаў, я па ўсім заліве парасстаўляю сеткі і пасткі, і ты не ўцячэш ад мяне!

Ён быў адважны, валявы і ўпарты. Нездарма ў жылах Педра Зурыта цякла кроў іспанскіх каланізатараў. Дый было з-за чаго змагацца.

"Марскі д'ябал" аказаўся не звышнатуральнай, усемагутнай істотай. Ён, відавочна, зроблены з костак і мяса, як казаў Бальтазар. Значыць, яго можна злавіць, пасадзіць на ланцуг і прымусіць здабываць для Зурыта каштоўныя рэчы з дна акіяна. Бальтазар дабудзе яго, каб нават сам бог мора Нептун з сваім трызубцам стаў у абарону "марскога д'ябла".

Доктар Сальватар

Зурыта прыводзіў у выкананне сваю пагрозу. Ён паставіў на дне заліва шмат драцяных загародак, працягнуў ва ўсіх напрамках сеткі, панастаўляў пастак. Аднак яго ахвярамі пакуль што былі толькі рыбы, "марскі д'ябал" як скрозь зямлю праваліўся. Ён больш не паказваўся і нічым не напамінаў пра сябе. А тым часам прыручаны дэльфін кожны дзень з'яўляўся ў заліве, ныраў і фыркаў, быццам бы запрашаючы свайго незвычайнага сябрука зрабіць прагулянку. Але дарэмна, ягоны сябрук не паказваўся, і дэльфін, злосна фыркнуўшы ў апошні раз, паплыў у адкрытае мора.

Надвор'е сапсавалася. Усходні вецер раскалыхваў гладзь акіяна: вада ў заліве стала каламутнай ад пяску, які ўзняўся з марскога дна. Пеністыя грабяні хваляў засланялі дно. Ніхто не мог разгледзець, што адбываецца пад вадой.

Зурыта гадзінамі мог стаяць на беразе, пазіраючы на граду хваляў. Вялізныя, яны імчаліся адна за адной, ападалі шумнымі вадаспадамі, а ніжнія пласты вады з шыпеннем каціліся далей па вілыготным пяску, гонячы гальку і ракавіны, падступаючы аж да ног гаспадара шхуны.

— Не, гэта нікуды не варты, — гаварыў Зурыта. — Трэба прыдумаць што-небудзь іншае. "Д'ябал" жыве на дне мора і

не жадае выходзіць са свайго логавішча. Значыць, каб злавіць яго, трэба апусціцца на дно. Гэта бясспрэчна! — І павярнуўшыся да Бальтазара, які майстраваў новую складную пастку, Зурыта сказаў:

— Едзь спешна ў Буэнас-Айрэс і прывязі адтуль некалькі вадалазных касцюмаў з кіслароднымі балонамі. Звычайны вадалазны касцюм са шлангам для нагнятання паветра тут не прыдатны. "Д'ябал" можа перарэзаць шланг. Не выключна, што нам давядзецца зрабіць невялікае падводнае падарожжа. І не забудзь прыхапіць электрычныя ліхтары.

— Вы маеце жаданне падацца ў госці да "д'ябла"? — спытаў Бальтазар.

— З табой, вядома.

Бальтазар кіўнуў галавою і пусціўся ў дарогу.

Ён прывёз не толькі вадалазныя касцюмы і ліхтары, але і два доўгія, мудрагелістыя выгнутыя бронзавыя нажы.

— Цяпер не ўмеюць рабіць гэткіх, — мовіў ён. — Гэта старажытныя нажы араўканцаў, якімі мае прашчुरы распорвалі калісыці жываты белым — вашым прашчурам, не ў крыўду хай будзе вам сказана.

Зурыта не спадабалася гэта гістарычная даведка, але нажы ён пахваліў.

— Ты вельмі прадбачлівы, Бальтазар.

На другі дзень, на досвітку, нягледзічы на бурлівыя хвалі, Зурыта і Бальтазар нацягнулі на сябе вадалазныя касцюмы і апусціліся на дно мора. З вялікімі намаганнямі разблыталі яны сеткі, што стаялі ля ўвахода ў падводную пячору, і ўлезлі ў вузкі праход. Іх агарнула поўная цемра. Стаўшы на ногі і выняўшы нажы, вадалазы запалілі ліхтары. Спуджаныя святлом дробныя рыбіны кінуліся ў бакі, а потым прыплылі да ліхтара, замітусіўшыся ў яго блакітным пучку, нібы мошкі.

Зурыта адагнаў іх рукою: бляскам лускі яны асляплялі яго. Гэта была даволі вялікая пячора, не менш чатырох метраў у вышыню і недзе каля пяці-шасці метраў у шырыню. Вадалазы абгледзелі куткі. Пячора была пустая і ненаселеная. Толькі касякі дробнай рыбы, як відаць, хаваліся тут ад марской буры і драпежнікаў.

Асцярожна ступаючы, Зурыта і Бальтазар прайшлі ўглыб. Пячора паступова звужалася.

Раптам Зурыта ў здзіўленні спыніўся. Святло ліхтара асвятліла тоўстую жалезную рашотку, якая загароджвала шлях.

Зурыта не даў веры саім вачам. Ён узяўся рукой за жалезныя пруты і пачаў тузаць іх, спрабуючы адкрыць жалезную загародку. Але рашотка не паддавалася. Асвятціўшы яе ліхтаром, Зурыта пераканаўся, што яна моцна ўмуравана ў гладкія сцены пячоры і мае завесы і завалу, якая зачынялася знутры.

Гэта была новая загадка.

Аказваецца, "марскі д'ябал" быў не толькі разумны, але і вельмі таленавіты. Ён здолеў прыручыць дэльфіна, яму вядома апрацоўка металаў. Нарэшце, ён змог зрабіць на дне мора надзейныя жалезныя загароды, якія ахоўвалі ягонае сховішча. Але ж гэта неверагодна! Не мог жа ён каваць жалеза пад вадой. Значыць, ён жыве не ў вадзе ці, па меншай меры, надоўга выходзіць з марскіх глыбін на сушу.

У Зурыта стукала ў скронях, усё роўна як у ягоным вадалазным каўпаку не хапала кіслароду, хоць ён і прабываў у вадзе ўсяго некалькі хвілін.

Зурыта падаў знак Бальтазару, і яны выбраліся з падводнай пячоры — больш тут заставацца ім не было чаго, — падняліся на паверхню.

Араўканцы, якія з нецярплівасцю чакалі іх, вельмі ўзрадаваліся, убачыўшы вадалазаў жывымі.

Зняўшы каўпак і аддыхаўшыся, Зурыта спытаў:

— Што ты на гэта скажаш, Бальтазар?

Араўканец развёў рукамі.

— Я скажу, што нам доўга давядзецца выседжваць тут. "Д'ябал", напэўна, харчуецца рыбай, а рыбы там дастаткова. Голадам нам яго не выманіць з пячоры. Узарваць рашотку дынамітам — толькі і застаецца.

— А ці не думаеш ты, Бальтазар, што пячора можа мець два выходы: адзін — з заліва, другі з сушы.

Бальтазар аб гэтым не падумаў.

— Дык трэба падумаць. Як гэта мы раней не здагадаліся агледзець наваколле? — прамовіў Зурыта.

Цяпер яны пачалі даследаваць бераг.

На беразе Зурыта натрапіў на высокі мур з белых камянёў, які абкружаў ладны ўчастак зямлі — не менш дзесяці гектараў. Зурыта абышоў мур. Ва ўсім мурэ ён знайшоў

только одну браму, зробленую з тоўстых лістоў жалеза. У браме была маленькая жалезная фортка з прыкрытай знутры адтулінай.

"Падобна на турму ці крэпасць, — падумаў Зурыта. — Дзіўна. Фермеры не будуць гэткіх тоўстых і высозных сцен. У сцяне ні праёма, ні шчыліны, праз якія можна было бы зазірнуць усярэдзіну."

Наўкол — бязлюдная, дзікая мясцовасць, голыя шэрыя скалы, што зараслі дзе-нідзе калючым хмызам і кактусамі. Унізе — заліў.

Зурыта некалькі дзён хадзіў вакол мура, падоўгу сачыў за жалезнай брамай. Але брама не расчынялася, ніхто не ўваходзіў у яе і не выходзіў; ніводны гук не далятаў з-за мураванай агароджы.

Вярнуўшыся ўвечары на палубу "Медузы", Зурыта паклікаў Бальтазара і спытаў:

— Ты ведаеш, хто жыве ў крэпасці над залівам?

— Ведаю, я пытаўся ўжо пра гэта ў індзейцаў, якія працуюць на фермах. Там жыве Сальватар.

— Хто ён такі, гэты Сальватар?

— Бог, — адказаў былы лавец жэмчугу.

Зурыта ад здзіўлення высока ўзняў свае чорныя густыя бровы.

— Ты жартуеш, Бальтазар?

Індзеец ледзь прыкметна ўсміхнуўся.

— Я кажу тое, што чуў. Шмат хто з індзейцаў называе Сальватара збавіцелем.

— Ад чаго ж ён ратуе іх?

— Ад смерці. Яны кажуць, што ён усемагутны. Сальватар можа тварыць цуды. Ён трымае ў сваіх пальцах жыццё і смерць. Кульгавым ён робіць новыя ногі, жывыя ногі, невідучым дае зоркія, як у арла, вочы, і нават ажыўляе мерцвякоў.

— Каб на яго ліха! — прабурчаў Зурыта, падбіваючы пальцамі знізу угору пушыстыя вусы. — У заліве — "марскі д'ябал", над залівам — "бог". Ці не дапускаеш ты, Бальтазар, што "д'ябал" і "бог" могуць дапамагаць адзін аднаму.

— Я мяркую, што нам варта было б даць цягу адгэтуль. І як мага хутчэй, пакуль яшчэ нашы мазгі не скіслі, нібы малако, ад усіх гэтых цудаў.

— Ці бачыў ты сам каго-небудзь з пацыентаў Сальватара?

— Так, бачыў. Мне паказвалі чалавека са знявечанай нагою. Пабыўшы ў Сальватара, гэты чалавек бегае, як гуллівы мустанг. Яшчэ я бачыў ажыўленага Сальватарам індзейца. Усё селішча гаворыць, што гэты індзеец, калі яго неслі да Сальватара, быў халодны труп — чэрап расколаты, мазгі адкрытыя. А ад Сальватара ён прыйшоў жывы і вясёлы. Узяў шлюб пасля смерці з добрай дзяўчынай. Я таксама бачыў дзяцей індзейцаў...

— Значыць, Сальватар прымае ў сябе розных чужынцаў?

— Толькі індзейцаў. І яны ідуць да яго адусюль: з Вогнянай Зямлі і Амазонкі, з пустыні Атакама і Асунсьёна.

Атрымаўшы гэтыя звесткі ад Бальтазара, Зурыта вырашыў з'ездзіць у Буэнас-Айрэс.

Там ён даведаўся, што Сальватар лечыць індзейцаў і карыстаецца сярод іх славай цудатворца. Звярнуўшыся да медыкаў, Зурыта высвятліў, што Сальватар таленавіты і нават геніяльны хірург, але чалавек з вялікімі дзівотамі, як многія знакамітыя людзі. Імя Сальватара было шырока вядома ў навуковых колах Старога і Новага Свету. У Амерыцы ён праславіўся сваімі смелымі хірургічнымі аперацыямі. Калі стан хворых лічыўся безнадзейным і ўрачы адмаўляліся рабіць аперацыю — выклікалі Сальватара. Ён ніколі не адмаўляўся. Ягонае рашучасць і знаходлівасць былі бязмежныя. У час імперыялістычнай вайны ён быў на французска-германскім фронце, дзе займаўся выключна аперацыямі на чэрапе. Ні адна тысяча людзей удзячна яму за сваё выратаванне. Пасля заключэння міру ён паехаў да сябе на радзіму, у Аргенціну. Лекарская практыка і ўдалыя зямельныя спекуляцыі прынеслі Сальватару вялікае багацце. Ён купіў ладную дзялянку зямлі непадалёку ад Буэнас-Айрэса, абгарадзіў яе высокім мурам — адно з ягоных дзівотстваў — і, асталяваўшыся там, пакінуў усякую практыку. Ён займаўся толькі навуковай працай у сваёй лабараторыі. Цяпер ён лячыў і прымаў індзейцаў, якія называлі яго богам, што сышоў на зямлю.

Зурыта ўдалося дакапацца яшчэ да адной падрабязнасці, якая тычылася жыцця Сальватара. Там, дзе цяпер знахо-

дзяцца раскошныя ўладанні Сальватара, да вайны стаяў невялікі дом з садам, таксама абгароджаны мурам. Увесь час, пакуль доктар быў на фронце, дом гэты пільнавалі негр і некалькі здаравенных сабак. Ні аднаго чалавека не прапус-калі ў двор гэтыя непадкупныя вартаўнікі.

У апошні час Сальватар акружыў сябе яшчэ большай таямнічасцю. Ён не прымаў у сябе нават былых сяброў па ўніверсітэту.

Дазнаўшыся пра ўсё гэта, Зурыта вырашыў:

— Калі Сальватар лекар, ён не мае права адмовіць у прыёме хвораму. А чаму бы мне не захварэць? Я пападу да яго пад выглядам хворага, а потым будзе відаць.

Зурыта накіраваўся да жалезнай брамі, якая ахоўвала ўладанні Сальватара, і пачаў стукацца. Стукаўся доўга і на-стойліва, аднак яму ніхто не адчыняў.

Раззлаваны Зурыта схапіў камень, што валяўся ў яго пад нагамі, і пачаў біць ім у браму, узняўшы шум, які мог бы разбудзіць мерцвякоў.

Далёка за мураванай сцяной забрахалі сабакі, і, урэшце, адтуліна ў фортцы прычынілася.

— Што хацелі? — запытаўся хтосьці на ломанай іспанскай мове.

— Хворы, адчыніце хутчэй, — адказаў Зурыта.

— Хворыя гэтак не стукаюць, спакойна запярэчыў той голас, і ў адтуліне паказалася нечае вока. — Доктар не прымае.

— Як ён можа адмовіць у дапамозе хвораму, — гарачыўся Зурыта.

Адтуліна зачынілася, крокі аддаліліся. Толькі сабакі працягвалі залівацца шалёным брэхам.

Зурыта, вычарпаўшы ўвесь запас лаянкі, вярнуўся на шхуну.

Скардзіцца на Сальватара ў Буэнас-Айрэс? Але гэта нічога не дасць. Зурыта трэсла ад злосці. Яго пушыстым чорным вусам паграджала сур'ёзная небяспека, бо ў хваляванні ён штохвілінна торгаў іх, і яны апускаліся долу, нібы стрэлка барометра, якая паказвала нізкі ціск.

Пакрыху ён супакоіўся і пачаў абдумваць, што яму рабіць далей.

Па меры таго як ён думаў, яго карычневая ад загару палыцы ўсё часцей узбівалі растрапаныя вусы ўгору. Барометр падымаўся.

Нарэшце ён узышоў на палубу і нечакана для ўсіх аддаў загад здымацца з якара.

"Медуза" накіравалася ў Буэнас-Айрэс.

— Пахвальна, — сказаў Бальтазар. — Колькі часу дарэмна патрачана. Чорт бы іх узяў — і "бога" і гэтага "д'ябла"!

Ірына Шатыронак (29.08.1954),
празаік, публіцыст

Нарадзілася ў г. Маладзечна ў сям'і чыгуначнікаў. Скончыла мясцовую сярэднюю школу № 7 і факультэт журналістыкі БДУ (1980). Член СП Беларусі. Жыве ў Гродне. Піша на рускай і беларускай мовах.

З мясцовым і рэспубліканскім друкам супрацоўнічае са школьных гадоў. Аўтар кніг прозы і крытыкі "Нешкольные рассказы" (2007), "Старый двор моего детства". В 2-х ч. Ч.1 (2008), "Пёстрые повести о любви" (2008), "Старый двор моего детства". В 2-х ч. Ч.2 (2009), "Слово о слове: литературная критика, рецензии, комментарии, публицистика, эссе" (2012) и др.

Закладніца сярэдняга ўзросту?

Апошнія гады рэгулярна чытаю газету "ЛіМ", якая няблага замяшчае для пісьменнікаў адсутнасць літаратурных семінараў і спецкурсаў. Галоўны мой інтарэс — гэта стан актуальнай крытыкі, у якой аднолькава цікавым можа быць і сутыкненне поглядаў масцітых навукоўцаў-філолагаў, і спроба прая актуальнага пачаткоўца.

У беларускай крытыцы даўно наспелі праблемы, на якія немагчыма заплюшчыць вочы. І серыя артыкулаў, апублікаваных у "ЛіМе" на працягу апошніх месяцаў, мяне крыху абнадзеіла.

Алеся Лапіцкая і Анастасія Грышчук выступілі з артыкуламі "Дыягназ: эпігонства?" (№ 28), "За паўкрокі ад актуальнасці" (№ 30), "10 маленькіх выдавочнасцей" (№ 33). Да маладых даследчыкаў далучыўся іх больш дасведчаны калега — паэт, загадчык аддзела прозы і паэзіі Віктар Гардзей.

Якія важныя акцэнтны хацелася б вылучыць у гэтых публікацыях? "Праблемы сярэдняга ўзроўню сучбелліту" і творчасць "сярэдняга аўтара", шляхі ў літаратурную прафесію, абазначэнне пісьменніка-прафесіянала і пісьменніка-аматара, або так званага інсітнага мастацтва (хоць для мне больш звыклы тэрмін "прымітыўнае").

Што насцярожвае ў гэтых артыкулах і што аб'ядноўвае ўсіх гэтых аўтараў? Зразумела, трывога і заклапочанасць адсутнасцю яркіх літаратурных імёнаў і, разам з тым, некантралюемае, як ядзерная рэакцыя, памнажэнне шырокага пласта твораў сярэдняй мастацкай вартасці, засілле шэрасці, пасрэдных і другаразрадных кніг.

Чаму апошнім часам так шмат людзей кінулася ў літаратуру? Што гэта за дзіўны феномен ці грамадская хвароба? Жадання выдавацца любой цаной не было яшчэ ў нядаўнім мінулым. Гэта сцвярджаюць шматлікія сведкі і арганізатары выдавецкай справы, вопытныя пісьменнікі, рэдактары, спецыялісты кніжнага гандлю. Дарэчы, не толькі ў Беларусі, але і ў сумежных краінах назіраецца "пісьменніцкі бум", пры тым што грамадская роля пісьменніка зніжаецца, а тыражы мастацкіх кніг памяншаюцца.

Нездарма А. Лапіцкая ў артыкуле "Дыягназ: эпігонства?" ставіць знак роўнасці паміж эпігонствам і прадстаўнікамі далёка не першых шэрагаў "сучбелліту". "Сучбелліт" — так з лёгкай рукі аднаго вясёлага крытыка з'явілася таўро, якім узнагародзілі літаратуру нашага часу. Чым не знак сучаснай эпохі? Іранічны, самапрыніжальны...

Зніжэнне ўзроўню літаратуры — вынік укаранення маскульту ў масавую свядомасць. Размываецца паняцце літаратурнага густу — вытанчанага, выпрацаванага чытаннем класікі. Большасць спажывае прымітыўныя бульварныя раманы ды дэтэктывы. Прафесійных чытачоў мала. Верагодна, з асяроддзя непрафесійнай большасці, аматыраў таго ж маскульту з'яўляюцца пасрэдныя пісьменнікі і паэты. Іх творчасць у лепшым выпадку задаволіць густ блізкага кола — сям'і, суседзяў, сяброў, якім "падабаецца", як гладка складае вершаваныя радкі іх "уласны" паэт.

Усё б нічога, калі б вытрымліваліся прапорцыі: сапраўдная літаратура з яе класічнымі традыцыямі, рэдкімі прадстаўнікамі высокага стылю, густу, жывой мовы — і масавая

эпідэмія эпігонства ды графаманства. Але супрацоўнікі газеты "ЛіМ" ды іншых літаратурных выданняў вымушаныя адбівацца, яны ўжо крычаць "SOS!", бо колькасць пустых тэкстаў, што абрынаецца на рэдакцыі, даўно перавысіла мяжу дазволенага.

Слоўнікі і энцыклапедыі запэўніваюць нас, што эпігонства ёсць неад'емная частка і ўласцівасць літаратуры любога перыяду. Ці так гэта?

"Часцей за ўсё распаўсюджванне эпігонства прыпадае на перыяды культурнага застою".

Жылі мы ў часы адлігі, "развітога сацыялізму"... Кожны час адрозніваўся сваімі прыкметамі: стылістыкай, модай — і літаратурай. Письменнікі адгукаюцца на самыя дробныя змены ў грамадстве, часта заўважаюць тое, што ляжыць не на паверхні, а хаваецца ў глыбіні. Яны выступаюць як празорцы і прарокі. Але гэта доля абраных. Складана назваць іншую прафесію, за якую можна было б узяцца так лёгка, як за літаратурную справу. Тут няма істотных бар'ераў і іншых абмежавальных цэнзаў, якія неабходна пераадолець таму, хто сур'ёзна выбраў шлях да майстэрства. Пішуць усё і пра ўсё, але мала хто чытае.

Маўчанне крытыкаў — вось яшчэ адзін злавесны знак нашага часу. Сёння ў літаратуру прыходзіць шмат самазванцаў, дылетантаў, людзей выпадковых, і гэта адбываецца на фоне маўчання экспертаў, меркаванне якіх раней паважалі. Маўчанне крытыкаў прыгнечвае. А яны ж павінны працягнуць традыцыі служэння Літаратуры — але ніяк не асобам, хай сабе ў нечым уплывовым.

На мой погляд, лепш заставацца добрым чытачом, чым лічыцца ў пісьменніках "сярэдняга ўзроўню". Бо да літаратуры асабліва пасуюць вядомыя словы: "Шмат пакліканых, ды мала выбраных".

Аксана Ярашонак (11.07.1982),
паэтка, публіцыст

Нарадзілася ў г. Маладзечна. Скончыла мясцовую СШ №1 імя Янкі Купалы і філалагічны факультэт БДПУ імя М.Танка. Працавала педагогам-арганізатарам ў Льянскай сярэдняй школе Вілейскага раёна. Член Міжнароднага Саюза пісьменнікаў і майстроў мастацтва. Лаўрэат Міжнароднага літаратурнага конкурсу "У адзінстве наша сіла", прысвечанага памяці Канстанціна Сіманавы (2012).

Паэтычныя і публіцыстычныя творы змяшчаліся на старонках мясцовага і рэспубліканскага перыядычнага друку. Пераклала на беларускую мову калектыўны паэтычны зборнік "Славянскай боли кружева" (2013) і кнігу паэзіі Святланы Макаравой "Стихи спускаются с небес" (2013). Падрыхтавала і здала ў друк уласны паэтычны зборнік "Звычайнае шчасце".

Мой філфак

Міколу Шабовічу

Тут сам сабой рыфмуецца радок
І піша час знаёмыя канспекты.
А, можа, нават у начны паўзмрок
Сыходзяць ціха класікі з партрэтаў.

За вокнамі хвалюецца праспект
І плынь машын насустрач дню нясецца.
Аўтамабільны акампанемент
Ізноў стварае фон для Вашых лекцый...

Няхай жыццё свой не спыняе крок,
Праз люстра год усё змагу я ўбачыць:
Шуміць праспект. Рыфмуецца радок.
І ў вусы усміхаецца Выкладчык.

Не з Вамі

Падплывае смутак чорнай хмарай,
Ад яго я не магу схавацца.
У чарговы раз мая гітара
Адчувае дотык цёплых пальцаў.
Сёння, як і ўчора, я не з Вамі.
Толькі у сустрэчу нашу веру.
А пакуль нябачнымі штрыхамі
Вобраз Ваш малюецца ў паветры.

Жоўта-чырвонае мроіва
Шэпам душу супакойвае.
Ранак букетам вяргіневым
Ціха пастукае ў шыбу мне.
Раніцы цёплыя, росныя,
Не адчуваецца восені.
Ды весялосць дзесь падзелася....
Верасень...

Верасень...

Верасень...

Зорка

Восеньскім вечарам шэрым
Зорка сядзела на даху.
Звесіла ножкі у цемру,
Не адчуваючы страху.

Непаслухмянай малечы
Вешала сны на карнізы,
Ды і дарослым, дарэчы,
Шмат рыхтавала сюрпрызаў.

А занялося світанне
Недзе за дахам замшэлым,
Зоркі адразу не стала.
Можа, у комін зляцела?

Яшчэ да халадоў далёка,
Стаіць курортная пара,
Ды восень паннай жаўтавокай
Ужо глядзіць з каляндара.

Да ног ляціць духмяны яблык,
Няўмольна карацее дзень,
Ілья лістом аздобіць ганак,
Ільдзінку ў рэчку пакладзе.

Так. Халады яшчэ няблізка.
Стаіць курортная пара.
І ўсё ж самотных вершаў нізка
Ужо выходзіць з-пад пяра.

Калыханка для дарослых

Уцякае за аблокi
Сонечны прамень.
Разамлелы да знямогі,
Спачывае дзень.

Вось ужо густая цемра
Паглынае нас.
Ноч — прычына для натхнення,
Ноч — кахання час.

І паэты да свiтання
Будуць рыфмаваць,
А шчаслівых закаханых
Хай ахопіць жарсць.

Звонка і мажорна
Па траве густой,
І па парасонах,
І паміж кустоў,

Па плячах і тварах,
Надпісах вітрын,
І па тратуарах,
І па шкле машын,
Баючыся страціць
Свой шалёны тэмп,
За акенцам, гляньце,
Дожджык танчыць стэп!

Ранет

Кідаў на шчокі кропелькі з бурштыну,
Цягучым струмянём па вуснах цёк
І зачароўваў араматам дзіўным
Салодкага ранета свежы сок.
А яблык той, да зернятка празрысты,
Маленькім сонцам саграваў далонь,
Дарыў мне смак далёкага дзяцінства
І непазбежнай восені агонь.

Цыкл вершай "Слухачь вечнасць"

Алесь Пісьмянкову

Ваш люты на зямлю прыляжа снежна,
Мароз расквеціць барвай небакрай.
Прымроіцца ласкавая усмешка,
Пачуецца аднекуль: "Не знікай!"

А недзе Бесядзь уздыхне са скрухай,
Тужліва прыпыняючы свой бег...
Ляцяць да Вас сняжынкі лёгкім пухам
Адтуль, дзе самы белы ў свеце снег.

У Бялынкавічах

Бялынкавічы... Спыніцца маршрутка.
З прыступак я саскочу долу хутка
І пастаю крыху пад сціплым сонцам
На той зямлі, што нараджае творцаў.
Нагбом нап'юся тых хваёвых пахаў,
Што клікалі Вас да любімых дахаў
І шчодро, да апошняга імгення
Дарылі Вам адхланне і натхненне...
Ну вось і ўсё, што тут зрабіць павінна.
Паспець бы мне... Стаянка тры хвіліны.

*Люты ў валёнкi абуты,
Апрануты люты ў кажух...*

А. Пісьмянкоў

Люты назву сваю прыгадаў:
Завіхурыў, задзьмуў, замарозіў.
У сумётах і сцежка, і дах.
Вось такая жыццёвая проза.

Ды надарыцца сонечны дзень,
Ён пакліча прабегчыся пешшу.
На каўнерык сняжок пакладзе
І усцешыць напісаным вершам.

Туды

Барвовы ліст кранае плечы,
Шуміць узбуджаны праспект,
А я спрабую слухаць вечнасць,
Як слухаў некалі паэт.

Ды гул аўтобусна-трамвайны
Чамусьці прытупляе слых.
І я ізноў бягу адчайна
Ад шумных вуліц гарадскіх

Туды, дзе водар свежай мяты
Глыткамі прагнымі лаўлю.
Бабулін сад.

Сцяжынка.

Хата.

"Я не памру, пакуль люблю!"

На Кальварыі

Сталіцу зіма засыпае
Мільёнамі лютаўскіх зораў.
Кальварыя з ціхім адчаем
Маўчыць у адвечным міноры.

Трывожыцца мройная замець.
Між помнікаў крочу няспешна.
А побач сняжынкі лунаюць
Радком недадуманых вершаў.

Малюнак нябёсаў

Малюнак нябёсаў салодкі,
Надзвычай прывабны і смачны:
Цукровая вата аблокаў
Раскладзена кімсьці нябачным
На сподачку чыстым з блакіту.
А побач, глядзіце, ныйначай
Зіхоткае сонца разліта
Густой карамеллю гарачай.

Летнія строфы

Праціраючы чыстай расой
Свае светла-зялёныя вочы,
Па зямлі беларускай маёй
Лета з поўдня няспешліва крочыць.

Басанож па сцяжынцы ідзе,
Усміхаецца ліпеньскім сонцам,
І смуглявасць на твары кладзе,
І ад працы стамляе вяскоўцаў.

Суаўтар

А ты прыходзіш у мае радкі,
Шукаеш рыфмы і складаеш строфы.
Міргне між літар позірку блакіт —
І ўжо чарговы верш амаль гатовы.

Калі ж пяшчота цёплых моцных рук
У непагадзь жыццёвую сагрэе,
То закаханых сэрцаў ціхі грук
Зноў загучыць задумлівым харэем.

Ты ў вершах розны, так, як і ў жыцці:
Вясёлы, сумны, часам вінаваты.
Шчаслівы лёс мне дапамог знайсці
Цябе, маёй паэзіі суаўтар.

Дачцэ Варвары

Жоўтымі кляновымі рукамі
Восень раздае свае прэзенты:
Мастакам падкіне новых фарбаў,
Пазалоціць пэндзлі і мальберты.

Клейкай павуцінкай непрыкметна
Прыляціць у творчыя блакноты.
Там пакіне сумныя сюжэты
І у строфах светлую самоту.

Падарункі верасень разносіць:
Роздум людзям, прахалоду рэчкам.
Ну а мне, ўявіце, гэта восень
Проста падарыла... чалавечка.

Горад на літару М.

Вуліцы сціхнуць пад лёгкамі крокамі,
Горад расплюшчыць свае ліхтары.
Сонца за новымі шматпавярхоўкамі
Будзе драмаць да світальнай пары.

Толькі пяшчотныя гукі вясновыя
Часам парушаць маўклівы Эдэм.
Пад фіялетавым казачным мроівам
Спіць родны горад на літару М.

Каляроваю крэйдай дзяўчынка
На асфальце малое вясну:
Вось рамонкі ля вузкай сцяжынкі,
Вось праменьчык прасторы крануў.

І няхай сёння ранак халодны
І па лужах мароз паласнуў,
Каляроваю крэйдай натхнёна
Намалое дзяўчынка вясну.

Над дымящимся стаканом
Остывающего чая
Слава Богу, понемногу
Будто вечер, засыпаю.

А. Фет

Змрочна па-восеньску
Ціха і зімна.
Пояць да млоснасці
Коміны дымам.

Дождж ашалелы
Сцежку запэцкаў.
Хмарка прысела
Ў садзе суседскім.

Халаднавата.
Мроіцца лета.
Стыне гарбата,
Быццам у Фета.

***Развагі пра мінулае
з нагоды ўласнага юбілею***

1

Вецер дзяцінства наша
Гушкае на арэлях.
Хутка і незаўважна
Вырасці мы паспелі.

Помніцца лялька Барбі,
Белыя стужкі, косы,
Першы сузгук гітарны,
Клопаты рук бацькоўскіх.

Хутка і незаўважна
Вырасці мы паспелі.
Бачыце: дзетак нашых
Гушкаем на арэлях.

2

Час некамп'ютарных гульняў
І нумароў немабільных
Для пакаленняў наступных
Памяць захоўвае пільна.

Ліст атрымаўшы чарговы,
"Дзякуй" скажу інтэрнэту.
Ну, а са скрыні паштовай
Выцягну толькі газеты.

Шлю sms-віншаванні,
Звыкла працую з тут-баем.
Ды папяровых пасланняў
Часам усё ж не хапае.

Няма таго, што раньш было...

Максім Багдановіч

Сумую разам з класікам
Па тым, што больш не вернецца.
Не хоча час спыняцца,
А ў памяці заўжды
На тоненькіх абцасіках
Па доўгай-доўгай лесвіцы
Бягуць майго юнацтва
Шчаслівыя гады.

Дзяўчынка-вясна

Па Цэльсію горад сагрэты,
Ажыў заінелы праспект.
Усмешкі, святло, кампліменты
І позірк мужчынскі мне ўслед.

А сонечны зайчык, як быццам
Пяшчотна прыліп да акна.
Дзяўчынкай у міні-спадніцы
Па вуліцы крочыць вясна.

Сумнае свята

*Дзеду Камінскаму Пятру Мацвеевічу —
франтавіку, інваліду вайны*

Праменне працінае небакрай,
Зазелянелі клёны ля дарогі.
Ізноў прыгожы, урачысты май
Нас расхвалюе святам Перамогі.

Ужо у квецень апрануўся сад
І шчодрай барвай радуюць цюльпаны.
Ды толькі з кожным годам на парад
Ўсё менш і менш прыходзе ветэранаў.

Ля помніка — бярозы у журбе,
У шуме траў — мінорныя сугуччы.
Я сёння з болем згадваю цябе,
Дзядуля, непабачаны унучкай.

Змест

Міхась Казлоўскі

Мы — нашчадкі твае, Купала!	3
---------------------------------------	---

Галіна Асіповіч

Радасць	5
Адшумела пялёсткамі кветак...	6
У кветкавым паху...	6
Ну, навошта, маці...	6
Жоўтая, золатам залітая восень...	7
Купалле	7
Роднай вёсцы	7
Голас далёкай маладосці	8

Таццяна Атрошанка

Маляваныя сны	33
Двубой	34
Жанчына-восень	34
Сляды	34
Адцвітае вясна	35
Родны дом	35
Я хварэю зімой	36
Губляе неба зічкі у траве...	37
Дзень	37
Знічка	37
Дождж	38
Каханне	38
Ты трымаеш мае рукі...	38
Я не сумую — я живу...	39

Марат Баскін

Час, Тарас і Парнас	40
Чалавек без таленту	41
Шкарпэткі з Магілёва	42

Тамара Бунта

Чалавек са скураным партфелем	44
---	----

Тамара Бярэзіна

Закон жыцця	50
-----------------------	----

Янка Галубовіч

Вясна	59
Лета	60

Восень	61
Зіма	62
Зайчык і яго сябры	63
Бярозка на балконе	65
Расці, зайка!	66
Ляціце, стрыжаняткі, ляціце...	67
Незабыўныя сустрэчы	69

Лідзія Гардынец

Ходзіць Тая не ў настроі...	72
У агародзе, каля саду...	73
Усмешлівае ранічка...	73
Дожджык полечку танцуе...	73
Жоўты шумны лужок...	74
Я сябрую з сонцам, мама!.. . . .	74
Вечаровы дожджык леткі...	74
Як у цёплы дзень мянтузік...	75
Рыбак	75
Туман	75
Лясун	76
Дзе начуе ночка	77
Маляванне	77
Не сядзіцца зайку ў хаце...	78
Захацела зімку Ната...	78

Вячаслаў Дашкевіч

Сакавік	79
Кропля	80
Золак	80
Навыперадкі непаседы-конікі...	80
Вяселле	80
Завіруха	81
Чуйныя паляны...	81
Жухлыя грывы атаў...	82
Пасля дажджу...	82
Акопы	82

Аркадзь Жураўлёў

Даруй мне	84
Якая птушка самая карысная	99

Ала Клемянок

Сповідзь	103
У сядзібе князя Агінскага	104

Да Артура Цяжкага	105
Познацвет	106
Мае зязюлі адкувалі...	106
На руінах Крэўскага замка	107
Прыроіцца аднойчы...	108
А ты — мая ілюзія, мой сон...	108
Не спрабуйце мяне супакоіць хлуснёй...	109
Позняя восень	109
У завірусе	109

Іван Крупко

Няўдзячны кот	111
Вясёлка	111
Навагодні балъ	112
Снег ад месяца іскрыцца...	112
Хто дзе спіць	112
Тапкі	113
Жарт	113
Прыйшла вясна	113
Калыханка	114
Навальніца	115
Загадкі	115
Скорагаворкі	119
Лічылкі	119

Генрых Кутас

Воўк	121
Ці помніш ты?...	122
Гады...	123
Адарвешца ад неба зорка...	123

Аляксандр Лазоўскі

Ціхія вершы	124
На душы маёй восень...	125
Маме	125
Які бялюткі самы першы снег!...	126
Вёска	126
Раённыя журналісты	127

Сяргей Лескець

Гісторыя храма маёй душы	128
Лебедзева	128
Маркава	130
Беніца	130

Алена Ліхадзіеўская

У вянок Максіму	134
На магіле Генадзя Каханоўскага	135
Вельмі гарача на двары...	136
Неба сіняе з аблачынкамі...	136
Тваё імя	137
Вечер моцна завуў ля паркана...	137

Валеры Маркелаў

Лірычны настрой	139
Бабіна лета	139
А мне ад цябе, мая пані...	140
Бэзавы вечар	140

Настасся Нарэйка

Калі ў Навагрудку...	141
Слова продкаў	142
Ты адзіны мой, Богам дадзены...	143
Горкае сэрца маё...	143
Ты кажаш: праз цябе прайшла вайна...	145
Зелле кахання	146
Недзе птушка у палёх загаласіла...	147
Мы везлі на млын сярод ночы глухой...	148
У яе разбітае сэрца...	149
Ад спёкі плавіцца асфальт...	149

Антаніна Нявера

Вы помніце раніцу...	151
Горад мой прыгожы і зялёны!.. . . .	152

Святлана Посах

Восень плача чыстымі слязьмі...	153
Тут не памогуць ні клятвы...	154
У хаце антонаўкай пахне...	154
Ніколі не кажы: «Ніколі!»...	155

Генадзь Пшэ́ннік

Вечар у Ракуцёўшчыне	156
Я іду па сцяжынцы глухой...	157

Таццяна Сапач

Цягнік	158
Божа, калі Ты ўбароніш мяне ад самоты?...	158
У Вільні	159

Калі ўдача цябе пакіне...	160
Дзень добры...	160
Мы — дзеці чорнага горада...	160

Людка Сільнова

Мой Карскі	162
Аснова асноў	162
Кнігазбор акадэміка Яўхіма Карскага	163
Варшаўскі экспрэс	163
Крумкач на белым снезе	163
Яго партрэт	164
Этнаграфічная карта	164
«Беларусы» Карскага	165
Сонца навукі	166
Трэбнік	166
Асобныя адбіткі	166
Кнігазнаўца і паэт	167
Пра Карскага чытаю ў мегаполісе	167
Вада і хлеб	168
Сайт Карскага	168
Стаў нацыі малітваю	169
Веру	169
Пушкінскі матыў	169
Верабей	170
Старэнькая, я стану ўспамінаць	170
Апошні прызыў	170
Кнігарня «Спадчына»	171

Таццяна Тамашэвіч

Мы толькі часцінкі...	172
Дзённік пілігрыма	173
Узнімі свае вочы да неба...	173
Адчуй паэзію малітвы...	174
Белая зорка ў начной цішыні...	174
Калі душа як песня...	175

Таіса Трафімава

Паклон паэту	176
На пераломе дзвюх эпох...	177
Развітанне з фальваркам Убея	177
Трыпціх	178
Мая Фларэнцыя...	181
Прыгожыя мясціны ў Маладзечне...	181

Вытокам Агінскага	182
Ля помніка М. К. Агінскаму	183

Аляксандр Хазянiн

Шчыраму сэрцу і чужая болька баліць	184
---	-----

Валеры Хіхіч

Мая вулка	195
Лясное вяселле	196
Гардынец, а не гардыня...	196
Шчаслівая	197
Сляпая туга	198
Першае расчараванне	198
Юнацкая бяздумнасць	198
Вязынка	199
Максіму Багдановічу	199
Памерлыя хутары	200
Споведзь бацьку	201

Лявон Цімохін

Вецер, вецер — завеі, сумёты...	202
Купалле	202
Вязынка	203
На Беларусі, добрае надвор'е...	203
Усцяж ля сцёжкі палявой	204
Светлай памяці...	204

Кастусь Цыбульскі

Я прыйду на зары...	205
Адзвінела павуціна...	206
Мой край	206
Бярозы	207
Вялікдзень	208
Сказ пра ката	209
Сустрэча	210
Навагодняе	210
Тост пад завіруху	211

Ціхан Чарнякевіч

Зямля, зачараваная добрымі духамі	212
Галасы і перспектывынась трывіяльнага	215
Жанглёр на футбольным полі	218
Немагчымасць «хэпі-энду»	221

Міхась Чыкалаў

Чалавек-амфібія	226
---------------------------	-----

Ірына Шатыронак

Закладніца сярэдняга ўзроўню?	251
---	-----

Аксана Ярашонак

Мой філфак	254
Не з Вамі	255
Жоўта-чырвонае мроіва...	255
Зорка	255
Яшчэ да халадоў далёка...	256
Калыханка для дарослых	256
Звонка і мажорна	256
Ранет	257
Цыкл вершаў «Слухаць вечнасць»	257
У Бялынкавічах	258
Люты назву сваю прыгадаў...	258
Туды	258
На Кальварыі	259
Малюнак нябёсаў	259
Летнія строфы	259
Суаўтар	260
Дачцэ Варвары	260
Горад на літару М	261
Каляроваю крэйдай дзяўчынка...	261
Змрочна па-восеньску...	261
Развагі пра мінулае з нагоды ўласнага юбілею	262
Сумую разам з класікам...	263
Дзяўчынка-вясна	263
Сумнае свята	263

Літаратурна-мастацкае выданне

Там, дзе Уша серабрыцца

Маладзечаншчына літаратурная

Паэзія, проза, публіцыстыка, пераклад

Укладальнік *Казлоўскі Міхась Міхайлавіч*

Камп'ютарная верстка *З. А. Мароз*

Падпісана да друку 08.04.15. Фармат 70х100/16. Папера афсетная.

Афсетны друк.

Ум. друк. арк. 14,28. Тыраж 500. Заказ 589.

Адкрытае акцыянернае таварыства «Тіпографія «Победа».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюдж-
вальніка друкаваных выданняў № 2/38 ад 29.01.2014.

Вул. Таўлая, 11, 222310, Маладзечна

Good morning,
I am,